

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

İZMİR’DE CUMHURİYET DÖNEMİNDE VE
ÖNCESİNDE YAPILAN EĞİTİM YAPILARININ
İNCELENMESİ

Aybüke ALPANDİNER

Ekim, 2019
İZMİR

İZMİR'DE CUMHURİYET DÖNEMİNDE VE ÖNCESİNDE YAPILAN EĞİTİM YAPILARININ İNCELENMESİ

Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi

Mimarlık Anabilim Dalı, Restorasyon Programı

Aybüke ALPANDİNER

Ekim, 2019

İZMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ SINAV SONUÇ FORMU

AYBÜKE ALPANDİNER, tarafından **PROF. DR. ETİ AKYÜZ LEVİ** yönetiminde hazırlanan **“İZMİR’DE CUMHURİYET DÖNEMİNDE VE ÖNCESİNDE YAPILAN EĞİTİM YAPILARININ İNCELENMESİ”** başlıklı tez tarafımızdan okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Eti AKYÜZ LEVİ

Yönetici

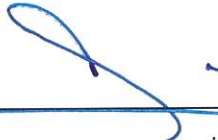
Prof. Dr. Hülya KOÇ

Jüri Üyesi

Dr. Öğr. Ü. F. Nurşen KUL ÖZDEMİR

Jüri Üyesi

Prof. Dr. Kadriye ERTEKİN

Müdür

Fen Bilimleri Enstitüsü

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam ve yüksek lisans eğitimim boyunca bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşan, eleştirileri ve önerileri ile çalışmamın şekillenmesinde katkıda bulunan tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Eti Akyüz LEVİ' ye teşekkürlerimi borç bilirim.

Tez çalışmam süresince manevi desteğini eksik etmeyen eşim Yaşar ALPANDİNER'e, aileme ve arkadaşlarıma, sabır ve desteklerini esirgemeyen PAKBEN Mimarlık ailesine, öğrenci işleri biriminde yüksek lisans eğitimim boyunca bana yardımcı olan Filiz GÜRSAN'a teşekkür ederim.

Aybüke ALPANDİNER

İZMİR’DE CUMHURİYET DÖNEMİNDE VE ÖNCESİNDE YAPILAN EĞİTİM YAPILARININ İNCELENMESİ

ÖZ

Tarihi doku ve yapılar, yapıldığı dönemin siyasi, ticari, ekonomik, sosyal ve sanat alanlarından etkilenerek oluşurlar. İzmir 8500 yıl öncesine dayanan ilk yerleşiminden günümüze dek birçok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Yeşilova’dan Bayraklı’ya, ardından M.Ö. 334 yıllarında Kadifekale eteklerine yerleşen kent 15. yüzyılda Osmanlı hâkimiyetine girmiş, 17. yüzyılda ise ticaretin hızlanması ile yükselişe geçmiştir. 18. ve 19. yüzyılda birçok millet kent içinde refah içinde yaşamış, ticaret yapmış, yapılar inşa etmiştir. 20. yüzyıl sonrasında ülkedeki siyasi değişim birçok alanı etkilemiş, sosyal yapıyı değiştirmiş, yeni ideolojileri beraberinde getirmiştir. Bütün bu gelişmeler her dönemde farklı yapı tiplerinin ortaya çıkmasıyla sonuçlanmıştır. Eğitim yapıları da bu gelişmelerden etkilenerek değişim göstermiştir.

Bu araştırmada sosyal, siyasi, ticari, ekonomik ve sanatsal değişimlerin mimariyi nasıl etkilediği, seçilen eğitim yapılarının dönemsel ve mimari açıdan karşılaştırılması ile ele alınmıştır. 20. yüzyıl öncesinde birçok millette eğitimin dine dayalı olması eğitim yapılarının kilise, cami, sinagogların yakınlarında inşa edilmesine sebep olmuştur. Sözkonusu dönemde sırasıyla Barok ve Rokoko, Neo Klasik, Neo-Gotik ve Art Nouveau akımlarının etkileri yapıların biçimleniş ve süslemelerinde yoğun olarak görülmüştür. Cumhuriyet’in ilan edilmesi, kentin sosyal yapısının değişimi ve ulusçuluk akımı yapıların tasarımındaki değişimin en büyük etkeni olmuştur. Birbirini etkileyen böylesi değişimlerin yanı sıra eğitim anlayışı da Osmanlı’dan günümüze değişmiş; eğitime yönelik gereksinimler farklılaşmıştır. Bu da yapıların biçimlenişini ve kapasitesini etkilemiştir.

Anahtar kelimeler: İzmir, eğitim yapıları, kültürel miras, eğitim, mimarlık tarihi

THE INVESTIGATION OF EDUCATION BUILDINGS IN İZMİR IN THE PRE-REPUBLICAN AND REPUBLICAN PERIOD

ABSTRACT

Historical fabric and buildings are influenced by the political, commercial, economic, social and artistic fields of the period of construction. İzmir has been home to many civilizations since its first settlement dating back to 8-9 thousand years. After Tepekule from Yaşilova, settled on the skirts of Kadifekale in B.C. 334, the city became under Ottoman domination in the 15th century and started to rise with the acceleration of trade in the 17th century. In the 18th and 19th centuries, many nations lived prosperously in the city, made a trade and built structures. After the 20th century, the political change in the country affected many areas, changed the social structure and brought new ideologies. All these developments have resulted in the emergence of different types of structures in each period. Educational structures have also been affected by these developments.

In this research, the selected educational buildings compared in terms of periodic and architectural aspects of how social, political, commercial, economic and artistic changes affected the architecture. The fact that education was based on religion in many nations before the 20th century led to the construction of educational buildings in the vicinity of churches, mosques and synagogues. During this period, Baroque and Rococo, Neo-Classical, Neo-Gothic and Art Nouveau movements were observed in the formation and decoration of the buildings. The proclamation of the Republic, the change of the social structure of the city and the nationalism movement were the major factors of the change in the shaping of the structures. In addition to such changes affecting each other, the understanding of education has also changed from the Ottomans to the present, causing changes in the needs to serve the purpose of education. This affected the shape and capacity of the buildings.

Keywords: İzmir, educational buildings, cultural inheritance, education, architectural history

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
YÜKSEK LİSANS TEZİ SINAV SONUÇ FORMU.....	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZ	iv
ABSTRACT	v
ŞEKİLLER LİSTESİ	xv
TABLolar LİSTESİ	xxvii

BÖLÜM BİR - GİRİŞ..... 1

1.1 Çalışmanın Amacı	1
1.2 Çalışmanın Kapsamı.....	2
1.3 Çalışmanın Yöntemi.....	3
1.4 Çalışmanın İlgili Literatür İçerisindeki Yeri	4
1.5 Çalışmanın Kurgusu	8

BÖLÜM İKİ - CUMHURİYET DÖNEMİ ÖNCESİ VE SONRASINDA EĞİTİM ALANINDAKİ GELİŞMELER 10

2.1 Osmanlı Devleti'nde Eğitim.....	10
2.1.1 Osmanlı Devleti'nde Eğitim Sistemi ve Sorunları	10
2.1.1.1 Sıbyan Mektepleri.....	11
2.1.1.2 Medreseler.....	11
2.1.1.3 Saray Mektepleri (Enderun).....	13
2.1.1.4 Yeni Yüksekokullar	13
2.1.1.5 Tanzimat Sonrasında Genel Eğitim Veren Okullar	14
2.1.1.5.2 İdadiler.	15
2.1.1.5.3 Sultaniler.	15
2.1.1.5.4 Darülfünun.	15
2.1.2 Osmanlı Devleti'ndeki Azınlık Okullarında Eğitim Sistemi.....	16
2.2 Çağdaş Eğitim Anlayışı ve Hükümet Kararları.....	16

2.2.1 Tevhid-i Tedrisat Kanunu (Eğitim Birliği Kanunu-3 Mart 1924).....	17
2.2.2 Karma Eğitim.....	18
2.2.3 Eğitimde Fırsat Eşitliği İlkesi	18
2.2.4 Eğitimde Disiplin ve Ahlak	18
2.2.5 Öğretim Programlarının Millî ve Bilimsel Olması İlkesi	19
2.2.6 Harf İnkılabı (1928).....	19
2.3 Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Yeni Eğitim Modelleri	19
2.3.1 İlköğretim	20
2.3.2 Ortaöğretim-Lise.....	21
2.3.3 Yükseköğretim.....	22
2.3.4 Mesleki- Teknik Eğitim.....	24
2.3.5 Köy Enstitüleri.....	25
2.3.6 Halkevleri	25
2.3.7 Cumhuriyet Dönemi'nde Azınlık Okullarına Yönelik Düzenlemeler.....	26
BÖLÜM ÜÇ - CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE KENT PLANLAMASI VE MİMARLIK ALANINDAKİ GELİŞMELER	28
3.1 Avrupa'daki Gelişmeler	28
3.2 Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi (1923-1927)	29
3.2.1 Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Mimarları ve Eserleri	30
3.2.2 Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Sonrası Gelişmeler	35
3.3 1922 İzmir Yangını Sonrası Planlama Çalışmaları	39
3.3.1 İzmir'in İlk Planı: Danger - Prost Planı.....	41
3.3.2 Kültürpark ve Enternasyonal Fuarı.....	42
3.3.3 Le Corbusier'nin İzmir Nazım Planı	45
3.4 İkinci Ulusal Mimarlık Dönemi (1940-1950)	46
3.4.1 İkinci Ulusal Mimarlık Dönemi Mimarları ve Eserleri	47
3.4.2 İkinci Ulusal Mimarlık Dönemi Sonrası Gelişmeler	48
BÖLÜM DÖRT - İZMİR'İN CUMHURİYET ÖNCESİ VE SONRASINDAKİ SOSYO-KÜLTÜREL YAPISI VE EĞİTİM ANLAYIŞI	53

4.1 Cumhuriyet'in İlanından Önce İzmir	53
4.1.1 Toplumsal Yapı	53
4.1.1.1 Müslüman-Türkler	63
4.1.1.1.1 Yerleşim.	63
4.1.1.1.2 Gelir Kaynağı.	66
4.1.1.1.3 Kültürel Miras.	67
4.1.1.1.4 Basın, Yayın ve Sosyal Yaşam.	69
4.1.1.2 Levantenler	71
4.1.1.2.1 Yerleşim.	71
4.1.1.2.2 Gelir Kaynağı.	72
4.1.1.2.3 Kültürel Miras.	73
4.1.1.2.4 Basın, Yayın ve Sanat Etkinlikleri.	75
4.1.1.3 Rumlar.....	76
4.1.1.3.1 Yerleşim.	76
4.1.1.3.2 Gelir Kaynağı.	78
4.1.1.3.3 Kültürel Miras.	78
4.1.1.3.4 Basın, Yayın ve Sanat Etkinlikleri.	80
4.1.1.4 Ermeniler.....	81
4.1.1.4.1 Yerleşim.	82
4.1.1.4.2 Gelir Kaynağı.	83
4.1.1.4.3 Kültürel Miras.	84
4.1.1.4.4 Basın, Yayın ve Sanat Etkinlikleri.	86
4.1.1.5 Yahudiler.....	86
4.1.1.5.1 Yerleşim.	87
4.1.1.5.2 Gelir Kaynağı.	89
4.1.1.5.3 Kültürel Miras.	90
4.1.1.5.4 Basın, Yayın ve Sanat Etkinlikleri.	92
4.1.2 Eğitim Anlayışının Gelişimi	93
4.1.2.1 Azınlıkların Girişimleri.....	93
4.1.2.2 Amerika'nın Girişimleri.....	96
4.1.2.3 Osmanlı İmparatorluğu'nun Girişimleri	97

4.1.2.3.1 İzmir İslahhanesi - İzmir Sanayi Mektebi	98
4.1.2.3.2 İzmir İdadisi.	100
4.1.2.4 19. yüzyılda İzmir'deki Eğitim Yapılarından Günümüze Ulaşanlar	101
4.2 Cumhuriyet'in İlanından Sonra İzmir	102
4.2.1 Cumhuriyet'in İlanından Sonra İzmir'de Toplumsal Yapı.....	103
4.2.1.1 Cumhuriyet'in İlanından Sonra İzmir'de Azınlık Okullarının Durumu	104
4.2.1.2 İzmir'de Cumhuriyet Dönemi'nde Açılan Türk Okulları	105
4.2.2 Köy Enstitüleri ve Köy Okulları.....	107
4.2.2.1 Köy Enstitülerinin Ortaya Çıkışı	107
4.2.2.2 Kızılçullu Köy Enstitüsü.....	110
4.2.2.3 Köy Okullarının Gelişimi	111
4.2.3 İzmir Kazım Dirik Tipi İlkokulları	113
4.2.3.1 Torbalı Vali Kazımpaşa İlkokulu.....	114
4.3 Sonuç	115

BÖLÜM BEŞ - İZMİR'DE CUMHURİYET VE YENİLİK HAREKETLERİ PARALELİNDE İNCELENEN EĞİTİM YAPILARI..... 117

5.1 Cumhuriyet Dönemi Öncesi Eğitim Yapıları	118
5.1.1 Torbalı Bülbüldere Hamidiye Mektebi.....	118
5.1.1.1 Yapının Konumu.....	118
5.1.1.2 Yapının Tarihçesi.....	119
5.1.1.3 Mimari Özellikleri	120
5.1.1.3.1 Çevresel Özellikleri.....	120
5.1.1.3.2 Mekân Organizasyonu.....	120
5.1.1.3.3 Cephe Düzeni.	124
5.1.1.3.4 Yapım Sistemi.	127
5.1.1.4 Mevcut Durumu	128
5.1.1.5 Geçmişten Günümüze Yapının Değişimi	130
5.1.1.6 Koruma Bağlamında Değerlendirilmesi	130

5.1.1.7 Sürdürülebilir Koruma Bağlamında Değerlendirilmesi.....	131
5.1.2 Cumhuriyet Eğitim Müzesi (Vartanyan Ermeni Okulu)	131
5.1.2.1 Yapının Konumu.....	131
5.1.2.2 Yapının Tarihçesi.....	133
5.1.2.3 Mimari Özellikleri	134
5.1.2.3.1 Çevresel Özellikleri.....	134
5.1.2.3.2 Mekân Organizasyonu.....	134
5.1.2.3.3 Cephe Düzeni.	140
5.1.2.3.4 Yapım Sistemi.	144
5.1.2.4 Mevcut Durumu	146
5.1.2.5 Geçmişten Günümüze Yapının Değişimi	147
5.1.2.6 Koruma Bağlamında Değerlendirilmesi	147
5.1.2.7 Sürdürülebilir Koruma Bağlamında Değerlendirilmesi.....	148
5.1.3 Ayayani Rum Kız Mektebi.....	148
5.1.3.1 Yapının Konumu.....	148
5.1.3.2 Yapının Tarihçesi.....	150
5.1.3.3 Mimari Özellikleri	151
5.1.3.3.1 Çevresel Özellikleri.....	151
5.1.3.3.2 Mekân Organizasyonu.....	152
5.1.3.3.3 Cephe Düzeni.	159
5.1.3.3.4 Yapım Sistemi.	163
5.1.3.4 Mevcut Durumu	165
5.1.3.5 Geçmişten Günümüze Yapının Değişimi	168
5.1.3.6 Koruma Bağlamında Değerlendirilmesi	169
5.1.3.7 Sürdürülebilir Koruma Bağlamında Değerlendirilmesi.....	169
5.1.4 Namık Kemal Lisesi (Rum Evangeliki Okulu – 1909)	170
5.1.4.1 Yapının Konumu.....	170
5.1.4.2 Yapının Tarihçesi.....	171
5.1.4.3 Mimari Özellikleri	173
5.1.4.3.1 Çevresel Özellikleri.....	173
5.1.4.3.2 Mekân Organizasyonu.....	173
5.1.4.3.3 Cephe Düzeni.	182

5.1.4.3.4 Yapım Sistemi.....	189
5.1.4.4 Mevcut Durumu.....	192
5.1.4.5 Geçmişten Günümüze Yapının Değişimi.....	192
5.1.4.6 Koruma Bağlamında Değerlendirilmesi.....	193
5.1.4.7 Sürdürülebilir Koruma Bağlamında Değerlendirilmesi.....	194
5.1.5 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi (Lazarist Rahipler Okulu).....	195
5.1.5.1 Yapının Konumu.....	195
5.1.5.2 Yapının Tarihçesi.....	196
5.1.5.3 Mimari Özellikleri.....	197
5.1.5.3.1 Çevresel Özellikleri.....	197
5.1.5.3.2 Mekân Organizasyonu.....	197
5.1.5.3.3 Cephe Düzeni.....	210
5.1.5.3.4 Yapım Sistemi.....	215
5.1.5.4 Mevcut Durumu.....	218
5.1.5.5 Geçmişten Günümüze Yapının Değişimi.....	219
5.1.5.6 Koruma Bağlamında Değerlendirilmesi.....	220
5.1.5.7 Sürdürülebilir Koruma Bağlamında Değerlendirilmesi.....	221
5.2 Cumhuriyet Dönemi Eğitim Yapıları.....	221
5.2.1 Bayındır-Eski Çıplak Köy Okulu.....	221
5.2.1.1 Yapının Konumu.....	221
5.2.1.2 Yapının Tarihçesi.....	222
5.2.1.3 Mimari Özellikleri.....	222
5.2.1.3.1 Çevresel Özellikleri.....	222
5.2.1.3.2 Mekân Organizasyonu.....	223
5.2.1.3.3 Cephe Düzeni.....	223
5.2.1.3.4 Yapım Sistemi.....	224
5.2.1.3.5 Diğer Yapılar.....	226
5.2.1.4 Mevcut Durumu.....	228
5.2.1.5 Geçmişten Günümüze Yapının Değişimi.....	231
5.2.1.6 Koruma Bağlamında Değerlendirilmesi.....	231
5.2.1.7 Sürdürülebilir Koruma Bağlamında Değerlendirilmesi.....	231

5.2.2 Ödemiş Lübbey Köy Okulu.....	232
5.2.2.1 Yapının Konumu.....	232
5.2.2.2 Yapının Tarihçesi.....	232
5.2.2.3 Mimari Özellikleri	233
5.2.2.3.1 Çevresel Özellikleri.....	233
5.2.2.3.2 Mekân Organizasyonu.....	233
5.2.2.3.3 Cephe Düzeni.	235
5.2.2.3.4 Yapım Sistemi.	237
5.2.2.4 Mevcut Durumu	239
5.2.2.5 Geçmişten Günümüze Yapının Değişimi	242
5.2.2.6 Koruma Bağlamında Değerlendirilmesi	242
5.2.2.7 Sürdürülebilir Koruma Bağlamında Değerlendirilmesi.....	243
5.2.3 Tire - Boynuyoğun Köy Okulu.....	243
5.2.3.1 Yapının Konumu ve Tarihçesi	243
5.2.3.2 Mimari Özellikleri	244
5.2.3.2.1 Çevresel Özellikleri.....	244
5.2.3.2.2 Mekân Organizasyonu.....	244
5.2.3.2.3 Cephe Düzeni	246
5.2.3.2.4 Yapım Sistemi.	247
5.2.3.2.5 Diğer Yapılar.....	247
5.2.3.3 Mevcut Durumu	252
5.2.3.4 Geçmişten Günümüze Yapının Değişimi	253
5.2.3.5 Koruma Bağlamında Değerlendirilmesi	253
5.2.3.6 Sürdürülebilir Koruma Bağlamında Değerlendirilmesi.....	253
5.2.4 Ödemiş - Karadoğan Köy Okulu	253
5.2.4.1 Yapının Konumu ve Tarihçesi	253
5.2.4.2 Mimari Özellikleri	254
5.2.4.2.1 Çevresel Özellikleri.....	254
5.2.4.2.2 Mekân Organizasyonu.....	254
5.2.4.2.3 Cephe Düzeni.	256
5.2.4.2.4 Yapım Sistemi.	257
5.2.4.2.5 Diğer Yapılar.....	258

5.2.4.3 Mevcut Durumu	260
5.2.4.4 Geçmişten Günümüze Yapının Değişimi	261
5.2.4.5 Koruma Bağlamında Değerlendirilmesi	261
5.2.4.6 Sürdürülebilir Koruma Bağlamında Değerlendirilmesi.....	261
5.2.5 Gazi Ortaokulu (Gazi İlk Mektebi - 1928)	262
5.2.5.1 Yapının Konumu.....	262
5.2.5.2 Yapının Tarihçesi.....	263
5.2.5.3 Mimari Özellikleri	263
5.2.5.3.1 Çevresel Özellikleri.....	263
5.2.5.3.2 Mekân Organizasyonu.....	264
5.2.5.3.3 Cephe Düzeni.	268
5.2.5.3.4 Yapım Sistemi.	274
5.2.5.4 Mevcut Durumu	275
5.2.5.5 Geçmişten Günümüze Yapının Değişimi	275
5.2.5.6 Koruma Bağlamında Değerlendirilmesi	276
5.2.5.7 Sürdürülebilir Koruma Bağlamında Değerlendirilmesi.....	276
5.2.6 Ege Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Bilgisayar Mühendisliği Bölümü Binası (Bornova Ziraat Mektebi -1932)	277
5.2.6.1 Yapının Konumu.....	277
5.2.6.2 Yapının Tarihçesi.....	278
5.2.6.3 Mimari Özellikleri	279
5.2.6.3.1 Çevresel Özellikleri.....	279
5.2.6.3.2 Mekân Organizasyonu.....	279
5.2.6.3.3 Cephe Düzeni.	289
5.2.6.3.4 Yapım Sistemi.	296
5.2.6.4 Mevcut Durumu	297
5.2.6.5 Geçmişten Günümüze Yapının Değişimi	298
5.2.6.6 Koruma Bağlamında Değerlendirilmesi	299
5.2.6.7 Sürdürülebilir Koruma Bağlamında Değerlendirilmesi.....	299

**BÖLÜM ALTI - İNCELENEN EĞİTİM YAPILARININ
KARŞILAŞTIRILMASI VE DEĞERLENDİRİLMESİ..... 301**

6.1 İncelenen Yapıların Karşılaştırılması	301
6.1.1 Mimari Özelliklerinin Karşılaştırılması.....	302
6.1.1.1 Plan Özelliklerinin Karşılaştırılması.....	302
6.1.1.2 Cephe Özelliklerinin Karşılaştırılması.....	304
6.1.1.3 Yapısal Özelliklerinin Karşılaştırılması.....	306
6.1.1.4 Konum Planlarının Karşılaştırılması.....	309
6.1.1.5 Parsel Kullanım Özelliklerinin Karşılaştırılması	310
6.1.1.6 Dönemsel Bağlamda Plan Özelliklerinin Karşılaştırılması	312
6.1.2 Koruma Bağlamında Karşılaştırılması	314
6.1.2.1 Günümüz İşlevlerinin ve Kullanıcının Karşılaştırılması	314
6.1.2.2 Plan ve Konum Planı Bağlamında Özgünlük Karşılaştırılması	316
6.1.2.3 Yapısal Hasarların Karşılaştırılması	319
6.1.2.4 Çevresel Özelliklerin Koruma Bağlamında Karşılaştırılması.....	321
6.1.2.5 Sürdürülebilir Koruma Bağlamında Değerlendirilmesi.....	324
BÖLÜM YEDİ - SONUÇ	329
KAYNAKLAR	333
EKLER.....	339
EK 1: Bülbüldere Hamidiye Mektebi Envanter Föyü	339
EK 2: Vartanyan Ermeni Okulu Envanter Föyü	341
EK 3: Ayayani Rum Kız Mektebi Envanter Föyü	343
EK 4: Namık Kemal Lisesi Envanter Föyü.....	345
EK 5: Konak Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Envanter Föyü.....	347
EK 6: Eski Çıplak Köy Okulu Envanter Föyü	349
EK 7: Lübbey Köy Okulu Envanter Föyü.....	351
EK 8: Tire – Boynuydoğan Köy Okulu Envanter Föyü.....	353
EK 10: İzmir Gazi Ortaokulu Envanter Föyü	357
EK 11: EÜ Bilgisayar Mühendisliği Binası Envanter Föyü.....	359

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 2.1 Karatay Medresesi ve Sivas Gök Medrese	12
Şekil 2.2 Mühendishane-i Bahr-i Hümayun	13
Şekil 2.3 Tıphane-yi Amire.....	14
Şekil 2.4 Bursa, Haşim İşcan İlkokulu, 1948.....	21
Şekil 2.5 Ankara, Ticaret Lisesi	22
Şekil 2.6 Ankara, Cebeci Ortaokulu	22
Şekil 2.7 Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi	23
Şekil 2.8 Ali Çetinkaya Kız Enstitüsü	24
Şekil 2.9 İzmir Halkevi Binası	26
Şekil 3.1 İstanbul, Vakıf Han, 1919-1926.....	31
Şekil 3.2 İstanbul, Sirkeci Postanesi, Vedat Tek	31
Şekil 3.3 Ankara, Ulus İş Bankası, Giulio Mongeri	32
Şekil 3.4 Ankara, Eski Türk Ocağı, Arif Hikmet Koyunoğlu.....	32
Şekil 3.5 İzmir, Eski Türk Ocağı, Necmettin Emre, 1925	33
Şekil 3.6 İzmir, Eski Osmanlı Bankası	33
Şekil 3.7 İzmir, Ziraat Bankası	34
Şekil 3.8 İzmir, Roma Bankası zemin kat planı.....	34
Şekil 3.9 İzmir, Anadolu Apartmanı	35
Şekil 3.10 İzmir, Ziraat Bankası, iç mekân	36
Şekil 3.11 Ankara, Zübeyde Hanım Kız Enstitüsü, Ernst Egli	37
Şekil 3.12 Ankara, Milli Savunma Bakanlığı, Clemens Holzmeister.....	38
Şekil 3.13 Ankara, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Bruno Taut	38
Şekil 3.14 Ankara, İller Bankası, Seyfi Arkan.....	38
Şekil 3.15 Ankara, Orduevi binası zemin ve 1.kat planı.....	39
Şekil 3.16 1922 İzmir yangını	40
Şekil 3.17 1922 İzmir yangını sonrası enkaz	40
Şekil 3.18 Darger-Prost planı.....	41
Şekil 3.19 1943 yılı İzmir Kültür Parkı'nın havadan fotoğrafı	43
Şekil 3.20 Fuar Paraşüt Kulesi	44
Şekil 3.21 İnhisarlar Pavyonu	45

Şekil 3.22 Le Corbusier planı.....	45
Şekil 3.23 Ankara, Anıtkabir, Emin Onat-Orhan Arda.....	47
Şekil 3.24 Ankara, Opera Binası, Paul Bonatz	48
Şekil 3.25 İstanbul, Nuri Çapa Yalısı, H. Kemali Söylemezoğlu	48
Şekil 3.26 İstanbul, Zeyrek Sosyal Sigortalar Kurumu, Sedad Hakkı Eldem	51
Şekil 3.27 Ankara, Türk Dil Kurumu, Cengiz Bektaş	51
Şekil 3.28 Kıbrıs, Özgürlük ve Barış Anıtı, Yaşar Marulyalı-Levent Aksüt-Walter Machate-Dinçer Erimez	52
Şekil 4.1 İzmir'in 1780 yıllarına ait olduğu varsayılan harita-krokisi	54
Şekil 4.2 1878 yılında İzmir'de gayrimüslimlerin yaşadığı mahalleler – Georgiades Haritası	55
Şekil 4.3 1905 haritası üzerinde işaretlenen İzmir hastaneleri.....	56
Şekil 4.4 20. yüzyılda Türk Mahallesi	64
Şekil 4.5 20. yüzyılda Türk Mahallesi	64
Şekil 4.6 20. yüzyıl başlarında Türk Mahalleleri.....	64
Şekil 4.7 Şadırvan Camii 1853 yılı fotoğrafı	67
Şekil 4.8 Konak Meydanı'nda İzmir İdadisi	68
Şekil 4.9 Memleket Hastanesi.....	69
Şekil 4.10 Anadolu Gazetesi	70
Şekil 4.11 19. yüzyıl sonlarında Karşıyaka kordonu	72
Şekil 4.12 20. yüzyılda Birinci Kordon	72
Şekil 4.13 Fransız Hastanesi (Alsancak Devlet Hastanesi)	73
Şekil 4.14 Alman Konsoloslugu Binası	74
Şekil 4.15 Le Levant gazetesi	75
Şekil 4.16 Önde Rum Mahallesi, Arkada Türk Mahallesi ve Kadifekale.....	77
Şekil 4.17. 20 yüzyıl başlarında İzmir'de Rum Mahalleleri ve diğer mahalleler	77
Şekil 4.18 Aya Voukla Kilisesi.....	79
Şekil 4.19 Rum Aya Haralambos Hastanesi	80
Şekil 4.20 Eski İzmir Tiyatrosu'nun Ön Bölümü	81
Şekil 4.21 Ermeni Mahallesi	83
Şekil 4.22 Ermeni Mahallesi	83
Şekil 4.23 Surp İsdepanos Katedrali	85

Şekil 4.24 Hripsimyan Kız Okulu.....	85
Şekil 4.25 20. yüzyıl başlarında Karantina	87
Şekil 4.26 İzmir Yahudi Cemaati Geleneksel Mahalle Dokusu	87
Şekil 4.27 Arap Han, Havra Sokağı ve Balcılarıçı.....	88
Şekil 4.28 Mezarlıkbaşı, “Orphelinad Israelite” ve Tilkilik Caddesi	89
Şekil 4.29 Bet İsrail Sinagogu	90
Şekil 4.30 Musevi Hastanesi (Karataş Hastanesi).....	91
Şekil 4.31 1922 öncesinde İzmir’de çıkan Yahudi Gazeteleri.....	93
Şekil 4.32 Kentrikon Parthenagogeion	94
Şekil 4.33 Saint Joseph Koleji	95
Şekil 4.34 Alliance Mektebi	96
Şekil 4.35 American Collegiate Institute	97
Şekil 4.36 İzmir İslahhanesi.....	99
Şekil 4.37 Mithatpaşa Endüstri Meslek Lisesi Zemin Kat Planı	100
Şekil 4.38 İzmir İdadisi	101
Şekil 4.39 Gazi İlk Mektebi	106
Şekil 4.40 Aksu Köy Enstitüsü ziraat alanı.....	109
Şekil 4.41 Pamukköy Köy Enstitüsü görünüşü	109
Şekil 4.42 Gölköy Köy Enstitüsü öğretmen evleri	110
Şekil 4.43 Sıcak iklim bölgesine göre tasarlanan tip proje	112
Şekil 4.44 Soğuk iklim bölgesine göre tasarlanan tip proje.....	113
Şekil 4.45 Torbalı Vali Kazımpaşa İlkokulu Zemin Kat Planı	114
Şekil 4.46 Torbalı Vali Kazımpaşa İlkokulu doğu (giriş) cephesi.....	115
Şekil 4.47 Torbalı Vali Kazımpaşa İlkokulu Doğu Cephesi.....	115
Şekil 5.1 Torbalı Bülbüldere Hamidiye Mektebi vaziyet planı	118
Şekil 5.2 Torbalı Bülbüldere Hamidiye Mektebi uydu görüntüsü.....	119
Şekil 5.3 Torbalı Bülbüldere Hamidiye Mektebi 1896 yılı.....	120
Şekil 5.4 Torbalı Bülbüldere Hamidiye Mektebi bodrum kat planı.....	121
Şekil 5.5 Torbalı Bülbüldere Hamidiye Mektebi zemin kat planı	122
Şekil 5.6 Torbalı Bülbüldere Hamidiye Mektebi Z 01 mekânı.....	123
Şekil 5.7 Torbalı Bülbüldere Hamidiye Mektebi Z 04 mekânı.....	123
Şekil 5.8 Torbalı Bülbüldere Hamidiye Z 04 mekânı ahşap tavan kaplamaları	124

Şekil 5.9 Torbalı Bülbüldere Hamidiye Mektebi güneydoğu cephesi	125
Şekil 5.10 Torbalı Bülbüldere Hamidiye Mektebi güneydoğu cephesi	125
Şekil 5.11 Torbalı Bülbüldere Hamidiye Mektebi kuzeybatı cephesi	126
Şekil 5.12 Torbalı Bülbüldere Hamidiye Mektebi taş silme.....	126
Şekil 5.13 Torbalı Bülbüldere Hamidiye Mektebi ahşap pencereler	127
Şekil 5.14 Torbalı Bülbüldere Hamidiye Mektebi ahşap kirişler	127
Şekil 5.15 Torbalı Bülbüldere Hamidiye Mektebi hıms duvar	128
Şekil 5.16 Torbalı Bülbüldere Hamidiye Mektebi ahşap döşemede malzeme kaybı ve sehim	129
Şekil 5.17 Torbalı Bülbüldere Hamidiye Mektebi ahşap pencerede eleman kaybı	129
Şekil 5.18 Torbalı Bülbüldere Hamidiye Mektebi taş merdivende bitki oluşumları ve derz kaybı, hıms duvarda sıva dökülmeleri	130
Şekil 5.19 Vartanyan Ermeni Okulu vaziyet planı.....	132
Şekil 5.20 Vartanyan Ermeni Okulu uydu görüntüsü	132
Şekil 5.21 19. yüzyıl ikinci yarısında Karataş ve tepede Vartanyan Ermeni Okulu'nun bağlı olduğu Surp Garabet Kilisesi	133
Şekil 5.22 Karataş Vartanyan Okulu Spor Kulübü	134
Şekil 5.23 Vartanyan Ermeni Okulu güney yönündeki yapı, zemin kat girişi.....	135
Şekil 5.24 Vartanyan Ermeni Okulu güney yönündeki yapı, bodrum kat holü	135
Şekil 5.25 Vartanyan Ermeni Okulu güney yönündeki yapı, zemin kattan görünüm	136
Şekil 5.26 Vartanyan Ermeni Okulu güney yönündeki yapı, zemin kat planı	136
Şekil 5.27 Vartanyan Ermeni Okulu güney yönündeki yapı, bodrum kat planı	137
Şekil 5.28 Vartanyan Ermeni Okulu kuzey yönündeki yapı, zemin kat holü	138
Şekil 5.29 Vartanyan Ermeni Okulu kuzey yönündeki yapı, bodrum kat	138
Şekil 5.30 Vartanyan Ermeni Okulu kuzey yönündeki yapı, bodrum kat terası	139
Şekil 5.31 Vartanyan Ermeni Okulu kuzey yönündeki yapı, zemin kat planı	139
Şekil 5.32 Vartanyan Ermeni Okulu kuzey yönündeki yapı, bodrum kat planı	140
Şekil 5.33 Vartanyan Ermeni Okulu güney yönündeki yapı, güney cephesi.....	141
Şekil 5.34 Vartanyan Ermeni Okulu güney yönündeki yapı, güney ve doğu cephesi	141
Şekil 5.35 Vartanyan Ermeni Okulu güney yönündeki yapı, giriş kapısı.....	142

Şekil 5.36 Vartanyan Ermeni Okulu kuzey yönündeki yapı, kuzey cephesi	143
Şekil 5.37 Vartanyan Ermeni Okulu kuzey yönündeki yapı, doğu cephesi.....	143
Şekil 5. 38 Vartanyan Ermeni Okulu kuzey yönündeki yapı, kuzey cephesi bodrum pencereleri ve teras.....	144
Şekil 5.39 Vartanyan Ermeni Okulu güney yönündeki yapı, bodrum kat kolon ve ahşap döşemeleri	145
Şekil 5.40 Vartanyan Ermeni Okulu kuzey yönündeki yapı, bodrum taş duvarları, tuğla kemer ve ahşap döşeme	145
Şekil 5.41 Vartanyan Ermeni Okulu kuzey yönündeki yapı, bodrum kat çelik giriş ve kolon desteği	146
Şekil 5.42 Vartanyan Ermeni Okulu kuzey yönündeki yapı, panolarla kapatılan pencereler	146
Şekil 5.43 Ayayani Rum Kız Okulu vaziyet planı.....	149
Şekil 5.44 Ayayani Rum Kız Okulu uydu görüntüsü	149
Şekil 5.45 Ayayani Rum Kız Okulu eski fotoğrafı.....	150
Şekil 5.46 Thomas Graves 1837 yılına ait haritasında 33 numara – Aya Yani Rum Kilisesi konumu	151
Şekil 5.47 Ayayani Rum Kız Okulu zemin kat planı.....	153
Şekil 5.48 Ayayani Rum Kız Okulu 1. kat planı	154
Şekil 5.49 Ayayani Rum Kız Okulu Z 01 mekânı	155
Şekil 5.50 Ayayani Rum Kız Okulu Z 04 mekânı	155
Şekil 5.51 Ayayani Rum Kız Okulu bahçeye inen merdiven	156
Şekil 5.52 Ayayani Rum Kız Okulu 1 01 giriş mekânı.....	156
Şekil 5.53 Ayayani Rum Kız Okulu 1 02 mekânı.....	157
Şekil 5.54 Ayayani Rum Kız Okulu 1 04 mekânı.....	157
Şekil 5.55 Ayayani Rum Kız Okulu’na bitişik servis bölümleri	158
Şekil 5.56 Ayayani Rum Kız Okulu’na bitişik servis bölümü WC mekânları	158
Şekil 5.57 Kiliseye ait çan kulesinin taş merdivenleri	159
Şekil 5.58 Kiliseye ait müstemilat bölümü	159
Şekil 5.59 Ayayani Rum Kız Okulu’nun batı cephesi	160
Şekil 5.60 Ayayani Rum Kız Okulu batı cephesi	161
Şekil 5.61 Ayayani Rum Kız Okulu batı cephesi üçgen alınlık.....	162

Şekil 5.62 Ayayani Rum Kız Okulu güney cephesi.....	162
Şekil 5.63 Ayayani Rum Kız Okulu kuzey cephesi	163
Şekil 5.64 Ayayani Rum Kız Okulu volta döşeme	164
Şekil 5.65 Ayayani Rum Kız Okulu kuzey cephesinde sıva dökülmeleri sonucu ortaya çıkan yığma taş tuğla almaşık duvar	164
Şekil 5.66 Ayayani Rum Kız Okulu kuzey cephesine bitişik yapının ve yıkılan çan kulesinin çatısı.....	165
Şekil 5.67 Ayayani Rum Kız Okulu kuzey cephesi sıva ve boya dökülmeleri, malzeme kayıpları	166
Şekil 5.68 Ayayani Rum Kız Okulu zemin kat volta döşemesinde renk değişimi ..	166
Şekil 5.69 Ayayani Rum Kız Okulu 1.kat girişindeki demir kapı ve mermer basamaklı merdivenin korkulukları çalınmıştır. Mermer kaplamada kararma ve bitki oluşumları.....	167
Şekil 5.70 Ayayani Rum Kız Okulu kuzey cephesi ek bölüm.....	168
Şekil 5.71 İzmir Namık Kemal Lisesi vaziyet planı	170
Şekil 5.72 İzmir Namık Kemal Lisesi uydu görüntüsü.....	171
Şekil 5.73 İzmir Namık Kemal Lisesi'nin günümüzdeki ve 1882 yılındaki konumu	172
Şekil 5.74 İzmir Namık Kemal Lisesi.....	173
Şekil 5.75 İzmir Namık Kemal Lisesi zemin kat planı	175
Şekil 5.76 İzmir Namık Kemal Lisesi giriş cephesi.....	176
Şekil 5.77 İzmir Namık Kemal Lisesi ana girişi	176
Şekil 5.78 İzmir Namık Kemal Lisesi zemin kat ana holü	177
Şekil 5.79 İzmir Namık Kemal Lisesi 1. kat planı.....	178
Şekil 5.80 İzmir Namık Kemal Lisesi 1.kat koridoru	179
Şekil 5.81 İzmir Namık Kemal Lisesi kuzey kolundaki merdiven	179
Şekil 5.82 İzmir Namık Kemal Lisesi'nin teras katı.....	180
Şekil 5.83 İzmir Namık Kemal Lisesi teras katı planı	181
Şekil 5.84 İzmir Namık Kemal Lisesi'nin teras katı.....	182
Şekil 5.85 İzmir Namık Kemal Lisesi batı cephesi girişi.....	183
Şekil 5.86 İzmir Namık Kemal Lisesi batı cephesi.....	184
Şekil 5.87 İzmir Namık Kemal Lisesi güney cephesi girişi.....	185

Şekil 5.88 İzmir Namık Kemal Lisesi Güney Cephesi Girişi Mermer Sütun	185
Şekil 5.89 İzmir Namık Kemal Lisesi güney cephesi girişi vurgulayan üçgen alınlık ve taş pilastr.....	186
Şekil 5.90 İzmir Namık Kemal Lisesi Kuzey Cephesi	186
Şekil 5.91 İzmir Namık Kemal Lisesi kuzey cephesi	187
Şekil 5.92 İzmir Namık Kemal Lisesi doğu cephesi.....	187
Şekil 5.93 İzmir Namık Kemal Lisesi Doğu Cephesi Köşe Pilastrları	188
Şekil 5.94 İzmir Namık Kemal Lisesi Kuzey Koridor Cephesi.....	188
Şekil 5.95 İzmir Namık Kemal Lisesi bodrum kat kazan dairesi	189
Şekil 5.96 İzmir Namık Kemal Lisesi Bodrum Kat Tavanı, Volta Döşeme.....	190
Şekil 5.97 İzmir Namık Kemal Lisesi zemin kat kaset döşeme.....	190
Şekil 5.98 İzmir Namık Kemal Lisesi 1. kat kaset döşeme	191
Şekil 5.99 İzmir Namık Kemal Lisesi marsilya kiremit ile örtülü ahşap çatı	191
Şekil 5.100 İzmir Namık Kemal Lisesi teras katı boya dökülmeleri ve aşınmalar..	192
Şekil 5.101 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Vaziyet Planı	195
Şekil 5.102 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi uydu görüntüsü.....	196
Şekil 5.103 1905 tarihli Sigorta Planı, pafta no:4	197
Şekil 5.104 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi doğu (idari) girişi.....	198
Şekil 5.105 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Zemin Kat Planı	199
Şekil 5.106 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Z 01 giriş mekânı.....	200
Şekil 5.107 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Z 04 derslik.....	200
Şekil 5.108 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi arka bölümdeki geçişler	201
Şekil 5.109 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi zemin kat kantin	201
Şekil 5.110 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi 1.kat balkonu	202
Şekil 5.111 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi 1. Kat Planı.....	203
Şekil 5.112 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi 1.kat orta bölüm girişi ve merdiveni.....	204
Şekil 5.113 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi 1.kat idari birim	204
Şekil 5.114 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi 1.kat arka bölüm.....	205
Şekil 5.115 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi 1 01 mekânı	205

Şekil 5.116 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi 2.kat girişi ve terasa kata çıkan merdiven	206
Şekil 5.117 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi 2. Kat Planı.....	207
Şekil 5.118 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi 2. Kat doğu kitlesi koridor	208
Şekil 5.119 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi 203 derslik mekânı ..	208
Şekil 5.120 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi 2.kat ön balkon	209
Şekil 5.121 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi 2.kat konferans salonu	209
Şekil 5.122 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi doğu cephesi taş söveli ahşap pencereleri	210
Şekil 5.123 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi orta bölüm güney cephesi	211
Şekil 5.124 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi orta bölüm güney cephesi	212
Şekil 5.125 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi güney cephesi	212
Şekil 5.126 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi güney cephesi	213
Şekil 5.127 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi doğu kitlesi, batı cephesi	214
Şekil 5.128 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi batı kitlesi, doğu cephesi	215
Şekil 5.129 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi batı kitlesi, batı cephesi	215
Şekil 5.130 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi doğu kitlesi volta döşeme	216
Şekil 5.131 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi dersliklerinde volta döşeme	216
Şekil 5.132 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi dersliklerinin batı bölümünde plak döşeme ve betonarme kirişler	217
Şekil 5.133 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi derslikler bölümünün çatısı	217
Şekil 5.134 Merdiven sahanlığındaki mermer kaplamada kırık ve kirlenme	218

Şekil 5.135 Merdiven basamak detayı	219
Şekil 5.136 Saat detayı	220
Şekil 5.137 Bayındır Eski Çıplak Köyü İlkokulu vaziyet planı.....	222
Şekil 5.138 Bayındır Eski Çıplak Köyü İlkokulu zemin kat planı.....	223
Şekil 5.139 Bayındır Eski Çıplak Köyü İlkokulu	224
Şekil 5.140 Bayındır Eski Çıplak Köyü İlkokulu	224
Şekil 5.141 Bayındır Eski Çıplak Köyü İlkokulu derslik ve oda iç mekânı	225
Şekil 5.142 Bayındır Eski Çıplak Köyü İlkokulu derslik ve oda iç mekânı	225
Şekil 5.143 Bayındır Eski Çıplak Köyü yığma taş sistem	226
Şekil 5.144 Bayındır Eski Çıplak Köyü İlkokulu lojman birimi	226
Şekil 5.145 Bayındır Eski Çıplak Köyü İlkokulu lojman birimi	227
Şekil 5.146 Bayındır Eski Çıplak Köyü İlkokulu WC yapısı	227
Şekil 5.147 Bayındır Eski Çıplak Köyü İlkokulu WC yapısı	228
Şekil 5.148 Yıkılmanın eşiğinde olan köy yapılarından bazıları	228
Şekil 5.149 Yıkılmanın eşiğinde olan köy yapılarından bazıları	229
Şekil 5.150 Terk edilen Eski Çıplak Köy ve hayvan gücü ile çalışan değirmen	229
Şekil 5.151 Ahşap çatı ve doğramalarda malzeme kaybı	230
Şekil 5.152 İç duvarlarda nem etkisi.....	230
Şekil 5.153 Ödemiş Lübbey Köyü İlkokulu vaziyet planı ve uydu görünümü.....	232
Şekil 5.154 Ödemiş Lübbey Köyü İlkokulu iç mekân.....	234
Şekil 5.155 Ödemiş Lübbey Köyü İlkokulu iç mekân.....	234
Şekil 5.156 Ödemiş Lübbey Köyü İlkokulu zemin kat planı.....	235
Şekil 5.157 Ödemiş Lübbey Köyü İlkokulu güney cephesi.....	236
Şekil 5.158 Ödemiş Lübbey Köyü İlkokulu güney cephesi.....	236
Şekil 5.159 Ödemiş Lübbey Köyü İlkokulu duvar örgüsü	237
Şekil 5.160 Ödemiş Lübbey Köyü İlkokulu duvar örgüsü ve ahşap beşik çatı	237
Şekil 5.161 Ödemiş Lübbey Köyü İlkokulu ahşap döşeme	238
Şekil 5.162 Ödemiş Lübbey Köyü İlkokulu ahşap çatı.....	238
Şekil 5.163 Ödemiş Lübbey Köyü terk edilen konutlar.....	239
Şekil 5.164 Ödemiş Lübbey Köyü yıkılmış konutlar.....	239
Şekil 5.165 Ödemiş Lübbey Köyü yıkılmış konutlar.....	240
Şekil 5.166 Ödemiş Lübbey Köyü İlkokulu çökmüş çatı	240

Şekil 5.167 Ödemiş Lübbey Köyü İlkokulu yok olmuş doğramalar ve cephede sıva dökülmeleri.....	241
Şekil 5.168 Ödemiş Lübbey Köyü İlkokulu yok olmuş ahşap doğramalar ve çökmüş derslik döşemesi	241
Şekil 5.169 Ödemiş Lübbey Köyü İlkokulu dolu tuğla duvar	242
Şekil 5.170 Tire-Boynuyoğun Köyü İlkokulu vaziyet planı.....	243
Şekil 5.171 Tire-Boynuyoğun Köyü İlkokulu zemin kat planı.....	244
Şekil 5.172 Tire Boynuyoğun Köyü İlkokulu.....	245
Şekil 5.173 Tire-Boynuyoğun Köyü İlkokulu derslik	245
Şekil 5.174 Tire-Boynuyoğun Köyü İlkokulu derslik	245
Şekil 5.175 Tire-Boynuyoğun Köyü İlkokulu zemin kat merdiveni.....	246
Şekil 5.176 Tire-Boynuyoğun Köyü İlkokulu zemin kat ahşap tavan kaplaması....	246
Şekil 5.177 Tire-Boynuyoğun Köyü kuzey cephesi	247
Şekil 5.178 Tire-Boynuyoğun Köyü güney cephesi	247
Şekil 5.179 Tire-Boynuyoğun Köyü İlkokulu Atölye Birimi	248
Şekil 5.180 Tire-Boynuyoğun Köyü İlkokulu Atölye Birimi	249
Şekil 5.181 Tire-Boynuyoğun Köyü İlkokulu Atölye Birimi giriş mekânı	249
Şekil 5.182 Tire-Boynuyoğun Köyü İlkokulu Lojman Birimi.....	250
Şekil 5.183 Tire-Boynuyoğun Köyü İlkokulu Lojman Birimi.....	251
Şekil 5.184 Tire-Boynuyoğun Köyü İlkokulu Lojman Birimi.....	251
Şekil 5.185 Tire-Boynuyoğun Köyü İlkokulu Depo Birimi	252
Şekil 5.186 Tire-Boynuyoğun Köyü İlkokulu Depo Birimi iç mekânı.....	252
Şekil 5.187 Ödemiş-Karadoğan Köyü İlkokulu uydu görüntüsü.....	254
Şekil 5.188 Ödemiş-Karadoğan Köyü Eski İlkokul Yapısı zemin kat planı.....	255
Şekil 5.189 Ödemiş-Karadoğan Köyü Eski İlkokul Yapısı iç mekânı.....	255
Şekil 5.190 Ödemiş-Karadoğan Köyü Eski İlkokul Yapısı iç mekânı.....	256
Şekil 5.191 Ödemiş-Karadoğan Köyü Eski İlkokul Yapısı iç mekânı.....	256
Şekil 5.192 Ödemiş-Karadoğan Köyü eski köy okul yapısı	257
Şekil 5.193 Ödemiş-Karadoğan Köyü eski köy okul yapısı	257
Şekil 5.194 Ödemiş-Karadoğan Köyü 1979 yılında yapılan ilkokul	258
Şekil 5.195 Ödemiş-Karadoğan Köyü 1979 yılında yapılan ilkokul	258
Şekil 5.196 Ödemiş-Karadoğan Köyü, İlkokul yapısı zemin kat planı.....	259

Şekil 5.197 Ödemiş-Karadoğan Köyü 1979 yılında yapılan ilkokuldaki derslik ...	259
Şekil 5.198 Ödemiş-Karadoğan Köyü 1979 yılında yapılan ilkokuldaki derslik	260
Şekil 5.199 Ödemiş-Karadoğan Köyü 1979 yılında yapılan ilkokuldaki mutfak....	260
Şekil 5.200 Gazi Ortaokulu vaziyet planı	262
Şekil 5.201 Gazi Ortaokulu uydu görüntüsü.....	262
Şekil 5.202 Gazi İlk Mektebi	263
Şekil 5.203 Gazi Ortaokulu zemin kat planı	265
Şekil 5.204 Gazi Ortaokulu zemin kat girişi.....	266
Şekil 5.205 Gazi Ortaokulu zemin kat koridor	266
Şekil 5.206 Gazi Ortaokulu 1. kat planı.....	267
Şekil 5.207 Gazi Ortaokulu giriş cephesi.....	268
Şekil 5.208 Gazi Ortaokulu batı cephesi.....	269
Şekil 5.209 Gazi Ortaokulu güney kolu batı cephesi.....	270
Şekil 5.210 Gazi Ortaokulu ek bina batı cephesi	270
Şekil 5.211 Gazi Ortaokulu kuzey kolu batı cephesi	271
Şekil 5.212 Gazi Ortaokulu kuzey cephesi	271
Şekil 5.213 Gazi Ortaokulu doğu cephesi giriş.....	272
Şekil 5.214 Gazi Ortaokulu doğu cephesi.....	273
Şekil 5.215 Gazi Ortaokulu ek kitle doğu cephesi	273
Şekil 5.216 Gazi Ortaokulu ek kitle güney cephesi	274
Şekil 5.217 Gazi Ortaokulu kırma formulu çatısı	274
Şekil 5.218 Gazi Ortaokulu doğu cephesine eklenen kitle	275
Şekil 5.219 Bornova Ziraat Mektebi vaziyet planı	277
Şekil 5.220 Bornova Ziraat Mektebi uydu görüntüsü.....	278
Şekil 5.221 Bornova Ziraat Mektebi.....	279
Şekil 5.222 Bornova Ziraat Mektebi Z 03 hol mekânı	280
Şekil 5.223 Bornova Ziraat Mektebi doğu ucundaki merdiven	280
Şekil 5.224 Bornova Ziraat Mektebi zemin kat koridoru	281
Şekil 5.225 Bornova Ziraat Mektebi batı ucundaki merdiven	281
Şekil 5.226 Bornova Ziraat Mektebi zemin kat planı	282
Şekil 5.227 Bornova Ziraat Mektebi Z 23 çalışma odası.....	283
Şekil 5.228 Bornova Ziraat Mektebi 1. kat dağılım holü	283

Şekil 5.229 Bornova Ziraat Mektebi 1. Kat Planı.....	284
Şekil 5.230 Bornova Ziraat Mektebi 1.kat idari bölüm ve asansör koridoru	285
Şekil 5.231 Bornova Ziraat Mektebi 1.kat derslik ve laboratuvarlara dağılım koridoru	285
Şekil 5.232 Bornova Ziraat Mektebi 1.kat batı bölümü.....	286
Şekil 5.233 Bornova Ziraat Mektebi 2.kat ek bölüme geçiş	287
Şekil 5.234 Bornova Ziraat Mektebi 2.kat koridoru	287
Şekil 5.235 Bornova Ziraat Mektebi 2.kat teras mekânı.....	288
Şekil 5.236 Bornova Ziraat Mektebi 2.kat çalışma mekânı	288
Şekil 5.237 Bornova Ziraat Mektebi Doğu Cephesi	289
Şekil 5.238 Bornova Ziraat Mektebi Doğu Cephesi	290
Şekil 5.239 Bornova Ziraat Mektebi Kuzeydoğu Cephesi – Giriş	290
Şekil 5.240 Bornova Ziraat Mektebi Kuzeydoğu Cephesi – Giriş	291
Şekil 5.241 Bornova Ziraat Mektebi kuzey cephesi	291
Şekil 5.242 Bornova Ziraat Mektebi kuzey cephesi doğu yönündeki kitle	292
Şekil 5.243 Bornova Ziraat Mektebi batı cephesi.....	293
Şekil 5.244 Bornova Ziraat Mektebi batı cephesi zemin kat girişi	293
Şekil 5.245 Bornova Ziraat Mektebi batı cephesi bodrum kat girişi	294
Şekil 5.246 Bornova Ziraat Mektebi batı cephesi geride kalan bölüm	294
Şekil 5.247 Bornova Ziraat Mektebi güney cephesi	295
Şekil 5.248 Bornova Ziraat Mektebi güney cephesi doğu bölümü	295
Şekil 5.249 Bornova Ziraat Mektebi betonarme merdiven.....	296
Şekil 5.250 Bornova Ziraat Mektebi betonarme kirişleri	296
Şekil 5.251 Bornova Ziraat Mektebi boya bozulmaları ve kirlenmeler	297
Şekil 5.252 Bornova Ziraat Mektebi ahşap çatı saçığında kırılma.....	298

TABLolar LİSTESİ

Sayfa

Tablo 4.1 17. yüzyılda İzmir’de yaşayan toplumların nüfus dağılımı	58
Tablo 4.2 18. yüzyılda İzmir’de yaşayan toplumların nüfus dağılımı	59
Tablo 4.3 19. yüzyılda İzmir’de yaşayan toplumların nüfus dağılımı	60
Tablo 4.4 1891 Aydın Salnamesi’nde İzmir’in İlçelere göre nüfus dağılımı.....	61
Tablo 4.5 20. yüzyılda İzmir’de yaşayan toplumların nüfus dağılımı.....	62
Tablo 4.6 1894, 1895 ve 1900 Kent Ticaret Rehberi’ne göre meslek dağılımı	66
Tablo 4.7 1930’lu yıllarda İzmir’deki yabancı okullar	104
Tablo 4.8 Mezun olan eğitimciler için yapılacak köy okulları.....	111
Tablo 6.1 Kırsal alanda incelenen yapıların plan özelliklerinin karşılaştırılması....	302
Tablo 6.2 Kentsel alanda incelenen yapıların plan özelliklerinin karşılaştırılması..	303
Tablo 6.3 Kırsal alanda incelenen yapıların cephe özelliklerinin karşılaştırılması..	304
Tablo 6.4 Kentsel alanda incelenen yapıların cephe özelliklerinin karşılaştırılması	305
Tablo 6.5 Kırsal alanda incelenen yapıların yapısal özelliklerinin karşılaştırılması	307
Tablo 6.6 Kentsel alanda incelenen yapıların yapısal özelliklerinin karşılaştırılması.....	308
Tablo 6.7 İncelenen yapıların vaziyet planlarının karşılaştırılması.....	309
Tablo 6.8 İncelenen yapıların parsel kullanım özelliklerinin karşılaştırılması.....	311
Tablo 6.9 Kırsal alanda incelenen yapıların plan tipleri ve dönemleri.....	312
Tablo 6.10 Kentsel alanda incelenen yapıların plan tipleri ve dönemleri.....	313
Tablo 6.11 İncelenen yapıların günümüzdeki işlevlerinin ve kullanıcılarının karşılaştırılması.....	315
Tablo 6.12 İncelenen yapıların plan ve konum planı bağlamında özgünlük durumunun karşılaştırılması.....	318
Tablo 6.13 İncelenen yapıların yapısal hasarlarının karşılaştırılması.....	320
Tablo 6.14 İncelenen yapıların çevresel özelliklerinin karşılaştırılması.....	322
Tablo 6.15 İncelenen yapıların sürdürülebilir koruma bağlamında değerlendirilmesi.....	324

BÖLÜM BİR

GİRİŞ

Tarihsel süreçte farklı zaman dilimlerinde hüküm süren uygarlıklar, yaşadıkları bölgelerde kültürlerini yansıtan izler bırakmışlardır. İzmir kentinde antik dönemlerden günümüze dek varlık gösteren çeşitli uygarlıklar, pekçok yapı yapmışlardır. Günümüzde kentin gelişimi, sözkonusu uygarlıkların ardlarında bıraktıkları izlerden, özellikle tarihi yapılarından izlenebilmektedir. Geçmişin anlaşılabilmesi, geçmişe yönelik bilgilerin elde edilebilmesi için günümüze ulaşan yapıların okunabilmesi ve yaşatılabilmesi gerekmektedir. Bu noktada tarihi yapıların, dokunun ve çevrenin belgelenip koruma altına alınarak günümüzde saptanamayan değerlerin gelecek kuşaklara aktarılması önemlidir. Doğru ve sürdürülebilir korumanın sağlanması ise, yapıların kullanım durumu ve kullanım şekillerine bağlıdır. Kullanılmayan yapının korunamayacağı ve yok olacağı bir gerçektir. Kullanım şeklinin ve yapıya yüklenen işlevin yapının boyut ve özelliklerine uygun olması, özgün biçimlenişini ve kimliğini zedelememesi gerekmektedir. Bu bağlamda tez çalışması kapsamında seçilen yapılar belgelenerek, mimari ve çevresel özellikleri saptanmış, geçmişten günümüze kullanım durumları araştırılmış, işlevsel ve biçimsel öneriler koruma kuramı çerçevesinde geliştirilmiştir.

Bu araştırma; kentteki tarihi eğitim yapılarının detaylı olarak incelenip, mimari karakterlerinin irdelendiği, Cumhuriyet Dönemi'ndeki yenilikçi hareketler etkisinde yapı karakteristiğinin ve değişimlerin saptandığı bir çalışma olması sebebiyle koruma bağlamında yapısal, mekânsal ve çevresel niteliklerin incelenmesi açısından önemlidir.

1.1 Çalışmanın Amacı

Tarihi yapılar geçmişten günümüze ışık tutan en somut oluşumlardır. Tarihi yapılar toplumların yaşanmışlıklarını, sanat anlayışlarını, bu anlayışı etkileyen oluşumları içlerinde barındırırlar. Bu çalışmanın en temel amacı toplumsal, siyasi, kültürel, ticari değişimlerin tarihi yapılar üzerindeki etkisini eğitim yapıları

üzerinden araştırmaktadır. Bu amaca ulaşmak için belli bir yapı türünün seçilip çalışmaya sınırlama getirilmesinin daha doğru sonuçlar elde edilmesini sağlayacağı düşünülmüştür. İzmir ili kapsamında ele alınan eğitim yapılarının tarihçeleri, konumları, biçimlenişleri ve geçirdikleri değişimler bu amaca yönelik irdelenmiştir.

Cumhuriyet'in ilan edilmesi ile değişen rejim eskiden kalan hukuksal düzenleri bozmuş, ticarete ve ekonomide ulusalcı yaklaşımlar gözlenmiştir. Bunun sonucunda azınlık grupların çoğu ya ülkeyi terk etmiş ya da aynı refah düzeyinde yaşamaya devam edememiştir. Önemli bir liman kenti olan İzmir'de de birçok azınlık grup bulunmaktaydı. Değişen sistem ile İzmir'de birçok yapı sahihsiz kalmış ve milliyetçi yaklaşımlar ile yeniden kullanılmaya başlanmıştır. Yeni kullanımlar yapıların kurumsal kimliklerinin kent belleğindeki yerlerini unutturmaya başlamıştır. Yapıların fiziksel ve işlevsel sürdürülebilirliği, koruma açısından olumlu olmakla birlikte, kurumsal kimliğin zedelenmesi olumsuz olarak nitelendirilmektedir. Çalışmanın amaçları arasında Cumhuriyet Dönemi öncesi inşa edilmiş yapıların kurumsal kimliklerini ortaya koymak da yer almaktadır.

Cumhuriyet Dönemi çağdaşlaşma hareketlerinin en önemli politikalarından biri olan eğitim sisteminin değişimi yeni eğitim yapılarının üretilmesine ve yeni biçimlenişlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu yapıların biçimleniş ve oluşum süreçlerinin saptanması çalışmanın amaçları arasındadır.

1.2 Çalışmanın Kapsamı

Çalışmada yerleşim olarak *İzmir ili*, yapı tipi olarak *eğitim yapıları* seçilerek, kırsal ve kentsel nitelikteki, tarihsel süreçteki değişik eğitim anlayışlarının ve mimari yaklaşımların etkisini yansıtacak farklı eğitim düzeyindeki örnekler belirlenerek irdelenmiştir.

Çalışma kapsamında; toplumdaki değişimlerin dönemsel olarak yapıların biçimlenişlerine etkisi eğitim yapıları üzerinden araştırılmak istenmiştir. İzmir ve çevresini kapsayan bu araştırmada dönemsel ve biçimsel farklılıkları bulunan eğitim

yapıları seçilerek mimari biçimlenişleri, mekân organizasyonları, peyzaj kullanımları, cephe süslemeleri ve düzenleri incelenmiştir. Yapıların sözkonusu biçimlenişlerini etkileyen olgular araştırılmıştır.

Cumhuriyet Dönemi öncesindeki dine dayalı eğitim sistemi ve Cumhuriyet'in ilan edilmesi ile yeni ulus-devlet anlayışının, laiklik, milliyetçilik ilkelerinin sonucunda oluşan yeni eğitim anlayışı eğitim yapılarının tasarımını etkileyen en çarpıcı etken olmuştur. Bunun yanı sıra Cumhuriyet'in yenilikçi anlayışının kent planlaması ve mimarlık alanındaki gelişmelere etkileri araştırılarak, İzmir'in değişen sosyo-kültürel ve siyasi yapısının eğitim yapılarına yansımaları irdelenmektedir. Yeni eğitim sistemi paralelinde beliren yeni gereksinimlerin, yapılardaki izleri tartışılmaktadır. Eğitim yapılarının bina programlarına ve plan şemalarına eklenen yeni mekânlar, elde edilen verilere dayanarak tespit edilmektedir. Cumhuriyet Dönemi öncesinde yapılan yapıların, sonrasında nasıl değerlendirildiği ve günümüzdeki durumları ile Cumhuriyet Dönemi eğitim yapılarının mevcut işlev ve koşulları koruma bağlamında incelenmektedir.

1.3 Çalışmanın Yöntemi

Cumhuriyet Dönemi öncesinde ve sonrasında İzmir kentinde bulunan eğitim yapılarının ortaya çıkmasını sağlayan ve terk edilmesine sebep olan sosyal nedenler, siyasi değişimler, ekonomik ve ticari faktörler araştırılarak dönemin kültürel yapısı ortaya konmaya çalışılmıştır. Tarihsel ve karşılaştırmalı yöntemin kullanıldığı araştırma kapsamında araç olarak literatür araştırması, fotoğraflama, arşiv araştırmasından yararlanılmıştır.

Tarihsel yöntem çalışmanın ikinci bölümünde eğitim tarihinin, üçüncü bölümde Cumhuriyet Dönemi mimarisinin, dördüncü bölümde İzmir kent tarihinin, dönemin eğitim anlayışı paralelinde ortaya çıkan eğitim kurumlarının ve beşinci bölümde incelenen yapıların tarihçelerinin araştırılmasında kullanılmıştır. Günümüze değin çalışma kapsamına giren kaynaklar literatür araştırması ile saptanmış ve

incelenmiştir. Ayrıca yapıların arşivleri incelenerek tarihçeleri hakkında bilgiler elde edilmiştir.

Toplumsal, siyasi, ekonomik, teknolojik değişimlerin mimari alandaki etkilerini gözlemlemek amacıyla aynı işlevlere sahip farklı dönem yapıları seçilip incelenmiştir. Dönemsel ve biçimsel farklılıkları irdelenerek karşılaştırma yöntemine başvurulmuştur. Yapıların mimari biçimlenişlerindeki ve peyzaj kullanımlarındaki farklılıklar tablolaştırılarak ortaya konmuştur.

Yapıların tarihçeleri ve yapım bilgileri hakkında yapılan araştırma paralelinde, elektronik ölçüm aletleri yardımıyla (total station, lazermetre) tespit edilen okulların kaba rölöve tekniğinde plan şemaları çıkarılarak, hazırlanan planlar bilgisayar destekli çizim programları (CAD - Computer Assign Design) ile sayısal ortama taşınmıştır. Belgelemeden yararlanılan bu çalışmada yapılar yerinde incelenerek gözlemlenmiş, fotoğraflama tekniği ile belgelenmiştir. Çıkan veriler tablolaştırılarak değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır.

1.4 Çalışmanın İlgili Literatür İçerisindeki Yeri

Bu çalışmada yoğun olarak İzmir tarihi, kent yapısı ve gelişimi, mimarlık tarihi ve eğitim tarihi üzerine araştırmalar incelenmiştir.

Sözen (1984), “Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı” adlı eserinde Cumhuriyet Dönemi’nde Türk mimarlığının oluşmasındaki ideolojileri ve ortamı aktararak, Türk mimarlığının nasıl biçimlendiğini örneklerle sunmaktadır.

Pınar (1996), “Gezginlerin Gözüyle İzmir, 19. Yüzyıl” adlı kitabında gezginlerin raporları ve mektupları üzerinden 19. yüzyılda İzmir kentinin nüfus yapısı ve toplumsal yapısına ilişkin bilgiler vermektedir.

Doğan, (1997), “Osmanlı Eğitim Kurumları ve Eğitimde İlk Yenileşme Hareketlerinin Batılılaşma Açısından Tahlili” adlı kitabında Osmanlı Devleti’ndeki

eğitim sistemi ve yenileşme hareketlerinin batılılaşma açısından eğitim alanına etkilerini anlatmaktadır.

Özodaşık, (1999), “Cumhuriyet Dönemi Yeni Bir Nesil, Yetiştirme alışmaları 1923-1950” adlı eserinde Cumhuriyet Dönemi’nde eğitim alanındaki çalışmaları ve yeni reformlar sonucunda eğitim sisteminin aldığı hali aktarmaktadır.

Sezer, (1999), “Atatürk Döneminde Yabancı Okullar (1923-1938)” adlı kitabında Cumhuriyet’in ilan edilmesinden sonra ülkedeki yabancı okullarının durumunu ve değişimini aktarmaktadır.

Beyru (2000) ve (2011), sırasıyla “19. Yüzyılda İzmir’de Yaşam” ve “19. Yüzyılda İzmir Kenti” eserlerinde İzmir kentinin nüfus yapısı, yaşam biçimi, ticari ve sosyal hayatı, yapılaşması ve kent gelişimini aktarmaktadır.

Ürekli (2002), “Tanzimat Dönemi Osmanlı Eğitim Sistemi ve Kurumları” adlı makalesinde Tanzimat Dönemi’nde eğitim sistemi ve kurumları hakkında bilgiler vermektedir.

Tutsak, (2002), “İzmir’de Eğitim ve Eğitimciler (1850-1950)” adlı kitabında İzmir’deki yüz yıllık eğitim tarihini Türk ve azınlık okulları üzerinden anlatmaktadır.

Bozdoğan (2002), “Modernizm ve Ulusun İnşası” adlı eserinde modernizmin mimari alandaki yapım teknolojilerinden cephe düzeninin gelişimine etkilerini anlatmaktadır.

Aktepe (2003), “İzmir Yazıları Camiler, Hanlar, Medreseler, Sebiller” adlı eserinde İzmir kentindeki Osmanlı ve Türk mimarisi yapı tiplerini ve örneklerini anlatmaktadır.

Özeçoğlu (2008), “Modernleşme Sürecinde İzmir’de İtalyanların Eğitimi” adlı makalesinde İzmir’deki azınlık gruplarından İtalyanların eğitim yapıları ve kurumları hakkında bilgiler vermektedir.

Ballice (2009), “Cumhuriyet sonrası İzmir’de az katlı konut yapıları (1923-1965)” adlı makalesinde Cumhuriyet Dönemi’nde kurum yapılarından sonra yoğunluğun konut yapılarına yönelmesi ile İzmir’de inşa edilen konut yapılarını incelemektedir.

Bilsel (2009), “İzmir’de Cumhuriyet Dönemi Planlaması (1923-1965): 20. yüzyıl Kentsel Mirası” adlı makalesinde ülke genelinde Cumhuriyet Dönemi’nde önem kazanan kent planlaması ve şehircilik çalışmalarının İzmir’deki örneklerini aktarmaktadır.

Ertuğrul (2009), “XIX. Yüzyılda Osmanlıda Ortaya Çıkan Farklı Yapı Tipleri” adlı makalesinde 19. yüzyılda yenileşme hareketleri sonucunda ortaya çıkan yeni yapı tiplerini aktarmaktadır.

Aslanoğlu (2010), “Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı 1923-1938” adlı eserinde Erken Cumhuriyet Dönemi mimarlığının oluşumunu ve gelişimini kurum ve konut yapıları örnekleri ile aktarmaktadır.

Zeren (2010), “İzmir’de Sefarad Mimarisi ve Sinagogları” adlı eserinde İzmir kentindeki Yahudilerin yaşam alanları, mimarileri ve sinagoglarının gelişimini aktarmaktadır.

Kul (2010), “Cumhuriyet Dönemi mimarlığının koruma statüsünün tanımlanmasına yönelik yeni bir yaklaşım, örnek çalışma: İlkokul binaları” adlı tez çalışmasında ve (2012), “Primary Schools of İzmir (1923-50) adlı makalesinde Cumhuriyet Dönemi’nde eğitim yapılarından ilkokul yapılarının gelişimini ve koruma kapsamında önerilerini sunmaktadır.

Kul, N., (2011), “İzmir’de Asım Mutlu ve Ahsen Yapanar Tarafından Tasarlanan Köy Okulları” adlı makalesinde İzmir’deki köy okullarının gelişimini ve örneklerini aktarmaktadır.

Şenocak (2011), “Levant’ın Yıldızı İzmir” adlı eserinde 17., 18. ve 19. yüzyılda İzmir kentinin ticari, ekonomik, toplumsal yapısını ortaya koyarak kent gelişimini etkileyen olayları anlatmaktadır.

Soydan, (2013), “Osmanlı’dan Cumhuriyet Dönemine Türkiye’de Temel Eğitimin Gelişmesi ve Finansman Sorunu” adlı makalesinde Osmanlı Dönemi’ndeki eğitim sistemini ve sorunlarını aktarmaktadır.

Soydan ve Tüncel (2013), “Osmanlı’da İlk Yenileşme Döneminde Eğitimin Kurumsal ve Yönetsel Yapısının Oluşumu ve Gelişimi” adlı makalelerinde Osmanlı Devleti’ndeki yenileşme hareketleri paralelinde eğitim sisteminin kurumsallaşmasını ve oluşumunu aktarmaktadır.

Atay (2014), “İzmir 1900” adlı kitabında 18. yüzyılda İzmir kentini oluşturan Müslüman Türkler ve azınlık gruplarını, grupların kent gelişimindeki katkılarını, bıraktıkları eserleri ve yaşam tarzlarını dile getirmektedir.

Bozaslan ve Çokoğullar (2015), “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Modern Eğitimin İnşası: Devletin Kurtarılmasından Devletin Kurulmasına” adlı makalelerinde Osmanlı Devleti’nden Cumhuriyet Dönemi’ne dek eğitim anlayışındaki gelişmeleri ve modern eğitim sistemini anlatmaktadır.

Güleryüz (2018), “Trakya ve Anadolu’da Yahudi Yerleşim Yerleri” adlı eserinde Anadolu’daki Yahudi yerleşimleri ve bıraktıkları eserler üzerine bilgiler vermektedir.

1.5 Çalışmanın Kurgusu

Çalışmanın ilk bölümü çalışmanın giriş, amaç, kapsam, yöntem, literatür içindeki yeri ve kurgusunu kapsamaktadır.

İkinci bölümde, Osmanlı Devleti'ndeki eğitim anlayışı ve eğitim verilen kurumlar, modernleşme sürecinde eğitim alanındaki gelişmeler, Cumhuriyet'in ilanı ile değişen rejimin eğitim alanına etkileri ele alınarak yenilikçi hareketler ve yeni eğitim kurumlarının ortaya çıkışı incelenmiştir.

Üçüncü bölümde Cumhuriyet Dönemi'nde mimarlık ve kent planlaması alanındaki gelişmelere değinilmiştir. Gelişen teknoloji, yeni yapım yöntemleri ve yeni yönelimler sonucu I. Ulusal Mimarlık Akımı ve II. Ulusal Mimarlık Akımı ortaya çıkmıştır.

Dördüncü bölümde İzmir kentinde Cumhuriyet'in ilanı öncesi ve sonrasındaki sosyo-ekonomik yapı ele alınarak, bunun kentin eğitim düzeyine etkisi ortaya konmuştur. İlk kısımda Cumhuriyet'in ilanından önce azınlıkların ve Osmanlı Devleti'nin eğitim alanındaki girişimlerine ve açtıkları okullara, ikinci kısımda ise, Cumhuriyet'in ilanından sonra değişen toplumsal yapı sonucunda boşalan eğitim yapılarının nasıl kullanıldığına, yeni rejimin getirdiği eğitim sistemine paralel geliştirilen eğitim yapılarına değinilmiştir.

Çalışmanın beşinci bölümünde ise, incelenen yapılar ilk olarak mimari biçimleniş açısından incelenmiştir. Mekân organizasyonları, cephe düzenleri, yapı büyüklükleri ve peyzaj içindeki konumları saptanmıştır. Ardından yapılar koruma bağlamında ele alınarak, günümüze dek geçirdikleri değişimler, gereksinimler doğrultusunda yapılan ekler, çevresel ve beşeri faktörlerin etkisinde harabiyet durumları incelenmiş, yapı bazında öneriler geliştirilmiştir.

Çalışmanın altıncı bölümünde, İzmir'de kentsel ve kırsal nitelikteki seçilen eğitim yapıları üzerinden Cumhuriyet'in ilan sürecinde değişen rejim, eğitim anlayışı ve

toplumsal yapının; mimari alandaki gelişimlerin ve yabancı mimarların tasarımlarının eğitim yapıları üzerine etkisi karşılaştırmalı olarak açıklanmıştır. Dönem değişikliği sonucu kullanıcı-işlev açısından yapılar karşılaştırılmış ve tablolara aktarılmıştır. Kentte toplumsal yapının değişmesi eğitim yapılarındaki kullanıcıyı değiştirmiş, bazı yapılarda gereksinim doğrultusunda işlev değişikliğine sebep olmuştur.

BÖLÜM İKİ

CUMHURİYET DÖNEMİ ÖNCESİ VE SONRASINDA EĞİTİM ALANINDAKİ GELİŞMELER

2.1 Osmanlı Devleti'nde Eğitim

Cumhuriyet öncesi ve sonrası eğitim yapılarının biçimlenişini dönemin eğitim anlayışı, mimari üslubu ve toplumsal yapısı büyük ölçüde etkilemektedir. Araştırma kapsamında ele alınan yapıların biçimlenişinde, konumlarında, büyüklüklerinde bu unsurların etkili olması, eğitim sistemindeki değişikliklerin, mimari gelişimin, toplumsal yapının ve sözkonusu toplumların etkinliklerinin irdelenmesini gerektirmektedir. Çalışmanın ikinci bölümünde Cumhuriyet Dönemi öncesi ve sonrasında eğitim anlayışı ve gelişimi incelenmektedir.

2.1.1 Osmanlı Devleti'nde Eğitim Sistemi ve Sorunları

Osmanlı Devleti uzun yıllar Selçukluların eğitim sistemini temel almıştır (Tutsak, 2002). Dini temele dayanan sistem zamanla geliştirilmiş ve Cumhuriyet Dönemi'nden sonra bırakılarak çağdaş, batılı eğitim sistemleri benimsenmeye başlanmıştır. Dini eğitim sisteminde mektepler inşa edilmeden önce eğitim camilerde verilmekteydi. Mekteplerin, medreselerin inşasında cami konumları referans alınmış, eğitim yapıları cami yakınlarına yapılmıştır. Osmanlı Devleti halkın eğitimini kamu görevi olarak görmemiş, eğitim hayırseverlerin ve vakıfların yaptırdığı okullar ile sınırlı kalmıştır.

Osmanlı Devleti 18. yüzyılda gerilemeye başlamış, askeri ve siyasi başarısızlıklarının sonucunda birçok reforma gereksinim duymuştur. Birçok alanda olduğu gibi eğitim sisteminde de bazı reformlara gidilmiş, sıbyan mektepleri ve medreselerde de bazı değişiklikler yapılmış, eğitim kalitesi arttırılmaya çalışılmış ve yeni eğitim kurumları ortaya çıkmaya başlamıştır (Soydan, 2013, s.56).

2.1.1.1 Sıbyan Mektepleri

Mahalle Mektepleri olarak da bilinen sıbyan mektepleri, beş yaşlarına gelmiş çocukların 14 yaşına kadar eğitim gördüğü tek mekânlı kurumlardı. Genellikle tek katlı ve taş malzemeden yapılan okullar cami yakınlarında konumlanmaktaydı. Genellikle kız ve erkek öğrenciler ayrı eğitim alsa da, bazı mekteplerde birlikte de eğitim verilmekteydi (Tutsak, 2002). Merkezi bir sisteme bağlı olarak işlemeyen bu mektepler bölgenin en üst düzey yöneticisine bağlı olurdu. Sıbyan mekteplerinin hocalarının camii imamı ya da müezzini olması yeterli idi. Ezbere dayalı ve dayakla cezalandırmanın benimsendiği yaklaşım, dönemin eğitim anlayışında esastı (Tutsak, 2002).

Sıbyan mekteplerinin ortak bir öğretim programı ya da yönetmeliği bulunmamaktaydı. Okulu bitirmek için Kur'anı Kerim'i en az bir kez hatmetmek gerekiyordu (Doğan,1997).

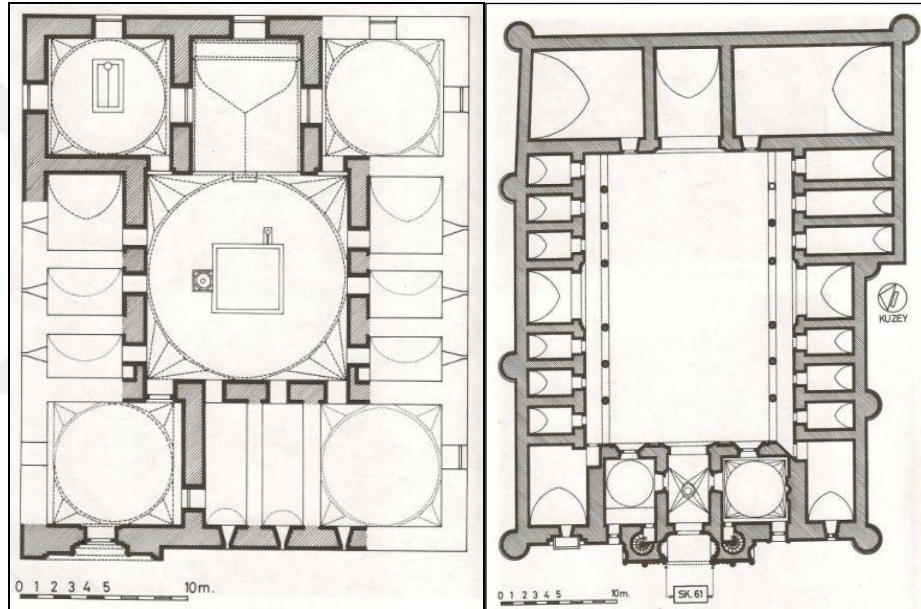
Tanzimat Dönemi'nde sıbyan mektepleri ıslah çalışmaları başlamış, ortak bir sistem geliştirmek amacıyla Meclis-i Maarif-i Umumiye tarafından 1847 yılında bazı talimatlar yayınlanmıştır. Buna göre altı yaşını geçen her çocuk mektebe gitmek zorundadır (Soydan, 2013). 1869 yılında eğitim sistemleştirilmeye çalışılmış, Maarif-i Umumiye Nizamnamesi çıkarılmıştır. Nizamnameye göre her mahallede bir sıbyan mektebi yapılması zorunlu duruma getirilmiştir (Soydan, 2013).

2.1.1.2 Medreseler

Medreseler de sıbyan mektepleri gibi dini eğitimi temel alan eğitim kurumları idi. Devletin ileri gelenleri, âlimler ve kumandanlar medrese açar, bunlar vakıflar tarafından finanse edilirdi. Anadolu'daki ilk medrese Gazi Orhan Bey tarafından 1330 yılında İznik'te kurulmuştur. Sıbyan mekteplerinden sonra medreseler üst düzey eğitim kurumları kabul edilmekteydi. Eğitim tamamlanınca kadılık, müftülük, katiplik, cami hizmetleri gibi görevler alınabilmekteydi (Tutsak, 2002). Medreselerde öğrenciler Arapça, mantık, feraiz (miras hukuku), kelam (Tanrı'nın varlığını ve İslam

dininin doğruluğunu konu alan bilim), fıkıh (İslam hukuku), hadis ve tefsir (Kuran'ın surelerini açıklayan görüşler öne sürüldüğü dersler) dersleri almaktaydılar. Fatih zamanında bu ders programına dini bilimden uzak matematik, astronomi ve felsefe gibi dersler eklenmiştir (Özodaşık, 1999). Haftada dört gün eğitim verilen medreselerde dersler genellikle Arapça ve Türkçeydi (Doğan, 1997, s.411).

Plan şeması bakımından Anadolu'da iki tip medrese bulunmaktaydı. Bunlar, eğitim odasının üzerinde büyük bir kubbenin olduğu kubbeli medrese ile dikdörtgen plan şemalı ve eyvanlı medrese tipleridir (Şekil 2.1) (Sönmez,1995).

Şekil 2.1 Karatay Medresesi ve Sivas Gök Medrese (Sönmez,1995)

Medreseler eğitim alanları bakımından iki bölüme ayrılmaktaydılar. Umumi ve ihtisas medreselerinin amaç ve hizmetleri farklıydı. Umumi medreseler her köyde kasabada açılabilen, İslami ve temel eğitimin verildiği medreselerdi. İhtisas medreseleri ise, İslam eğitiminin yanında mesleki eğitim de vermekteydiler. Darülhadis, Darülkura ve Tıp olmak üzere üç kısmı bulunmaktaydı (Tutsak, 2002).

2.1.1.3 Saray Mektepleri (Enderun)

Osmanlı Devleti'nde saray içerisinde, devlet adamı, saray görevlisi ve asker yetiştirmek, saraydaki çocukları okutmak için saray mektepleri kurulmuştur. Aileleri ile ilgileri kalmamış Hristiyan çocuklar Enderun'da yetiştirilmeden önce Türk bir ailenin yanına verilir, Türkçe ve İslam'ı öğrenirlerdi. Enderun mektebinde 14 yıllık, yatılı bir eğitim sistemi bulunmaktaydı. Askeri ve yönetim bilimi, Türkçe ve edebiyat, coğrafya, harita yapımı, tarih, siyaset, minyatür yapımı, mimarlık, musiki gibi çeşitli dersler alınmaktaydı (Doğan, 1997).

2.1.1.4 Yeni Yüksekokullar

Askeri ve siyasi başarısızlıklarının sonucunda Osmanlı Devleti birçok alanda yenilikler getirmeye çalışmış, eğitim sistemini geliştirecek kararlar almaya başlamıştır. 1773 yılında ilk askeri okul olan Mühendishane-i Bahr-i Hümayun açılmış, 1826 yılında Yeniçeri Ocağı kapatılıp Asakir-i Mansure-i Muhammediye kurulmuştur. 1827 yılında Tıphane-yi Amire ve Cerrahhane-i Mamure, 1834 yılında Mekteb-i Harbiye açılmıştır. Yeni askeri yüksekokullarda okuyan öğrenciler mektep eğitimleri yeterli gelmemeye başlayınca rüştiyeler açılmaya başlamıştır. İlk rüştiye mektebi 1838 yılında sivil memurluk için Mekteb-i Maarif-i Adliye adıyla açılmıştır (Tutsak, 2002).

Şekil 2.2 Mühendishane-i Bahr-i Hümayun (Acar, Bir ve Kaçar, 2016)

Şekil 2.3 Tıphane-yi Amire (Altıntaş, 2006)

2.1.1.5 Tanzimat Sonrasında Genel Eğitim Veren Okullar

1839 yılı Tanzimat Fermanı ile birçok alanda ıslahat yapılmış, eğitim alanında da yeni düzenlemelere gidilmiştir. Bu düzenlemeler sıbyan mekteplerinin ıslahı, rüştiyelerin arttırılması, darülfunun açılması ve bunları denetleyecek Meclis-i Maarif'in kurulmasıdır. Söz konusu meclis hükümete bağlı ilk örgün eğitim çekirdeğini oluşturmaktadır. 1856 yılı Islahat Fermanı ile Osmanlı Devleti ile yabancı öğrencilere askeri ve mülki mekteplerde okuma hakkı ve azınlık gruplara kendilerine özel eğitim kurumları açma hakkı tanındı (Ürekli, 2002, s.394).

1869 yılında sıbyan mekteplerinin yetersiz kalması sonucu iptidai mektepleri açılmaya başlanmış, fakat yaygınlık kazanamamıştır. 1879 yılında Mekatib-i Sıbyaniye Dairesi kurulmuş, nitelik ve nicelik açısından temel eğitim üzerine gidilmeye başlanmıştır. 1882 yılından sonra sıbyan mekteplerinin çoğu iptidai mekteplerine dönüştürülmüş, bu mekteplere öğretmen yetiştirmek için Darülmuallimler açılmıştır. 1910 yılında temeli atılan Tedrisat-ı İbtidaiye Layihası 1913 yılında eğitim alanındaki ilk kanun olarak çıkarılmıştır (Tutsak, 2002).

2.1.1.5.1 Rüştiyeler. Tanzimat Dönemi'nde ortaöğretimin en alt basamağı olan rüştiyelere muallim yetiştirmek için 1848 yılında Darülmuallimin-i Rüşdi açılmıştır. İlk kız rüştiyesi 1859 yılında açılmıştır. 1870 yılı sonrasında kız rüştiyeleri artmış,

kızların eğitimine önem verilmiştir. 1875 yılı sonrasında ise askeri rüştiyeler açılmaya başlanmıştır.

Eğitim süresi dört yıl olan erkek rüştiye mekteplerinde tarih, coğrafya, lisan, din, imla ve inşa, hesap, defter tutma usulü, jimnastik gibi dersler okutuluyordu. Kız rüştiyelerinde ise, bu derslerin yanında sağlık ve resim alanlarında da dersler verilmekteydi. 1869 yılı sonrasında rüştiyeler arttırılmış, 1892 yılı sonrasında eğitim süresi üç yıla indirilmiştir (Tutsak, 2002).

2.1.1.5.2 İdadiler. Harp okullarında okumak isteyen öğrenciler rüştiye mekteplerinden sonra idadilerde okumaktaydılar. 1845 yılında açılmaya başlayan idadilerde, ilk üç yıl öğrenciler yaşadıkları bölgedeki idadiye gidip, son yılı ise İstanbul’da birlikte bitirebilmektedirler. Gayrimüslim öğrenciler de Müslüman-Türk öğrenciler ile birlikte idadide okuyabilmekteydi. Bir süre sonra öğrencisi az olan rüştiyeler sancaklarda idadiler ile birleştirilmiştir. 1910 yılında idadiler sultanilere çevrilince, sancaklarda rüştiyeler kaldırıldı ve iptidai mekteplerinin süresi altı yıla çıkarılmıştır.

2.1.1.5.3 Sultaniler. Osmanlı Devleti’nde aydın sınıfın yetiştirilmesi için 1868 yılı sonrasında sultaniler açılmaya başlamıştır. İlk sultani 1 Eylül 1868 yılında eskiden kışla olan bir binada Mekteb-i Sultani adıyla açılmıştır. Gerekli görülen öğrenciler üç yıl hazırlık okuyup, sultani eğitimini de beş yıl alarak toplam sekiz yılda tamamlamaktaydı (Tutsak, 2002).

2.1.1.5.4 Darülfünun. İlk Darülfünun’un 1863 yılında açılmasına karar verilmiş, 1865 yılı yangınında kapatılmıştır. 1870 yılında yüksekokul olarak açılan okul 1871 yılında yeniden kapatılmış ve 1875 yılında sultani binasında tekrar açılmıştır. 1882 yılında yine kapatılmıştır. Darülfünun-ı Şahane adıyla yeniden açılmış ve 2. Meşrutiyet’e kadar eğitim vermiştir. 1911 yılında Ulum-ı Şeriye, Ulum-ı Hukukiye, Ulum-ı Tıbbiye, Ulum-ı Edebiye ve Fünun şubeleri vardı (Soydan ve Tüncel, 2013).

2.1.2 Osmanlı Devleti'ndeki Azınlık Okullarında Eğitim Sistemi

Osmanlı Devleti'nde birçok etnik grup bir arada yaşıyordu. Bu gruplar Osmanlı Devleti içinde kendi dillerini konuşup, okullar açıp, ticaret yapabilmekteydiler. 18. ve 19. yüzyıllarda birçok okul açan azınlık grupları okullarında eğitim ve öğretimin yanında misyonerlik faaliyetlerini de yürütmekteydiler. Kendi dinlerini, kültürlerini yaymak için okul, hastane, postane gibi kurumlarını kullanmaktaydılar. Osmanlı topraklarında ilk olarak 16. yüzyılda Katolik okulları, ardından Protestan okulları açılmaya başlamıştır. Yabancılar ait okullar yoğun olarak yaşadıkları bölgelerde açılmaktaydı (Sezer, 1999).

Yabancı okulların açılma izni devletten alınmayıp, fermanlarla sağlanmaktaydı. Bu da kontrolünü zorlaştırmaktaydı. Denetimi sağlamak amacıyla Osmanlı döneminden Cumhuriyet dönemine dek birçok düzenleme getirilmiştir. İlk düzenleme Tanzimat döneminde Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'dir. Nizamnameye göre yabancı okullar açılırken ruhsat alınmalı, ders programları ve kitapları devlete onaylatılmalıdır. Denetimi arttırmak için 6 Mayıs 1886'da Mekatib-i Ecnebiye ve Gayrimüslime Müfettişliği Dairesi kurulmuştur (Sezer, 1999). Meşrutiyet döneminde ise, Memalik-i Osmaniye'de Ecnebilerin Hukuk ve Vezaifine Dair Muvakkak Kanun çıkarılarak daha önce açılan eğitim kurumlarına kazanılmış hakları geri verilmiştir. 1. Dünya Savaşı sırasında Osmanlı Devleti kapitülasyonları kaldırarak müttefik olmayan ülkelerin eğitim kurumlarına el koymuştur. 1915 yılında Mekatib-i Hususiye Talimatnamesi ile yabancılar yeniden Osmanlı topraklarında bazı esaslara göre okul açabileceklerdi. Osmanlı Devleti'nin savaşta yenik düşmesi ile kapatılan okullar Mütareke döneminde yeniden açılmıştır.

2.2 Çağdaş Eğitim Anlayışı ve Hükümet Kararları

Osmanlı Devleti'nin çökmesinin ardından yeni kurulan devlet, Milli birlik ve beraberliğin olduğu, modern ulus-devlet niteliğinde, laik, batılılaşma etkisinde kurulmuştur. Yeni kurulan devlette anayasal, siyasi, ekonomik, eğitim gibi birçok alanda sorunlar ve eksiklikler bulunmaktaydı. Devlet kurucuları diğer tüm alanlarda

olduğu gibi eğitim alanında da birçok reform ve yenilik getirmişlerdir. Kurulduğu yıllarda ülke nüfusu çoğunlukla kırsaldıydı ve okuma-yazma oranı çok düşüktü. Yeni kurulan devlette bireylerin iyi yetiştirilmesi, Türk milletinin kalkınması ve çağdaş medeniyet seviyesine ulaşmasında eğitimin rolünün büyük olduğunu düşünen devlet adamları, eğitim alanına birçok batılı yenilik getirmiş, eğitimi sistemli ve çağdaş düzeye çıkarmaya çalışmışlardır.

Tanzimat Dönemi'nde başlayan ıslahat çalışmaları ve reformlar Cumhuriyet'in ilanı ile hız kazanmış, birçok alanda yeniliğe gidilmiştir. 1924 yılında halifelik, 1925 yılında her türlü dini tarikat ve 1926 yılında medreseler kaldırılmıştır (Özodaşık, 1999). 1924 yılında Tevhid-i Tedrisat Kanunu çıkarılmış, 1926 yılında takvim, saat, rakam ve tatil günleri batılı devletlerin sistemine uygun olarak değiştirilmiş, 1928 yılında Latin harflerine geçilmiştir. 1931 yılında Türk Tarih Kurumu, ardından 1932 yılında Türk Dil Kurumu kurulmuştur (Özodaşık, 1999).

2.2.1 Tevhid-i Tedrisat Kanunu (Eğitim Birliği Kanunu-3 Mart 1924)

Cumhuriyet öncesinde ülkede birçok okul farklı seviyelerde, farklı görüş ve disiplinlerde eğitim vermekteydi. Medreseler ayrı, yabancı okullar ayrı, mektepler ayrı, kendi amaçları doğrultusunda programlara göre eğitim vermekteydiler. Devlete bağlı, çağdaş bir eğitim için birliğin sağlanması, tüm kurumların aynı program ve seviyede eğitim vermesi gerekliydi. Söz konusu amaçlar doğrultusunda 3 Mart 1924 yılında Tevhid-i Tedrisat Kanunu çıkarılmıştır. Kanunun ilk maddesi olan '*Türkiye dahilindeki bütün müessesat-ı ilmiye ve tedrisiye Maarif Vekaleti'ne merbuttur'a* göre tüm okullar tek bir kuruma bağlanmıştır (Sezer, 1999).

Din, dil, ırk, sınıf farkı olmaksızın her öğrenci aynı eğitim ve öğretimi alabilecek, ilmi faaliyetler geliştirilecektir. Eğitim ve öğretim birliği ile Milli birlik ve beraberlik sağlanmış, nesiller arası çatışmalara son verilmiştir. Tüm mektep ve medreseler gibi azınlıklara ait okullar da Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmıştır. Özellikle 19. yüzyılda dini gayelerle açılan azınlık okullarında Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile birçok sınırlama getirilmiştir. Söz konusu sınırlamalar okullarda mabetler dışında dini

tasvir ve heykel benzeri unsurların kaldırılması ve dini ayinlerin yasaklanmasıdır. Ayrıca yabancı okullar hükümet tarafından sıkı denetimde olacaktır (Sezer, 1999).

2.2.2 Karma Eğitim

Kadın ve erkek eşitliğinden ortaya çıkan karma eğitim sistemi, öğrencilerin cinsiyet ayrımı yapılmaksızın eğitim hakkının olduğunu ve birlikte eğitim alınması gerekliliğini öngören ilkedir. Karma eğitim, çağdaş ve modern toplumun en önemli ilkelerinden biridir. Osmanlı Devleti'nde kız öğrenciler erkek öğrenciler ile aynı ortamda eğitim göremez, aynı okullara gidemezlerdi. Tanzimat Dönemi'nde açılan kız okullarının sayısı yeterli olmamıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında dönemin bakanı Mustafa Necati Anadolu'daki 70 kadar ortaokulda karma eğitimi başlatmıştır (Binbaşoğlu, 2005).

2.2.3 Eğitimde Fırsat Eşitliği İlkesi

Eğitim kurumları herkese açık olmalı, hiçbir aileye ya da zümreye ayrıcalıklı olmamalıdır. Tüm vatandaşlar eğitim olanaklarından eşit şekilde yararlanabilmeli, cehaletten uzaklaşmalıdır. Yeni Cumhuriyet'te okuma-yazma bilenlerin oranı artırılmalı ve milli kalkınma sağlanmalıdır. Fırsat eşitliğinin sağlanabilmesi ve okuma-yazar oranının artırılması için ilköğretim zorunlu ve parasız hale getirilmiştir. Ancak Ülkede yeterli sayıda eğitim kurumu olmaması ve her köyde eğitim olanağının bulunmaması fırsat eşitliğini ortadan kaldırmaktaydı. Herkesin eğitim alabilmesi ve Milli kalkınmaya destek sağlayabilmesi için eğitim yaygınlaştırılmalı, en küçük yerleşim birimine kadar her yerde eğitim kurumları açılmalıydı.

2.2.4 Eğitimde Disiplin ve Ahlak

Eğitim ve öğretimde disiplin başarının esasıdır. Devletin yetiştirdiği yeni nesil kendine bağlı ve disiplinli bireyler olup, ülke kalkınmasında yer almalıydı. Öğrendiğini benimseyen, uygulayan, yapıcı, milli şuuraya sahip bireyler yetiştirmek

gerekliydi. Ayrıca yetiştirilen bireylerde iyi, doğru ve manevi değerlere sahip olma gibi özellikler geliştirilmeye çalışılmış, başkalarının haklarına saygılı olma, yaşadığı toplumla uyumlu olma benimsetilmeye çalışılmıştır.

2.2.5 Öğretim Programlarının Millî ve Bilimsel Olması İlkesi

Eğitim amaç, araç ve içeriğinin bilimsellikten uzak olması çağdaş ve modern bir toplum için söz konusu olamaz. Bilimin son verilerine göre düzenlenmiş bir eğitim ve öğretim programı akılcı, bilimci ve araştırmacı bireyler yetiştirilmesine olanak sağlar. Ayrıca eğitim politikasında milli değerler ve milli bilinci oluşturma düşüncesi esastır.

2.2.6 Harf İnkılâbı (1928)

Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile birbirini tamamlayan Harf İnkılâbı, 1 Kasım 1928 yılında kabul edilmiş, “Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkındaki Kanun” şeklinde yasalaşmış ve 3 Kasım 1928’de Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (Bozaslan ve Çokoğulları, 2015, s.325). Okur-yazar oranının çok düşük olması, Türkçenin Arap harfleriyle ifadesinde zorluk, Arap kültüründen uzaklaşma isteği ve Türkiye’nin kendine has alfabesinin oluşturulmak istenmesi bu yasaya zemin hazırlamıştır. Latin Alfabesi’nin kabulü ile batılı kültürün benimsenmesi hızlandırılmış, dili yalınlaştırılmış ve Türkçeleştirilmiştir.

2.3 Erken Cumhuriyet Dönemi’nde Yeni Eğitim Modelleri

Cumhuriyet’in ilk yıllarında temel eğitime önem verilmiş ve ivedi olarak bulunan mekteplerde eğitim ve öğretim başlamıştır. Cumhuriyet yıllarının İzmir ilinde ilk Maarif Müdürü Vasıf Çınar idi (Tutsak, 2002). 5. bölümde incelenen yapılardan Gazi Ortaokulu, kurum olarak bu dönemde açılmış ilköğretim yapılarından olup, ilk adı Redd-i İlhak Mektebi’dir. Kurum ilk mektep okulu ev tipinde olup, tadilat gerektirir düzeydeydi. Harap olan mektepler onarılmaya çalışılsa da, yetersiz öğrenci kapasitesine sahiptiler ve eğitim verilen odalar dar ve elverişsizdi. Cumhuriyet

reformları sonucunda mevcut eğitim yapılarının yetersiz kalması yeni eğitim yapılarının oluşturulmasında etkin olmuştur. Sıbyan (mahalle) mekteplerinin yerine ilköğretim kurumları, rüştiyeler, idadiler, sultaniler yerine ortaöğretim kurumları, medrese ve darülfünunların yerine yükseköğretim kurumları oluşturulmuştur. Yeni eğitim kurumları Milli Mücadeleyi çağrıştıran isimler almaktaydı (Tutsak, 2002).

2.3.1 İlköğretim

Cumhuriyet öncesinde Sıbyan mekteplerinin eğitim seviyesine eş sayılabilecek ilköğretim kurumları 6-14 yaş aralığındaki çocukların temel eğitimini üstlenmekteydi. Temel eğitim okulları; okuma-yazma, okuduğunu anlama, ana dili doğru kullanma ve temel matematik işlemleri öğretilen, birlikte uyum içinde yaşama becerileri kazandırılan kurumlardır.

Cumhuriyetten günümüze eğitim programları geliştirilmiş ve değişime uğramıştır. 1926 yılı ilkokul programına göre, öğrencilerin aktif olarak derse katılımı, gözlem ve deneye dayalı eğitim sözkonusudur. Ayrıca öğretmenlerin her derse girmesi yerine, özelleştiği (uzmanlaştığı) alanlarda eğitim vermelerinin gerekliliği esastır. 1929 yılında İlkmekepler Talimatnamesi'ne göre, her sabah öğrencilerin okuyacağı and yazılmıştır (Özodaşık, 1999). 1936 yılı programı daha kapsamlı hazırlanmış, cumhuriyetçi, milliyetçi, devletçi, laik, inkılâpçı bireyler yetiştirmek amaçlanmıştır. 1948 yılı ilkokul programına göre ise, milli bilinci ve kültürü ilkokullardaki çocuklara aşılacak mecbur kılınmıştır (Özodaşık, 1999). 1948 yılında inşa edilen Bursa Haşim İşcan İlkokulu bu dönem Cumhuriyet reformları ışığında yapılan ilkokullar arasındadır (Şekil 2.4) (Sözen,1984).

Şekil 2.4 Bursa, Haşim İşcan İlkokulu, 1948 (Sözen,1984)

2.3.2 Ortaöğretim-Lise

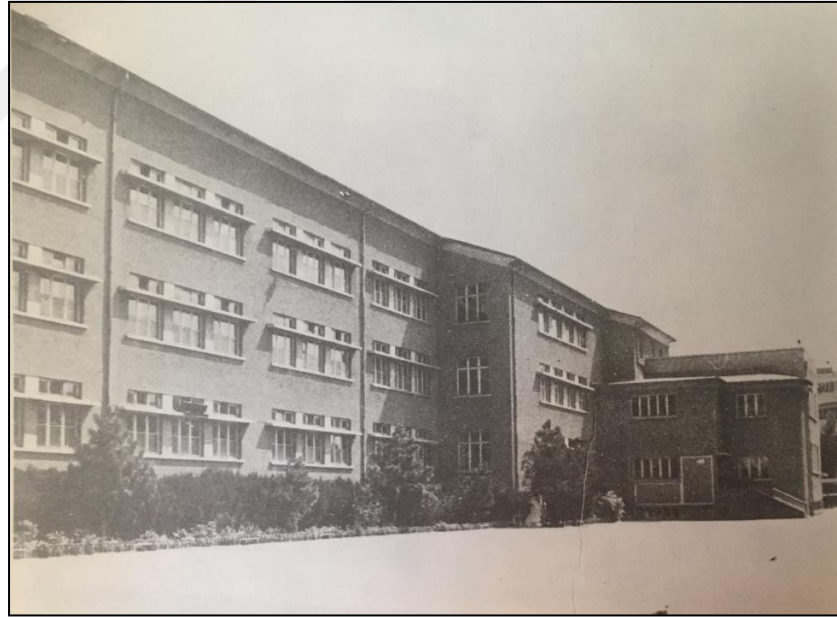
Ortaöğretim kurumları Osmanlı Dönemi'nin rüştiyeleri, idadileri, sultanileri yerine kurulmuştur. Öğrencileri yükseköğretim kurumlarına hazırlayan bu kurum, üç yıllık bir eğitimi kapsamaktaydı. Günümüzde ise, ortaöğretim dört yıla çıkarılmıştır. Ortaöğretim kurumlarında aynı zamanda devlet memurları da yetiştirilmekteydi. 1925 sonrasında lise adını alan okullar, 1950'lerde büyük şehirlerde açılmaktaydı (Özodaşık, 1999, s.222).

1927 yılı 'Lise ve Orta Mektep Talimatnamesi' ne göre ortaöğretimin amacı; yükseköğretime öğrenci yetiştirmek, meslek adamı ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı yetiştirmektir. 1930 yıllarında Cumhuriyet eğitimi veren programlar geliştirilmiş, Türkçe, Coğrafya, Tarih, Yurttaşlık gibi derslere önem verilmiştir. 1949 yılı Ortaokul Müfredat Programı'na göre 'Demokratik Eğitim İlkesi' benimsenmiştir (Özodaşık, 1999). Öğrencinin ezberci değil; düşündürücü, akılcı eğitimine önem verilmiş, öğrenciye araştırma amacı kazandırılmasına çabalanmış, spora ve güzel sanatlara ilgisi arttırılmaya çalışılmıştır. Ders kapsamında ise uygulamalı dersler arttırılmış ve okullara laboratuvarlar eklenmiştir.

Ankara Ticaret Lisesi, Ankara Cebeci Ortaokulu ve Gazi Ortaokulu sözkonusu amaçlar doğrultusunda kurulmuş kurumlardır (Şekil 2.5. ve 2.6.).

Şekil 2.5 Ankara, Ticaret Lisesi (Aslanoğlu, 2010)

Şekil 2.6 Ankara, Cebeci Ortaokulu (Sözen,1984)

2.3.3 Yükseköğretim

Yükseköğretim kurumları, Osmanlı Dönemi'ndeki medrese ve darülfünunların yerine kurulmuştur. Öğretimin en üst düzeyindeki bu kurumlar toplumun lider kadrosunun yetiştirildiği okullardır. Yalnızca eğitim ve öğretim değil; yeni

düşüncelerin, yeni ilimlerin geliştirildiği, bilimsel araştırmaların yapıldığı, bilgi üretici kurumlardır.

Cumhuriyet öncesinde Darülfünun-u Osmani Okulu yükseköğretime eş bir seviyede eğitim vermekteydi. 1924 yılında adı İstanbul Darülfünunu olmuş, inkılâplara karşı tavrı ve bilimsel araştırmalar yapmaması sebebiyle birçok eleştiri almıştır. Bu sebeple 1933 yılında kaldırılmış ve İstanbul Üniversitesi kurulmuştur (Özodaşık, 1999). 1946 yılında üniversiteler kanunu çıkarılarak, Atatürk inkılâplarını benimseyen, milli karakter sahibi, araştırmacı, düşünen, ülke sorunları odaklı bilimsel araştırmalar yapan, toplum genel düzeyini yükselten bireyler yetiştirmek esas alınmıştır. Batılı eğitimi üniversiteye harmanlamak için Darülfünun hocalarının hepsi değiştirilmiş, üniversiteye yabancı profesörler getirilmiştir (Özodaşık, 1999).

1937-1939 yılları arasında inşa edilen Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi ve 5. bölümde detaylı olarak incelenen Bornova Ziraat Mektebi bu dönemde inşa edilen yüksekokullardandır (Şekil 2.7.).

Şekil 2.7 Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi (Aslanoğlu, 2010)

2.3.4 Mesleki- Teknik Eğitim

Osmanlı Devleti'nin ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkiye Cumhuriyeti'nin sanayi ve teknoloji alanında gelişimi çok zayıftı. Mesleki ve teknik alanda gelişimin sağlanması için, teknik ve mesleki eleman yetiştirilmeliydi. Mesleki ve teknik eğitim orta dereceli okulların seviyesinde eğitim vermekteydi. Osmanlı döneminde mesleki eğitim devletin tekelinde değildi. Cumhuriyet'in ilanından sonraki reformlarda öğrenim birliği ile 1927 yılında mesleki ve teknik liseler Maarif Vekâleti'ne bağlanmıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında okuma-yazma seferberliğine verilen önem doğrultusunda mesleki ve teknik liselerinin gelişimi hızlı olmasa da, yurtdışından öğretmenlerin ve uzmanların getirilmesi önemli bir gelişmedir (Tutsak, 2002).

Meslek eğitimleri arasında en çok açılan kurumlar kız enstitüleri idi. 1937 yılında inşa edilen Afyon Ali Çetinkaya Kız Enstitüsü (Şekil 2.8) ve İzmir'de Bruno Taut'un tasarlandığı Cumhuriyet Kız Enstitüsü bu kurumlara örnek gösterilebilir. Cumhuriyet döneminde kızların eğitime verilen önem açılan kız enstitüsü sayısından da anlaşılmaktadır.

Şekil 2.8 Ali Çetinkaya Kız Enstitüsü (Aslanoğlu, 2010)

1940 sonrasında Türkiye'de sanayileşmenin başlaması ile kurulan fabrikalara teknisyen, usta, kalfa ve mühendis gereksinimi doğmuş, teknik ve mesleki liselerin önemi artmıştır.

2.3.5 Köy Enstitüleri

Cumhuriyet'in ilk yıllarında ülkenin nüfusunun yüzde 80'i köy halkından oluşmaktaydı. Devlet büyük şehirlerde eğitim verecek öğretmenleri zor bulurken, köylere öğretmen göndermek neredeyse olanaksızdı. Fakat kırsal kesimde yurttaş bilincine sahip, bilgi ve beceri düzeyinde bir seviyeye gelebilmiş, yeni rejimi benimsemiş bireyler yetiştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca tarımda teşkilatlanma ve bilgi birikimi gerekmektedir. Köylünün eğitimi 1930 yıllarından başlayarak eğitim politikalarının gündeminde olmuştur. 1940 yılında ise, köy öğretmeni yetiştirilmek üzere Köy Enstitüleri kurulmuştur. Verimli arazilerde açılan bu köy enstitülerinin amacı köyü ve köylüyü kalkındırmak, Cumhuriyet bilincini yerleştirmektir (Özodaşık, 1999).

Köy Enstitüsünde yetişen öğretmenler, köy okullarında hem ders vermekte, hem arazinin işlenmesini üstlenmekte, hem de hayvancılık yapmaktaydı. Köylünün eğitimine katkısı olduğu kadar köyün ekonomik ve sosyal statüsünü de yükseltmekteydiler. Köy Enstitüleri, 1947 yılında yapılan değişiklikler ve 1954 yılında geleneksel ilkokullarla birleştirilmesi sonucunda kuruluş amacından sapmıştır (Özodaşık, 1999). Köy enstitüleri ve köy okullarının oluşumu ve mimari biçimlenişi 4. bölümde detaylı şekilde incelenmiştir.

2.3.6 Halkevleri

1932 yılında açılmaya başlanan Halkevlerinin amacı, Cumhuriyet inkılâplarını yaymak, kökleştirmek ve halkı sosyal ve kültürel yönden aydınlatmaktır (Özodaşık, 1999). Halka okuma-yazma, dikiş, nakış, dil, fen ve yurttaşlık dersleri verilmekte, milli değerler aşılanmaktaydı. Halkevlerinin bünyesinde dersliklerin dışında kütüphane ve gösteri salonu, gereksinime göre ise atölyeler, misafirhaneler oluyordu. Çok partili hayata geçilen 1950'li yıllarda Halkevleri siyasi ideolojiye uymadığı için kapatılmışlardır.

19 Şubat 1932 tarihinde kurulan İzmir Halkevi'nde (Şekil 2.9) Dil-Tarih-Edebiyat, Güzel Sanatlar, Temsil, İctimai Yardım, Kütüphane ve Neşriyat, Spor, Köylüler, Müze ve Sergi, Halk Dershaneleri ve Kursları olmak üzere dokuz şube bulunmaktaydı. Sosyal kolları fakir öğrencilere kitap ve para yardımı yapmakta, hapishanedeki mahkûmlara okuma-yazma öğrenimi sağlamaktaydı (Tutsak, 2002).

Şekil 2.9 İzmir Halkevi Binası (Aslanoğlu, 2010)

2.3.7 Cumhuriyet Dönemi'nde Azınlık Okullarına Yönelik Düzenlemeler

Cumhuriyet'in ilanından önce 1922 yılında Lozan Barış Antlaşması'nda Türkiye'de yabancı okulların durumu önemli ölçüde ele alınmıştır. Antlaşma toplantılarında yabancı ülkeler daha önce kapatılmış diğer okulların yeniden açılmasını ve okul sayılarını arttırmayı talep etmiş, fakat reddedilmiştir. Görüşmelerin sonunda Türkiye'nin kanunlarına uyacak şekilde ve dini propagandalarda bulunmamaları şartı ile daha önceden açılan eğitim kurumları tanınmıştır. Cumhuriyet Dönemi'nde yabancı okulların denetimi ile ilgili daha köklü kararlar alınmış ve yasalar çıkarılmıştır. Söz konusu yasalardan ilki tüm okulları Maarif Vekaleti'ne bağlayan Tevhid-i Tedrisat Kanunu'dur (Sezer, 1999). Medreseler kapatılmış, eğitimde laikleşmeye gidilmiştir. Eğitimde gelen laiklik ve

millileşme politikası yabancı okullara da yansımış, bazı kısıtlamalar getirmiştir. Dini sembollerin, heykellerin kaldırılması, Müslümanların dini ayinlere katılmasının yasaklanması bu kısıtlamalar arasındadır. Kısıtlamalara uymayan okullar kapatılmış, yeniden açılabilmesi için tarafsız mezhebe sahip olmaları ve derslerde milli hislere yer vermeleri zorunlu tutulmuştur (Sezer, 1999).

1924 yılı Maarif-i Umumiye Kanunu ile de yabancı okulların denetiminde bazı düzenlemelere gidilmiş, fakat uygulanamamıştır. 1926 yılı Maarif Teşkilatına Dair Kanun'da Milli Eğitim Bakanlığı'nın izni olmadan hiçbir okulun açılmayacağı, okulların ders programlarını Milli Eğitim Bakanlığı'nın belirlediği müfredata göre oluşturabileceği belirtilmiştir. 1931 yılında ilköğretim zorunluluğu getirilmiş ve cumhuriyetçi, laik ve milliyetçi bireyler yetiştirilmek istenmiştir. 1778 sayılı Kanun ile yabancı okullara giden Türk çocukların doğru eğitimi almaları konusunda kaygı duyulmasından dolayı ilköğretim düzeyinde bu okullara gitmeleri yasaklanmıştır. 1935 yılı Yabancı Okullar Yönergesi, yabancı okullarda okutulan Türk öğrencilerin Türkçe ve Türkçe kültür derslerinin programını, tatil günlerini, öğretmenlerini ve kitaplarını ele almaktadır (Sezer, 1999).

BÖLÜM ÜÇ

CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE KENT PLANLAMASI VE MİMARLIK ALANINDAKİ GELİŞMELER

3.1 Avrupa'daki Gelişmeler

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkiye'nin birçok alanında olduğu gibi mimari alanda da çeşitli değişiklikler gerçekleşmiştir. Söz konusu değişimde toplumsal yapı, rejim değişikliği, yeni teknolojik olanaklar yanısıra Dünya'daki ve Avrupa'daki endüstriyel ve ideolojik gelişmelerin de rolü büyüktür. Avrupa 18. yüzyılın ortalarından itibaren endüstrileşmeye başlamıştır. Hammadde ihtiyaçlarını sömürge devletlerinden alıp endüstriyel alanda işleyerek yeni pazarlar yaratmıştır. Aynı zamanda söz konusu yüzyılda bilimsel buluşlar ve araçların icadı hız kazanmıştır. 1789 Fransız Devrimi ise, ulusçuluk düşüncesini yaymış ve birçok devletin bağımsızlığı için savaşmasına sebep olmuştur.

Bilimsel buluşların ve üretim araçlarının artışı, mimari alanda yeni olanaklar yaratmış, yeni konstrüksiyonların ve malzemelerin geliştirilmesini sağlamıştır. Yeni politik sistem yeni mimari işlevler gerektirmiş, yeni tip yapılar ortaya çıkmaya başlamıştır. Yeni ideolojiler ise, yeni mimari akımların oluşmasına sebep olmuştur. 19. yüzyılda ortaya çıkan bu akımlar Arts and Crafts, Art Nouveau ve Neo-klasik üsluplardır. 1850 sonrasında etkinliği artan ulusçuluk akımı ülkelerin kendi mimari üsluplarını arama ve arkeolojinin gelişmesi ile sonuçlanmıştır.

Avrupa'da Endüstri Devrimi'nin etkin şekilde yaşanması, çeşitli ülkeler ve kültürler ile etkileşime ve eklektik mimarinin yayılmasına sebep olmuştur. Ulusların ancak sembolik gereksinimlerini karşılayan bu mimari, işlevsel açıdan başarılı olamamıştır. Bunun yanında yapı teknolojisinin ve endüstrinin gelişmesi baraj, silo, köprü ve fabrika gibi yapıları ortaya çıkarmıştır.

20. yüzyıl başlarında ise, Avrupa'da modernizm anlayışı etkinliği yoğundur. Akılcılık ve evrensellik olgusunun ön planda olduğu modernizm düşüncesini yaymak

için 1928 yılında Uluslararası Modern Mimarlık Kongresi toplanmıştır (Arseven, 1931).

Her alanda olduğu gibi mimari alanda da etkinliği yoğun olarak gözlenmiş olan modern mimarlık Batı’da Le Corbusier ile başlamaktadır. Modern mimarlıkta cepheler yoğun bezemelerden arındırılmış ve sadeleştirilmiştir. Geleneksel yapıların çatı sistemi bırakılmış ve düz çatılara yönelim olmuştur. Söz konusu akımda, beton, cam ve çelik malzemenin kullanımı ve kübik biçimlerin ortaya çıkışı en belirgin özellikler arasındadır. Dönem mimarları arasında Le Corbusier, Walter Gropius ve Mies van der Rohe belirtilebilir (Bozdoğan, 2002).

3.2 Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi (1923-1927)

1908 yılı sonrasında Osmanlı Devleti’nde temelinde Batı egemenliği olan ulusal mimarlık anlayışı güçlenmiştir. Avrupa’daki ulusçuluk akımının devamında gelen tarihselcilik Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi’nin temelini oluşturmuştur. 1910 yılında 1930’lara dek ulus yaratma düşüncesi tüm alanlarda öncelikli olmuştur. Etkin olan ulusçuluk akımı mimarlık alanı dışında birçok alanda da etkisini göstermiş ve değişimlere sebep olmuştur. Yayınlar da dil yalınlığı aranmış, yöresel konuları içeren sanat ürünleri ortaya konmuştur (Yavuz, 1981).

Cumhuriyet’in ilk yıllarında mimarlık alanında da etkin olan bu düşünceyi temel alan uygulamalar yapmak için yeterli mimar yoktu. Avrupa’daki gelişmelerden uzak olan toplumumuz, 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarında dışarı kapalı bir anlayışta mimari eserler vermiştir. Dünyada yoğun bezemeli cephe düzenlemelerinden uzak işlevsel yapılar teknolojinin gelişimlerinden yararlanılarak ortaya koyulurken, ülkemizde ulusal bilinç yaratmak için geçmiş değerleri kullanmaya yönelik eserler verilmiştir. Selçuklu ve Osmanlı Dönemi mimari öğeleri yapılarda, yoğun bezemeler cephelerde ön plandadır (Alsaç, 1976).

Dönemin mimari eğitimi de bu gelişimlerden etkilenmiş ve cephe tasarımları, mimari biçimlenişte baskın rol oynamıştır. Mimarlar sınırlı sayıdaki eğitim

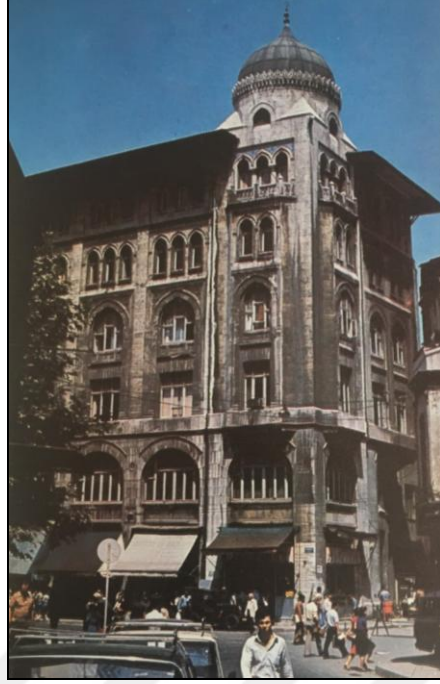
kurumundan aynı eğitimleri almakta ve benzer özellikte yapılar ortaya çıkarmaktaydılar. Selçuklu ve Osmanlı geleneksel kemerleri değişik biçimlerde yeniden denenmiş, giriş cephelerine özel önem gösterilmiş, cepheler çini panolar, mermer sütunlar ve madeni bezemeler ile süslenmiştir. Sütun başlıklarında baklavalı ve mukarnaslı motifler yoğun şekilde kullanılmıştır. Cephe girişlerinde ise, köşelerde bazıları yalancı nitelikte kubbeler hakimdir. Anıtsal görünme kaygısı tüm cephelerden algılanmaktadır. Aynı zamanda yine cephelerde üst katlar zemin kattan dışarı taşmakta ve köşe parsellerin köşeleri yuvarlatılmaktadır. Önemli bir diğer özellik ise, yeni taşıyıcı sistemin cephelere yansıtılmamasıdır.

Dünya'daki ve Avrupa'daki mimari gelişimler ve düşünceler ülkemizde 1927 yılı sonrasında etkinliğini göstermeye başlamıştır. Mimari eğitim kurumlarındaki değişim, yabancı mimarların tasarımları ve batılılaşma düşüncesi bu etkinliğin gelişmesine ve yeni bir dönemin açılmasına sebep olmuştur.

3.2.1 Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Mimarları ve Eserleri

Dönemin mimarlarını sıralarsak; Ahmet Burhanettin Tamcı, Arif Hikmet Koyunoğlu, A. Kemal, Ahmet Kemalettin, Vedat Tek, Alaettin Özaktaş, Ali Talat, Aram Hancıyan, Denari, İbrahim Beykozlu ve Necmettin Emre belirtilebilir (Sözen, 1984).

Almanya'da eğitim gören Mimar Ahmet Kemalettin Avrupa'nın sosyal ve siyasi yapısının etkileneceği ve Türkiye'ye döndüğünde ulusçu akımın etkisinde Selçuklu ve Osmanlı motiflerinin cephelerinde yoğun görüldüğü eserler vermiştir. Bu eserler arasında; İstanbul Ahmet Ratip Paşa Konağı, İstanbul Bostancı Camisi, Ankara Palas ve İstanbul Vakıf Han (Şekil 3.1) yer almaktadır. Vedat Tek ise, İstanbul Haydarpaşa İskelesi, İstanbul Sirkeci Postanesi ve İstanbul Sultanahmet Defter-i Hakâni yapılarının tasarımlarını yapmıştır.

Şekil 3.1 İstanbul, Vakıf Han, 1919-1926 (Sözen, 1984)

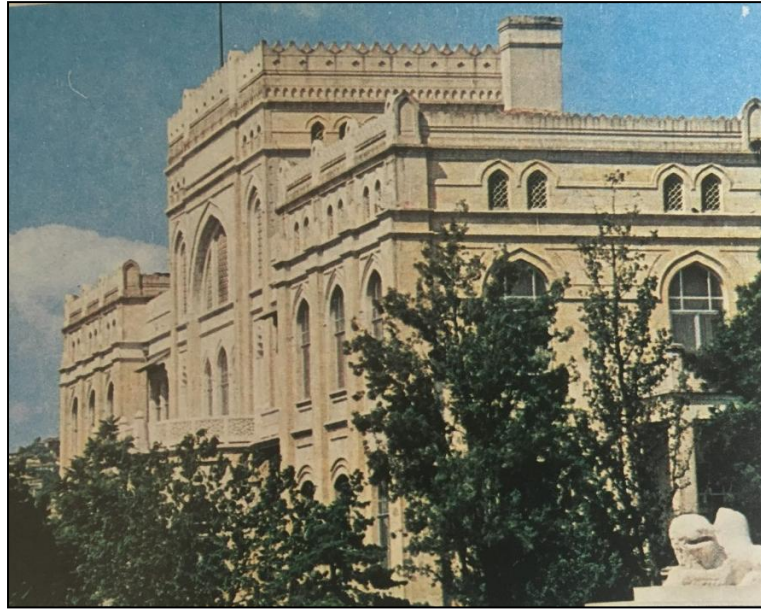
Şekil 3.2 İstanbul, Sirkeci Postanesi, Vedat Tek (Sözen, 1984)

Bu dönemde Türk mimarlar dışında ülkemize gelen birçok yabancı mimar da eserler vermiştir. Tanınmış mimarlardan Guilio Mongeri Sanayi-i Nefise Mektebi'nde öğretim görevlisiydi. İtalyan mimar Ulus Türkiye İş Bankası (1929), Beyoğlu Sainte-Antoine Kilisesi, Karaköy Palas (1920), Ulus Osmanlı Bankası (1926) ve bunların dışında birçok eser bırakmıştır. Öğrencisi olan Arif Hikmet

Koyunoğlu da bu dönemde Ankara Eski Türk Ocağı ve Etnografya Müzesi gibi önemli eserler vermiştir (Sözen, 1984).

Şekil 3.3 Ankara, Ulus İş Bankası, Guilio Mongeri (Sözen, 1984)

Şekil 3.4 Ankara, Eski Türk Ocağı, Arif Hikmet Koyunoğlu (Sözen, 1984)

İzmir ilindeki dönemin mimari eserlerine bakacak olursak Borsa Sarayı, Osmanlı Bankası (Garanti Bankası merkez şubesi), Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Ziraat Bankası merkez şubesi, Necmettin Emre'nin İzmir Eski Türk Ocağı, Tahsin Sermet'in Milli Kütüphane yapısı karşımıza çıkmaktadır. İlk apartman olarak bilinen ve Mithatpaşa Caddesi'nde bulunan Anadolu Apartmanı (Şekil 3.9) da kemerli pencereleri, geniş saçakları ve kapalı çıkmaları ile Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin eserlerindendir (Ballice, 2009, 24-27).

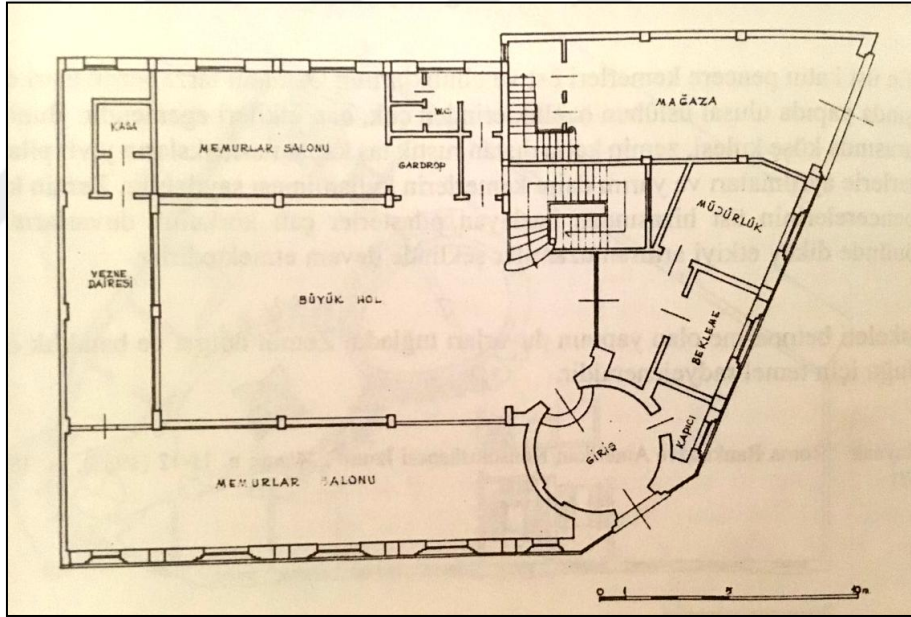
Şekil 3.5 İzmir, Eski Türk Ocağı, Necmettin Emre, 1925 (Sözen, 1984)

Şekil 3.6 İzmir, Eski Osmanlı Bankası (Kişisel arşiv, 2012)

Şekil 3.7 İzmir, Ziraat Bankası (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 3.8 İzmir, Roma Bankası zemin kat planı (Aslanoğlu, 2010)

Şekil 3.9 İzmir, Anadolu Apartmanı (Pakben arşivi, 2010)

3.2.2 Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Sonrası Gelişmeler

Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi sonrasında ülkedeki siyasi, ekonomik, toplumsal ve kültürel değişimler mimarlık alanına da yansımıştır. Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nde gelişen teknolojinin geleneksel cephe elemanlarıyla kullanım tezatlığı mimaride ulusçuluk akımından uzaklaşılmasına sebep olmuştur. Yapım sisteminde beton ve çeliğin kullanıldığı bu yapılar, cephelerinde geniş ve düz açıklıklara olanak verirken kemerli, kubbeli, yoğun bezemeli cepheler tezatlık oluşturmuş, yapının cepheleri işlevden önce gelmiştir. Bazı yapılarda cephe bütünlüğünü, simetrisini bozmamak için iç mekândan feragat edilmiştir. İzmir Ziraat Bankası binasında pencere açıklıklarının ortasına gelen merdiven sahanlığı bu duruma örnek gösterilebilir.

Şekil 3.10 İzmir, Ziraat Bankası, iç mekân (Kişisel arşiv, 2018)

Dönemin mimarisini etkileyen en önemli yasalardan biri 1927 yılı sonrasında çıkarılan Teşvik-i Sanayi Yasası'dır. Yasa ülkemizdeki yabancı uzman ve teknisyenlerin sayısını arttırmayı amaçlamaktadır. Sonucu olarak da akılcı, işlevci mimarinin baskın olduğu bu dönemde ülkedeki yerli ve yabancı mimar sayısı artmış ve mimarlık alanında iki tutuma yönelmişlerdir. Bir grup mimar Birinci Ulusal Mimarlık Akımına sadık kalmış, diğer bir grup mimar ise yeniliklerden etkilenmiştir. Bu dönemde hem neoklasik tarzda anıtsallığın temel alındığı eserler, hem de Avrupa ve Dünya'yı izleyen rasyonel ve fonksiyonel eserler verilmiştir.

1930 yılı sonrasında Güzel Sanatlar Akademisi'nde birçok yabancı mimar eğitim vermekteydi (Cengizkan, 2002). Bunlar arasında; Guilio Mongeri, Ernst Egli, Bruno Taut, Gustav Oelsner ve Wilhelm Schüte bulunmaktadır. İstanbul Teknik Üniversitesi'ndeki yabancı mimarlara örnek olarak; Clemens Holzmeister, Gustav Oelsner, Paul Bonatz ve Bruno Zevi gösterilebilir (Sözen, 1984).

Yeni yasal düzenlemeler ile çağdaş mimarlık eğitimi geliştirilmiştir. Yabancı mimarlardan Guilio Mongeri ve yerli mimarlardan Vedat Tek ulusal mimarlık akımı çerçevesinde eğitim verirken, Ernst Egli'nin gelmesi ile yönelim değişmiştir. Söz konusu mimar Avrupa'daki gelişmelere paralel çağdaş gelişmelere açık mimarlık

eğitimini savunmaktadır. Bruno Taut da eğitim veren yabancı mimarlar arasında olup akılcı, fonksiyonel biçimlenište mimari eserler vermiştir. İstanbul Teknik Üniversitesi'ne yeni gelen iki yabancı mimar Clemens Holzmeister ve Paul Bonatz ise, hem büyük boyutlu çağdaş gelişimleri yansıtan eserler hem de anıtsal öğeler taşıyan kamu yapıları tasarlamıştır.

Yeni yapı tasarımlarında devamlı olarak yabancı mimarlara fırsat verilmiş ve birçok uygulama yapabilme olanağı bulunmuştur. Bu durum yerli mimarlar tarafından bazı tepkilere sebep olmuştur. Artık Birinci Ulusal Mimarlık Akımı'ndan uzaklaşmıştır. Cephelere verilen fazla önem azalmış, yeni cephe tasarımları gelişmiş, geniş cam cepheler ve düz çatılar gündeme gelmiştir. Yapılarda kübik kitle anlayışı gözlenmiştir. İşlevin öne çıkması, çevreyle ilişki kurma, bezemelerden arınma, çimento ve demirin kullanımı bu dönemde ön plandadır.

Dönemin mimarları incelenecek olursa karşımıza Ernst Egli, Clemens Holzmeister, Bruno Taut, Hans Poelzig, Martin Elsaesser, Herman Elgözt, Seyfi Arkan, Bekir İhsan Ünal, Sedad Hakkı Eldem ve Celal Biçer çıkmaktadır (Sözen, 1984).

Şekil 3.11 Ankara, Zübeyde Hanım Kız Enstitüsü, Ernst Egli (Sözen, 1984)

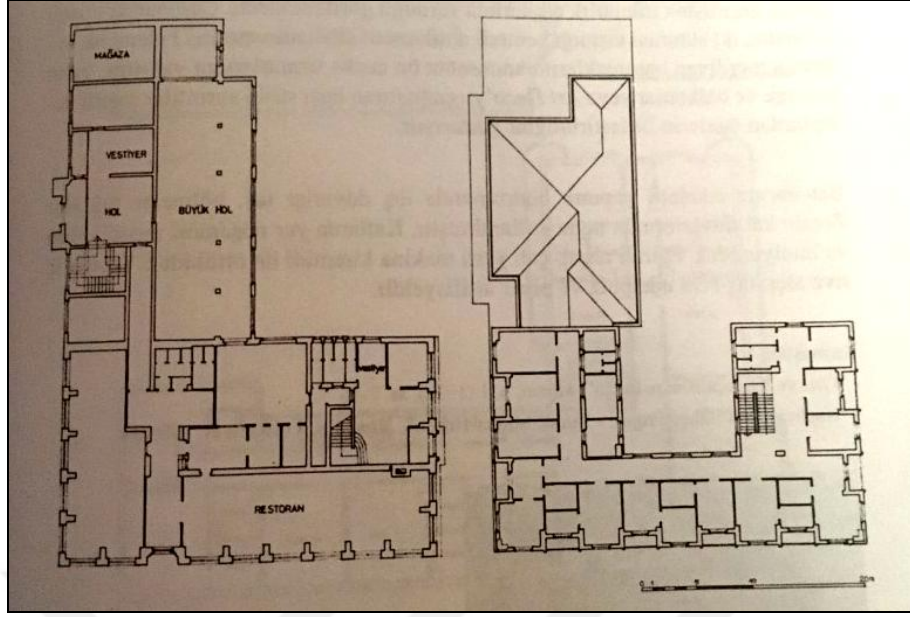
Şekil 3.12 Ankara, Milli Savunma Bakanlığı, Clemens Holzmeister (Sözen, 1984)

Şekil 3.13 Ankara, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Bruno Taut (Sözen, 1984)

Şekil 3.14 Ankara, İller Bankası, Seyfi Arkan (Sözen, 1984)

Şekil 3.15 Ankara, Orduevi binası zemin ve 1.kat planı (Aslanoğlu, 2010)

Dönemin İzmir ilindeki yansımalarına bakıldığında, 5. bölümde detaylı olarak incelenen Bornova Ziraat Mektebi ve İzmir Gazi İlkokulu karşımıza çıkmaktadır. Bornova Ziraat Mektebi'nin köşeden dairesel formu girişi, geniş saçakları, yatay ve düşey dengeyi sağlayan pencereleri, düz çatı kullanımı ve kübik kitlesi dönemin karakteristiğini yansıtmaktadır. İzmir Gazi İlkokulu ise, yine düz çatı formu, yatay vurguyu arttıran cephe elemanları, girişin dairesel formda ele alınması ile Erken Cumhuriyet Dönemi'ni temsil etmektedir. Bu yapılar dışında Bruno Taut'un tasarımı olan Cumhuriyet Kız Enstitüsü de dönemin özelliklerini göstermektedir.

3.3 1922 İzmir Yangını Sonrası Planlama Çalışmaları

Cumhuriyet'in ilanından hemen önce gerçekleşen 1922 yılı İzmir yangını, ardından birçok enkaz ve harabe bırakmıştır. İzmir büyük yangını Ermeni Mahallesi'nin tümünü, Frenk ve Rum Mahallelerinin önemli bir bölümünü yok etmiştir (Bilsel, 1999, s.24-26). Mahallelerde yer alan birçok önemli miras yangın sırasında harabeye dönmüş, kentte boşluklar yaratmıştır. Kentteki boşluklar modern kent yaratma düşüncesini canlandırmıştır. Enkaz durumundaki İzmir kentini modern yaklaşımlar ve ulus-ülke ideolojisi paralelinde yeniden yaratmak için, ülkenin zayıf ekonomisine ve sekteye uğrayan ticaretine karşın, kentin planlaması ve

sağlıklaştırılması için birçok çalışma yapılmıştır. Başta kent içindeki boşlukların doldurulması, yangın sonrası enkazların ve harabelerin kaldırılması üzerine çalışılmış, konut gereksinimini karşılamak için bataklık alanların kurutulması amaçlanmıştır.

Şekil 3.16 1922 İzmir yangını (APİKAM arşivi, b.t.)

Şekil 3.17 1922 İzmir yangını sonrası enkaz (APİKAM arşivi, b.t.)

1922 yangını sonrasında modern mimari kapsamında Cumhuriyet toplumunun sosyalleşme, yeni yaşam kompleksleri gereksinimlerini yanıtlayacak mekânlar ve çağdaş bir kent yaratılmak istenmiştir. Erken Cumhuriyet Dönemi'ndeki mimari gelişimlerin temelindeki ulusçuluk ideolojisi, geleneği yeniden yorumlama ve gelenekten kopma düşünceleri kent planlamasında da öncü düşünceler arasındadır. Yeni ideolojiler enkaz halindeki kent içinde uygulamada birçok fırsat bulmuştur.

Enkazın kaldırılması, yanan mahallelerin yeniden düzenlenmesi ve genişleyen kentte bataklığın kurutularak imara açılması yoğun çalışmalar gerektirmiştir.

3.3.1 İzmir'in İlk Planı: Danger - Prost Planı

R  n   ve Raymond kardeşlerin Henri Prost danışmanlığında tasarladıkları ilk İzmir planı 1924 yılında hazırlanmıştır. Ankara'da yapılan kent planlaması çalışmaları ile eş zamanlı olan Danger-Prost İzmir planı, yangın bölgesinin yeniden düzenlenmesini, kent ekonomisini canlandırmak için işlevler ve mekânlar yaratmayı amaçlamaktadır. Söz konusu plan genel anlamda Fransız planlama anlayışına dayanmaktadır. Yangın alanında tasarlanan ışınsal yollar ve kesiştikleri noktalarda oluşan meydanlar, meydanlar ortasında ise anıtların varlığı modern mimariyi ve kenti yansıtan unsurlardır. Planın  onerileri arasında endüstri alanının düzenlenmesi, endüstri alanı ile konut ve işyeri bölgelerinin yeşil alan ile birbirinden ayrılması, limanın Alsancak'ın kuzeyine taşınması, iki demiryolu hattının kesiştiği noktada istasyon tasarlanması sıralanabilir (Bilsel, 2009). En önemli tasarımlardan biri ise, yeni yönetimi temsil eden, yarım daire şeklinde olan ve denize açılan Cumhuriyet Meydanı ve Gazi Heykeli'dir. Cumhuriyet Meydanı'ndan gara kadar yeşil bir alan, söz konusu alanın çevresine  niversite, müze ve kütüphane yapıları, meydanın güneyine ise Belediye Sarayı tasarlanmıştır (Say, 1941).

şekil 3.18 Darger-Prost planı (AP KAM arşivi, b.t.)

Plan hazırlanırken şehircilik kuramlarına da dikkat edilmiştir. Hektar başına 350-400 kişi düşmesi gerekirken, bölge 1000 kişilik ihtiyaca sahiptir. Bu da yeni konut alanlarının tasarlanmasını gerekli kılmıştır. Konutlar bahçe-kent modeline göre seçilmiş ve sağlık koşullarını sağlaması adına yamaçlarda konumlanmıştır. Tasarlanan iki bahçe kentten biri Eşrefpaşa'nın güneydoğusunda, diğeri ise Kadifekale'nin kuzeybatısında düşünülmüştür. Endüstri bölgesinin doğusunda ise işçi mahallesi oluşturulmak istenmiştir (Bilsel, 2009).

1925 yılında İzmir Belediyesi tarafından onaylanan plan sonucunda yeni parseller satışa sunulmuştur (Say, 1941). Birçok finans kurumunun ve esnaf grubunun merceği altına girmiştir. Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin eserleri arasında olan Osmanlı Bankası, Borsa Sarayı, Esnaf ve Ahali Bankası, Roma Bankası, Kardiçalı Hanı, Silahçı Ali Salim İşhanı ve Kavaflar Çarşısı parselleri Danger-Prost kent planının belirlediği parsellerde inşa edilmişlerdir. Hızlanan inşaat çalışmaları 1929 yılı dünya ekonomisi krizi ile duraklamıştır.

1931 yılında yeniden canlanan ekonomi ile belediyelerin şehircilik planı yapmalarının zorunlu duruma gelmesi, İzmir'de Danger-Prost planının revize edilmesi ile sonuçlanmıştır. Dönemin belediye başkanı Dr. Behçet Uz'un, Hermann Jansen'den ilk plan ile ilgili görüşlerini alması sonrasında plan üzerinde değişiklikler yapılmıştır. Geniş bulvarların daraltılması, limanın Alsancak'a taşınması, yeni yerleşim alanlarının geliştirilmesi planlanmıştır (İzmimod, 2016).

3.3.2 Kültürpark ve Enternasyonal Fuarı

Danger-Prost planında yeşil alan olarak işaretlenen 36 hektarlık Kültürpark alanı, daha sonraları 9 Eylül Meydanı'na kadar olan üçgen bölgenin de alana katılması ile 42 hektara çıkarılmıştır (Sakar, 2007). 1927 yılından itibaren sözkonusu alanda, İzmir Panayırı olarak ulusal ve ticari alanda etkinlikler düzenlenmeye başlanmıştır. Bir dönem yer değiştiren panayırın, 1934 yılında alanın yetersiz olması ve uluslararası düzeye ulaşması sebebiyle Kültürpark projesi hayata geçirilmek istenmiştir (Bilsel, 2009).

Şekil 3.19 1943 yılı İzmir Kültür Parkı'nın havadan fotoğrafı (Arkitekt, 1943)

Erken Cumhuriyet Dönemi kent planlamasında önemli bir yere sahip olan İzmir Enternasyonal Fuarı ve Kültürpark, 1930'lu yılların modern ve uluslararası mimari anlayışını yansıtan oluşumlardandır. Çağdaş kent yaratma düşüncesi altında dönemin mekânsal ve mimari anlayışını yansıtmaktadır. Kültürpark'ın mimari ve kültürel yönüyle önemli olmasının yanı sıra kentli belleğindeki yeri de özeldir. İlk oluşum düşüncesi Suad Yurdkoru'nun Sovyetler Birliği'nde Gorki Parkı'na gitmesi ve etkilenmesi ile olmuştur. 1934 yılında belediye başkan yardımcısı olan Suad Yurdkoru'nun konuyu Behçet Uz'a açması ve devlet tarafından kurulan bir heyetin sözkonusu parkın incelenmesi için Moskova'ya gönderilmesi ile tasarım süreci başlar. Kültürpark Fuar binaları Fen Heyeti, Açık hava tiyatrosu ise Fransız mimar Bachillet tarafından tasarlanmıştır (Bilsel, 2009, s.14). 1936 yılında kapıları açılan fuarın bir bölümü 1939'da tamamlanmıştır. Doğu ve batı olmak üzere iki bölgeden oluşan fuarın, batısının sert zeminden oluşan dik açılı alanlara, doğusunun ise

botanik bahçesinin, suni gölün, spor alanlarının ve Açık hava tiyatrosunun olduğu alanlara ayrıldığı görülmektedir.

Atatürk Devrim Müzesi, Sıhhat Müzesi ve Ege Ürünleri Müzesi adını taşıyan üç pavyon ülkeyi, bölgeyi ve Atatürk devrimlerini sergilemektedir. Müzeler ve Kültürpark'ın simge yapısı olan Paraşüt Kulesi günümüze dek ulaşmıştır. Parkın kapıları 1950 sonrasında yenilenmiş olup, döneminin modernizmini yansıtmaktadır.

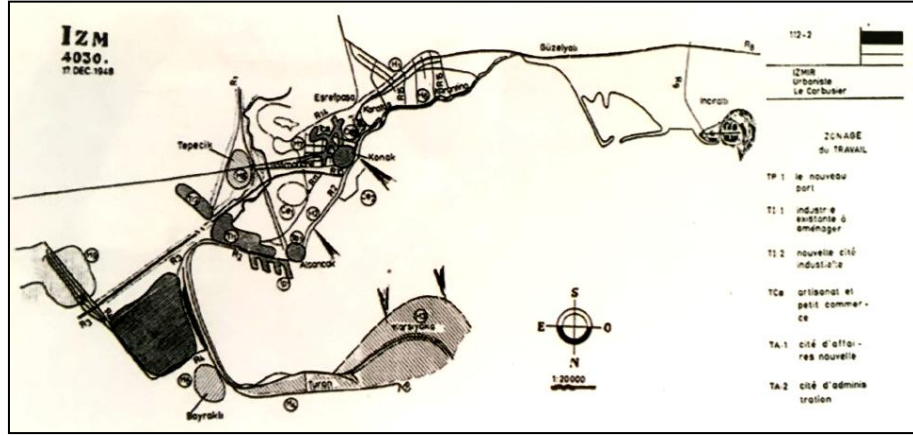
Şekil 3.20 Fuar Paraşüt Kulesi (Arkitekt, 1938)

Şekil 3.21 İnhisarlar Pavyonu (Tansu, 1938)

3.3.3 Le Corbusier'nin İzmir Nazım Planı

1930'lu yılların sonunda belediye başkanı Behçet Uz kent planlaması alanındaki çalışmalara yeniden hız kazandırmıştır. Uz'un görüşmeleri sonucunda, Fransız mimar Le Corbusier'nin yeni imar planının hazırlanmasında danışman olması için sözleşme imzalanmıştır. 1939 yılında imzalanan sözleşmeye karşın, mimar İzmir'e ancak 1948 yılında gelmiş, planı 1949 yılında teslim etmiştir. Kentin modernleşmesini amaçlayan plan, yeşil kent temalı olarak 400000 nüfuslu tasarlanmıştır (Bilsen, 2003, s.151-165). Konak'ın yönetim birimlerine hizmet etmesi, yeni konut alanlarının Hatay Caddesi'nde konumlanması, iş alanlarının Alsancak'ta toplanması ve Darağacı'nda yeşil endüstri alanlarının geliştirilmesi endüstri alanlarının Bayraklı'ya kayması plan önerileri arasındadır. Plan belediye tarafından onay görmemiştir. Ancak bazı önerilerin zamanla dolaylı yoldan uygulandığı görülmektedir.

Şekil 3.22 Le Corbusier planı (APİKAM arşivi, b.t.)

3.4 İkinci Ulusal Mimarlık Dönemi (1940-1950)

Dönemin mimarisinin gelişmesinde etkisi olan iki önemli olay yaşanmıştır. 1938 yılında Atatürk'ün ölümü ve 1939 yılında İkinci Dünya Savaşı tüm sektörleri etkilediği gibi mimariyi de etkilemiştir. Aşırı milliyetçi ve ırkçı tutumların yaşandığı Almanya'da Nasyonal Sosyalistler, İtalya'da faşistlerin sıkıyönetimi sonucunda uygun gördükleri biçimlenişte mimari eserler vermişlerdir. Anıtsallığın, simetrik cephe düzeninin, taş malzemenin ağır bastığı biçimleniş yoğunluk göstermektedir. Sözkonusu biçimlenişin yansımaları birçok ülkede de görülmüştür.

Türkiye'de Birinci Ulusal Mimarlık sonrasında ortaya çıkan yabancı mimarlara olan tepkilerde bu dönemde artış görülmüştür. Sözkonusu tepkiler İkinci Ulusal Mimarlık Akımı'nın benimsenmesini hızlandırmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında siyasi koşulların değişmesi, yurtdışından yapı malzemesi getirilmesini engellemiş ve yerel malzemeye yönelimi gerektirmiştir. Savaş ortamı ise, ulusallık bilincini yeniden gündeme getirmiş ve pekiştirmiştir.

Mimarlık eğitimi veren kurumların sayısı artmış, örgütlenmeler olmuş ve etkinlikleri çoğalmıştır. 1948 yılında Birinci Türk Yapı Kongresi toplanmış (Sözen, 1984), şehircilik alanındaki çalışmalar, imar planlamaları ve yerli mimarların yarışmalara katılımı artmıştır. Türk evi ve Türk kenti üzerine ciddi çalışmalar

yapılmış, sivil mimariye önem verilmiş ve birçok sivil mimari örneğinin rölöveleri çıkarılmıştır.

3.4.1 İkinci Ulusal Mimarlık Dönemi Mimarları ve Eserleri

Günümüze ulaşan birçok kamu yapısı bu dönemde inşa edilmiştir. En önemli örneklerinden biri Anıt-Kabir'dir. Sedad Hakkı Eldem, Paul Bonatz ve Emin Onat bu dönemde yeni mimar yetişmesini, bu anlayışta tasarım ve uygulamalara yönelimi sağlamışlardır.

Şekil 3.23 Ankara, Anıtkabir, Emin Onat-Orhan Arda (Sözen, 1984)

Şekil 3.24 Ankara, Opera Binası, Paul Bonatz (Sözen, 1984)

Şekil 3.25 İstanbul, Nuri Çapa Yalısı, H. Kemali Söylemezoğlu (Sözen, 1984)

3.4.2 İkinci Ulusal Mimarlık Dönemi Sonrası Gelişmeler

İkinci Ulusal Mimarlık Akımı 1940'lı yılların sonlarına doğru etkinliğini yitirmiştir. Mimarlar, mimarlık yayınları ve tasarımlarında yeni tasarımlara yönelmişlerdir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında görülen Alman etkisi azalmış,

bağımsız çalışma yöntemi benimsenmiştir. Çok partili yaşam da birçok alanda olduğu gibi mimariyi etkilemiştir. Çağdaş şehircilik çalışmaları hız kazanmış, uydu kentler gündeme gelmiş, tüm kenti kapsayan çalışmalar önem kazanmıştır. Yeni biçimler aranmaya ve yeni yapım teknikleri denenmeye başlanmıştır.

Mimari eğitim alanında da gelişim gözlenmiş, yeni eğitim kurumları açılmıştır. ODTÜ Mimarlık Fakültesi'ni KTÜ Mimarlık Fakültesi ve daha birçoğu takip etmiştir. Mimarlık bürolarının da çalışmalarında, yarışmalara katılımlarında artış görülmektedir. Bazı yasal düzenlemeler bağlamında, 1952 yılında yürürlüğe giren Mimarlık ve Şehircilik Müsabakalarına Ait Yönetmelik ile büroların yarışmalara katılmasına olanak sağlanması belirtilebilir. 1954 yılında ise, Mimarlar Odası kurulmuştur. Ulusal Mimarlık Akımı'nın etkileri 1950 sonrasında oldukça azalmıştır.

1950 öncesinde Türk mimarlığı çoğunlukla kamu yapılarından izlenirken, sonrasında konut yapılarındaki artış ile mimari sivil mimarlık üzerinden de takip edilebilme olanağı bulmuştur. Bunda kente olan göçlerin artışı, toplu konut ve otel ihtiyacı etkili olmuştur.

1960'larda ise eğitim ve araştırma alanındaki çalışmalar artmıştır. Toplu konut yapılarına ve sanayileşmeye yönelim olmuştur. Kentlere göçün artması kentlerin sağlıklı gelişmesini olumsuz etkilemiş, gecekondu oluşmuştur. Çarpık kentleşme sorunu ortaya çıkmıştır. Bu dönemde mimaride net bir biçimleniş görülmemektedir. Birçok akım bir arada görülmektedir. Bunlar Rasyonalist-Fütürist Anlayış, Brütalist Anlayış, Bağımsız Biçim Anlayışı ve Geleneksel Mimarlık Değerlerinin Yeniden Yorumlanması'dır.

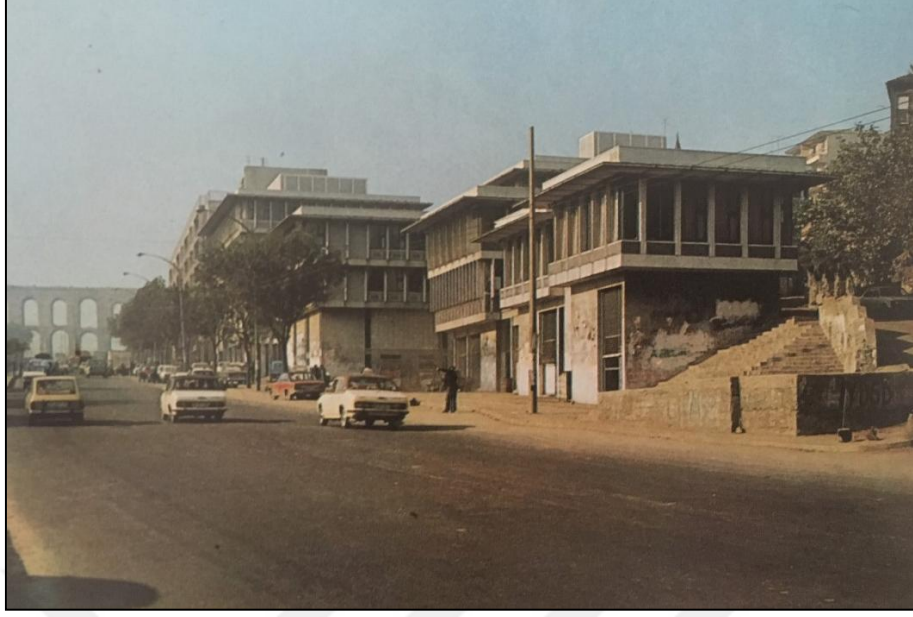
Rasyonalist-Pürist Anlayış 1949-1958 yılları arasında cam ve çelik malzemenin yoğun kullanıldığı, yapıların biçimlenişinde temel geometrik şekillerin hakim olduğu, modüler cephe düzenlerinin tasarlandığı mimari anlayıştır. Mies van der Rohe en önemli temsilcilerinden biridir. Türkiye'deki örnekleri arasında Sakarya Hükümet Konağı, Hilton Oteli, Kızılay İşhanı, Sedat Hakkı Eldem'in Akbank Genel

Müdürlüğü ve Cengiz Bektaş'ın Ankara Türk Dil Kurumu (şekil 3.26) gösterilebilir (Sözen, 1984).

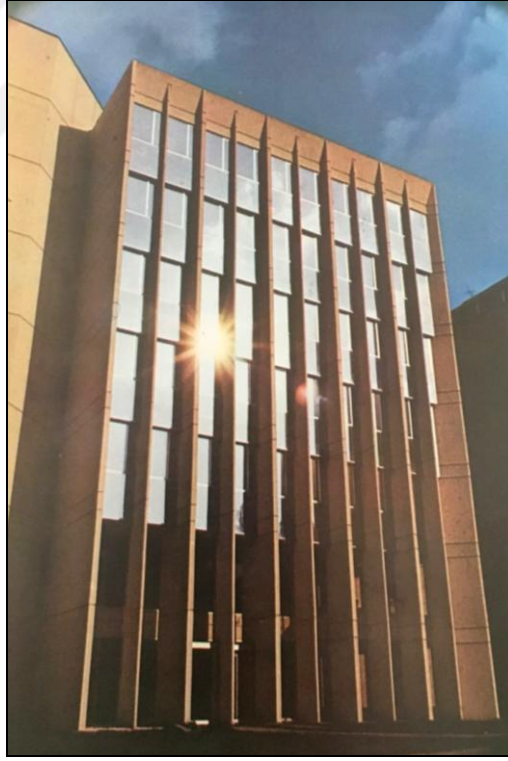
Brütalist Anlayış Le Corbusier, Peter ve Alison Smithson çalışmaları ile Avrupa'da 1950 sonlarında oluşan ve 1960'larda Türkiye'de örnekleri görülebilen mimari anlayıştır. Yapılarda işlev ve malzemenin dışarı vurumu önemsenmiş, malzemenin doku ve boyasının özgün bırakılması işlenmiş ve işlevin belirli bir geometri içine sıkıştırılamayacağı savunulmuştur. Sözkonusu anlayışın Türkiye'deki örnekleri bağlamında Altuğ ve Behruz Çinici'nin Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İstanbul Orduevi ve Ankara Stad Oteli belirtilebilir (Sözen, 1984).

Bağımsız Biçim Anlayışları'nın temeli ise, 1910 yılında Almanya'da çıkan Ekspresyonizm Akımı'na dayanmaktadır. En önemli temsilcisi Oscar Niemeyer olan akımın temelinde dik açılar zorlamayan biçim arayışları bulunmaktadır. Ankara'daki Etibank Genel Müdürlüğü binasının iki eğrisel yüzeyi, İstanbul Belediye Sarayı'nın eğrisel çatısı, Ankara Gülhane Askeri Tıp Akademisi, Büyük Ankara Oteli bu anlayışın örnekleri arasındadır.

1950 yılı sonrası Türk mimarlığında Batı'nın etkileri yoğun olarak görülmektedir. Buna karşın bazı kesimlerin karşı bir anlayış geliştirmesi kaçınılmazdır. Geleneksel Mimarlık Değerlerinin Yeniden Yorumlanması bu karşı çıkışın sonucu olarak ortaya çıkan mimari anlayıştır. 1960 sonrasında yerel arayışlar başlamış, yeni teknikler ve malzemeler reddedilmiştir. Bu dönemde geleneksele uygun içe dönük ve çevresiyle uyumlu yapılar üretilmiştir. Turgut Cansever ve Ertur Yener'in Türk Tarih Kurumu yapısı bu anlayışın en önemli örneklerinden biridir. Dönemin önemli mimarlarından biri de, Sedat Hakkı Eldem'dir. Eldem'in Zeyrek Sosyal Sigortalar Kurumu yapısı ve Taksim Atatürk Kitaplığı bu anlayışta tasarlanan yapılar arasındadır.

Şekil 3.26 İstanbul, Zeyrek Sosyal Sigortalar Kurumu, Sedad Hakkı Eldem (Sözen, 1984)

Şekil 3.27 Ankara, Türk Dil Kurumu, Cengiz Bektaş (Sözen, 1984)

Şekil 3.28 Kıbrıs, Özgürlük ve Barış Anıtı, Yaşar Marulyalı-Levent Aksüt-Walter Machate-Dinçer Erimez (Sözen, 1984)

BÖLÜM DÖRT

İZMİR'İN CUMHURİYET ÖNCESİ VE SONRASINDAKİ SOSYO-KÜLTÜREL YAPISI VE EĞİTİM ANLAYIŞI

4.1 Cumhuriyet'in İlanından Önce İzmir

4.1.1 Toplumsal Yapı

İzmir'in Cumhuriyet Dönemi öncesi sosyal yapısı incelendiğinde, farklı toplumların kentte birlikte varlığı dikkat çekmektedir. Söz konusu yapı içinde gayrimüslimler, toplam nüfus içinde çeşitli verilerde zaman zaman çoğunluk olarak yansıtılmışlarsa da, “azınlık” olarak nitelendirilmektedirler.

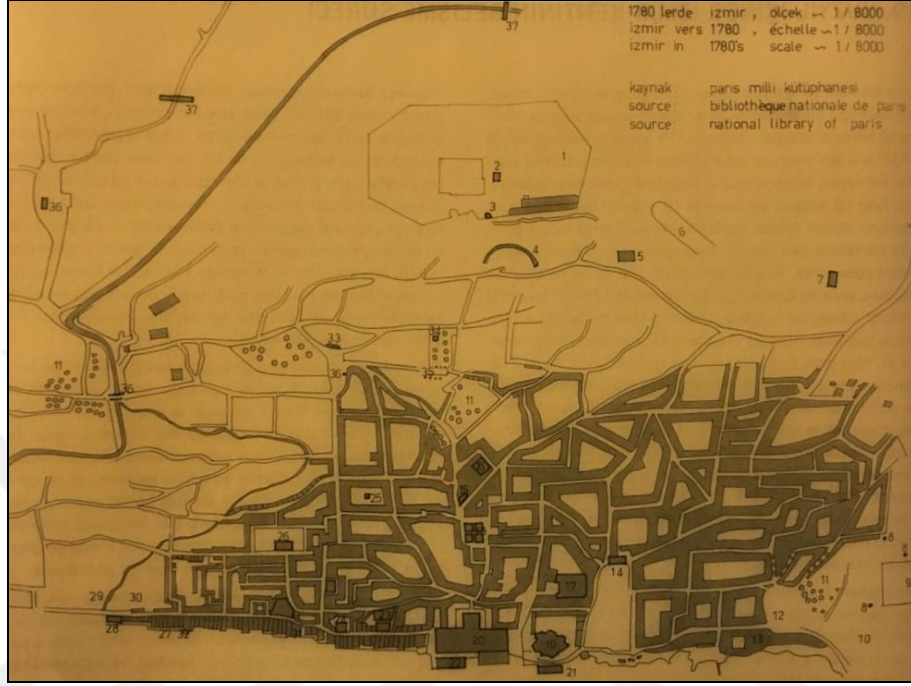
Toplumsal bir kategori olan Azınlık kavramı;

‘Bir devletin, sayısal olarak azınlık oluşturan ve o devlette egemen konumda bulunmayan, nüfusun çoğunluğundan farklı etnik, dinsel ya da dilsel özelliklere sahip birbirleriyle dayanışma duygusu içinde, üstü örtülü de olsa, varlıklarını sürdürmek için ortak bir istekle yönelmiş ve amacı çoğunluk ile fiili ve hukuki eşitlik elde etmek olan bir grup vatandaştır (Çavuşoğlu, 1998).

Söz konusu gruplara Osmanlı döneminde İslam hukukunun izin verdiği ölçüde kamu düzeni, cemaat işleri, miras gibi alanlarda kamusal haklar veriliyordu.

İzmir'in Cumhuriyet Dönemi öncesi toplumsal yapısını oluşturan ticari ve siyasi sebepler, 1566 yılında Sakız Adası'nın Osmanlı topraklarına katılması ve burada ticaret yapan yabancı iş adamlarının İzmir'e geçmesi ile başlamıştır (Kütükoğlu, 1985). İzmir 17. yüzyıldan başlayarak Anadolu'nun kervan yollarının son limanıdır. İranlı tüccarların 17. yüzyılda İran ipeğini Avrupa'ya Halep-İskenderun yolu yerine Tokat-İzmir yolundan göndermeye başlaması (Goffman,1995), Osmanlı'nın ipek ticaret merkezi durumuna gelmesi, İzmir'in en önemli ihraç limanı olmasını sağlamıştır. Birçok Avrupa ülkesinin İzmir'e konsolos göndermesi, 17. ve 18.

yüzyıllarda kapitülasyonların verilmeye başlanması ile İzmir, hem ticari hem siyasi alanda egemen duruma gelmiştir. 19. yüzyılda Amerikan ticaretinin başlaması ile İzmir’de birçok yabancı şirket kurulmuştur.

Şekil 4.1 İzmir'in 1780 yıllarına ait olduğu varsayılan harita-krokisi (Beyru, 2011)

Haritada yer alan numaralar;

1-Kadifekale	20-Vezir Hanı
2-Kullanılmayan Cami	21-Türk Gümrüğü
3-Kybele Baş	22-Frenk Gümrüğü
4-Tiyatro	23-St. George Kilisesi (Aya Yorgi)
5-Sen Polikarp – Saint Polycarpe	24-Aya Fotini Kilisesi
6-Stadyum	25-Kilise
7-Tapınak	26-Hastane
8-Değirmen	27-Frenk Rıhtımı
9-Jüpiter Tapınağı	28-Fıçıcular
10- Musevi Mezarlığı	29-Boyacılar
11-Türk Mezarlığı	30-Fasulya Meydanı
12-Meydan	31-Giraud Evi
13-Sabun Fabrikası	32-Konsolosun, M.Caravali'den aldığı ev

14-Camii	33-Derici Dükkânları
15-Pazar Camii	34-Heykel Kaidesi
16-Han	35-Antik Kolonlar
17-Yeni Bedesten	36-Çeşme
18-Bitpazarı	37-Su Kemerı
19-Kale	38-Kervan Köprüsü

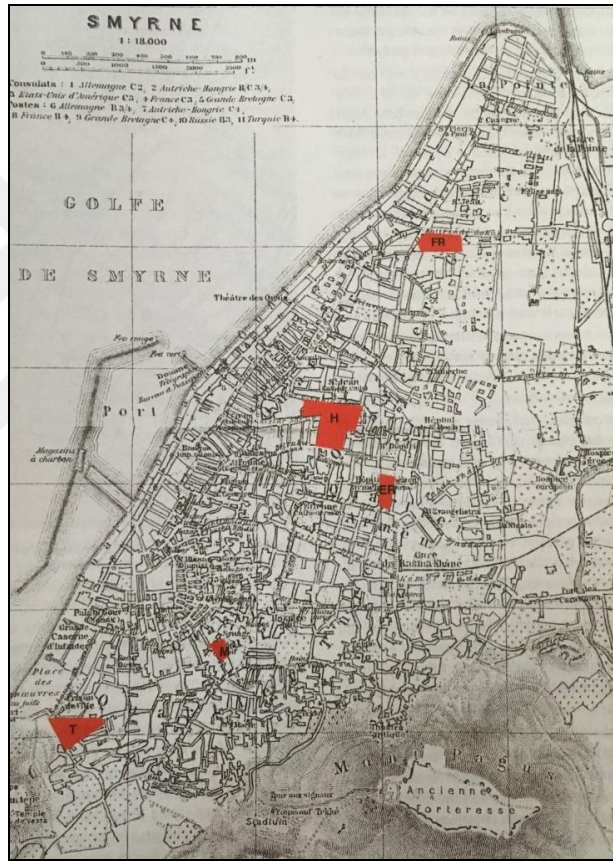
18. yüzyıla ait olduğu varsayılan haritada bugün çoğunluğu mevcut olmayan yapılar işaretlenmiştir. Haritada yer alan yapılar incelendiğinde Antik çağ yapılarının, Müslüman-Türk yapılarının, kiliselerin, Musevi Mezarlığı'nın, Frenklere ait rıhtım ve gümrüğün, çarşıların bir arada olduğu görülmektedir. 18. yüzyılda birbirinden farklı kültürlerle ait, farklı dine inanan azınlıklar ve Müslüman-Türkler bir arada yaşayıp, ticaret yapıyor ve etkileşimde bulunuyorlardı.

Şekil 4.2 1878 yılında İzmir’de gayrimüslimlerin yaşadığı mahalleler – Georgiades Haritası (Beyru, 2011)

19. yüzyıla gelindiğinde İzmir çok farklı milliyet, din, dil, kültürden toplumların bir arada kardeşçe yaşadığı kültürler birlikteliği yansıtmaktaydı. Söz konusu çeşitlilik zenginlik yaratmaktaydı. Bu dönemde farklı toplumların genellikle dini yapıları çevresinde gelişen mahalleleri bulunmakta idi (Müslüman-Türk Mahallesi, Rum

Mahallesi, Ermeni Mahallesi, Yahudi Mahallesi ve Frenk Mahallesi). Georgiades haritasında bu mahalleler belirtilmiştir. Fakat gruplar net bir sınır ile ayrılarak yaşam alanları oluşturmamışlardır. Mahalleler birbiri içine giren, organik bir yapıdadır. Mahalle konumlarını ve sınırlarını gösteren bir diğer yapı grubu ise hastane, okul, mezarlık gibi kamusal yapılardır. Bu yapılar yaşam alanlarının genellikle merkezinde ya da içinde yer alırlar. 1905 yılına ait harita üzerine işaretlenen hastane yapıları Georgiades haritasında gösterilen gayrimüslimlerin ve Müslimlerin mahallelerinin konumlarını desteklemektedir.

Şekil 4.3 1905 haritası üzerinde işaretlenen İzmir hastaneleri (Beyru, 2011)

FR- Fransız Hastanesi

ER- Ermeni Hastanesi

M- Musevi Hastanesi

T- Türk Hastanesi

H-Hastaneler Grubu (İngiliz, Hollanda, Saint Antonio, Rum Hastaneleri)

Gayrimüslim ve Müslimlerin yaşadıkları mahalleler grupların ticari ve ekonomik güçlerini göstermektedir. Kent merkezinde yaşayan Frenkler ve Rumlar ekonomik yönden diğer gruplara göre daha güçlüydüler. Çarşı çevresinde ve Rum Mahallesi'nin yanında yer alan Ermeniler Rumlardan sonra refah seviyesi en yüksek gruptu. Yahudiler ve Müslüman-Türkler ise refah seviyeleri en düşük gruptular.

Kent içindeki toplumsal yapıyı daha iyi anlayabilmek için kentin nüfus yapısını da incelemek gerekir. 1927 nüfus sayımına dek kentin nüfusu ve etnik yapı bağlamındaki dağılımına yönelik bilgiler, gezgin notlarına dayanmaktadır. Ancak söz konusu verilerin bazen biraz abartılı olduğu, zaman zaman ise birbirlerinden aktarım niteliği gösterdiği algılanmaktadır. Yakın tarihli ziyaretlerde farklı gezginlerin verileri arasında zaman zaman görülen büyük farklar ise, bazen deprem, yangın, salgın hastalık gibi bir afetin yansıması, bazen de abartılı veriler şeklinde yorumlanabilir. 17. ve 18. yüzyıl için gezginlerin ve konsolosların verdiği veriler daha çok genel tahminlere, etnik grupların yaşadıkları bölgelerde dini yapı sayısı ve büyüklüğüne, siyasi ve ticari etkenlere dayanmaktadır. 1688 yılında ciddi kayıplar verilen büyük depremde ise, hem toplam nüfusun yarısından fazlasında yitim yaşandığı, hem de etnik grupların nüfuslarında orantılı bir şekilde düşüş olduğu görülmektedir.

19. yüzyıla gelindiğinde ise, artık nüfusta ciddi iniş çıkışlara sebep olacak olaylar yaşanmamıştır. Fakat yüzyılın ilk yarısında canlılığını yitiren ticaret ve Yunan İsyanı'nın etkisi nüfusa yansımıştır. Nüfusu etkileyen diğer durum; 1820 yılında Yunan Bağımsızlık Savaşı döneminde Rumların İzmir'den ayrılıp, daha sonra geri dönmeleridir. Deniz ve demir yollarının geliştirilmesi de İzmir kentinin çehresini ve nüfus dağılımını, yerleşim yerlerini etkilemiştir.

Gezgin verilerine göre 19. yüzyıl öncesinde toplam nüfus içinde Müslüman-Türk nüfusun oranı genellikle %54-66 arasında iken, 19. yüzyılda bu oran %26-35'e düşmüştür. Bu durum, siyasi sebeplerle abartmanın yanı sıra Osmanlı Devleti'nin ülkeyi koruma görevinde yalnızca Türklerin görev almasından kaynaklanabilir. Türk gencinin uzun süre askerde kalması, askerden sağ salim dönenlerin sayısının azlığı,

etnik grubun ekonomik durumunu zayıflatmıştır. Rumlardan faizle borç alan Türk toplumu borcunu ödeyemeyince evini, tarlasını satarak kentten ayrılmak durumunda kalmıştır.

İzmir'in 17. yüzyıldaki nüfus dağılımı hakkında rapor sunan gezgin, konsolos ya da yabancı şirketlerce görevlendirilenlerin verilerine göre; kentin nüfusu yüzyılın başlarında 90000 iken, 1668 yılı depremi sonrası 55000'e düşmüştür. Müslüman ve gayrimüslim nüfuslarında da algılanan bu düşüş yüzyılın sonlarına doğru yeniden 90000'e çıkmıştır. Türk nüfusu yüzyıl boyunca toplam nüfusun yaklaşık %54-68'ini oluştururken, gayrimüslimlerin verilerinde dalgalanmalar görülmektedir. J.B. Tavernier'in 1631 yılı verilerine göre Yahudi nüfusunun toplam nüfusa oranı %7,7 iken, Spon ve Wheler 1676 yılı verilerine göre bu oranı %21-27 arasında olarak belirtmektedir.

Tablo 4.1 17. yüzyılda İzmir'de yaşayan toplumların nüfus dağılımı (Pınar, 1996)

	Yıl	Müslüman	Levanten	Rum	Ermeni	Yahudi	Toplam
J.B. Tavernier	1631	60.000		15.000	8.000	6.000-7.000	90.000
Chevalier d'Arvieux	1654	60.000		20.000		7.000-8.000	88.000
Spon ve Wheler	1676	30.000		9.000-10.000		12.000-15.000	55.000
Olferti Dapper	1681	30.000 ve ya 60.000		10.000v e ya 15.000	8.000	15.000 veya 7.000	90.000
Motraye	1699	14.000	200	8000	400	1.500	24.000

1688 yılında yaşanan deprem İzmir'in 18. yüzyıldaki nüfus dağılımını ciddi bir şekilde etkilemiştir. Tournefort'un 1702 yılına ait verileri incelendiğinde toplam nüfusun 90000'den 27000'e düştüğü görülmektedir. Verilere göre %70'ini kaybeden nüfusun 15000'i Müslüman, 10000'i Rum, 1800'ü Yahudi, 200'ü Ermeni ve 200'ü Avrupalı'dır. 1702 yılında 15000 olan Müslüman nüfusu 24 yıl içinde 80000'e çıkmıştır. Toplam nüfusta da genel bir artış olmasına karşın, Papaz Lüdeke'nin 1768 verilerine göre Müslüman nüfusu 40000'e düşmüştür. Bu ve 1720'li yıllarda kentte yirmi cami, yedi sinagog, iki Yunan, bir Ermeni, üç Latin kilisesi bulunması,

Angelico Maria Müller'in nüfus verilerinde hata olabileceğini düşündürmektedir. Değerlendirmede Yahudi nüfusu toplam nüfus ile birlikte artış gösterirken, Rum nüfusunu Tournefort 1702'de 10000, Richard Pococke 1739'da 7000-8000 olarak belirtmiştir. 1760'larda kentte görülen veba salgınları ve 1772 yılı yangınının nüfusun azalmasına neden olduğu nüfus verilerinden algılanmaktadır. Bu bağlamda Johann Herman'a (1768) göre 120000 olan kent nüfusu, James Dallawey'e (1796) göre 100000'dir.

Tablo 4.2 18. yüzyılda İzmir'de yaşayan toplumların nüfus dağılımı (Pınar, 1996)

	Yıl	Müslüman	Levanten	Rum	Ermeni	Yahudi	Toplam
Tournefort	1702	15.000	200	10.000	200	1.800	27.000
Angelico Maria Müller	1726	80.000			2.000	2.000	84.000
Richard Pococke	1739			7.000-8.000	2.000	5.000-6.000	100.000
Papaz Lüdeke	1759-1768	40.000		48.000		12.000	100.000
Johann Herman	1768						120.000
Sestini	1778	97.000	3.000	30.000	80.000	12.000	150.000
James Dallawey	1796						100.000
Kiepert	1800	62.000-66.000	4.000-5.000	24.000	6.000 - 7.000	10.000-12.00	110.000

İzmir'in 19. yüzyıldaki nüfus dağılımı verilerine göre; 1852'de Müslüman-Türk nüfusunda ciddi bir düşüş, Rum nüfusunda ise büyük bir artış görülmektedir. Bu nüfus değişimi 1849 yılında gerçekleşen depremin Türk Mahallelerini, daha planlı inşa edilen yabancıların mahallelerinden daha çok etkilediğini düşündürmektedir. Bununla birlikte kentin toplam nüfusuna yönelik veriler incelendiğinde, 1827, 1844, 1852 verilerinin hemen hemen aynı olduğu algılanmaktadır. Quetin (1844) ve Peterman (1852)'in toplam nüfusu 150000 olarak belirtmesine karşın, Müslüman-Türk nüfus ilkinde 80000, diğerinde 40000'dir. Değerlendirmede dikkat çeken diğer bir nokta ise, Jowett (1818) ve Cook'un (1826) Müslüman-Türk nüfusu 60000 olarak belirttiği ve toplam nüfus içinde %50 veya %60 gibi bir oran içerdiği, Brewer'in ise esnek bir tahmin yansıttığıdır. Buna karşın sonraki gezgin verilerinde Müslüman-

Türk nüfusun toplam nüfus içindeki oranının %50'nin altında olduğu algılanmaktadır.

Tablo 4.3 19. yüzyılda İzmir'de yaşayan toplumların nüfus dağılımı (Pınar, 1996)

	Yıl	Müslüman	Levanten	Rum	Ermeni	Yahudi	Toplam	
William Jowett	1818	60.000		40.000	7.000	10.000	120.000	
O. Cook	1826	60.000		20.000	5.000	10.000	97.000	
Josian Brewer	1827	50.000-90.000	2.000-3.000	12.000-40.000	4.000-9.000	8.000-10.000	90.000 - 150.000	
Quetin	1844	80.000	5.000	40.000	10.000	15.000	150.000	
Peterman	1852	40.000	90.000 (Hristiyan nüfus)				20.000	150.000
Moritz Busch	1864	40.000		70.000	12.000	15.000	137.000	
Scherzer	1872	45.000	14.000	75.000	6.000	15.000	155.000	
Georgiades	1885	50.000	10.000	100.000		15.000	180.000	

Özellikle 19. yüzyılda, Rumların nüfusu hakkında bilgi veren gezginler ve konsolosların raporlarında ciddi tutarsızlıklar görülmeye başlanmıştır. Bunun Yunan Bağımsızlık Savaşı'nda Yunanistan'ın Anadolu'daki Rumları Helen soyundan gelen Yunanlı olarak gösterme çabasından kaynaklandığı söylenebilir. William Jowett'e göre 1818 yılında 40000 olan Rum nüfusu, O. Cook'a göre 1826 yılında 20000, Quetin'e göre 1844 yılında 40000, Moritz Busch'e göre 1864 yılında 70000, Georgiades'e göre 1885 yılında 100000'dir. Rum nüfusunun %150 oranındaki artışı doğrultusunda toplam nüfusun %50 oranındaki artışına karşın, Müslüman-Türk nüfusundaki dalgalanmalar ve %16,6 oranındaki düşüş, taraflı raporlamaların bir sonucudur. Yüzyıl boyunca diğer etnik gruplarda ciddi bir nüfus artışı ya da düşüşü görülmemesi bu tutarsızlığı desteklemektedir.

Beyru (2000), nüfus verilerindeki çarpıcı farklılığı kentte yaşayan azınlıkların bazılarının Osmanlı uyruğunda, bir kısmının ise Batı Ülkelerinin uyruğunda olmaları ile ilişkilendirmektedir. Tahminlerin dini yapı büyüklük ve sayıları ile oranlanarak yapılmasının da sağlıklı sonuç oluşturmadığına vurgu yapmaktadır. Nüfus, 19. yüzyıl başından ortalarına dek 100000-110000'den 130000'lere yükselmiştir. Bu süreçte 30000 dolayında olduğu sanılan Rum nüfusun, yüzyıl boyunca artış göstermesine

karşın, gezginlerce abartılı şekilde yansıtıldığı düşünülmektedir. Müslüman-Türk nüfustaki azalmada ise, Müslüman-Türklerin kaderci yaklaşımı nedeni ile salgın hastalıklardan daha fazla etkilenmeleri rol oynamaktadır. Bu yüzyıl sonunda toplam nüfusun 200000'lere ulaştığı, Aydın Salnamesi verilerinin İzmir kenti dışını (Buca, Bornova, Seydiköy, Karşıyaka gibi) içermemesi dolayısıyla eksiklikleri olduğu ve varolması gerekenin altında bir veri yansıttığı görülmektedir. Söz konusu yüzyılda kentteki Levanten nüfusta da artış olduğu algılanmaktadır (s.49-54).

Tablo 4.4 1891 Aydın Salnamesi'nde İzmir'in İlçelere göre nüfus dağılımı (Beyru, 2000)

	<i>Türk</i>	<i>Rum</i>	<i>Ermeni</i>	<i>Yahudi</i>	<i>Bulgar</i>	<i>Katolik</i>	<i>Latini</i>	<i>Protestan</i>	<i>Yabancı Uruklular ve Bilinmeyen</i>
İzmir	79288	53086	6810	14909	20	737	1050	128	51520
Bergama	53823	10250	809	495	258	-	-	-	76
Seferihisar	5621	1292	8	-	-	-	-	-	-
Urla	8116	12054	16	282	-	-	-	-	2773
Çeşme	3677	26826	-	123	-	-	-	-	80
Kuşadası	8822	6121	78	146	17	-	-	-	76
Foça	3762	10596	47	97	46	-	-	-	-
Tire	30301	2265	12	1029	50	-	-	-	-
Ödemiş	53847	3770	1093	-	-	-	-	-	-
Bayındır	17892	3129	177	31	1	1	-	25	-
Toplam	265149	129389	9050	17112	391	738	1050	153	54525

1891 Aydın Salnamesi'ne göre ise, İzmir kentinin toplam nüfusu 489010'dur. Toplam nüfusun 273795'ini Müslüman-Türkler, 130957'sini Rumlar, 9894'ünü Ermeniler, 18130'unu Yahudiler, 1063'ünü Latinler, 415'ini Bulgarlar, 54756'sını yabancılar oluşturuyordu. Bu nüfus İzmir ilçelerine göre incelendiğinde, Müslüman-Türk ve diğer etnik grupların İzmir merkez, Bergama, Seferihisar, Urla, Çeşme, Kuşadası, Foça, Tire, Ödemiş ve Bayındır ilçelerine dağıldığı görülmektedir.

Azınlık nüfuslarının İzmir ilçelerine göre dağılımı incelendiğinde, Rum, nüfusunun birçok ilçede öteki azınlık gruplarının nüfusuna oranla daha yüksek olduğu; Çeşme, Urla ve Foça ilçelerinde yoğunlaştığı görülmektedir. İlçelerde

yaşayan Ermeni nüfusu, toplam Ermeni nüfusunun %25'ini oluşturmaktadır. Ermeni nüfusu Ödemiş ve Bergama ilçelerinde yoğunlaşırken, Seferihisar ve Tire'de yok denecek kadar az, Çeşme'de ise yoktur. Yahudi nüfusunun İzmir ve ilçelerindeki dağılımı incelendiğinde ise, %82'sinin merkezde, %18'inin ilçelerde yerleştiği, ilçe dağılımında en yoğun yerleşimin Tire olduğu görülmektedir. Toplam nüfus içinde çok küçük bir dilime sahip olan Bulgarlar, kent merkezinden çok Bergama'ya yerleşmişlerdir. Latin, Katolik ve Protestan gruplar ise, sadece merkezde yaşarken, yalnızca 26'sı Bayındır ilçesine yerleşmiştir.

Tablo 4.5 20. yüzyılda İzmir'de yaşayan toplumların nüfus dağılımı (Serçe,1998)

	Yıl	Müslüman	Levanten	Rum	Yunanlı	Ermeni	Yahudi	Toplam
Paul Lindau	1900	89.000	-	52.000	25.000	5.600	16.000	-
Paul Linderberg	1902	52.000	-	108.000	-	-	-	200.000+
Osmanlı resmi rakamları	1914	378.894	-	217.686	-	-	-	639.756
Fransızca yıllık	1914	120.000	-	-	320.000	-	-	500.000
ABD İzmir Konsolosluğu	1914 öncesi	165.000	-	115.000	40.000	-	-	400.000

20. yüzyılda İzmir kentinin nüfusu; gezginlerin, konsolosların, Osmanlı resmi rakamlarının ve Fransızca yazılan yıllığa göre tutarsızlık göstermektedir. Paul Lindau (1900) verilerine göre 52000 olan Rum nüfusu, Paul Linderberg'in (1902) verilerine göre 108000'dir. Müslüman-Türk nüfusu ise Lindau'nun verilerinde 89000 iken, Linderberg'e göre 52000'dir. 1914 yılında kent nüfusu, Osmanlı resmi rakamlarına ve İstanbul'da basılan Fransızca yıllığa göre de tutarsızdır. Osmanlı resmi rakamlarına göre 639756 olan toplam nüfus, Fransızca yıllığa göre 500000, ABD İzmir Konsolosluğu'na göre 400000'dir. Bununla birlikte Osmanlı resmi rakamlarınca 378894 olan Müslüman-Türk nüfusu Fransız yıllığına göre 120000, ABD İzmir Konsolosluğu'na göre 165000'dir. Müslüman-Türk nüfusundaki tutarsızlık, gayrimüslimlerin nüfusunda da görülmektedir.

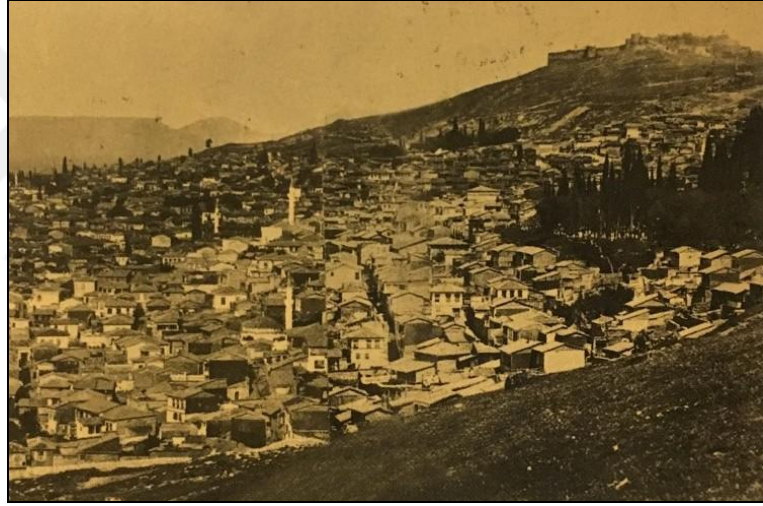
4.1.1.1 Müslüman-Türkler

İzmir kentinde Türk hâkimiyeti 1317 yılında Aydınoğulları'nın Kadifekale'yi ele geçirmesi ile başlamıştır. 1329 yılında liman bölgesinin de alınması ile tam bir hâkimiyet söz konusu olmuştur. Fakat 1344 yılında Türkler limandan geri çekilmek zorunda kalmış, liman bölgesinin yabancıların elinde olmasından dolayı bu alan Gavur İzmir olarak anılmaya başlanmıştır. 1402 yılında Timur'un liman bölgesini ele geçirmesi ile yeniden tam hâkimiyet sağlanmıştır. 1426 yılında ise, Osmanlı Devleti'ne bağlı bir liman kenti olmuştur (Tutsak, 2002). Osmanlı Devleti'ne bağlanmasından başlayarak Türk hâkimiyetinde kalan ve önemli bir liman kenti olan İzmir azınlıkların birçoğunun ticaret yaptığı ve yaşadığı kozmopolit bir kent durumuna gelmiştir.

4.1.1.1.1 Yerleşim. Kentin asıl sahibi ve yöneticisi olan Müslüman-Türkler genellikle Kadifekale ve eteklerinde yaşamaktaydılar. Limanın doğusundaki Kadifekale tepesine yakın olan kesimlerde eğimin dik olması sebebiyle Türkler daha az eğime sahip alt bölgelere yerleşmişlerdir. 17. yüzyılda Türk Mezarlığı mahallenin güney sınırını oluşturmaktaydı. Türk Mahallesi'nin kuzey ve batı sınırını azınlıkların mahalleleri; doğu sınırını ise Kadifekale'nin dik yamaçları meydana getirmekteydi. Bu sebeple Türk Mahallesi 18. yüzyılda artan nüfus ile birlikte güneye doğru gelişmiştir. 19. yüzyılda ise, Türkler Karataş ve Göztepe bölgelerine ilgi duymamış, mahallelerini Kadifekale eteklerinin güneyine, günümüzdeki Eşrefpaşa-Bozyaka bölgelerine doğru genişletmişlerdir.

Şekil 4.4 20. yüzyılda Türk Mahallesi (Beyru, 2011)

Şekil 4.5 20. yüzyılda Türk Mahallesi (Beyru, 2011)

Şekil 4.6 20. yüzyıl başlarında Türk Mahalleleri (Beyru, 2011)

Haritada yer alan numaralar;

1-Kadriye ya da Kadiriye Mahallesi	17-Haydar Mahallesi
2-Sultaniye Mahallesi	18-Hasan Hamit Mahallesi
3-Birinci Süleymaniye Mahallesi	19-Osmaniye Mahallesi
4-İkinci Süleymaniye Mahallesi	20-İkinci Tepecik Mahallesi
5-Salhane Mahallesi	21-Birinci Tepecik Mahallesi
6-Karantina Mahallesi	22-Aziziye Mahallesi
7-Göztepe Mahallesi	23-Mahmudiye Mahallesi
8-Mamuret-ül-Hamid Mahallesi	24-Abbas Mahallesi
9-Şerif Ali Mahallesi	25-Çorakkapı Mahallesi
10-Kalat Mahallesi	26-Fettah Mahallesi
11-Orhaniye Mahallesi	27-Faik Paşa Mahallesi
12-Aptullah Mahallesi	28-Hurşidiye Mahallesi
13-Hatuniye Mahallesi	29-Selahaddin Mahallesi
14-Hacı İbrahim Mahallesi	30-Hacı Mahmut Mahallesi
15-Memduhiye Mahallesi	31-Ali Ağa Mahallesi
16-İmariye Mahallesi	

20. yüzyıl başlarına ait bu haritada Türk Mahalleleri işaretlenmiştir. Haritadaki mahallelerin konumları numaralandırılmışsa da, kesin sınırları belirsizdir. Günümüze kadar birçok değişikliğe uğrayan bu mahallelerin bazılarının günümüzde de ismen var olduğu görülmektedir.

Türk mahallelerinde sokaklar organik, dolambaçlı, yer yer merdivenli, yokuşlu, çıkmazlar içeren düzendedir. Yollar kırık ve bakımsızdır. Sayılı dükkân bulunan sokaklarda ticaret yok denecek kadar azdır. Denizden uzak dağ yamacında yerleşmeleri Türklerin ilgi alanlarında denizin olmadığını düşündürmektedir.

4.1.1.1.2 *Gelir Kaynağı*. Cumhuriyet Dönemi öncesinde Türklerin refah düzeyleri Rum ve Levantenlere göre çok düşüktür. Az sayıda Türk, ya devlet memurluğu görevinde ya da geniş arazi sahibi durumundadır. Ticaret ve sanayide etkin rol alamasalar da, halı ticaretine egemendirler (Şenocak, 2011).

Müslüman-Türkler üretim alanında semer, eyer, koşum takımı, deve çanı, at nalı, el kantarı, kilit, zincir, sandık yapımında ve giyecek eşya üretiminde çalışmaktaydılar. Tarımda ise, tarım ürünlerinin üretilmesinde görev alırken, genellikle ürünlerin işlenmesi ve ticareti Türklere ait değildir. Limanda, hamallık ve yükleme işleriyle ilgilenmektedirler. 20. yüzyıl başlarında silah tamirciliğinde her beş ustadan dördü Türk, biri ise Rum'dur (Beyru, 2011).

Tablo 4.6 1894, 1895 ve 1900 Kent Ticaret Rehberi'ne göre meslek dağılımı (Beyru, 2011)

Meslek Türü	Türkler	Rumlar	Ermeniler	Museviler	Levantenler
Avukatlar	10	38	13	7	4
Doktorlar	7	60	6	9	10
Diş Hekimleri	-	7	4	1	3
Eczacılar	1	26	3	4	8
Optisyenler	-	3	-	-	4
Mühendisler ve Mimarlar	-	20	2	1	6
Lisan Hocaları	2	9	-	-	19
Müzik Hocaları	-	-	-	-	14
Dans Hocaları	-	2	-	-	2

19. yüzyılda yayınlanan kent ticaret rehberlerine göre meslek dağılımları tablo 4.6 da sıralanmıştır. 1894, 1895 ve 1900 yıllarında yayınlanan bu rehberlerin kentteki tüm iş yerlerini kapsayıp kapsamadığı ve verilerin eksiksiz olduğu şüpheli olsa da, kent içindeki meslek dağılımını yaklaşık olarak verebilmektedir. Profesyonel mesleklerde daha çok Rumlar görülürken, Levantenlerin Rumlara göre daha az etkin olduğu algılanmaktadır. Bunun nedeni, Levantenlerin daha çok ticaret, ihracat ve ithalat ile uğraşmalarıdır. Refah seviyesi daha düşük olan Müslüman-Türk, Ermeni ve Museviler bu mesleklerde pek fazla rol almamaktadırlar.

4.1.1.1.3 *Kültürel Miras.* İzmir’de Müslüman Türkler 14. yüzyıldan başlayarak birçok eser bırakmışlardır. Cami ve medrese gibi inanca dayalı yapıların yanında han, hastane, hamam, şadırvan, sebil gibi kamusal yapılar da inşa etmişlerdir.

16. ve 19. yüzyıllar arasında yapılan camilerden Abdülfettah Camii, Tilkilik semtinde 1823 yılı öncesi inşa edilmiştir. Günümüze değin korunan cami çift minarelidir. Aynı dönemlerde Bölük-başı Camii, Darü’l-kura Medresesi Camii, Dolablı-Kuyu Camii, Faik Paşa Cami, Hacı Hüseyin Camii (Başdurak Camii), Han-Bey Camii, Hatuniye Camii, Yalı Cami, Eşrefpaşa Camii, Şadırvan Camii, Salebçioğlu Camii gibi birçok camii inşa edilmiştir (Aktepe, 2003).

Şekil 4.7 Şadırvan Camii 1853 yılı fotoğrafı (Taşkiran, 2008)

Osmanlı Devleti’ndeki eğitim sisteminin dine dayalı olması medreselerin çoğunlukla cami yanlarında konumlanmalarına sebep olmuştur. İsimlerini de bağlı oldukları caminin ismine göre almışlardır. Çoğu günümüze ulaşamamıştır. Abdülfettah Medresesi, Ahmed Reşit Efendi Medresesi, Badelzade Medresesi, Bölük-Başı Medresesi, Hatuniye Medresesi, Kemeraltı Camii Medresesi, Salepçioğlu Medresesi sözkonusu sistemde kurulan medreselerdir (Aktepe, 2003). 19. yüzyıl eğitim reformları sonucunda İzmir’de de yeni eğitim sistemine uygun yapılar yapılmıştır. Bu yapılar arasında İzmir İdadi Mektebi dikkat çekicidir. Yapı 1886 yılında Hükümet Konağı yanında inşa edilmiştir. 1889 yılında leyli, 1910 yılında

sultani olmuştur. 1920 yılında kapatılan okul, birkaç yer değiştirdikten sonra günümüz Atatürk Lisesi binasına taşınmıştır (Taşkiran, 2008).

Şekil 4.8 Konak Meydanı'nda İzmir İdadisi (Taşkiran, 2008)

17. ve 19. yüzyıllar arasında önemli bir ticaret merkezi durumuna gelen İzmir'de birçok han, bedesten, çarşı inşa edilmiştir. Anafartalar Caddesi'nde bulunan Abacioğlu Hanı ve Arab Han, Kemeraltı bölgesinde Kızlarağası Hanı, Kavaflar Çarşısı'nın güneyindeki Sulu Han avlulu ve yuvarlak kemerli hanlardandır. Arasta benzeri plan tipinde Esir Hanı ve Çakaloğlu Hanı örneklenebilir (Ersoy, 1991).

Türk kültürünün önemli yapılarından olan hamamlar İzmir ilinde de birçok yerde inşa edilmiştir. 19. yüzyıl sonlarına ait Salepçioğlu Aile Hamamı, 17. yüzyıl yapısı Yeşildirek Hamamı ve Çukur Hamam sözkonusu yapılara örnektir (Taşkiran, 2008).

İzmir ilinde 18. yüzyılda azınlık gruplarının hastaneler açmasına karşın, Türklere ait bir hastane yapısı bulunmamaktaydı. 1851 yılında Memleket Hastanesi eski İngiliz Mezarlığı üzerine yapılmış, 1895 yılında genişletilmiştir. 1950 yılında İzmir Devlet Hastanesi, 1985 yılında Kadın Hastalıkları ve Doğum Hastanesi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Günümüzde ise Konak Semt Polikliniği olarak hizmet vermektedir. H formun tekrarlanmasıyla oluşan plan şemasına sahip olan yapı, üçgen alınlıkları, taş pilastr ve kat silmeleri, kemerli pencereleri ve simetrik cepheleri ile Neoklasik üslubun unsurlarını içermektedir.

Şekil 4.9 Memleket Hastanesi (Kişisel arşiv, 2019)

Konak Meydanı'nda 19. yüzyıl başlarında inşa edilen Hükümet Konağı, 1901 yılında II. Abdülhamit'in tahta çıkışının 25. yılı için yapılan Saat Kulesi önemli Türk miraslarındandır.

4.1.1.1.4 Basın, Yayın ve Sosyal Yaşam. İzmir'de Türk basını gayrimüslimlere göre oldukça geride kalmıştır. İlk Türkçe kitap 1870'lere dayanırken, İzmir'de yayınlanan gayrimüslimlere ait ilk gazete 1821 yılına aittir. İzmir'in ilk matbaası 1646'da Yahudiler tarafından kurulurken, Türklerin ilk matbaası 1874'te Hafız Nuri Efendi tarafından kurulmuştur (Serçe, 1998)

İlk Türkçe gazete 1869 yılında yayınlanan Vilayet Matbaası'nın çıkardığı Aydın gazetesidir. İlk resmi gazete ise, 1872 yılında yayınlanan Devir gazetesidir. Ardından 1877'de ise İzmir adında bir gazete çıkarılmıştır. 1886 yılında edebiyat ve siyaset alanında çıkarılan Hizmet gazetesi ilk düzenli Türkçe yayın olmuştur. 1895-1920 yılları arasında Ahenk, 1897'de Şule'i Edep dergisi yayınlanmıştır. Bunlar dışında Köylü, Alsancak ve Duygu gazeteleri sıralanabilmektedir (Tutsak, 2002)

20. yüzyıla gelindiğinde ise; 1909'da İbiş, 1910'da Medeniyet, 1911'de Muharrir gazeteleri yayınlanmıştır. 1924 yılında Anadolu, 1924 yılında Yeni Asır, işgal yıllarında yayınlanmaya başlayıp daha sonra Halkın Sesi adını alan Seda-yı Hakk, 1923 yılında İzmir Postası, 1924 yılında Ahali 20. yüzyılda yayınlanan Türk gazetelerindendir (Tutsak, 2002). Basın özgürlüğünün kısıtlı olduğu bu yıllarda birçok gazete kapatılmış, aleyhlerinde dava açılmıştır.

Osmanlı Devleti'nde birçok kütüphane, camilerin müstemilatlarının içinde bulunuyordu. 1869 yılından sonra cami dışında da birçok kütüphane kurulmuştur. İzmir'de Hisar, Şadırvan ve Müftü Camilerinin kütüphaneleri çok genişti. İlk özel kütüphane 1897 yılında Kemeraltı Yusuf Hanı yanında kurulmuştur. II. Meşrutiyet'e kadar ikinci bir özel kütüphane daha kurulmuş, sonrasında ikisi de kapatılmıştır. 23 Haziran 1912 yılında ise, Kemeraltı'nda Milli Kütüphane açılmıştır (Tutsak, 2002).

Şekil 4.10 Anadolu Gazetesi (Gappi, 2017)

4.1.1.2 Levantenler

Levantenler, Osmanlı döneminde büyük liman kentlerinde genellikle ticaretle uğraşan Müslüman olmayan azınlıklardır. Levanten kelimesi doğuda yaşayan Avrupalı azınlıklar için kullanılıyordu. Farklı ırk, ülke ve mezhebe ait Hollandalı, Fransız, İtalyan ve İngiliz aileler, yabancı bir kültür ortamında kendi kültürlerini oluşturmuşlardır. Fransızcaya 1575 yılında giren Levant sözcüğünden türetilen Levanten'in anlamı Ortadoğu'dur. Aynı zamanda Türkler batılı denizcilere Levanten diyorlardı. Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşamak için İstanbul, İzmir, İskenderun gibi önemli ticari kentleri tercih ediyorlardı (Şenocak, 2011).

İzmir'de ticaretin gelişmesinde önemli rol oynayan Levantenler kapitülasyonlar ile önemli siyasi ve ticari güce sahip olmuşlardır. Azınlıkların toplumsal hiyerarşisinde en üst noktada yer alıyorlardı. İşgal ve mütareke döneminde ise, Türklerin yanında yer almışlardır. Bunun sebebi sahip oldukları ayrıcalıklara ve zenginliğe Yunan hâkimiyeti altında sahip olmayacaklarını düşünmeleridir. 1914 yılında kapitülasyonların kaldırılması ile Levantenlerin birçoğu Avrupa'ya göçmüştür.

4.1.1.2.1 Yerleşim. Siyasi ve diplomatik açıdan güçlü olan Levantenler kentin zengin mahallelerine yerleşmişlerdir. Kent merkezinde Frenk Mahallesi'nde Levanten konutları, kent dışında ise kuzeyde Bornova'da Levanten köşklerini inşa etmişlerdir.

Levanten ailelerin, 1860 öncesinde neredeyse köy görünümünde olan Karşıyaka'ya, semtin gelişim sürecinin ardından köşkler yaparak yerleştikleri görülmektedir.

Frenk Mahallesi'ndeki dört duvarı taştan ahşap konstrüksiyonlu evler, diğer mahallelerdeki evlere göre daha nitelikli bir görünüme sahiptir. Gezgin anlatımlarına göre, Frenk Mahallesi Avrupai bir havadadır. Kent içindeki Levanten konutlarının daha mütevazı; Buca, Bornova ve Karşıyaka'daki Levanten köşklerinin daha gösterişli ve büyük olduğu görülmektedir.

Şekil 4.11 19. yüzyıl sonlarında Karşıyaka kordonu (Beyru, 2011)

Şekil 4.12 20. yüzyılda Birinci Kordon (Beyru, 2011)

4.1.1.2.2 Gelir Kaynağı. Osmanlı Devleti'nin en önemli ticari merkezlerinden biri olan İzmir kenti, Avrupalıların özellikle dikkatini çekmiştir. Devletin yabancılarla ticareti geliştirmek ve hareketlendirmek için vermeye başladığı ayrıcalıklı haklardan kapitülasyonlar Levantenlerin birçok şirket kurmasına ve önemli bir güç elde etmesine sebep olmuştur. Kurdukları şirketlerden en önemlisi "Levant Company"

dir. 1581’de kurdukları ‘Levant Company’ye ait 15 gemi ve 790 gemici ile Levantenler, Akdeniz’e açılan tüm yollara hakim olmuşlardır (Beyru, 2000).

Daha çok ticaret, ihracat ve ithalat yaptığı bilinen Levantenler profesyonel mesleklerden doktorluk, diş hekimliği, eczacılık ve avukatlıkta rol almışlardır. Diğer iş kolları arasında, bankacılık, denizcilik, komisyonculuk ve sigorta acentesi işleticiliği sayılabilir.

Levantenler, maden ocakları işletmiş, maden kömürü, odun ve linyit satışında bulunmuşlardır. Yabancıların taşınmaz mal almalarına olanak sağlayan kanunun çıkarılmasının ardından İngilizler tarıma elverişli araziler almışlardır.

4.1.1.2.3 Kültürel Miras. 17. yüzyılda İzmir’in ticari hayatındaki hareketlilikte önemli rol oynayan Levantenler, Cumhuriyet’in ilanına dek kent gelişiminde oldukça etkin olmuşlardır. Kendi hastanelerini kurmuş, birçok eğitim yapısı, ulaşım yapısı, postane ve banka yapısı inşa etmişlerdir. Kamusal yapılarının yanı sıra Levanten evleri ve birçok ilçede köşk niteliğinde konutlar yapmışlardır.

Şekil 4.13 Fransız Hastanesi (Alsancak Devlet Hastanesi) (Kişisel arşiv, 2017)

Önemli birkaç yapısını inceleyecek olursak, 18. yüzyılda yapıldığı bilinen Fransız Hastanesi örnek gösterilebilir. Yapı Fransız denizciler için yaptırılmış olup, günümüzde de kullanılmaktadır. Simetrik plan şeması ve cephe düzenine sahip yapı basık kemerli pencereler ile aydınlatılmaktadır. 1730'larda inşa edilen İngiliz Hastanesi de Fransız Hastanesi gibi başta denizciler için kurulmuştur.

Kordon'da bulunan Alman ve Fransız Konsoloslugu, Alsancak (Punta) Garı (1858), Basmane Garı (1894) Levantenlerin yaptırdığı kamusal yapılar arasındadır.

Şekil 4.14 Alman Konsoloslugu Binası (Pakben Mimarlık arşivi, 2017)

Levanten Köşkleri arasında Baltazi Ailesi'ne ait olan ve 19. yüzyıl başlarında inşa edilen Baltazi Konutu, Cumhuriyet'in ilanı ile kamusallaştırılmış ve eğitim yapısı olarak kullanılmaya başlanmıştır (Özbakan, 2013). Üçgen alınlıklı, simetrik cephe düzenine sahip yapı U plan şemalıdır. Yine 19. yüzyıl ortalarında inşa edilen Blackler Konutu, 1876 yılında yapılan Hanson Konutu, 19. yüzyıl sonlarında inşa edilen Barf Konutu Buca'daki Levanten köşklerindendir. 18. yüzyıl sonlarında C. Whittall Konutu, 19. yüzyıl ortalarında R. Whittall Konutu, 19. yüzyıl son çeyreğinde Paterson Konutu, 1865 yılında Wilkinson Konutu Bornova'da Levantenler tarafından yaptırılan köşklerdendir. R. Whittall konutu 1949 yılından günümüze dek Suphi Koyuncu Orta Okulu olarak eğitim işlevinde kullanılmaktadır (Özbakan, 2013).

Levantenler bu yapılar dışında birçok köşk yaptırmışlardır. Levantenler Mithatpaşa Caddesi üzerinde ve Frenk Mahallesi'nde birçok sıra ev de inşa etmişlerdir. Evler genellikle iki katlı ve cumbalı olup, bazı yapılar kısmi bodrumludur.

Levantenler kamusal ve özel yapılarının yanı sıra birçok dini yapı da yapmışlardır. Alsancak'ta yer alan İncilli Yuhanna Anglikan Kilisesi, Notre Dame Du Rosaire Katolik Kilisesi, Flemenk Protestan Kilisesi sözkonusu yapılara örnektir.

4.1.1.2.4 Basın, Yayın ve Sanat Etkinlikleri. İzmir'de çıkarılan ilk gazete 1821 yılında Fransızca olarak yayınlanan Le Spectateur Oriental'dir. Gazete başlarda Yunan çetelerine destek verdiği için 1924 yılında kapatılmıştır. 1827'de el değiştirerek Yunanlılara karşı bir üslupta yayınlanmaya başlamıştır (Koloğlu, 1994, s.137-138). Ardından Alexandr Blacque Le Courier de Smyrne adlı gazeteyi çıkarmıştır. Ardından Fransızca çıkan l'Echo de l'Orient gazetesi, İngilizce ve Fransızca dillerinde yayın yapan l'Impartial de Smyrne gazetesi belirtilebilir (Tutsak, 2002).

Şekil 4.15 Le Levant gazetesi (Gappi, 2017)

1841-1915 yılları arasında yine Fransız olan Empercial gazetesi aralıksız olarak yayınlanmıştır. 1918 yılında ise, Le Levant adında bir gazete çıkarılmıştır. Bu gazete iki Türk, bir Levanten gazeteci tarafından Fransızca olarak yayınlanmıştır (Gappi, 2017). Fransızların Propaganda Mektebi'nde 10.000 cilt kitaplık bir kütüphaneleri bulunmaktaydı (Tutsak, 2002).

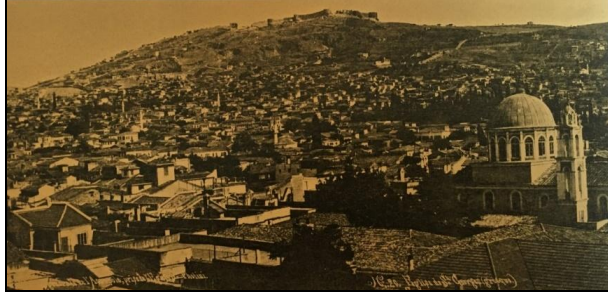
4.1.1.3 Rumlar

Rumlar yüzyıllardır Anadolu'da yaşayan, Roma İmparatorluğu'ndan kopup kültürlerini bu topraklarda geliştiren Hristiyan topluluktur. Rumların Anadolu'ya ilk gelişleri Keyhüsrev'in 1196-1197 yıllarında Menderes çevresindeki köylere sefer yapması sonucu Hristiyan köylüleri tutsak alarak Akşehir'e getirmesi ile başlamıştır. Ege Bölgesi'ni canlandırmak için tutsak Rumlara yerleşim, tohumluk, tarım araç ve gereçleri verilmiş; beş yıl boyunca da köylüden vergi alınmamıştır. Eski köylere dönüp dönmeme konusunda serbest karar verme hakkı verilmiş ve bu durum birçok Rum'un Selçuklu'ya göçmesine sebep olmuştur. Zamanla Rumlar Selçuklu Devleti'nde vali, başkomutanlık, sultan damadı gibi konumlara yükselmiştir (Şenocak, 2011).

Osmanlı Devleti döneminde birçok Rum Anadolu'da yaşıyor, ticaret yapıyordu. İzmir'de Rumlar ticari, siyasi ve sosyal yaşamda etkin rol oynamaktaydılar. İzmir'de nüfus içinde Türklerden sonra en büyük oranı oluşturmaktaydılar. Birçok meslekte rol alan Rumların refah düzeyleri Türklere göre çok daha yüksekti. Din konusunda ise çok tutucu olan Rumların dini sebepler ile İzmir'de birçok olay çıkardıkları görülmektedir (Beyru, 2000). Paskalya döneminde olay çıkartıyor, yaralanmalar gerçekleşiyor, Yahudilere karşı asılsız suçlamalarda bulunuyorlardı.

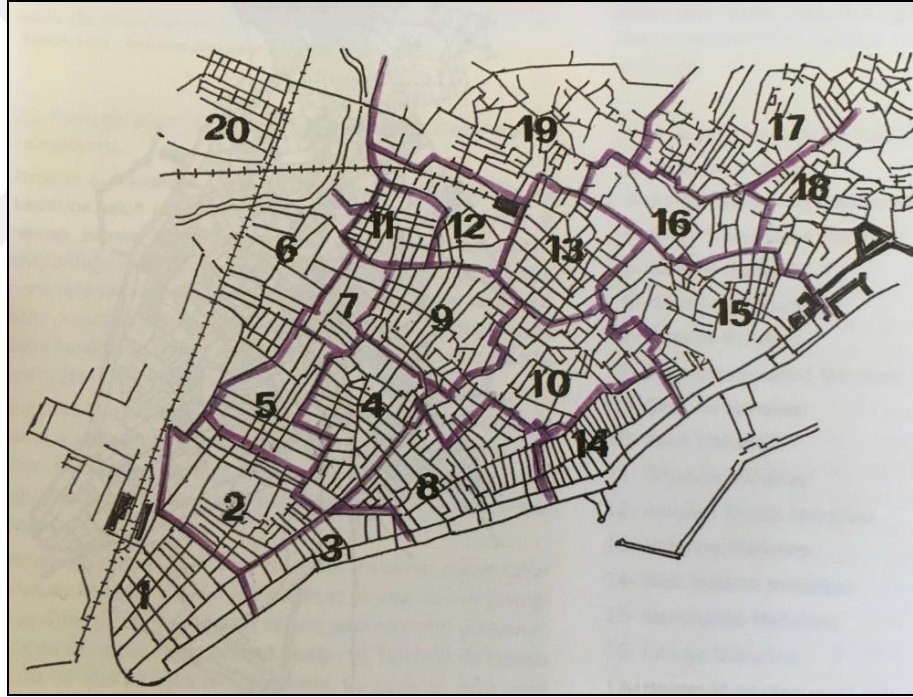
Uzun yıllar Selçuklu ve Osmanlı Devletleri'ne bağlı avantajlarla yaşayan Rumlar 1922 sonrası Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile Yunanistan ve diğer ülkelere göçmüşlerdir.

4.1.1.3.1 Yerleşim. Rumlar, Frenk Mahallesi'nin yanında bulunan Rum Mahallesi'nde yaşamaktaydılar. Yolları taşlı ve ortasında yağmur sularının toplanıp aktığı drenajlı yollarıyla diğer mahallelerden farklılık göstermekteydi (Beyru, 2011). Sokakları düzensiz, konutları ise yükseklik ve boyut açısından uyumsuzdu. 19. yüzyılda kentin önemli noktalarından biri haline gelen Aya Fotini Rum Katedrali, beyaz ve gri mermerden çan kulesiyle dikkat çekmektedir.

Şekil 4.16 Önde Rum Mahallesi, Arkada Türk Mahallesi ve Kadifekale (Beyru, 2011)

Yunan işgali sırasında çizilen haritadan 20. yüzyıl başında Rum mahalleleri kısmen algılanmaktadır. Fakat Yunanlıların işgal sırasında İzmir Rumlarını Yunanlı sayarak Rum nüfusunu fazla gösterme çabası sebebiyle mahalle sınırlarında taraflı davranıldığı düşünülmektedir. Haritada numaralandırılan mahalleler sırasıyla;

Şekil 4.17 20 yüzyıl başlarında İzmir’de Rum Mahalleleri ve diğer mahalleler (Beyru, 2011)

1-Punta Mahallesi	11-Aya Nikola Mahallesi
2-Aya Yani Mahallesi	12-Evangelistra Mahallesi
3-Bella Vista Mahallesi	13-Ermeni Mahallesi
4-Aya Katerina Mahallesi	14-Maltızlar Mahallesi
5-Hacı Fragu Mahallesi	15-Çarşı Mahallesi

6-Mortakiya Mahallesi	16-Musevi Mahallesi
7-Aya Trifona Mahallesi	17-Türk Mahallesi
8-Fasula Mahallesi	18-Yukarı Mahalle
9-Aya Dimitri Mahallesi	19-Aya Vukla Mahallesi
10-Hastane-Rum İspitalyası	20-Aya Konstantin Mahallesi'dir.

1891 yılı Aydın Salnamesi'ne göre Rumlar, İzmir ilçelerinden Foça, Bergama, Urla, Çeşme ve Kuşadası'nda yaşamışlardır. Aydın Salnamesi'ne göre 1891'de Rum nüfusu 10000'i bulmuş ve yerleşimde bir Rum kilisesi olduğu belgelenmiştir.

4.1.1.3.2 Gelir Kaynağı. Azınlık grupları farklı mesleklere ve uzmanlıklara yönelmişlerdir. Rumların uğraşları ve meslekleri incelendiğinde refah seviyelerinin Türk, Ermeni ve Yahudi gruplara göre yüksek olduğu görülmektedir. Birçok meslek dalında karşımıza çıkan Rumlar, çoğunlukla şarapçılık, yapı ustalığı, ayakkabı tamirciliği işlerinde uzmanlaşmışlardır. Alt sınıf olarak kalan Rumlar tüccar, esnaf, meyhaneci, hancı ve sinemacı iken, üst sınıf olan Rumlar doktorluk, eczacılık, bankerlik ve avukatlık yapıyorlardı (Beyru, 2011).

Rumlar, 18. yüzyıl öncesinde ticari alanda gemi taşımacılığı ve ithal malların dağıtımını yaparlarken, sonrasında batı ticaretinde önemli bir yer edinmişlerdir. Sanat dallarına hakim olan Rumlar, memurluk gibi meslekleri Müslüman-Türklere bırakmışlardır. 19. yüzyıl ortalarında ise tarım arazileri almaya başlamışlardır (Beyru, 2011).

4.1.1.3.3 Kültürel Miras. 16. yüzyıldan itibaren Rumlar kent silüetinde önemli etkiler bırakan birçok yapının inşasında bulunmuşlardır. Büyük kurumlar ya da ufak cemaatlara hizmet veren küçük kurumlar oluşturarak birçok kilise, okul, hastane inşa etmiş, etkinlikleri ile kent yaşamında etkin rol oynamışlardır.

1922 yangını sonrasında ayakta kalabilen tek Rum Ortodoks kilisesi olan Aya Voukla Kilisesi 19. yüzyıl sonlarında inşa edilmiştir (Mercangöz, 2013). İki katlı yapının cephelerinde yuvarlak kemerli giriş, yuvarlak kemerli pencereler, taş ve tuğla

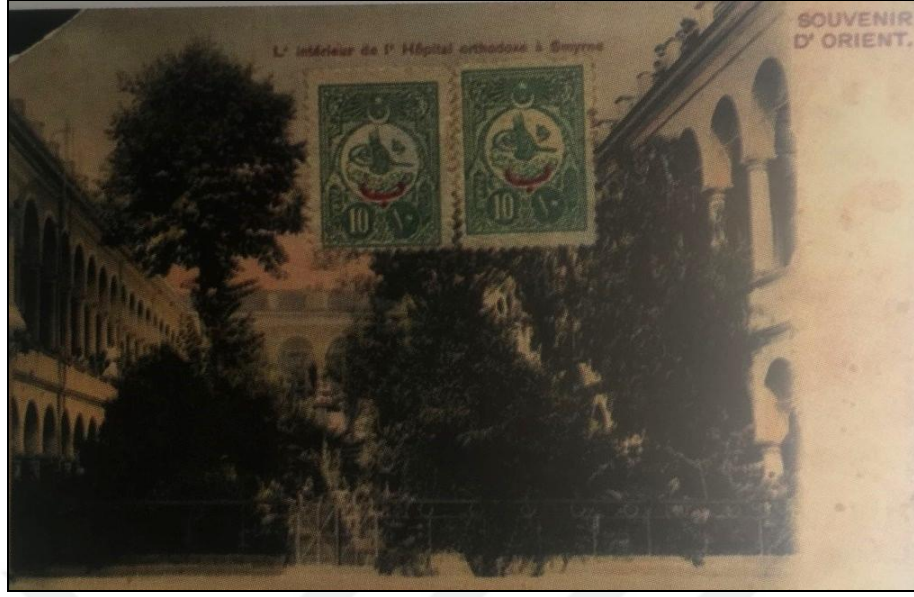
doku hakimdir. Serbest ha planlı kilisenin narteksi dışarı taşkındır. Cumhuriyet'in ilanını ile cemaatin oldukça azalması sonucu yapının Asar-ı Atika Müzesi, Opera dekorları deposu, ardından Kültür Merkezi olarak kullanıldığı bilinmektedir.

şekil 4.18 Aya Voukla Kilisesi (Pakben Mimarlık arşivi, 2011)

Alsancak Aya Fotini Kilisesi de günümüze ulaşan Rum kiliselerinden olup, 1880'li yıllarda Rum Evangeliki Okulu kilisenin bahçesindeki yapıda eğitim vermekteydi. 5. Bölümde detaylı olarak incelenen Ayayani Rum Kız Mektebi, 1817 yılında inşa edilen ve Rum kilisesi olan Agios Ioannis Teologos Kilisesi'ne bağlıydı. Kilise günümüze ulaşamamış, yakın zamanda da an kulesi yıkılmıştır.

1748 yılında kurulan Aya Haralambos Rum Hastanesi başta küçük bir ev içindeyken 1796 yılında harap olmuş, 1804 yılında aynı yerde yeniden inşa edilmiştir. 1883 yılında bahçesine Aya Haralambos Kilisesi inşa edilmiş, hastane adını bu kiliseden almıştır. Hastaneler Sokağı'nda yer alan yapı 1922 yılında yanmıştır. U plan şemalı ve iki katlı yapı kemerli pencerelere sahipti (Altun, 2013).

Şekil 4.19 Rum Aya Haralambos Hastanesi (APIKAM arşivi, b.t.)

4.1.1.3.4 Basın, Yayın ve Sanat Etkinlikleri. Rum basını İzmir kentindeki etkinliklerine 1831 yılında çıkardığı Filos ton Neon adındaki ilk gazete ile başlamıştır. Sözkonusu gazete, kısa ömürlü olmasına karşın birçok Rum gazetesine öncü olmuştur. Amaltheia, Smyrni, Ionia, Proodos, Aydın ve Velos gazetelerinin İzmir'in Rum basınında önemli bir yer almasını sağlamıştır. Amaltheia, 1838'den 1922'ye kadar yayınlanan en köklü ve en geleneksel Rum gazetesi idi. İlk dini gazete olarak 1869'da yayınlanan Efsevia, finans sıkıntıları sebebiyle kapatılıp, siyasi içeriğe sahip Smyrni adı altında yayınlanmıştır. Smyrni 1876'da kapatılınca Nea Smyrni adı altında yayınlanmaya başlanmış, 1914'te ise tekrar kapatılmıştır. Proodos gazetesi ise, 1871'de yayınlanmaya başlamış, dört sayfalık bir gazete idi. 1874-1879 yılları arasında dört sayfa olarak yayınlanan Ionia gazetesi 1877 yılı sonrası el ilanı şeklinde yayınlanmaya başlamıştır. Velos gazetesi ise, 1874'ten başlayarak 20 yıl kadar yayınlanmış köklü gazetelerden biridir (Şenocak, 2011). Rumların en büyük kütüphanesi Evangeliki Okulu'ndaki kütüphane idi. Kütüphanede 15.000 cilt kitap bulunmaktaydı (Tutsak, 2002).

Rumlar tiyatro binalarının yapım ve işletmesinde önemli bir rol edinmişlerdi (Huyugüzel, 1992). Müzik alanında ise, birçok sanatçı yetiştirmişler ve birçok müzik

türü geliştirmişlerdir. Rembetika, Smyrnaika, Nisiotika bu türlerdendir (Şenocak, 2011).

Şekil 4.20 Eski İzmir Tiyatrosu'nun Ön Bölümü (Şenocak, 2011)

4.1.1.4 Ermeniler

İzmir kentinde hatırı sayılır bir nüfusa sahip olan ve kültürlerini yansıtan eserler veren bir diğerk azınlık grubu, Ermenilerdir. Büyük İzmir Yangını'nda mahallelerinin yanması sebebiyle haklarında çok fazla bilgi edinilemeyen Ermenilerin İzmir'deki varlıkları ilk olarak 1261 yılında Mihail Paleolog ve Cenevizliler arasında imzalanan ticari anlaşmada görölmektedir (Şimşir, 1985).

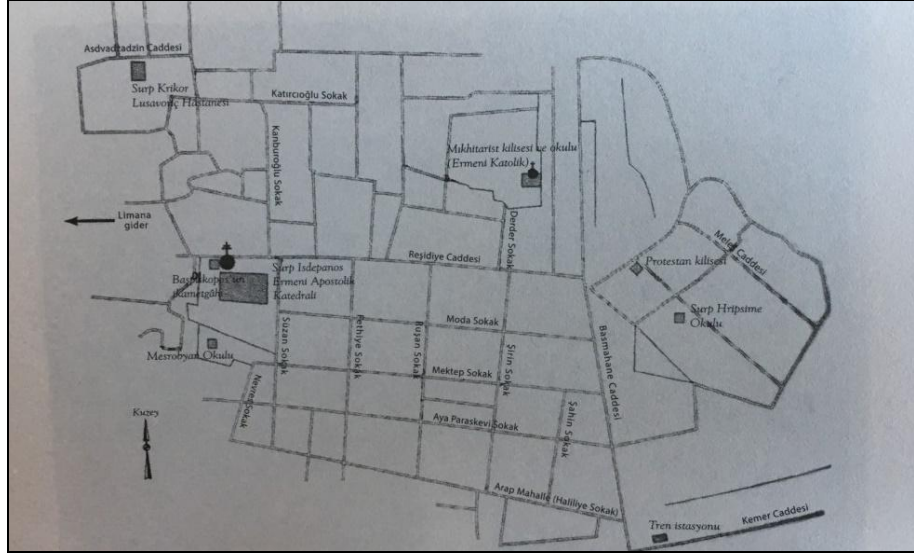
Ermenilerin İzmir'e gelişleri iki göç ile gerçekleşmiştir. Biri 1375'te Rupen Monarşisinin düşmesi ile 30000 Ermeni'den bir kısmının İzmir'e göçmesidir. Diğeri ise, 1605 yılında İran ve Anadolu'ya Şah Abbas'ın baskısından kaçan Ermenilerin

göçüdür. İlk geldiklerinde Türk Mahallesi'nin yanına yerleşen Ermenilerin ekonomik güçleri arttıkça nüfusları da artmıştır (Şenocak, 2011).

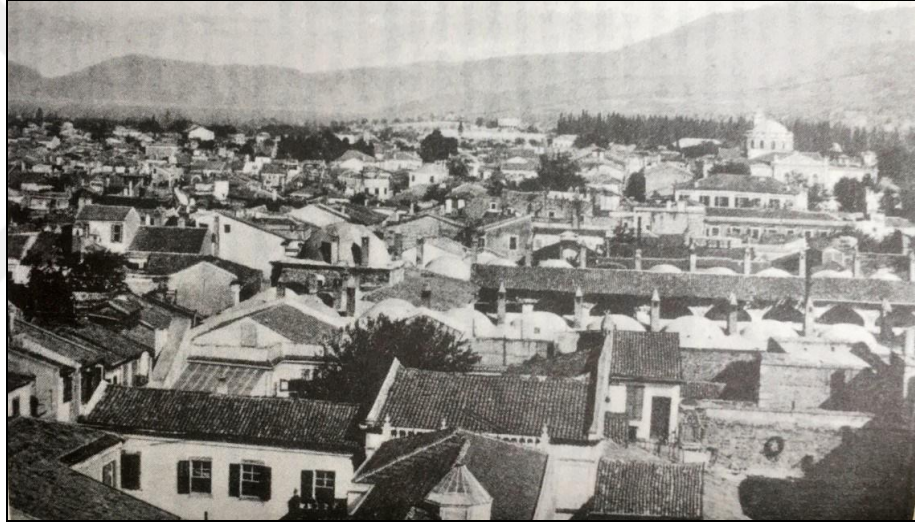
4.1.1.4.1 Yerleşim. Ermeniler önce Türk Mahallesi'nin yakınında otururken, daha sonra komşularıyla anlaşamayınca Türk Mahallesi'nin bitişiğindeki tepede, adı Apano Mahala olan ilk Ermeni Mahallesi'ni kurmuşlardır. 15. yüzyılın sonunda Rum Mahallesi'ne yakın olmak için merkeze taşınıp, 'Les Haynots' diye adlandırdıkları yeni Ermeni Mahallesi'ni oluşturmuşlardır. 19. yüzyıl başlarında bugünkü Basmane-Çankaya bölgesinde, kısmen Kültürpark ve Kahramanlar semtine denk gelen bölgede yaşamaktaydılar. Bölgenin güneybatı ucunda Ermeni kiliseleri bulunuyordu. Gezinlerin anlatımına göre, Ermeni kiliselerinin aşırıya kaçan süslemeleri Ermeni halkın yaşam tarzıyla tezat oluşturunuyordu (Şenocak, 2011).

1845 yangınından sonra mahalle eski mülkiyet sınırlarına bağlı kalmadan yeniden kurulmuştur. Yangın öncesi düzensiz bir yol sistemine sahip olan mahallede, yeni yapılan düzenlemelerde yolların genişletildiği ve birbirini dik kestiği görölmektedir (şekil 4.19). Büyük yangında ciddi hasarlar alan Ermeni Kilisesi yeniden yapıldığında, İzmir'in en büyük yapılarından biri olmuştur (Şenocak, 2011).

19. yüzyıl sonlarında doğu yönündeki bahçeliklere doğru gelişim göstermiştir. Ekonomik düzeylerinin yükselmesi ile Ermeniler başka semtlere ve Kordon'a da yerleşmişlerdir (Ülker, 1994).

Şekil 4.21 Ermeni Mahallesi (Hovannisian, 2018)

Şekil 4.22 Ermeni Mahallesi (Hovannisian, 2018)

1891 yılı Aydın Salnamesi'ne göre Ermeniler, İzmir ilçelerinden Bergama ve Ödemiş'te yaşamışlardır. 1820'de Bergama'yı gezen Pliny Fisk'e göre yörede 200-300 Ermeni ve onlara ait bir kilise bulunmaktaydı (Beyru, 2000).

4.1.1.4.2 Gelir Kaynağı. Kent merkezinde çoğunlukla ihracat ve ithalat yapan tüccar ve kuyumcu, saatçi, ipek üreticisi olan esnaf Ermeniler vardı. Tenekecilik, inşaat işleri ve çilingirlikte de ustalaşmışlardı (Şenocak, 2011). Ticarete de görev alan Ermeniler İran ipeğini ve diğer İran mallarının tekeli ellerinde tutuyorlardı.

Çevre kasabalarda ise çiftçi ve tarla işleyen, üzüm bağlarında çalışan ve zeytincilik yapan Ermeniler vardı. Ermeniler kumaş ve baskı işinde uzmanlaşmışlardır (Beyru, 2011). Günümüzde Basmane olarak bilinen bölgenin Ermenilerin çoğunlukta bulunduğu mahalle olduğu ve adının basmahane atölyelerinden geldiği çok iyi bilinmektedir. Dokumacılık mesleği ile tanınan Ruhama Yeranyan'ın koleksiyonundaki birçok dokuma ürünü Ermenilerin terzilik ve moda konusunda başarısını göstermektedir (Hovannisian, 2018).

4.1.1.4.3 Kültürel Miras. Kozmopolit bir yapıya sahip olan İzmir kentinde Ermeniler de birçok yapı inşa etmişlerdir. Surp Isdepanos Katedrali, kiliseler, kiliselere bağlı okullar Ermeni Mahallesi'nin temelini oluşturmaktadır.

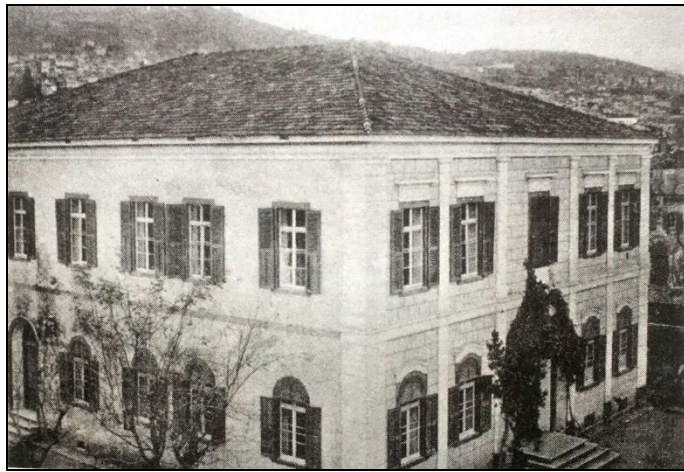
16. yüzyıl sonunda artan Ermeni nüfusunun bir yansıması olarak, cemaatin büyümesi daha büyük ibadethaneyi gerektirmiştir. 17. yüzyılda inşa edilen Surp Isdepanos Katedrali 1688 depremi, 1743 yangını ve 1845 yangınında ciddi hasarlar almış ve restore edilmiştir (Hovannisian, 2018). Çevresindeki binalardan yüksek olan yapı Neoklasik üslupta inşa edilmiştir. Yapının iç ve dış süslemeleri Ermenilerin zenginliğini ve kudretini göstermektedir.

Ermeni kiliseleri arasında; 1818 yılı öncesi yapılıp yıkılan ve 1856-1857 yılında yeniden yapılan ve 1922 yılı yangınında tamamen yıkılan Agios Ioannis Prodromos Kilisesi, 1898 yılında inşa edilen Aya Ekaterini Kilisesi vardır. Mimari biçimlenişleri, doğu-batı yönündeki apsislerinin birleşimlerindeki yarım küre kubbeleri ve çok kısa kuzey-güney kolları Surp Isdepanos Katedrali ile benzerlik göstermektedir.

Şekil 4.23 Surp Isdepanos Katedrali (Hovannisian, 2018)

İzmir'deki dini yapılarının ihtişamından kalabalık nüfusları olduğu anlaşılan Ermeniler birçok eğitim kurumu da açmışlardır. Aralarında Mesropyan Erkek Okulu, kızlar için Hripsimyan Kız Okulu ve günümüzde Cumhuriyet Eğitim Müzesi olarak kullanılan Vartanyan Ermeni Okulu'nun yer aldığı Ermeni okulları 4.1.3.1 *Azınlıkların Girişimleri* kısmında detaylı olarak incelenmiştir. 1801 yılında kurulan Surp Lusavoriç Ermeni Hastanesi de Ermenilerin İzmir kentinde bıraktıkları izlerden biridir.

Şekil 4.24 Hripsimyan Kız Okulu (Hovannisian, 2018)

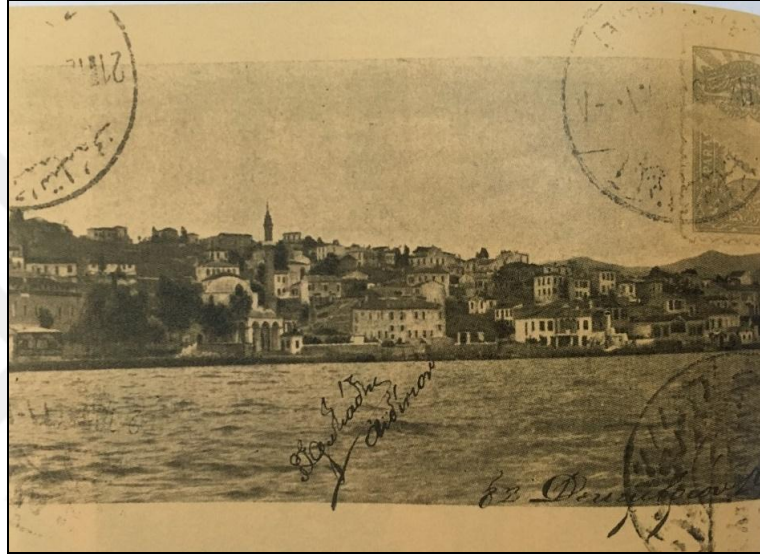
4.1.1.4.4 Basın, Yayın ve Sanat Etkinlikleri. İzmir, Ermeni matbaasının kurulduğu ilk ildir. 1762’de kurulan matbaada basılan ilk kitap Yesnig’dir. İlk Ermenice gazete, Istemeran Bidani Kidelyats 1839’da yayınlanmıştır. Bununla birlikte dünyanın ilk Ermenice gazetelerinden biri olan Arşaluys Araradyan 1840’da kurulmuş ve 1922’ye kadar köklü gazetelerden biri olmuştur. Isdepan Vosganyan’ın Fransızca La Reforme’u, Andreas Papazyan’ın Yergaser ve Tutag Haygazyan’ı bu yayınlardan bazılarıdır. Çeviri okulunu öne süren Dikran Dedeyan’ın kurucusu olduğu Dedeyan Matbaası birçok ders kitabını, Ermenice edebiyat eserlerini ve kitapçıklarını yayınlamıştı (Şenocak, 2011).

Ermenilerin İzmir’deki tiyatro etkinlikleri ancak 1839’da başlamıştır. Mesropyan Erkek Okulu öğrencileri La Locandiera adlı güldürüyü İtalyanca oynamışlardır. 1862’de İzmir’de Ermeni Tiyatrosu, İstanbul’daki Şark Tiyatrosu’nun kapatılmasıyla gelen 16 oyuncu ile canlanmıştır. Vaspuragan adını alan topluluk 25 melodram ve komedy eser vermiştir. Ermeni kültürel ve sosyal yaşamı 1895-1896 Ermeni olaylarından sonra canlılığını yitirmiş, birçok tiyatro sanatçısı ise İzmir’den ayrılmıştır (Şenocak, 2011).

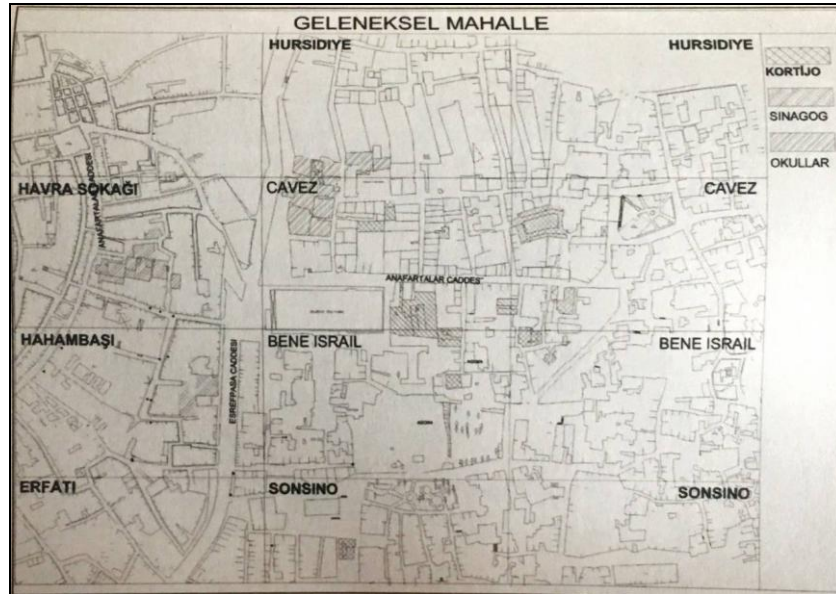
4.1.1.5 Yahudiler

İzmir’de Musevilerin varlığı Büyük İskender Dönemi’ne dayanmakla birlikte, kazılarda bulunan bazı Grekçe yazıtlar II. ve III. yüzyıla aittir. Basmene kazılarında ortaya çıkarılan yağ kandili üzerindeki Magen David figürü de Roma Dönemi’nde Yahudilerin İzmir’deki varlığını göstermektedir (Güleryüz, 2018). İzmir’de Musevi Cemaatinin somut verilerine ancak 1605 yılında rastlanmaktadır. Farklı bölgelerden gelen Romaniotlar, Mizrahiler, Aşkenazlar, Sefaradlar kendi geleneklerinin devamı olarak ayrı sinagoglar yapmış ve farklı mahalleler oluşturmuşlardır. Birçok yapının yıkıldığı 1841 yangınından sonra aralarında bir yaşam birliği oluşmuştur. 1892’de ise İzmir’e Rusya ve Romanya’dan kaçan Yahudiler gelmiştir.

4.1.1.5.1 Yerleşim. 16. yüzyılın sonlarına doğru gelen Yahudiler İzmir'e ilk geldiklerinde Kemeraltı Havra Sokağı ve Mezarlıkbaşı civarında iskân etmişlerdir. Günümüzde sinagogların yoğun olduğu bu bölge, ticaretin de en canlı olduğu yerlerden biridir. 17. yüzyılda Yahudi yerleşimi Kadifekale eteklerine İkiçeşmelik'e doğru genişleyerek ticari alandan biraz uzaklaşmıştır. 1688 depremi sonrasında büyük zarar gören Yahudi Mahallesi 18. yüzyılın ilk yarısına kadar yeniden düzenlenmiştir.

Şekil 4.25 20. yüzyıl başlarında Karantina (Beyru, 2011)

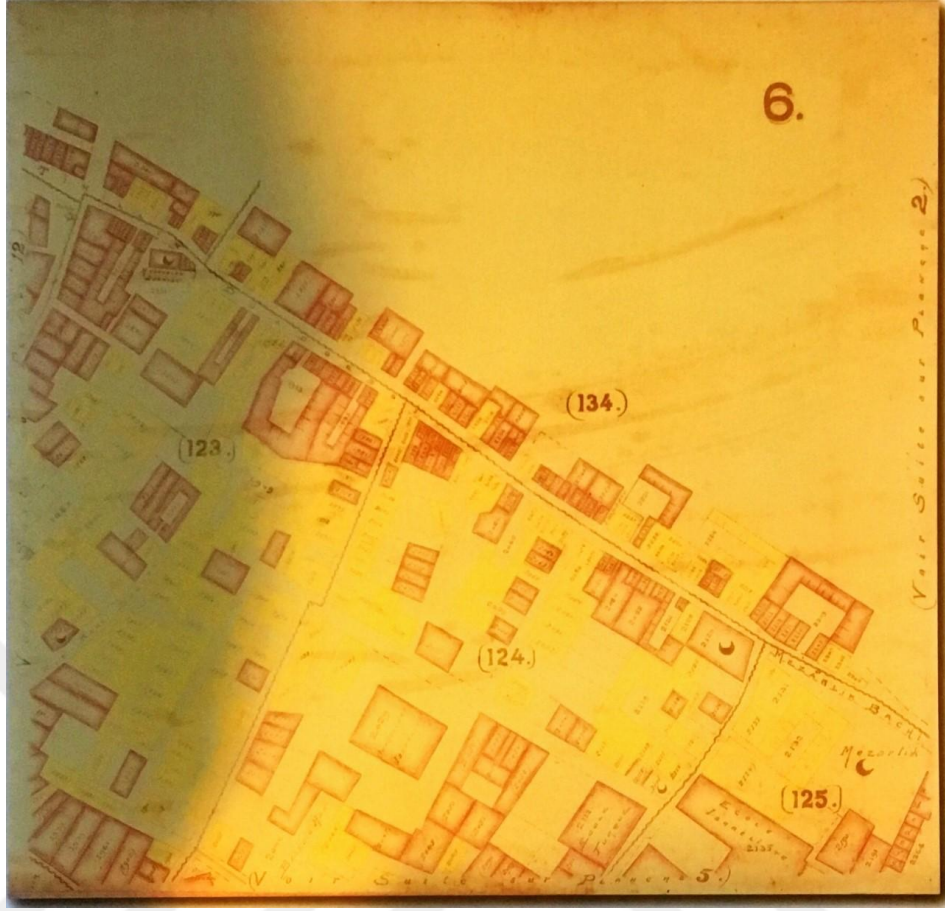

Şekil 4.26 İzmir Yahudi Cemaati Geleneksel Mahalle Dokusu (Zeren, 2010)

Türk Mahallesi, Ermeni Mahallesi ve Çarşı arasında sıkışıp kalan Musevi Mahallesi 19. yüzyılın ikinci yarısında Karataş yönüne doğru gelişmiştir. Maddi durumu uygun olan Yahudiler; Güzelyalı, Göztepe ve Karataş'a taşınmışlardır. 1922 yangını sonrası ise, Alsancak Bölgesi yeniden yapılaşmaya girdiğinde ekonomik durumu uygun olan Karataş'taki Yahudi aileler Alsancak'a yerleşmişlerdir. Kemeraltı, İkiçeşmelik, Mezarlıkbaşı bölgelerinde kortijo adını alan toplu konutlar ile geleneksel mahalle dokularını oluşturan Yahudiler; Karantina, Karataş, Güzelyalı ve Göztepe bölgelerinde batılı tarzdaki konutları ile batılılaşmış mahalle örgütlenmesini oluşturmuşlardır. Kent merkezi dışında Tire, Ödemiş, Bergama, Foça Menemen, Bornova, Urla ilçelerinde de Yahudi yerleşimleri bulunmaktaydı.

Şekil 4.27 Arap Han, Havra Sokağı ve Balcılarıçı (Atay, 2014)

Şekil 4.28 Mezarlıkbaşı, ‘Orphelinad Israelite’ ve Tilkilik Caddesi (Atay, 2014)

4.1.1.5.2 Gelir Kaynağı. İzmir’de Yahudi topluluğu geçimini sağlayan birçok alanda faal bulunmuştur. 17. yüzyıl başlarında devlet görevlisi ve gümrük görevlisi konumlarına gelmişlerdir. Yüzyıl boyunca ticaret ile uğraşan Yahudiler yerli halk ile Levant şirketi arasında arabuluculuk yapıyor, Anadolu’da üretilen malları İtalya’daki Yahudilere ihraç ediyordu (Zeren, 2010). 18. yüzyılda yaşanan cemaat içi zıtlık, 1688 yılı depremi, 1740 veba salgını ve 1772 yangınları Yahudi cemaatinde gerilemeye sebep olmuş, arabuluculuk ve simsarlık gibi iş kolları cemaate geçim kaynağı olmuştur. Alliance Israelite Universelle’nin 19. yüzyılda Yahudi cemaatini kalkındırmak adına yaptığı çalışmalar sonucunda topluluk yeniden ticaret ve tarım alanına atılmıştır. 19. yüzyıla kadar tarım ile uğraşmayan Yahudi toplumu, 1450 dönüm tarım arsasının 561 dönümüne sahip olmuş, tarım okulları kurmuştur (Zeren, 2010).

16 ve 17. yüzyılda sanayi sektöründe de önde olan Yahudi cemaati, 18. yüzyılda sektörde geri kalmış, 19. yüzyılda çuval, çam, kaytan, incir ve sandık üretiminde rol almışlardır. 20. yüzyılda ise, tütün fabrikalarında çalışan Yahudiler bulunmaktaydı. D. Levi adlı bir Yahudi Sabun fabrikası, Barki Ailesi ise pamuk işletme atölyesini işletmekteydi. Nesim Levi ise, 1905 yılında ‘Sanayi Kulübü’nü kurmuştur (Zeren, 2010).

4.1.1.5.3 Kültürel Miras. Kentte yaşayan Yahudiler yaşam biçimlerini yansıtan, ibadetlerini gerçekleştirdikleri ve ihtiyaçlarını karşılayan birçok yapı inşa etmişlerdir. Bunların başında kente değer katan sinagoglar, hastaneler, konutlar ve kuleler yer almaktadır.

Günümüzde hala ibadethane olarak kullanılan sinagoglar; Kemeraltı Havra Sokağı çevresinde yer alan Şalom (Aydınlık) Sinagogu (1610), Konak Yenigün Mahallesi’ndeki Algazi Sinagogu (1724), İkiçeşmelik’teki Bikur Holim Sinagogu (1724), Karataş’taki Roş Aar Sinagogu (1890’lı yıllar) ve Bet İsrail Sinagogu (1907)’dur. Alsancak’taki Şaar Aşamayim Sinagogu (1964-1965) ise günümüzde yıkılmış ve yerine yapılan çok katlı yapı ibadete açılmıştır.

Şekil 4.29 Bet İsrail Sinagogu (Mercangöz, 2013)

1840 yılında kurulan, Kemeraltı Havra Sokağı'ndaki Bet Hillel Sinagogu günümüzde Rav Avram Palaçi Anı Evi olarak kullanılmaktadır. Portekiz'den göçen Yahudiler için yaptırılan Portekiz Sinagogu (1569) ise günümüzde EĞİAD Sosyal Mekânları'dır. Yahudilerin 19. yüzyılda Karşıyaka'da yaşadıklarının bir kanıtı olan Mezaket Arabim Sinagogu (1881-1882) ise günümüzde Türk Sanat ve Halk Müziği Konservatuarı'dır (Güleryüz, 2018).

Yahudiler İzmir'de sinagoglar dışında da birçok yapıyı miras bırakmışlardır. Önemli dini kitapların bulunduğu ve dini eğitim verilen bir kurum olan Hahambaşılık Binası Kemeraltı Bölgesi'nde yer almaktadır. 1827 yılında kurulan Karataş Hastanesi ise Yahudi toplumunun ilk hastanesidir. 1837 veba salgınında kullanılan Lazarento Fakirler Yurdu ise 1841 yangınında zarar görmüş ve onarılmıştı, 1922 yangınında ise tamamen yıkılmıştır (Güleryüz, 2018).

Şekil 4.30 Musevi Hastanesi (Karataş Hastanesi) (Pakben Mimarlık arşivi, 2006)

Geleneksel ve çağdaş eğitim sistemlerinin uygulandığı birçok Musevi okulu, İzmir'de cemaat yönetimine bağlı olarak açılmıştır. Aralarında Talmud Tora Okulu, Alliance Okulları ve Bene Berit Okulu'nun yer aldığı Musevi okulları 4.1.3.1 *Azınlıkların Girişimleri* kısmında detaylı olarak incelenmiştir.

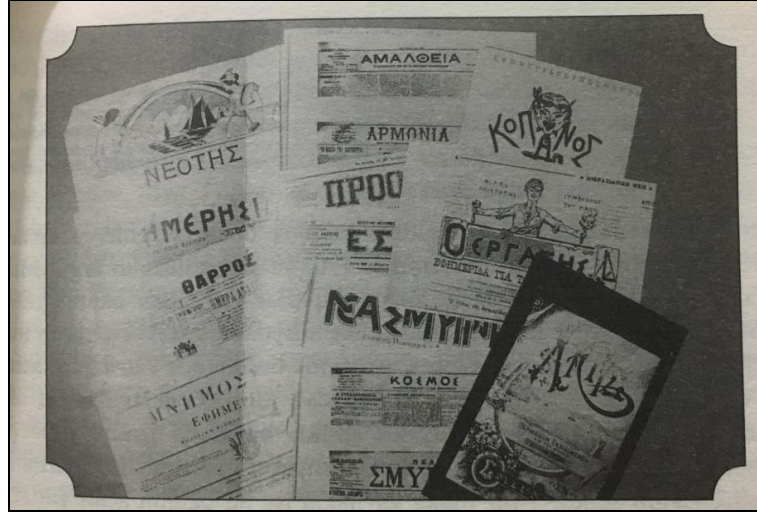
18. yüzyılda Karataş bölgesine yerleşen Yahudilerden Nesim Levi'nin de aralarında bulunduğu yatırımcılar 155 basamaklı merdiven ile çıkılan Halil Rıfat Paşa'ya ulaşımı kolaylaştırmak için Tarihi Asansör Kulesi'ni yaptırmışlardır. İlk yapıldığında yapıda bulunan iki adet buharlı asansör 1983 onarımında elektrikli asansöre çevrilmiştir (Güleryüz, 2018).

Gelir seviyesi düşük Yahudi ailelerinin kendilerine has oluşturdukları yaşam alanları olan Kortijolar (yahudhane) da önemli kültürel miraslardandır. Avlu etrafında sıralanan her odada bir aile yaşırdı. Tilkilik, Basmene, Agora, İkiçeşmelik, Karataş semtlerinde bulunan bu yapılar gelir seviyesi yükselen ailelerin taşınması ile boş kalmıştır.

4.1.1.5.4 Basın, Yayın ve Sanat Etkinlikleri. 17. yüzyılda İzmir'e göç eden Yahudi ailelerinden Gabbai Ailesi, matbaacılık mesleklerini de birlikte getirerek ilk Yahudi matbaasını kurmuştur.

İlk Yahudi basın girişimi Rafael Uziel tarafından 1842 yılında *La Buena Esperansa (İyi Umut)* gazetesidir. Mali sebeplerden gecikince yine Rafael Uziel'in ikinci girişimi olan *Sha'rey Mizrah (Doğunun Kapıları)* 1845 yılında hayata geçmeyi başarmıştır (Güleryüz, 2018). Uziel'i; Rafael Pinkerle'nin *Şaare Mizah'ı* (1846), Aaron de Joseph Hazan'ın *La Esperanza'sı* (1871), Mois Fresko'nun *Üstad gazetesi* (1888), Yaakov Algrante'nin *Novellista'sı* (1890) izlemiştir. En ünlü gazetesi El Meserret ise, 1897'de Türkçe ve Judeo-İspanyolca (Ladino) olarak yayınlanmıştır. El Commercial (1906), El Progonero (1908), La Poz de İzmir (1910), El Guion (1910) 20. yüzyılda yayınlanan Yahudi gazeteleridir (Şenocak, 2011).

Yahudilerin dine ve kendi içlerine dönük tiyatro faaliyetleri vardı. Arap musikisine aşıyan olduklarından Türk musikisinde birçok başarı elde etmişlerdir. Değerli besteleri ve geliştirdikleri makamlarla Klasik Türk Müziği'ne katkıları olan Avram Aryas, Yomtov Danon, Santuri Eliya Levi ve İshak Barki İzmir'li Yahudilerdendir (Güleryüz, 2018).

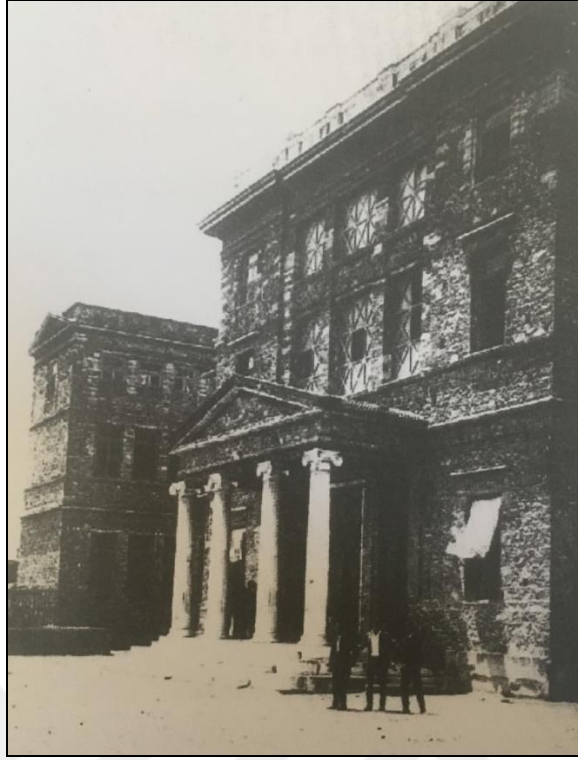
Şekil 4.31 1922 öncesinde İzmir’de çıkan Yahudi Gazeteleri (Şenocak, 2011)

4.1.2 Eğitim Anlayışının Gelişimi

4.1.2.1 Azınlıkların Girişimleri

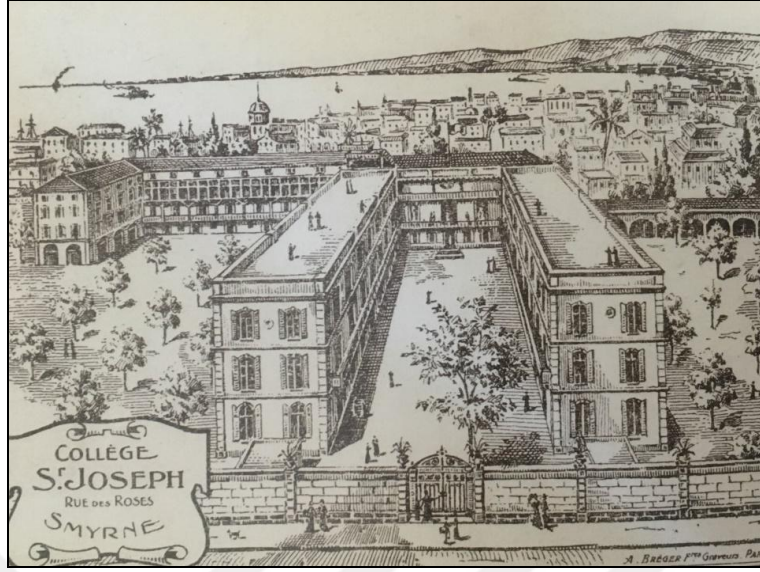
İzmir’in stratejik ve ticari önemi paralelinde ününün uluslararası boyutlara ulaşması ile kente gelen ve yerleşen farklı milliyetler süreç içerisinde dini yapılarını, okul, postane, konsolosluk gibi sosyal yaşamlarını şekillendiren eserleri oluşturmuşlardır.

İzmir’de azınlıkların yaptırdığı okulların çoğunluğu ilkokul düzeyindedir. Kolejleri ve hatta üniversite girişimi bulunan azınlıkların arasında eğitime en çok önem veren Rumlar idi. 1733’te Evangeliki Okulu’nu, 1830 yılında Kentrikon Parthenagogeion adında bir okulu kurmuşlardır. 1840 yılında Agia Fotini Kilisesi’nin bahçesine taşınan Kentrikon Parthenagogeion, 1874’de piskoposluk denetimine girmiştir. 1886 yılında Roden Sokağı’na taşınmış ve 1909 yılında yıkılıp aynı yerde Klasik Grek stilinde yeniden inşa edilmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrasında maddi yetersizlikten bina boşaltılmış ve Osmanlı Hükümeti’nin eline geçmiştir (Atay, 2014) Bunların dışında Aronis Ticaret Okulu, Renieri Lisesi, Hermes, Karakapı, Anastasiadis, Ecole Saint Germanicus ve daha birçok Rum okulu vardır (Şenocak, 2011)

Şekil 4.32 Kentrikon Parthenagogeion (Atay, 2014)

Üniversite düzeyinde kurulan ilk okul ise, günümüzde İzmir Kız Lisesi olarak kullanılan İzmir İyonya Üniversitesi'dir. 70 dersliği, 320 kişilik amfisi, laboratuvar ve salonlarıyla simetrik iki ana binadan oluşmaktadır. Türk ordusu İzmir'e girince eğitime başlayamamıştır. 1923'ten itibaren Erkek Muallim Mektebi, ardından İzmir Kız Lisesi olarak kullanılmıştır (Atay, 2014). İlk kültür fizik ve jimnastik eğitimi veren okul ise, College Sacre Coeur'dur. Lazarist Rahipler Okulu olarak bilinen bu okul eğitimde ticaret konularına yönelmiştir. Lazaristler İzmir'de eğitime 1841 yılında başlamışlar, 1845 yılında eğitim yapıları yangın nedeni ile zarar görmüştür. 1853'te Saint Jean Mahallesi'nde yeni binaya taşınmıştır. Başta yalnızca azınlıklara eğitim veren Saint Joseph ise sonraları Müslüman öğrencileri de kabul etmeye başlamıştır. Bina yetersiz kalınca deniz tarafında bitişiğindeki parseli alarak 1908 yılında yeni bina inşa edilmiş, 1922 yılındaki yangında ise yeni yapının tüm ahşap aksamı yanmıştır. İzmir'deki bahçeli okullar dışında demiryolunun ulaştığı taşraya da birçok okul ve yetimhane açmışlardır. Kula'daki kurumda çocuklara marangozluk, demircilik, fırıncılık, terzilik, bahçıvanlık ve ayakkabıcılık dersleri veriliyordu (Atay, 2014).

Şekil 4.33 Saint Joseph Koleji (Atay, 2014)

Ermeniler de eğitime önem vermiş, hatta eğitim komitesi oluşturmuşlardır. İlk olarak Ermeni kız çocukları için bir okul kurulmuş; sonra 1799'da Surp Mesrobian Erkek Okulu'nu (Atay, 2014), ardından 1849'da Hripsimyats Kız Okulu'nu açmışlardır. Karataş'ta ise günümüzde müze olarak kullanılan Vartanyan Ermeni Okulu'nu kurmuşlardır. 1921'de sekiz ortaokulu, sekiz lisesi ve dört anaokulu vardır. Bakırcıyan, Arakelya, Kirtaş, Göztepe, Gertasehr Boyacıyan ve Nikitaryan ise, diğer Ermeni okullarındandır (Şenocak, 2011).

Museviler ise, mahallelerine yapılan saldırılar sebebiyle daha geç tarihlerde okul açmışlardır. 1860'larda girişimleri başlamış, 1873'te Alliance Anaokulu'nu kurmuşlardır (Şenocak, 2011). 1878'te açılan kız okulunda ise zanaat ve tarım eğitimi veriliyordu. 1888'de kurulan Keter Tora'da dersler genellikle Türkçeyken, Talmud Thora'da İbranice, Türkçe ve Fransızca dersler veriliyordu (Beyru, 2000). Yahudilerin kurduğu başlıca okullar; Karataş Yahudi Okulu, Bene-Berite Lisesi, Rabbi Sersan Özel Okulu, Popol, Kohen, Segma Özel Okulu, Ecole Populaire'dir (Şenocak, 2011).

Şekil 4.34 Alliance Mektebi (Atay, 2014)

4.1.2.2 Amerika'nın Girişimleri

İzmir'de Amerikan misyonerleri de eğitim alanında bazı girişimlerde bulunmuşlardır. 1853'te Osmanlı Devleti'ne matbaayı getirmişlerdir (Atay, 2014). 1878'te Amerikan Kız Koleji'ni 1895'te American Collegiate Institute for Boys'u kurmuşlardır. Burada sismolojik ve meteorolojik çalışmalar yapılmaktaydı. Misyonerler okuma-yazma bilmeyenleri okutmak, dergi ve basılı yayın organları dağıtmak, hastaneler kurarak modern tedaviyi geliştirmek ve ticari şirketler kurma gibi faaliyetlerde bulunuyorlardı. 1885'de Basmane'de kurdukları American Kindergarten Building Anaokulu genç annelere de yönelik eğitim vermekteydi. American Collegiate Institute ve American Boys School'un birleşmesi ve geliştirilmesi ile oluşturdukları International College 1878 yılında Basmane'de açılmıştır. 1913 yılından sonra öğrenci sayısı artınca Kızılçullu'daki yeni binaya (bugün Buca'da bulunan Nato binası) taşınmıştır. Savaş yıllarında eğitim vermeye devam eden okul 1925'te resmen yabancı eğitim kurumu olarak tanınmıştır. Çok yönlü eğitim veren kurumda ticaret ve tarım konularında uzmanlık dersleri verilmekteydi (Atay, 2014).

Şekil 4.35 American Collegiate Institute (Atay, 2014)

4.1.2.3 Osmanlı İmparatorluğu'nun Girişimleri

Tanzimat dönemi öncesinde çoğunlukla dini eğitim veren medreseler eğitim reformları paralelinde yetersiz kalmışlardır. Tanzimat döneminde yerleşimin boyutuna göre yeni eğitim birimleri geliştirilmiş ve uygulanmaya başlanmıştır. Bölge nüfusuna bağlı olarak köyler iptidailer, 500 haneli yerleşimlerde rüştiyeler, 1000 haneli yerleşimlerde idadiler ve merkez yerleşimlerde sultanilerin açılması kararı alınmıştır. Darülfünunlar ise üniversite düzeyinde eğitim kurumlarıydı (Ertuğrul, 2009, s.298).

Osmanlı'nın büyük liman kentlerinden biri olan İzmir'de de Tanzimat döneminde birçok okul açılmıştır. İzmir'de açılan ilk iptidai mektebi 1873 yılında Tilkilik'te açılan Teslihiye Mektebi'dir. Ardından 1874 yılında Namazgah İnas İptidai Mektebi, 1877 yıllarında Hamidiye Mektebi, 1879 yılında Namazgah Zuhur Mektebi, 1880'li yıllarda Mecidiye İnas Mektebi açılmıştır. Öğrenci sayılarının artmasından dolayı

açılan yeni şubelere karşın, yetersiz kalmışlardır. Karşıyaka, Balçova, Torbalı ve Bornova gibi çevre ilçelerde de birçok iptidai mektebi açılmıştır (Tutsak, 2002).

Ortaöğretim düzeyindeki İzmir Rüştîye Mektebi, 1858 yılında 200 öğrenci kapasitesi ile eğitime başlamıştır. 1889 yılında açılan İzmir İnas Rüştîye Mektebi, 1911 yılına kadar eğitim vermiş, sonrasında Karantina'daki yeni binasına taşınmıştır. 1904 yılında ise, Karşıyaka Rüştîye mektebi açılmıştır (Tutsak, 2002). İzmir'de ilk olarak Katipzade Konağı yanındaki binada İzmir İdadi Mektebi eğitime başlamıştır. Mektebin Sultaniye dönüştürülmesi sonucu şubesi 1910 yılında İzmir Nehari İdadisi adını almıştır. 1919 yılında, İzmir İkinci İdadi Mektebi kurulmuştur. İşgal yıllarında açılan İzmir İdadi Mektebi'nin ise, 1922 yılında leyliye (yatılı) dönüştürülmesi kararı alınmıştır. 1915 yılında kurulan İzmir İnas İdadi Mektebi, ancak 1922 yılına kadar eğitim vermiştir. İzmir'de merkezdeki üç adet idadi, sultaniye çevrilmiştir. İzmir 1. Sultani Mektebi İzmir İdadisi'nden dönüştürülmüştür. Ders yılı uzamış ve 1919 yılında İngilizce, Almanca ve Fransızca dersleri de verilmeye başlanmıştır. İzmir 2. Sultani Mektebi iptidai ve idadi kısımları ile eğitim verirken, Hilal İnas İdadisi yalnızca kızlara eğitim vermektedir (Tutsak, 2002).

İdadiler ve sultaniler dışında birçok meslek okulu da açılmıştır. İzmir Hamidiye Sanayi Mektebi, İzmir Darülmualimin Mektebi, İzmir Darülmualimat Mektebi, Seydiköy Ziraat Mektebi, İzmir Jandarma Mektebi, İzmir Şimendüfer Mektebi ve birçok çırac mektebi bu meslek okulları arasındadır (Tutsak, 2002).

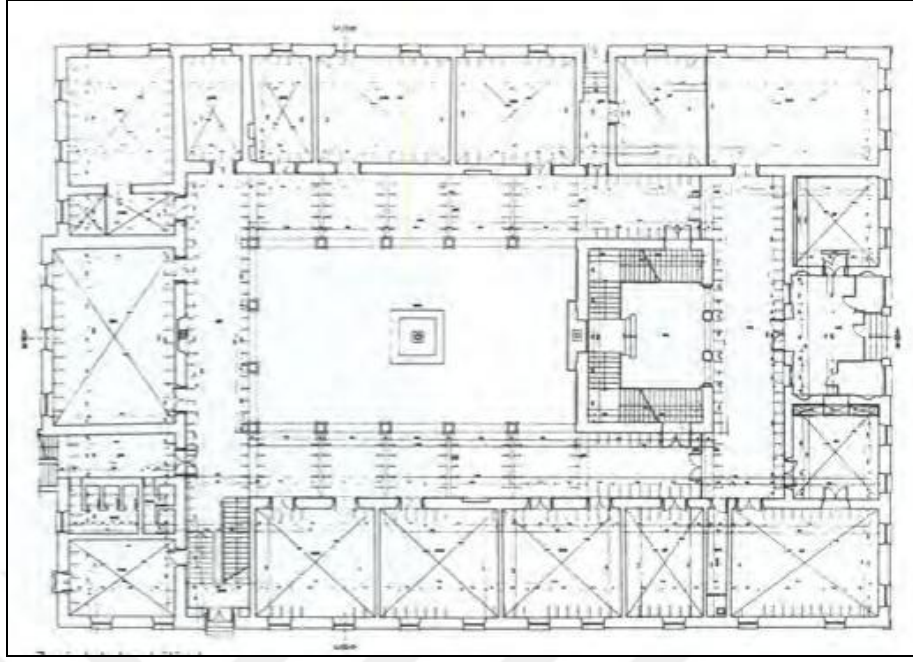
4.1.2.3.1 İzmir Islahhanesi - İzmir Sanayi Mektebi. Mithat Paşa'nın kimsesiz ve öksüz çocukların korunması, eğitilmesi ve beceri elde etmeleri için kurduğu İzmir Islahhanesi 1867 yılında eğitim vermeye başlamış, 1881 yılında İzmir Sanayi Mektebi adını almıştır. Marangozluk, kunduracılık, terzilik gibi derslerin verildiği okulda temel din eğitimi de veriliyordu (Atay, 2014). İlk yıllarında beş yıl olan eğitim süresi iptidai kısmının açılmasıyla yediye çıkarıldı. Yalnızca kimsesiz Müslüman-Türk çocuklar değil; Yahudi, Rum, Ermeni kimsesiz tüm çocuklar birlikte eğitim görmektedirler. 24 Haziran 1891 yılında yeni binaya taşınmıştır (Tutsak, 2002). Eğitimde millileştirme politikası altında, 1908 yılından sonra adı Osmanlı

Sanayi Mektebi olmuştur (Atay, 2014). İşgal döneminde kısmen eğitime devam etmiş, daha çok kimsesiz öğrenciler için yurt olarak kullanılan bina Cumhuriyet'in ilanından sonra İzmir Sanatlar Mektebi adını almıştır. 1930 yılında arka bölümdeki atölyeler yenilenmiş, 1940-1950 yılları arasında makine üretimi yapılmış, 1943 yılında okulun adı Mithatpaşa Sanat Okulu olmuştur. 1974-1975 yıllarında ise Mithatpaşa Endüstri Meslek Lisesi olarak eğitim vermiştir (Özbakan ve Altun, 2013).

Şekil 4.36 İzmir Islahhanesi (Atay, 2014)

Ana girişi Mithatpaşa Caddesi'nden olan yapının yan cephelerinden de birer adet giriş bulunmaktadır. Dikdörtgen plan şemalı yapının ortasında dikdörtgen bir avlu bulunmaktadır. Sınıflar ve idari bölümler avlu etrafında toplanmaktadır. Kısmi bodrum, ara kat ve iki ana kattan oluşan yapının arka bölümünde atölyeler yer almaktadır. Simetrik cephe Neoklasik ve Oryantalist mimarinin izlerini taşımaktadır. Üçgen ve dairesel alınlık ile taçlandırılmış cephesinde sivri kemerli açıklıklar mevcuttur. Yoğun taş işlemeli cephede ay-yıldız motifleri ve çelenkler bir arada kullanılmıştır.

Şekil 4.37 Mithatpaşa Endüstri Meslek Lisesi Zemin Kat Planı (İpekoğlu ve Hamamcıoğlu, 1998)

4.1.2.3.2 İzmir İdadisi. Kurulma düşüncesi 1846 yılına dayanan kurum (Tutsak, 2002) ilk olarak 1888 yılında Katipzade Konağı yanında yapılan binada eğitim vermekteydi. İkinci meşrutiyet ile 1910 yılları arasında Mekteb-i sultani olarak, 1919 sonrası Yunan işgali boyunca Adliye Binası, sonrasında ise okul olarak kullanılmıştır. 1970 yılında ise yıkılmıştır (Atay, 2014).

Yapı, zemin katta yemekhane ve depolar, 1. katta derslik ve yönetim birimleri, 2. katta ise yatakhane olmak üzere üç kattan oluşmaktaydı (Atay, 2014). Yedi derslikten oluşan katta bir de kimya odası bulunmaktaydı (Tutsak, 2002). Bahçesinde ise mutfak, hamam ve depolar yer almaktaydı. Okuldan mezun olanlar Hukuk Yüksek Okullarına devam etme hakkı kazanıyorlardı (Atay, 2014).

Mektebin ilk müdürü Abdurrahman Efendi'dir. İlk ders yılında mektepte 164 öğrenci ve üç sınıf vardı. Türk, Ermeni, Rum, Yahudi öğrenciler birlikte ders almaktaydılar. İzmir İdadisi 1898 yılı sonrasında İzmir çevresindeki köylerden de öğrenci almaya başlamıştır (Tutsak, 2002).

Şekil 4.38 İzmir İdadisi (Atay, 2014)

4.1.2.3.3 İzmir Darülmuallemat Mektebi. 1909 yılında açılması kararı alınan İzmir Darülmuallemat Mektebi 1914 yılında inşa edilmiş ve 1915 yılında eğitime başlamıştır. Karşıyaka’da eğitim veren kurum bayan muallim yetiştirmekteydi. İlk açıldığında 45 öğrencisi olan okulun, 1916’da 85 öğrencisi bulunmaktaydı (Tutsak, 2002, s. 197-198). Beş sınıflı mektepte 77 leyli (yatılı-gece) ve 15 nehari (gündüzlü) öğrencisi vardı. 1932 yılında ise, eğitim altı yıla çıkarılmıştır (Tutsak, 2002). 1946 yılında kapatılan kurumun tüm binaları Karşıyaka Lisesi’ne bırakılmıştır. İlk yapıldığında U formlu olan yapının kolları yıkılarak I forma dönüştürülmüş ve bu şekilde günümüze ulaşmıştır (Özbakan ve Altun, 2013).

4.1.2.4 19. yüzyılda İzmir’deki Eğitim Yapılarından Günümüze Ulaşanlar

Cumhuriyet dönemi öncesinde Osmanlı Devleti’nin ve azınlıkların yaptırdığı birçok eğitim yapısı vardır. Bunlardan bir bölümü 1845 ve 1922 yangınlarında zarar görerek veya çeşitli sebeplerle harap olmuş ya da yok olmuş, bir bölümü ise günümüze kadar ulaşmayı başarmıştır.

İzmir Kız Lisesi, Atatürk Lisesi, Karşıyaka Lisesi, Buca Amerikan Koleji, Konak Özel İzmir Amerikan Lisesi, Namık Kemal Lisesi, Bornova Ortaokulu, Hakimiyet-i Milliye İlköğretim Okulu, İtalyan Anaokulu, Konak Mithatpaşa Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Konak Özel İzmir Amerikan Lisesi, İzmir Anadolu Dış Ticaret Meslek Lisesi ve Bornova Ziraat Mektebi günümüze ulaşan ve bugün de eğitim amaçlı kullanılan yapılardır. Ermeniler'in yaptırdığı Vartanyan Ermeni Okulu günümüzde Cumhuriyet Eğitim Müzesi olarak kullanılırken, Ayayani Rum Kız Mektebi atıl durumdadır.

4.2 Cumhuriyet'in İlanından Sonra İzmir

Uzun yıllar Müslüman ve Gayrimüslimler Osmanlı Devleti himayesinde birlikte huzur içinde, kardeşçe yaşamışlardır. Osmanlı Devleti'nin son yıllarında bu huzur bozulmuş, Rumlar ile Türklerin arası gerilmiştir. 30 Ekim 1918 günü imzalanan Mondros Mütarekesi'nin ardından Yunanistan, İzmir'deki Rumların azınlıkta değil, çoğunlukta olduklarını göstermeğe çalışmıştır. Türkleri kışkırtıp olay çıkarmış, İzmir'deki huzurlu ortamı bozmaya uğraşmıştır. Rumlar taşkınlık yaparak, kentte olaylar çıkarırken, Yahudiler Yunan İşgali sırasında Türklerin yanında yer almışlardır. Anlaşmaya göre emniyetlerini tehdit edecek bir durum karşısında herhangi bir nokta işgale açık olacaktır. İzmir'in Yunanistan'ın yönetiminde olmasını isteyen Rumlar, bu maddeyi esas alarak taşkınlıklarına devam etmişlerdir. 15 Mayıs 1919'da İzmir'in işgalinde birçok Türk, Ermeni, Yahudi ve hatta Rum katledilmiştir. 10 Ağustos 1920 Sevr Anlaşması ile İzmir, Turgutlu, Manisa, Akhisar ve Ayvalık Yunanistan'a bırakılıyordu. 1922 yılına dek süren Türk-Yunan Savaşı'nın sonunda 30 Ağustos 1922'de Türk askeri zafer kazanmış, Yunanlıların İzmir'den geri çekilmelerini sağlamışlardır. 9 Eylül 1922'de Türk Ordusu İzmir'e girdiğinde Yunan askeri perişan ve teslim olmuş vaziyetteydi. Ermeni ve Rumlar ise, Türk askerine karşı silahlanmıştı. Fakat Türk Ordusu karşısında yenik düşmüşlerdir (Şenocak, 2011).

4.2.1 Cumhuriyet'in İlanından Sonra İzmir'de Toplumsal Yapı

Cumhuriyet'in ilanından sonra Osmanlı'dan kopuşun sağlanması için İstanbul yerine Ankara başşehir seçilmiştir. Osmanlı'nın çöküşünde büyük etken olduğu düşünüldüğünden azınlıklara verilen ayrıcalıklı haklardan kapitülasyonlar kaldırılmıştır. İzmir'den ayrılan azınlık grupları savaş öncesinde ekonomik ve ticari alanda birçok faaliyet göstermekteydiler. Cumhuriyet'in ilanı ile İzmir'den ayrılmaları ekonomiyi ve ticari hayatı sekteye uğratmış, resmen durdurmuştur. Ayrıca savaş sonrasında İzmir'de birçok mahalle yanmış ve harap olmuştur. İzmir'i yeniden hayata döndürmek için ekonomiyi canlandırmak, mahallelerin yeniden inşasını sağlamak, yanan ticari bölgeyi onarmak gerekmektedir.

Cumhuriyet'in ilanından sonra azınlıkların durumu en çok Lozan Barış Antlaşması'nda tartışılmıştır. Antlaşmaya göre azınlıklar cemaat ve millet olarak Türkiye'de varlıklarını sürdürebilecek, kendi dillerini kullanabilecek, dinlerini özgürce yaşayabilecek, eğitim kurumlarını kullanabilecek ve faaliyetlerde bulunabileceklerdi. Ancak antlaşmaya göre İzmir'de yaşamayı devam ettirememişlerdir.

Ekonominin canlanması, Türk sanayisinin kurulması için İzmir'de Birinci İktisat Kongresi kurulmuştur. Kongrede sanayi alanında alınan kararlar;

1. Koruyucu gümrük vergileriyle sanayinin korunması ve sanayi için ithal olunacak ham ve mamul mallara gümrük vergisi muafiyeti tanınması,
2. Sanayinin muhtelif yollarla teşvik edilmesi,
3. Sanayi için gerekli malların naklinde ucuz tarifeler uygulanması,
4. Sanayicilere kredi olanaklarının arttırılması ve kolaylıklar tanınması,
5. Sanayicilere gerekli eleman yetiştirebilmek için teknik okulların açılmasıdır (Gürsoy, 1993).

Ticari alanda ise, ticaret bankasının kurulması, iktisat okullarının açılması, borsaların millileştirilmesi, ipotek ile kredi sağlanması, ticaret ataşeliklerinin

kurulması gibi kararlar yer almaktaydı (Gürsoy, 1993). Kongre yabancı iş adamlarının ardından Müslüman-Türk iş adamları için fırsatlar yaratmıştır.

Ticari ve siyasi alandaki etkinliklerini ve kapitülasyonların kaldırılması ile haklarını kaybeden azınlık grupları Türkiye'yi terk etmeye başlamışlardır. Ayrıca yeni rejim ile gelen millileştirme hareketleri yeni yasalara sebep olmuştur. Boşta kalan hastane, okul, konut, postane gibi yapılarını Türkler kullanmaya başlamışlardır.

4.2.1.1 Cumhuriyet'in İlanından Sonra İzmir'de Azınlık Okullarının Durumu

Cumhuriyet'in ilanının ardından Rum ve Ermeni okulları Maarif Vekâleti'ne bağlanmış, Yahudi okullarından birkaçı faaliyetini sürdürebilmiştir. İzmir'de 1923 yılında beş, 1933 yılında dört, 1941 yılında ise üç Yahudi okulu eğitim vermekteydi (Tutsak, 2002). 1930'lu yıllarda Yahudi okulları dışında beş Fransız okulu, beş İtalyan okulu ve iki Amerikan Okulu bulunmaktaydı. Bu okullar Tablo 4.7 de sıralanmıştır.

Tablo 4.7 1930'lu yıllarda İzmir'deki yabancı okullar (Tutsak, 2002)

Yahudi Okulları	Fransız Okulları	İtalyan Okulları	Amerikan Okulları
-Keçeciler Muhtelit Mektebi	-Fransız İptidai Mektebi (Gündoğdu)	-Ayyıldız Kordon Muhtelit Mektebi	-Amerikan Erkek Koleji (Kızılçullu)
-Keçeciler Erkek Mektebi	-Fransız Freres Mektebi (Karşıyaka)	-Bayraklı Muhtelit Mektebi	-Amerikan Kız Koleji (Göztepe)
-Keçeciler Yetim Mektebi	-Fransız Erkek Ferer Mektebi (Karşıyaka)	-Göztepe Muhtelit Mektebi	
-Karataş Muhtelit Mektebi	-Fransız Sen Jozef Mektebi (Alsancak)	-Alsancak Kız Mektebi	
	-Yedi Kızlar Fransız Mektebi (Buca)	-Alsancak Erkek Mektebi	

Günümüzde Fransız Sen Josef Mektebi, Alsancak İtalyan Okulu ve Göztepe Amerikan Kız Koleji kurumsal varlığını korumakta ve eğitim işlevine devam

etmektedir. Kızılçullu'da bulunan Amerikan Erkek Koleji binası ise, 1940'lı yıllarda Kızılçullu Köy Enstitüsü, günümüzde NATO binası olarak kullanılmaktadır.

1904 yılında İtalyan Kız Mektebi adıyla açılan, 1932 yılında Ayyıldız Kordon Muhtelit Mektebi adını alan okul, 1944 yılında yol genişletme çalışmalarında yıkılmıştır (Özeçoğlu, 2008, s.3). Günümüzde yerinde Dokuz Eylül Üniversitesi Rektörlük binası bulunmaktadır.

İzmir'de Cumhuriyet Dönemi öncesinde kurulup, inşa edilen birçok azınlık okulu günümüzde aynı veya farklı işlevlerde, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı farklı kurumlar için kullanılmaktadır. 5. bölümde incelenen Vartanyan Ermeni Okulu (Cumhuriyet Eğitim Müzesi), Evangeliki Rum Okulu (Namik Kemal Lisesi) ve İyonya Üniversitesi (İzmir Kız Lisesi), bunların dışında Buca Amerikan Koleji (Nato Binası), Rum Merkez Kız Okulu (Atatürk Lisesi) ve Fransız Lazarist Rahipler Okulu (İzmir Anadolu Dış Ticaret Meslek Lisesi) da sözkonusu okullara örnektir.

4.2.1.2 İzmir'de Cumhuriyet Dönemi'nde Açılan Türk Okulları

Cumhuriyet'in ilanı ile her alanda köklü değişimler yapılmıştır. Eğitim alanındaki büyük değişimlerin yürütülebilmesi için yeni yapı tiplerine ve yeni yapılara ihtiyaç duyulmuştur. Cumhuriyet Dönemi öncesinden kalan yapılar çok küçük, bakımsız ve yetersizdi. Ayrıca İzmir'in en önemli semtlerinden olan Alsancak'ta yedi yabancı okula karşılık tek Türk okulu bulunmaktaydı.

İzmir'deki Cumhuriyet reformları paralelinde kurulan en önemli okullardan biri Gazi İlk Mektebi'dir. İlk olarak Redd-i İlhak Mektebi olarak açılan okul 1922 yılında iki katlı dört sınıflı bir binadaydı. Harap durumda olan binada eğitim veren okul Alsancak'taki tek resmi okuldu (Tutsak, 2002). Necmettin Emre'nin tasarladığı, 1934 yılında inşa edilen günümüzdeki yapı, o dönemde inşa edilmiş en büyük ilkokul idi (Aslanoğlu, 2010). 1941'de 737 öğrencisi bulunan okulun 24 öğretmeni vardı. 1947'de ise birinci sınıflarda dört şube, ikinci sınıflarda üç şube, üçüncü sınıflarda ise iki şubesi bulunmaktaydı (Tutsak, 2002). Dairesel girişi, basit prizmatik kütlesi

ve yatay vurguyu güçlendiren pencereleri ile modernist bir yaklaşımı çağrıştıran unsurlar içermektedir. Yapı 5. Bölümde detaylı olarak incelenmiştir.

Şekil 4.39 Gazi İlk Mektebi (Aslanoğlu, 2010)

Yine Cumhuriyet reformları paralelinde kurulan okullardan biri olan Bornova Ortaokulu 1936 yılında Palipatri adında bir yabancıya ait olan köşkte açılmıştır. 1941 yılına kadar bu binada eğitim veren okulda birinci ve ikinci sınıflara ders verilmiştir (Tutsak, 2002).

Cumhuriyet Kız Sanat Enstitüsü ise dikdörtgen plan şemalı olup, modernist ve fonksiyonalist tavırda unsurlar içermektedir. İlk olarak Sepetçilik ve Çiçekçilik Mektebi adıyla 1923 yılında kurulmuştur. İlk binası Göztepe’de olan mektebin ilk yıllarda yalnızca sepet ve çiçek şubeleri vardı ve kurucusu Hasip Akıncı idi. 1928 yılında Sepet Çiçek ve Şapka Mektebi olan kurumda bir idari memur, beş öğretmen ve bir hademe bulunmaktaydı. 1931 yılında Türkçe, Hesap, Tarih, Coğrafya, Resim gibi dersler eklenerek Cumhuriyet Kız Sanat Enstitüsü adını almıştır. 1935 yılından sonra öğrenci sayısı 400’ü bulunca okul bünyesindeki atölye Gazi Bulvarı’nda başka bir binaya, okul ise 1938 yılında Vasıf Çınar Bulvarı’ndaki günümüz binasına taşınmıştır (Tutsak, 2002) 1938 yılında inşa edilen yapının mimarı Bruno Taut’tur. Okul, Cumhuriyet reformları paralelinde teknik ve mesleki personel yetiştirme adına kurulan eğitim kurumlarından biridir.

Bornova Ziraat Mektebi olarak 1932 yılında inşa edilen yapı ise, bilinçli ziraat uzmanları yetiştirmek için kurulmuştur. Günümüzde Ege Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Bilgisayar Mühendisliği Bölümü'nün kullandığı yapı, laboratuvarları, kütüphanesi, konferans salonu ile modern eğitim anlayışını yansıtmaktadır. Dairesel girişi ve merdiven vurgusu, dikdörtgen plan şeması ve yatay vurgulu pencereleri ile modernist yaklaşımın unsurlarını içermektedir. Yapı 5. Bölümde detaylı olarak incelenmiştir.

1950'li yıllara gelindiğinde ise, yabancı dilde eğitim veren yatılı okul ihtiyacı ile Bornova Anadolu Lisesi binası inşa edilmiştir. Aynı dönemde birçok yüksek öğretim kurumu açılmıştır. Ege Üniversitesi Bornova Kampüsü içerisinde 1963 yılında Dış Hekimliği Fakültesi, 1967 yılında Fen Fakültesi Binası, 1970'lerde Ziraat Fakültesi Binaları ve Tekstil Mühendisliği Binası, 1974 yılında Merkez Kütüphanesi kurulmuştur.

4.2.2 Köy Enstitüleri ve Köy Okulları

4.2.2.1 Köy Enstitülerinin Ortaya Çıkışı

Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan sayımlara göre Türkiye Cumhuriyeti'nde okur-yazarlık oranı %8,6; şehirlerde %32,04; köylerde ise %5,97'dir (Zaim, 1932). Köyde okula gidebilen çocuk sayısının oranı %20'ye ulaşamazken, şehirde okula giden çocuk sayısı %80'dir. 1927 yılında yapılan bu sayımlar kırsal alanlarda eğitim sorununun hızla çözülmesinin gerekliliğini ortaya koymuştur. İlköğretimin tüm köylere ulaştırılması ve eğitim aracılığı ile yeni rejim cumhuriyetin, devrimlerin ve yurttaşlık bilincinin Türk köylüsüne benimsetilmesi için 'eğitmen' yetiştirme programları geliştirilmiştir. 1936 yılında ilk eğitmen yetiştirme uygulaması yapılmış ve 1937'de Köy Eğitmenleri Kanunu yürürlüğe girmiştir (Başgöz, 2015). Kanuna göre seçilen adaylar Ziraat ve Maarif Bakanlıklarının ortak olarak yürüttüğü kursa katılacak ve bir yılın sonunda köylere atanarak köy çocuklarını eğiteceklerdir. Aynı zamanda köy halkına uygulamalı ziraat dersleri vererek çağdaş tarım sistemlerini

öğretecek, köy çocuklarına eğitimde devrimleri tanıtacak ve vatandaşlık bilincinin benimsenmesini sağlayacaktır.

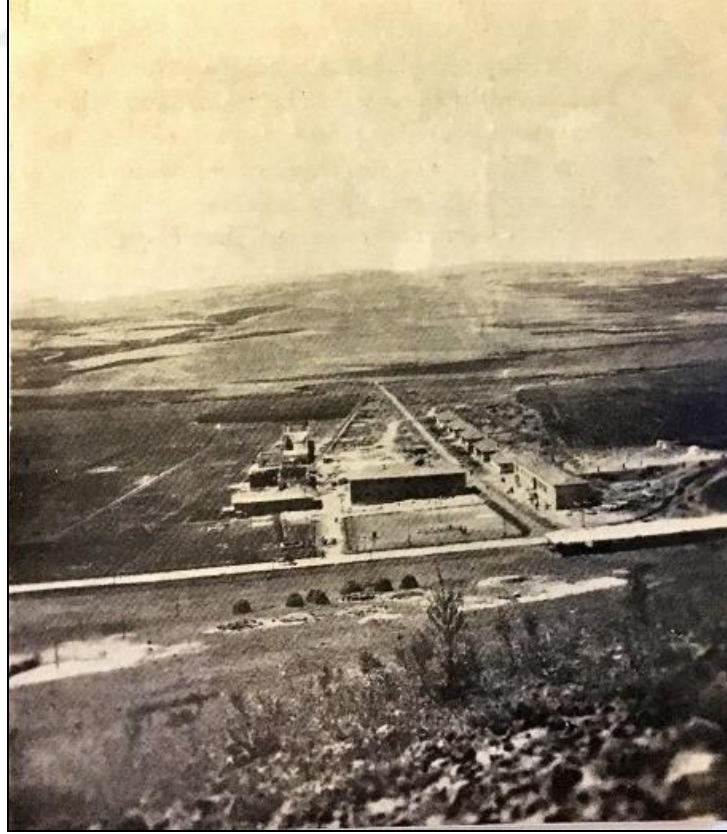
Köy öğretmenleri projesi ile 3815 köyde eğitim gerçekleştirilirken geriye kalan yaklaşık 32000 köye ilköğretimin ulaştırılabilmesi için okul inşası ve öğretmen atamalarını kısa sürede gerçekleştirmek amacıyla 1940 yılında Köy Enstitüleri kurulmuş ve Köy Enstitüleri Kanunu çıkarılmıştır. Köy Enstitülerinin işleyişi köy ilkokullarından mezun olan öğrencilerin beş yıl boyunca bu enstitülerde eğitilmesi ve mezun olduklarında kendi köylerine atanarak eğitimin sürekliliğinin sağlanması ilkesine dayanmaktadır. Atanan öğretmenler köydeki eğitim ve öğretimden sorumlu olurken, çağdaş tarım uygulamalarını köy halkına aktaracak, atölyelerde uygulamalı eğitimler verecek, yeni rejimi ve devrimleri köy halkına benimsetecektir (Anon, 1944). Atanan öğretmenler 20 yıl zorunlu görev yaparak eğitimin devamlılığını sağlayacak, normal öğretmenlere göre daha az maaş alacak, fakat köyde ziraat alanlarından kendilerine verilecek araziden gelir elde edecektir. Bu gelir, öğretmenin ve ailesinin geçimine, okul ve öğrenci giderlerine harcanacaktır (Engin, 1946). Köye hizmet verecek olan köy okulu, atölye ve lojman birimlerinin öğretmen atanmadan yapılarak hazır bulundurulmaları yasal düzenlemeler ile garanti altına alınmıştır.

Eğitimi yaygınlaştırmak ve okul olmayan tek köy bırakmamak amacıyla Türkiye'nin birçok yöresinde köy enstitüsü açılmıştır. Bu enstitüler; Malatya-Akçadağ Köy Enstitüsü (Elazığ, Malatya, Muş, Bitlik, Siirt, Van, Hakkari, Bitlis, Urfa, Diyarbakır, Mardin), Antalya-Aksu Köy Enstitüsü (Antalya, Muğla, Mersin), Ladik-Akpınar Köy Enstitüsü (Samsun, Tokat, Amasya), Arifiye Köy Enstitüsü (İstanbul, İzmit, Adapazarı, Bolu, Bursa, Bilecik, Eskişehir), Cılavuz Köy Enstitüsü (Artvin, Ardahan, Kars, Erzurum), Beşikdüzü Köy Enstitüsü (Ordu, Giresun, Trabzon, Rize, Gümüşhane), Çifteler (Eskişehir) Köy Enstitüsü (Eskişehir, Afyon, Isparta), Düziçi Köy Enstitüsü (Kahramanmaraş, Adana, Gaziantep, Antakya, Mersin), Gök köy Köy Enstitüsü (Kastamonu, Zonguldak, Çankırı, Çorum, Sinop), Gönen Köy Enstitüsü (Burdur, Isparta, Denizli), İvriz Köy Enstitüsü (Konya, Niğde), Kepirtepe Köy Enstitüsü (İstanbul, Tekirdağ, Edirne, Kırklareli), Kızılçullu Köy Enstitüsü (İzmir, Manisa, Denizli, Muğla), Savaştepe Köy Enstitüsü (Balıkesir,

Çanakkale, Kütahya, Manisa), Pamukpınar Köy Enstitüsü (Sivas, Erzincan, Amasya, Tokat) ve Pazarören Köy Enstitüsü (Yozgat, Kayseri, Niğde)’dür.

Şekil 4.40 Aksu Köy Enstitüsü ziraat alanı (Ersoy,1944)

Şekil 4.41 Pamukköy Köy Enstitüsü görünüşü (Tamer,1944)

Şekil 4.42 Gölköy Köy Enstitüsü  ğretmen evleri (Torman,1944)

4.2.2.2 Kızılçullu Köy Enstitüsü

1934 yılı öncesinde Kızılçullu Amerikan Koleji olarak kullanılan yapı, 1937 yılında Kültür Bakanlığı tarafından satın alınmıştır. 1937 yılında Kızılçullu Köy Enstitüsü olarak kullanılmaya başlanan yapının arazisinde 36 yapı ve dört baraka daha vardı. Öğrenciler köylerden müfettişler tarafından seçilmekteydi. İlk başlarda üç yıl olan eğitim süresi 1940 yılında beş yıla çıkarıldı. Beş yıllık ders programı içinde ziraat, sanat gibi uygulamalı derslerin yanında Türkçe, tarih, coğrafya, matematik, resim, müzik, sosyoloji, psikoloji, vatandaşlık bilgisi gibi teorik dersler öğrencilere verilmekteydi (Tutsak, 2002).

Tablo 4.8 Mezun olan eğitimciler için yapılacak köy okulları (Tutsak, 2002, s.369)

Kazalar	Ev	Okul	İşlik
<i>Bayındır</i>	5	-	-
<i>Bergama</i>	26	-	25
<i>Çeşme</i>	13	1	1
<i>Dikili</i>	2	1	2
<i>Foça</i>	11	-	3
<i>İzmir</i>	19	1	-
<i>Karaburun</i>	23	-	-
<i>Kemalpaşa</i>	16	1	-
<i>Kuşadası</i>	1	-	1
<i>Menemen</i>	13	-	13
<i>Ödemiş</i>	24	1	-
<i>Seferihisar</i>	3	-	3
<i>Tire</i>	2	-	2
<i>Torbalı</i>	8	2	-
<i>Urla</i>	10	1	-
Toplam	176	8	50

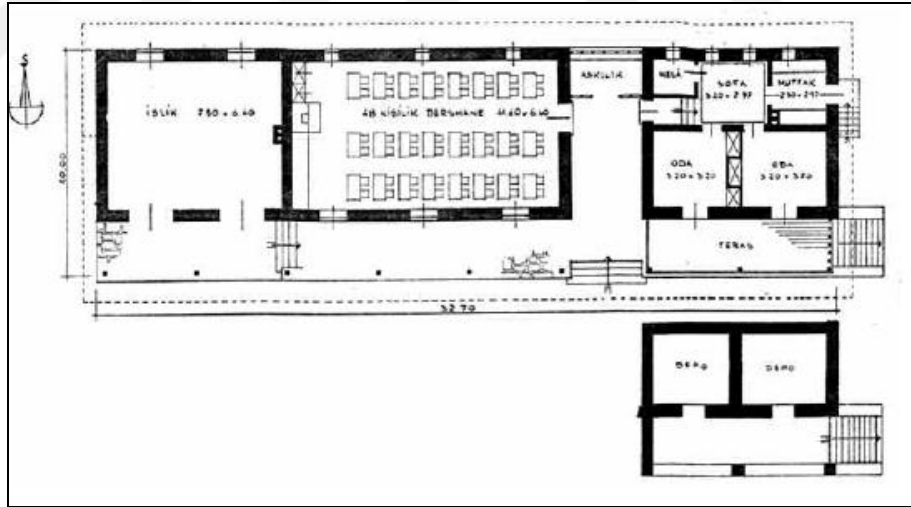
Öğrenciler ziraat ve sanat dersleri ile teorik dersleri arasında vardiyalı eğitim görmekteydiler. Sabah ziraat sınıfındaki öğrenciler öğleden sonra teorik ders alan öğrenciler ile yer değişirlerdi. Ziraat dersleri çoğunlukla yazın yapılırdı. Öğrencilerin talebe kooperatifi, spor kolu, ağaç koruma kurulu, çiftlik köyü idaresi gibi yönettiği topluluklar oluşturulmuştu. Her yıl eğitim Ekim ayında başlar, her öğrencinin 20-25 gün tatil izni olurdu (Tutsak, 2002).

Mezun olan öğrenciler çevre köylere öğretmen olarak atanıyorlardı. Devlet memuru maaşı almıyor, işlettikleri arsa ve devlet tarafından verilen hayvanların geliri ile geçimlerini sağlıyorlardı. 183 eğitimci için İzmir köylerinde 114 bina yapılması tasarlanmıştır (Tablo 4.8).

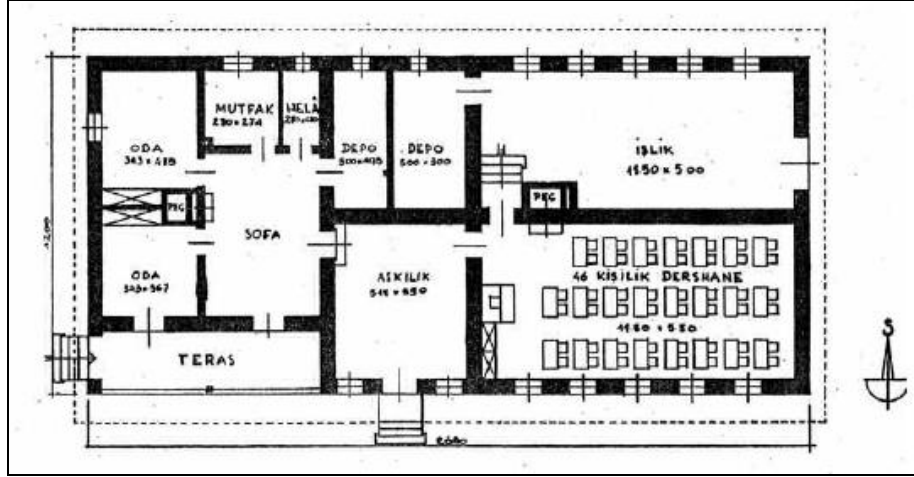
4.2.2.3 Köy Okullarının Gelişimi

Köy Enstitüleri projesinin gerçekleştirilmesi amacıyla eğitim binası olmayan köyler için okul projelerinin geliştirilmesi, proje kapsamına uygun olmayan köy

okulları için ise, atölye ve lojman birimlerinin okul binasına eklenmesine yönelik projelerin yapımı söz konusu olmuştur. Tip projelerin geliştirilmesi için bir yarışma düzenlenmiştir. Yarışma şartnamesine göre ‘projesi yapılacak ilkokul binaları her vilayetin köylerinde yapılacak binalardır. Onun için yarışmaya katılacak mimarlar; soğuk, sıcak ve ılıman iklim bölgelerini göz önünde tutarak bir bina için bu bölgelere göre üç tip-proje teklif edeceklerdir. Mimarların memleket iklim bölgelerinin özelliklerinden başka köylerde bulunabilen inşaat malzemesinin cinsini ve evsafını, köylerdeki inşaatlarda çalıştırılabilecek elemanın teknik durumlarını dikkate alarak projelerini hazırlamaları’ gerekmektedir. Erken Cumhuriyet Dönemi’nde her köy için para ve işgücü sağlanamamasından dolayı şartnameye göre köy için en kolay bulunan ve en ucuz malzemelerin kullanıldığı çözümler aranmıştır. Köy okullarının ihtiyaç programı ise 50 öğrencilik bir dersane, vestiyer, öğretmenin kalacağı lojman birimi, atölye ve odunluk birimlerinden oluşmaktadır. Lojman biriminde iki oda, bir banyo ve mutfak yer alırken, atölye ve odunluk birimlerinde ağaç ve demir işlerinin yapılması öngörülmektedir.

Şekil 4.43 Sıcak iklim bölgesine göre tasarlanan tip proje (Kul, 2011)

Şekil 4.44 Soğuk iklim bölgesine göre tasarlanan tip proje (Kul, 2011)

Yarışmayı Asım Mutlu ve Ahsen Yapanar'ın tüm birimleri tek çatı altında toplayan projeleri kazanmış, mevcut köy okulları için de atölye ve lojman birimleri tasarlanmıştır.

4.2.3 İzmir Kazım Dirik Tipi İlkokulları

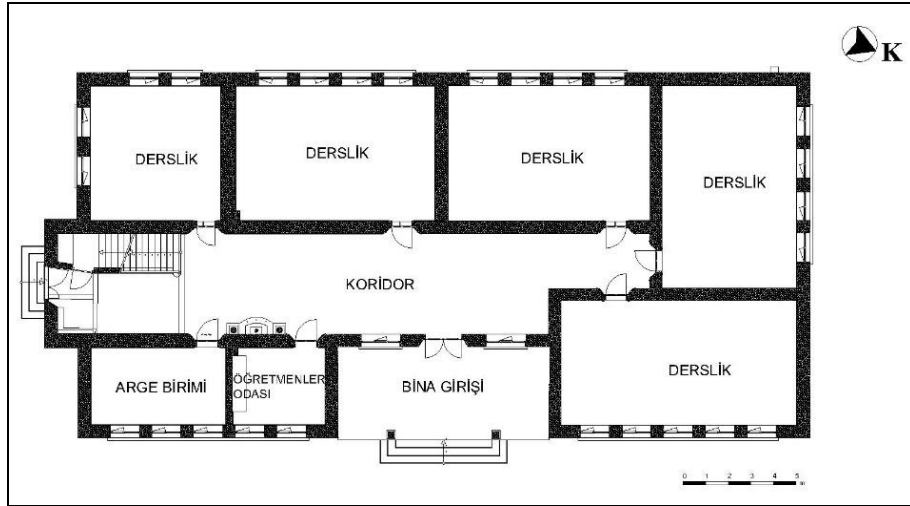
Cumhuriyet'in ilanından sonra eğitim reformları sonucu köylerde ve kentlerde yeni eğitim yapılarına gereksinim duyulmuştur. Nitelikli eğitim ve okur-yazar oranını arttırmak amaçlanmış ve birçok eğitim yapısı inşa edilmiştir. Köylerdeki eğitim yapıları birkaç sınıflı ve uygulamalı dersleri kapsayan nitelikte iken, merkezdeki eğitim yapıları nüfus yoğunluğuna bağlı olarak daha çok sınıflı yapılardır. Vali Kazım Dirik döneminde eğitim yapıları üzerine daha çok düşünülmüş ve çalışmaların hızı artmıştır. Ülke genelinde birçok tip proje geliştirilmiş ve uygulanmıştır. İzmir'de de bu tipte birçok eğitim yapısı inşa edilmiştir. İzmir'de yapılan sözkonusu okullara Konak Topaltı (1929), Torbalı Vali Kazım Paşa (1931), Konak Vali Kazım Paşa (1933), Güzelbahçe Vali Kazım Paşa (1933), Ödemiş Birgi Vali Kazım Paşa (1933), Bayındır Vali Kazım Paşa (1933) ve Tire Atatürk (1936) okulları gösterilebilir.

Modern mimariyi yansıtan bu yapılar, yalın ve simetrik cepheleri, simetrik ve dikdörtgen formlu plan şemaları ile öne çıkmaktadırlar. Geniş bahçeleri ile de ileriye dönük, genişletilebilir tipte tasarlanmışlardır.

4.2.3.1 Torbalı Vali Kazımpaşa İlkokulu

İzmir'in Torbalı ilçesinde bulunan Torbalı Vali Kazımpaşa İlkokulu ilk olarak 1926 yılında Merkez İlk Erkek Mektebi olarak inşa edilmiştir. 1928 yılındaki depremde zarar gören yapı onarılmasına karşın, yeterli kapasitede öğrenciye eğitim veremediği için yıkılmıştır. 1931 yılında Vali Kazım Paşa'nın desteği ile inşa edilen yapı, malzemelerini valilikten, işçiliğini halktan almıştır.

Dikdörtgen plan şemalı yapıya giriş doğu ve güneyden olmak üzere iki adettir. Ana giriş olan doğu girişi zemin katta içeri çekilerek oluşturulmuştur. İki kattan oluşan yapıda 11 derslik bulunmaktadır. Koridor etrafında toplanan derslikler doğu ve batı yönlerinden ışık almaktadır. Yığma sistemli tuğla malzemeli iç ve dış duvarlara ve ahşap döşemelere sahip olan yapı kırma formlu çatı ile örtülüdür.

Şekil 4.45 Torbalı Vali Kazımpaşa İlkokulu Zemin Kat Planı (Pakben Mimarlık arşivi, 2011)

Yapının doğu ve batı cepheleri simetrik, kuzey ve güney cepheleri asimetriktir. Kuzey-güney yönünde uzanan yapının doğu cephesinin tam ortasında ana giriş bulunmaktadır. Tüm cephelerde aynı tip dikdörtgen ahşap pencereler bulunmaktadır.

Cepheler geniş ahşap saçaklar ile sonlanmaktadır. İlk tasarım kriterlerinden gereksinime göre ileriki dönemlerde kullanılması için tasarlanan geniş bahçe Torbalı Vali Kazımpaşa İlkokulu'nda gereğini sağlamış; okul bahçesine zamanla yeni binalar yapılarak okul bünyesine katılmıştır.

Şekil 4.46 Torbalı Vali Kazımpaşa İlkokulu doğu (giriş) cephesi (Pakben Mimarlık arşivi, 2011)

Şekil 4.47 Torbalı Vali Kazımpaşa İlkokulu Doğu Cephesi (Pakben Mimarlık arşivi, 2011)

4.3 Sonuç

Yapıların ve kentlerin gelişim sürecinde sosyal yapıdaki değişiklikler ve toplumsal olaylar büyük oranda etkin olmaktadır. İzmir'deki eğitim yapılarının gelişim süreci incelenirken kentin değişimi dikkate alınmıştır. Cumhuriyet dönemi

öncesinde çoğunlukla yabancı okulların bulunduğu kentte Osmanlı Devleti'ne ait okullar yetersiz ve sayıca azdır. Sözkonusu dönemde Türklerin ekonomik durumunun azınlıklara ve yabancılara göre kötü olması, ticaretle ve önemli meslek gruplarında azınlıkların bulunması ve Osmanlı Devleti'nin yabancılara tanıdığı hakların yoğunluğu azınlıkların köklü eğitim kurumları ve hastaneler gibi kamusal yapılar inşa etmelerine olanak sağlamıştır.

20. yüzyılda ülkenin işgal altında kalması sosyal yapının değişmeye başlamasında ilk adım olmuş, savaşın sonunda Osmanlı Devleti'nin çöküşü ve Cumhuriyet'in ilanı ülke çapında köklü değişimlere sebep olmuştur. Azınlık grupları Osmanlı Devleti dönemindeki haklarını Türkiye Cumhuriyeti idaresinde elde edemeyince ülkeyi terk etmeye başlamışlardır. İzmir ilinde de sosyal yapı değişmeye başlamış, azınlık gruplarından kalan yapılar yeni rejim doğrultusunda işlevlendirilmiştir. Millileşme ve yeni rejimin benimsetilmesi adına yapılan çalışmalarda yeni eğitim yapısı tipleri ortaya çıkmış, eski yapı stoğu ise Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanarak denetimi sağlanmıştır.

BÖLÜM BEŞ

İZMİR'DE CUMHURİYET VE YENİLİK HAREKETLERİ PARALELİNDE İNCELENEN EĞİTİM YAPILARI

Tarihi yapılar, kentin geçmişteki fiziksel yapısına, sosyal yapısına, ekonomik statüsüne, sanat anlayışına ve daha birçoğuna ışık tutarlar. Bu etkenler doğrultusunda biçimlenmelerinden dolayı korunmaları ve gelecek nesillere aktarılmaları gereklidir.

İzmir kenti yüzyıllardır birçok medeniyetin yaşadığı, yerleştiği, ticaret yaptığı önemli liman kentlerinden biri olmuştur. Günümüze değin dönemini yansıtan birçok yapı inşa edilmiş, yıkılmış ve yeniden inşa edilmiştir. Gerek konumları, gerek biçimlenişleri dönemin sosyal yapısı ve teknolojisi doğrultusunda gelişmiş ve oluşmuştur. Eğitim yapıları da bu doğrultuda gelişen ve değişen yapılardandır.

Geçtiğimiz 200 yıl içerisinde İzmir kentinde en büyük değişiklik rejim değişikliği olmuştur. Söz konusu değişim kentin sosyal yapısını etkilemiş, yeni yapı modellerinin gelişmesine sebep olmuş, yeni sanat anlayışını oluşturmuştur. Ayrıca teknolojinin ve yeni yapım sistemlerinin gelişmesi yapı biçimlenişlerini ve mimari anlayışı etkilemiştir.

Çalışma kapsamında günümüze ulaşabilmiş, özgün işlevi eğitim olan dokuz yapı seçilmiştir. Seçim yapılırken ana kriter rejim değişikliği olmuştur. Cumhuriyet öncesi beş ve sonrası altı eğitim yapısı eğitim düzeylerine göre seçilmiştir. Aynı zamanda eğitim reformlarını yansıtmaları ve kent gelişimine ışık tutmaları alt kriterler olarak alınmıştır.

Cumhuriyet Dönemi öncesi eğitim yapılarından; Torbalı Bülbüldere Hamidiye Mektebi Abdülhamit dönemi eğitim sistemini, Vartanyan Ermeni Okulu ve Rum Kız Mektebi Cumhuriyet öncesi kentin sosyal yapısını ve azınlıkların eğitim anlayışını, Namık Kemal Lisesi ve Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi azınlıkların büyük ve köklü kurumlarını yansıtmaktadır.

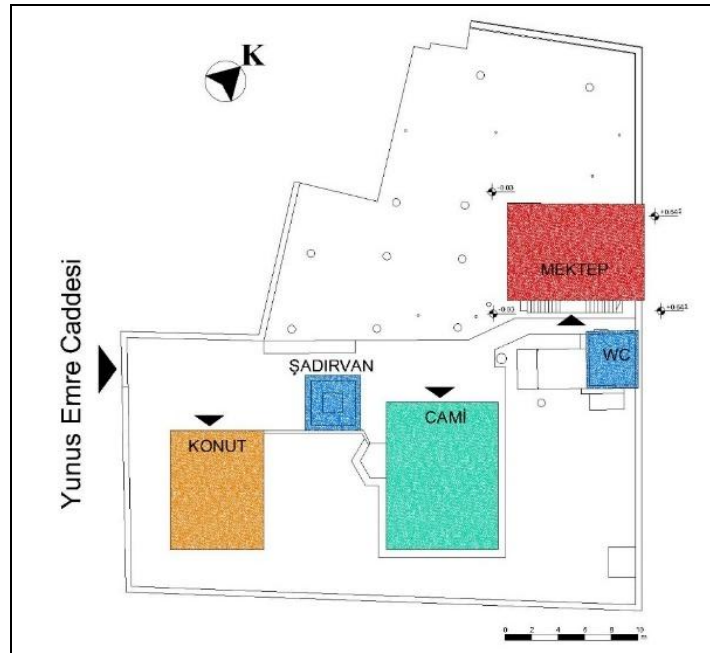
Cumhuriyet dönemi sonrası eğitim yapılarından; Bayındır-Eski Çıplak Köy, Ödemiş Lübbey, Tire Boynuyoğun ve Ödemiş Karadoğan Köyokulları Cumhuriyet sonrası eğitim reformlarını, Gazi Ortaokulu gelişen mimari akımı, EÜ Bilgisayar Mühendisliği Binası gelişen mimari akım ve tarım teknolojisinin gelişimini yansıtmaktadır.

5.1 Cumhuriyet Dönemi Öncesi Eğitim Yapıları

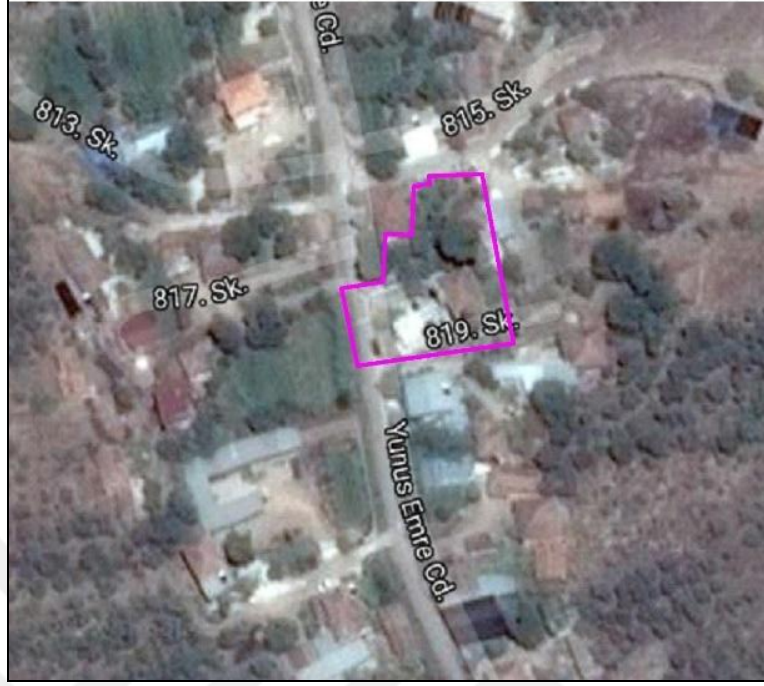
5.1.1 Torbalı Bülbüldere Hamidiye Mektebi

5.1.1.1 Yapının Konumu

İzmir İli, Torbalı İlçesi, Bülbüldere Mahallesi, Yunus Emre Caddesi 27 numaradaki yapı, 1 pafta 217 parselde kayıtlı tescilli kültür varlığıdır. Parselin kuzeydoğu sınırında konumlanan ve girişi 219 numaralı parsel ile ortak olan Hamidiye Mektebi arazinin kuzeydoğusunda yer almaktadır. Bitişigindeki 219 numaralı parselde Hamidiye Camii, şadırvan, niteliksiz imam evi ve WC yapısı yer almaktadır. Parsel Yunus Emre Caddesi, 815 Sokak ve 219 Parsel ile sınırlanmaktadır.

Şekil 5.1 Torbalı Bülbüldere Hamidiye Mektebi vaziyet planı

Şekil 5.2 Torbalı Bülbüldere Hamidiye Mektebi uydu görüntüsü (Google Haritalar, 2018)

5.1.1.2 Yapının Tarihçesi

1893 yılında II. Abdülhamit, eğitim alanını genişletmek için her köye bir cami ve cami yanına mektep yaptırmıştır. Bülbüldere Köyü'ndeki bu yapı da Bülbüldere Hamidiye Camii yanında yapılan dikdörtgen plan şemalı mekteplerdendir. 1894 yılında 14 kız ve 12 erkek öğrenci ile eğitim-öğretime başlanmıştır. Torbalı Yeniköy Mahallesi'ndeki Selimiye Mektebi de bu tip mekteplere örnek olarak gösterilebilir.

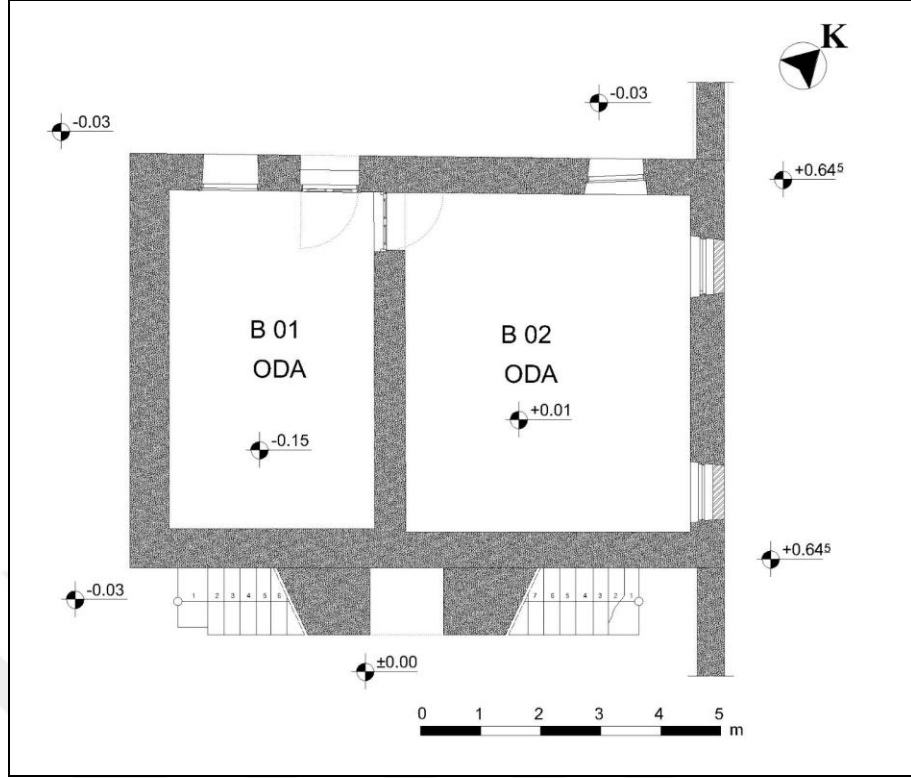

Şekil 5.3 Torbalı Bülbüldere Hamidiye Mektebi 1896 yılı (TKATM arşivi, 2017)

5.1.1.3 Mimari Özellikleri

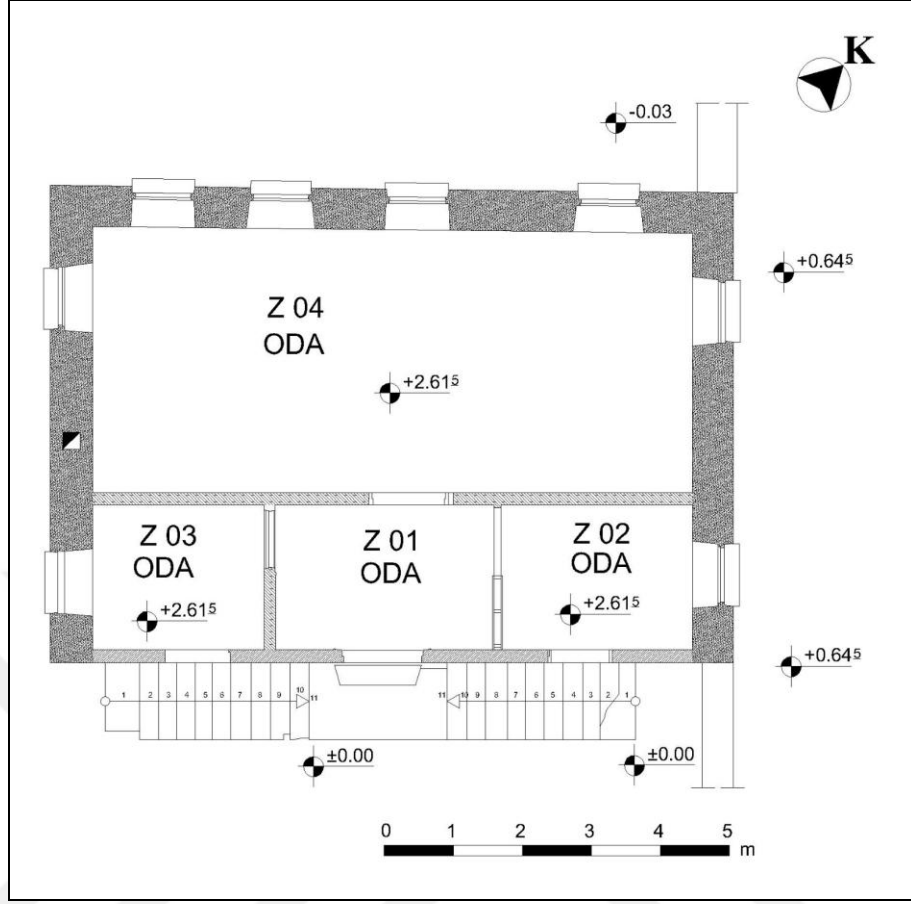
5.1.1.3.1 Çevresel Özellikleri. Yapı, güneybatı ve kuzeybatı yönlerindeki toplam 15 adet zeytin ağacı içeren geniş bir bahçeye sahiptir. Güneydoğu yönünde ise, niteliksiz WC yapısı bulunmaktadır. Taş bahçe duvarları parselin kuzeybatı ve kuzeydoğu sınırlarını belirlerken, güneydoğu ve güneybatısında Hamidiye Camii ile şadırvan arasında herhangi bir sınırlayıcı yoktur.

5.1.1.3.2 Mekân Organizasyonu. Dikdörtgen plan şemalı yapı bodrum ve zemin kat olmak üzere iki kattan oluşmaktadır. Girişi çift yönlü taş merdiven ile vurgulanmaktadır. Bodrum kat iki hacimli depo alanlarından, beş hacimli zemin kat ise giriş, servis alanları ve sınıftan oluşmaktadır. Yapının taban alanı 67 m² olup, toplam alanı 134 m²'dir.

Şekil 5.4 Torbalı Bülbüldere Hamidiye Mektebi bodrum kat planı

Bodrum katta iki hacim yığma taş duvar ile bölünmüştür. Aralarında kot farkı olan bu bölümlerden güneybatı yönündeki mekâna giriş, yapının kuzeybatısında konumlanan bahçeden sağlanmaktadır. Zemin kat ve bodrum kat arasında bir sirkülasyonun olmaması ve bodrum katın bahçeyle bağlantılı bir girişinin olması B01 ve B02 mekânlarının depo, ahır ya da işlik olarak kullanıldığı teorisini desteklemektedir.

Şekil 5.5 Torbalı Bülbüldere Hamidiye Mektebi zemin kat planı

Çift yönlü taş merdiven ile ulaşılan zemin kat mekânları giriş, servis alanları ve sınıf olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. Girişin güneybatı ve kuzeydoğu yönlerindeki küçük mekânların servis alanları olduğu ve öğretmenin teorik derslerden önce hazırlık yaptığı, bazı ders kitaplarının depolandığı alanlar olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Giriş mekânının kuzeybatısında konumlanan geniş Z04 mekânının hacim ve konumundan sınıf olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Fakat mekânın döşeme ve tavan kaplamaları incelendiğinde, birbirinden geçilen nitelik yansıttığı görülmektedir. Mekânı aydınlatan pencerelerin düzeni de bu düşüncüyü desteklemektedir.

Şekil 5.6 Torbalı Bülbüldere Hamidiye Mektebi Z 01 mekânı (Kişisel arşiv, 2018)

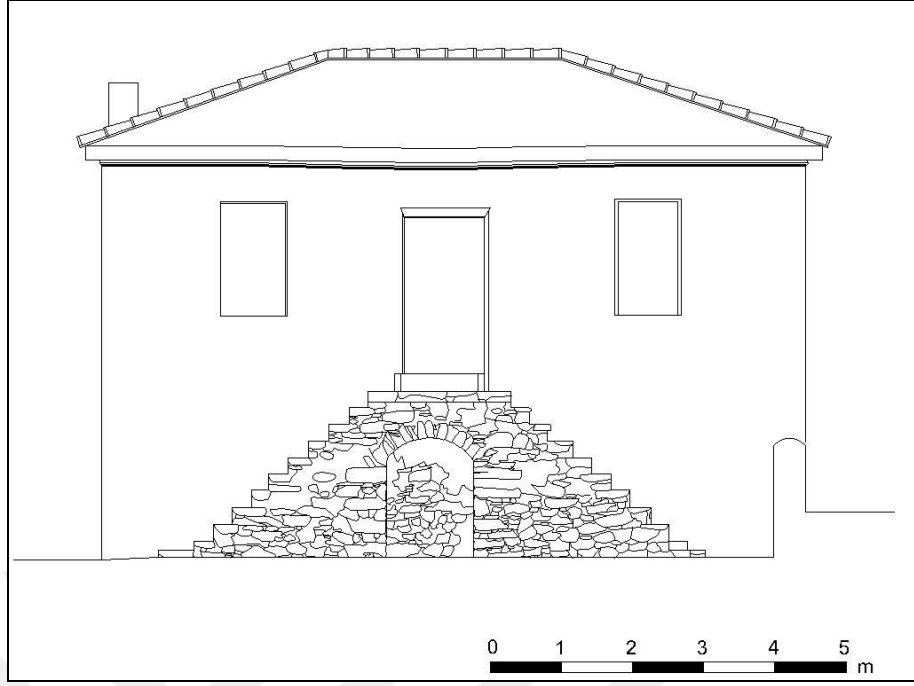

Şekil 5.7 Torbalı Bülbüldere Hamidiye Mektebi Z 04 mekânı (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 5.8 Torbalı Bülbüldere Hamidiye Z 04 mekânı ahşap tavan kaplamaları (Kişisel arşiv, 2018)

5.1.1.3.3 Cephe Düzeni. Yapı girişi güneydoğu cephesindeki taş merdiven ile sağlanmaktadır. Güneydoğu cephesi simetrik olup cephe ortasında kapı boşluğu, iki yanında ise pencere boşlukları yer almaktadır. Kuzeydoğu cephesinde zemin kat kotunda iki adet ahşap pencere, bodrum kat kotunda kapatılmış iki adet pencere boşluğu bulunmaktadır. Güneybatı cephesinin zemin kat kotunda iki adet pencere boşluğu vardır, bodrum kat kotunda ise herhangi bir açıklık yoktur. Kuzeybatı cephesinin bodrum kat kotunda bir adet ahşap kapı, iki adet ahşap pencere bulunmaktadır. Zemin katta ise, sınıf mekânına açılan dört adet ahşap pencere vardır. Bodrum kat ahşap pencereleri 90x125 cm boyutlarında, zemin kat ahşap pencereleri 90x165 cm boyutlarındadır. Yapı cephesi taş silme ile sonlanmaktadır.

Şekil 5.9 Torbalı Bülbüldere Hamidiye Mektebi güneydoğu cephesi

Şekil 5.10 Torbalı Bülbüldere Hamidiye Mektebi güneydoğu cephesi (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 5.11 Torbalı Bülbüldere Hamidiye Mektebi kuzeybatı cephesi (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 5.12 Torbalı Bülbüldere Hamidiye Mektebi taş silme (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 5.13 Torbalı Bülbüldere Hamidiye Mektebi ahşap pencereler (Kişisel arşiv, 2018)

5.1.1.3.4 Yapım Sistemi. Yapının dış duvarları yığma taş tuğla almalı duvar olup, yalnızca zemin katta güneydoğu cephe duvarı hıdırdır (Şekil 5.15). İç duvarlar bodrum katta yığma taş tuğla almalı, zemin katta ahşap bağdadi duvardır. Zemin kat döşemeleri ahşaptır (Şekil 5.14). Yapının üst örtüsü ise, ahşap konstrüksiyonlu ve kırma çatı formudur.

Şekil 5.14 Torbalı Bülbüldere Hamidiye Mektebi ahşap kirişler (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 5.15 Torbalı Bülbüldere Hamidiye Mektebi hımiş duvar (Kişisel arşiv, 2018)

5.1.1.4 Mevcut Durumu

Yapıldığı dönemde eğitim amacıyla kullanılan yapı, eğitim sistemindeki reformlar ve değişen demografik yapı sonucunda atıl durumda kalmıştır. Cumhuriyet'in ilanından sonra cami yanındaki mektepler ve eğitim veren imamlar yeni eğitim sistemi için yetersiz kalmış ve köylere ilköğretim düzeyinde köy okulları yapılmaya başlanmıştır. Köylünün de refah seviyesi daha yüksek olan kentlere göçmesi ile Bülbüldere Hamidiye Mektebi metruk durumda kalmıştır.

Yapının ahşap kirişlerinde malzeme kayıpları ve çürümeler, ahşap doğramalarında eleman kayıpları, taş merdivende bitki oluşumları, ahşap tavanda sehim ve cephelerde sıva dökülmeleri ve nemlenmeler bulunmaktadır. Ahşap çatının kiremitlerinde ve içinde yuva yapan kuşlar konstrüksiyonun zarar görmesine sebep olmuştur.

Şekil 5.16 Torbalı Bülbüldere Hamidiye Mektebi ahşap döşemede malzeme kaybı ve sehim (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 5.17 Torbalı Bülbüldere Hamidiye Mektebi ahşap pencerede eleman kaybı (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 5.18 Torbalı Bülbüldere Hamidiye Mektebi taş merdivende bitki oluşumları ve derz kaybı, hımış duvarda sıva dökülmeleri (Kişisel arşiv, 2018)

5.1.1.5 Geçmişten Günümüze Yapının Değişimi

Bülbüldere Hamidiye Mektebi büyük çoğunlukla özgün şekliyle günümüze kadar ulaşmış ender yapılardandır. Yapının zemin katında günümüzde tek bölüm olan Z 04 mekânının yapıldığı ilk dönemde iki mekân olduğu ahşap rabitaların ve ahşap tavan kaplamasının biçimlenişinden anlaşılmaktadır. Ayrıca yapının 1896 yılı fotoğraflarında görülen ahşap giyotin pencerelerin yerinde ahşap çift kanatlı pencerelerin olduğu algılanmaktadır.

5.1.1.6 Koruma Bağlamında Değerlendirilmesi

Bülbüldere Hamidiye Mektebi döneminin dine bağlı eğitim sistemini yansıtmayı ve fiziksel olarak bu sistem doğrultusunda biçimlenmesi açısından korumaya değer eğitim yapılarından biridir. Yapı, II. Abdülhamit Dönemi'nde cami ile birlikte yapıp, caminin imamının dini ve temel bilimlerde eğitim verdiği okullardandır. Bodrum katında depo ve ahır yer almaktadır. Zemin katta giriş, servis birimleri ve

sınıf mekânları ile dikdörtgen plan şemalı yapının girişi, dönemini yansıtan diğer yapılar gibi çift yönlü merdiven ile vurgulanmıştır.

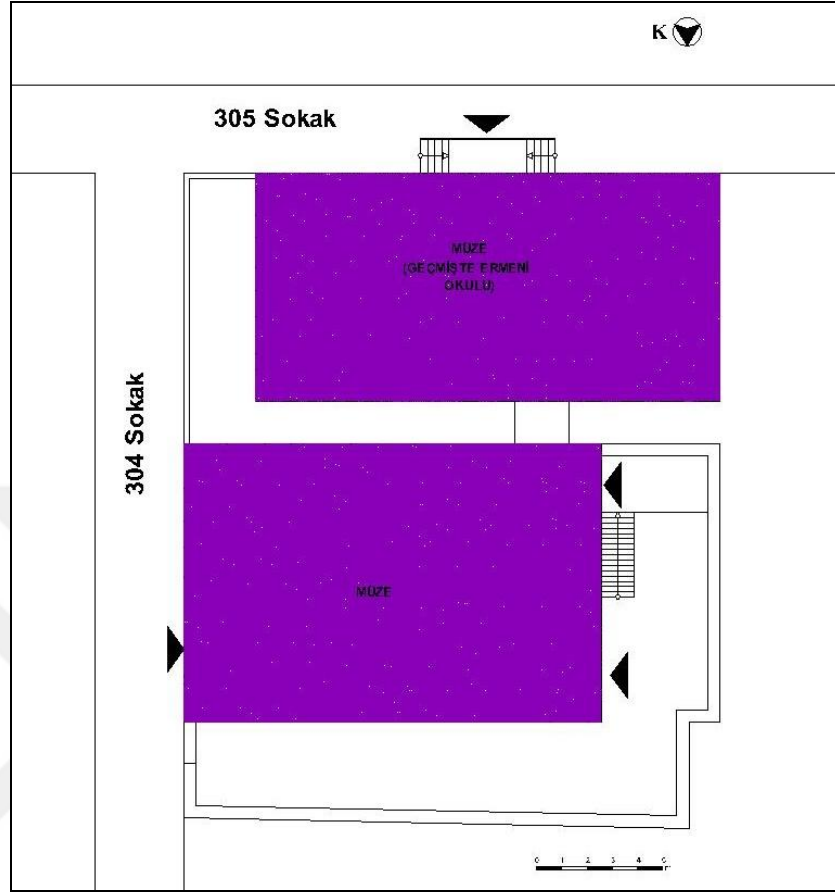
5.1.1.7 Sürdürülebilir Koruma Bağlamında Değerlendirilmesi

Günümüzde kullanılmaması ve zamanla süregelen çevresel etkiler sebebiyle yapı, zarar görmüştür. Köyün demografik yapısı ve günümüz eğitim sistemi dikkate alındığında yapının yine aynı işlevde kullanılamayacağı açıktır. Fakat köyün gereksinimlere yanıt verebilecek nitelikte Halk Eğitim Merkezi ya da kurs olarak değerlendirilebileceği ve sürdürülebilir korumasının sağlanabileceği öngörülmektedir. Köy halkı için okuma-yazma, yerel zanaatlar, yeni tarım teknolojisi vb. konularda dersler verilerek köylünün ekonomisine katkı sağlanabilir.

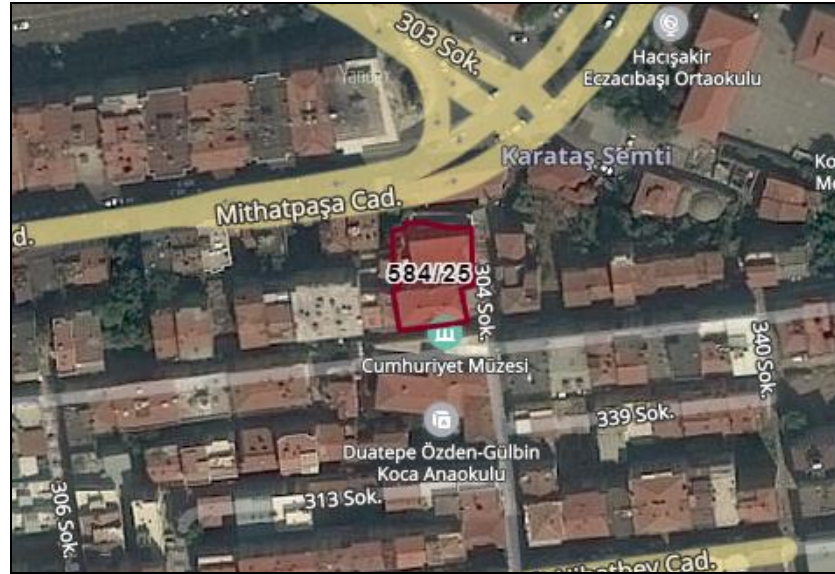
5.1.2 Cumhuriyet Eğitim Müzesi (Vartanyan Ermeni Okulu)

5.1.2.1 Yapının Konumu

İzmir İli, Konak İlçesi, Turgut Reis Mahallesi, 305 Sokak, 50 numaradaki yapı, 105 pafta 584 ada 25 parselde kayıtlı tescilli kültür varlığıdır. 305 Sokak, 304 sokak, 40 parsel, 41 parsel, 42 parsel, 46 parsel, 47 parsel ve 53 parsel ile sınırlanan parselde giriş 305 Sokak ve 304 Sokak'tan olmak üzere iki adettir. Kot farkı bulunan alanda kuzey ve güney yönlerinde olmak üzere iki yapı bulunmaktadır. Parselin kuzeyinde bulunan yapıya giriş 304 Sokak'tan, güneyinde bulunan yapıya giriş ise 305 Sokak'tan sağlanmaktadır.

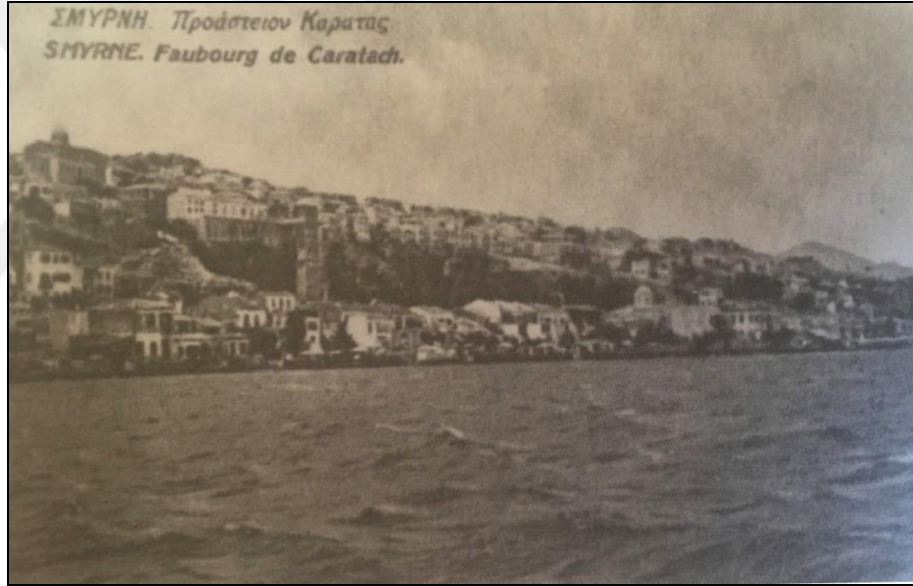
Şekil 5.19 Vartanyan Ermeni Okulu vaziyet planı

Şekil 5.20 Vartanyan Ermeni Okulu uydu görüntüsü (TKGM, Parsel Sorgulama Uygulaması, 2019)

5.1.2.2 Yapının Tarihçesi

19. yüzyılın ikinci yarısında Karataş'a yerleşmeye başlayan Ortodoks Ermeniler, bugün Kemal Reis İlkokulu'nun bulunduğu yerde Surp Garabet Kilisesi'ni kurmuşlardır. Söz konusu kiliseye bağlı inşa edilen Vartanyan Ermeni Okulu varlıklı birçok Ermeni ailesinin çocuklarına eğitim verdiği gibi kimsesiz Ermeni çocuklara da eğitim vermekteydi. Vardanian Spor Kulübü ile aynı adı taşıyan okulda spor eğitimine önem verilmekteydi. Karataş'ın günümüze ulaşan en eski yapıdır. Okulun bir bölümünde eğitim verilirken, bir bölümü yemekhane ve yatakhane olarak kullanılmaktaydı. 1922 yılı sonrasında ise, İzmir'in İlk Kız İdadisi'ne hizmet vermiştir (Atay, 2014)

Şekil 5.21 19. yüzyıl ikinci yarısında Karataş ve tepede Vartanyan Ermeni Okulu'nun bağlı olduğu Surp Garabet Kilisesi (Hovannisian, 2018)

Şekil 5.22 Karataş Vartanyan Okulu Spor Kulübü (Hovannisian, 2018)

Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra Ermeni halkın İzmir'den ayrılmaya başlamasıyla kapatılmıştır. Yapı, 2017 yılında restore edilerek Cumhuriyet Eğitim Müzesi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Çoğunlukla Musevilerin yaşadığı mahallede konumlanan yapı Karataş'ta Ermeni halkın varlığını simgelemektedir.

5.1.2.3 Mimari Özellikleri

5.1.2.3.1 Çevresel Özellikleri. Eğimli bir alana sahip parsel içinde yer alan iki yapı küçük bir terasa sahiptir. Kuzeydeki yapının zemin katı ile güneydeki yapının bodrum katı arasında kapalı bir geçiş alanı mevcuttur. Her yapının girişi fiziksel olarak ayrı olsa da, günümüz kullanımında parselin güneyindeki yapının girişi kullanıma kapatılmıştır. Günümüzde müze olarak kullanılan yapılara 304 Sokak'tan ulaşılmaktadır. İki yapı arasında kalan alanda müzeye ait havalandırma sistemi yer almaktadır.

5.1.2.3.2 Mekân Organizasyonu. Her iki yapı da dikdörtgen plan şemalı olup bodrum ve zemin kat olmak üzere iki kattan oluşmaktadır. Güney yönündeki yapıya giriş çift yönlü merdiven ile zemin kat kotundan sağlanmaktadır. Ahşap rüzgârlıktan geçilerek ulaşılan geniş giriş mekânından iki taraftaki odalara geçilmektedir. Batı yönündeki iki oda arasında geçiş bulunurken, doğu yönündeki odalarda birbirine geçiş bulunmamaktadır. Geniş giriş holünün güneybatısındaki ahşap merdiven ile

bodrum kata inilmektedir. Zemin kat ile aynı plan şemasını yansıtan bodrum katta ana holden doğu yönündeki iki odaya, batı yönünde bir odaya ulaşılmaktadır. Güneybatı yönündeki odaya kuzeybatı yönündeki odadan geçiş yapılmaktadır. Sözkonusu holden kuzey yönündeki kapıdan dokuz basamak ile alt binaya geçilmektedir. Yapının taban alanı 165 m² olup, tüm alanı 330 m²'dir.

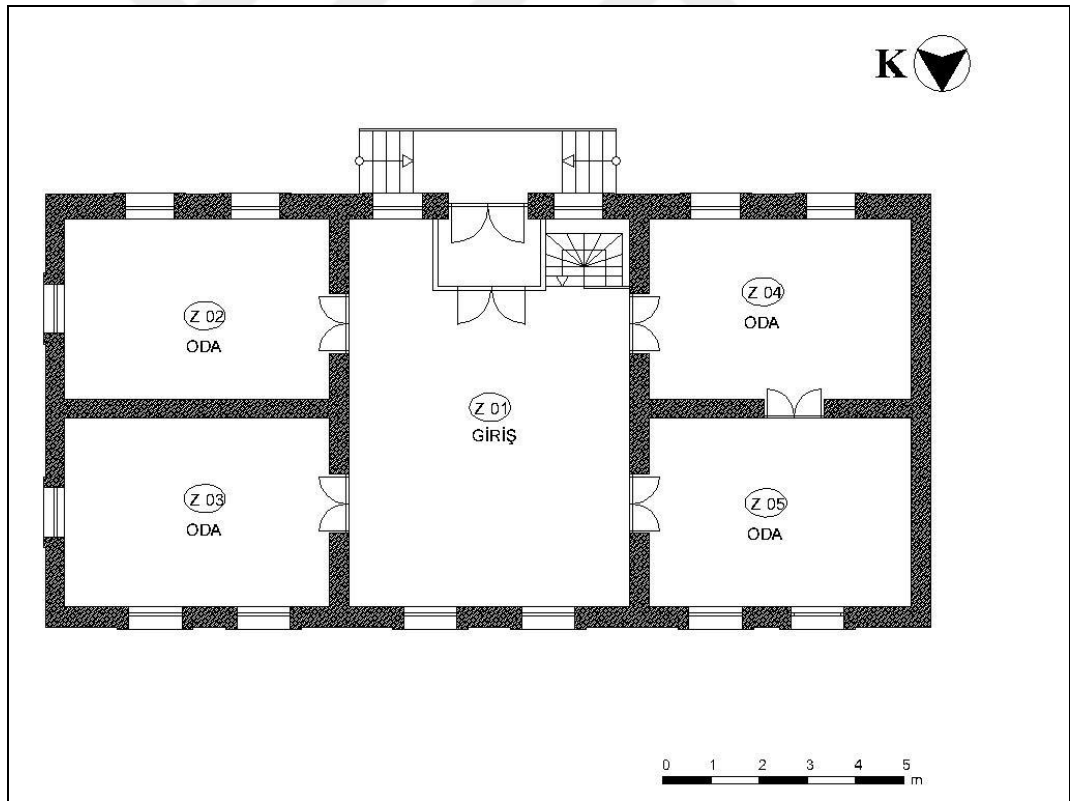
Şekil 5.23 Vartanyan Ermeni Okulu güney yönündeki yapı, zemin kat girişi (Kişisel arşiv, 2019)

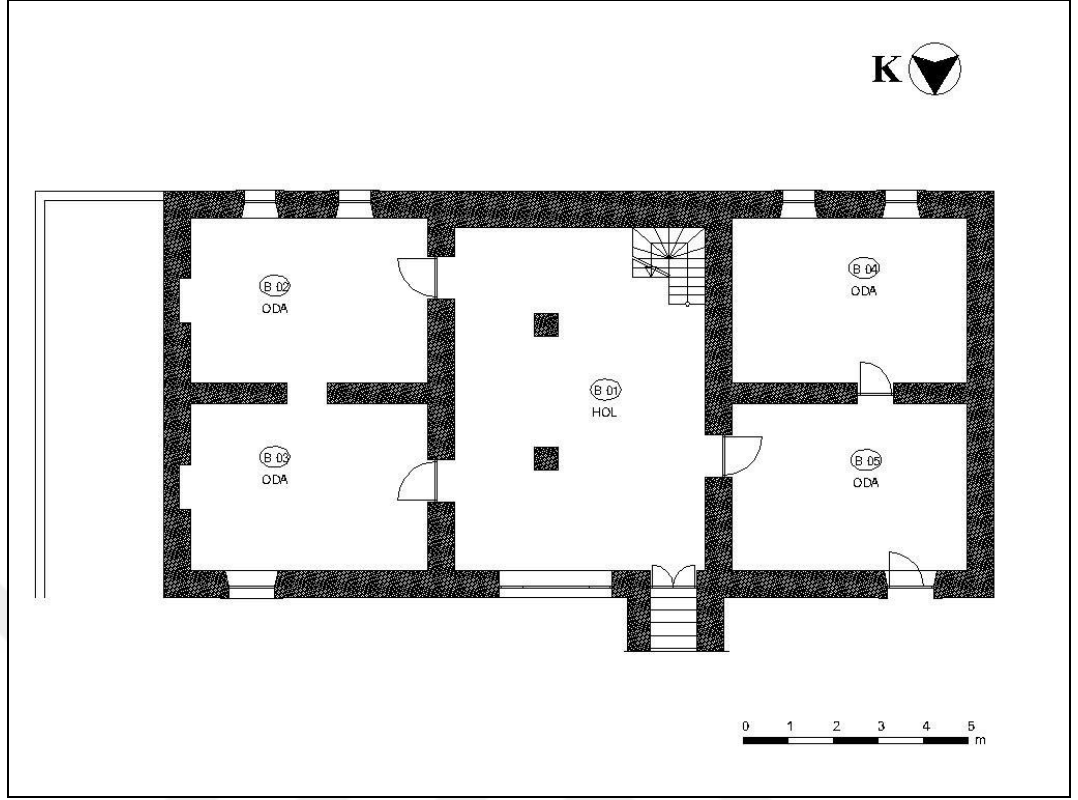
Şekil 5.24 Vartanyan Ermeni Okulu güney yönündeki yapı, bodrum kat holü (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.25 Vartanyan Ermeni Okulu güney yönündeki yapı, zemin kattan görünüm (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.26 Vartanyan Ermeni Okulu güney yönündeki yapı, zemin kat planı

Şekil 5.27 Vartanyan Ermeni Okulu güney yönündeki yapı, bodrum kat planı

Kuzey yönündeki yapıya giriş doğu yönündeki metal kapıdan ve diğer yapının bodrum kat geçişinden sağlanmaktadır. Ayrıca yapının bodrum kat kotunda bahçe girişi de mevcuttur. Güvenlik kontrolünün bulunduğu küçük mekânın batı yönünden hol mekânına geçilmektedir. Söz konusu mekân üstteki bina ile bağlantının olduğu mekândır. Ayrıca kuzey yönündeki iki oda bu mekâna bakmaktadır. Bodruma iniş yapının dışından sağlanmaktadır. Restorasyon çalışmaları sırasında tek mekân olarak tasarlanan bodrum katta kaldırılan duvarlar çelik kirişler ile desteklenmektedir. Yapının kuzeyindeki teras mekânı eklenmeden taban alanı 182 m^2 olup, tüm alanı 364 m^2 'dir.

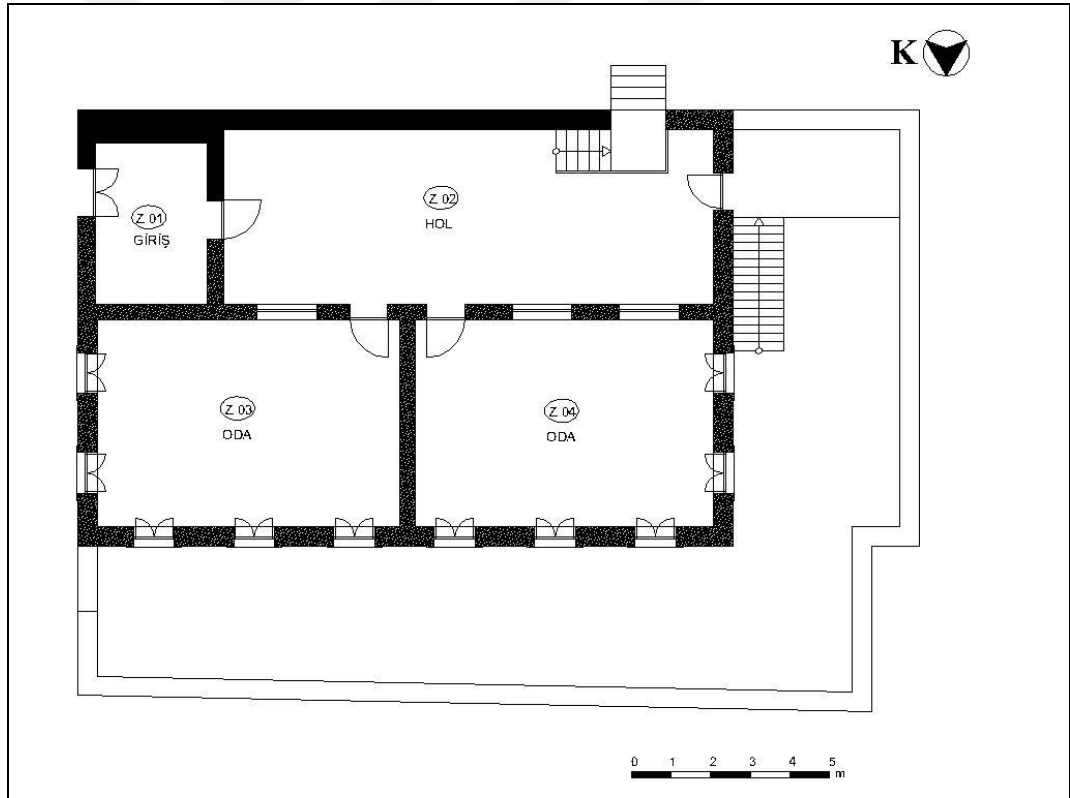
Şekil 5.28 Vartanyan Ermeni Okulu kuzey yönündeki yapı, zemin kat holü (Kişisel arşiv, 2019)

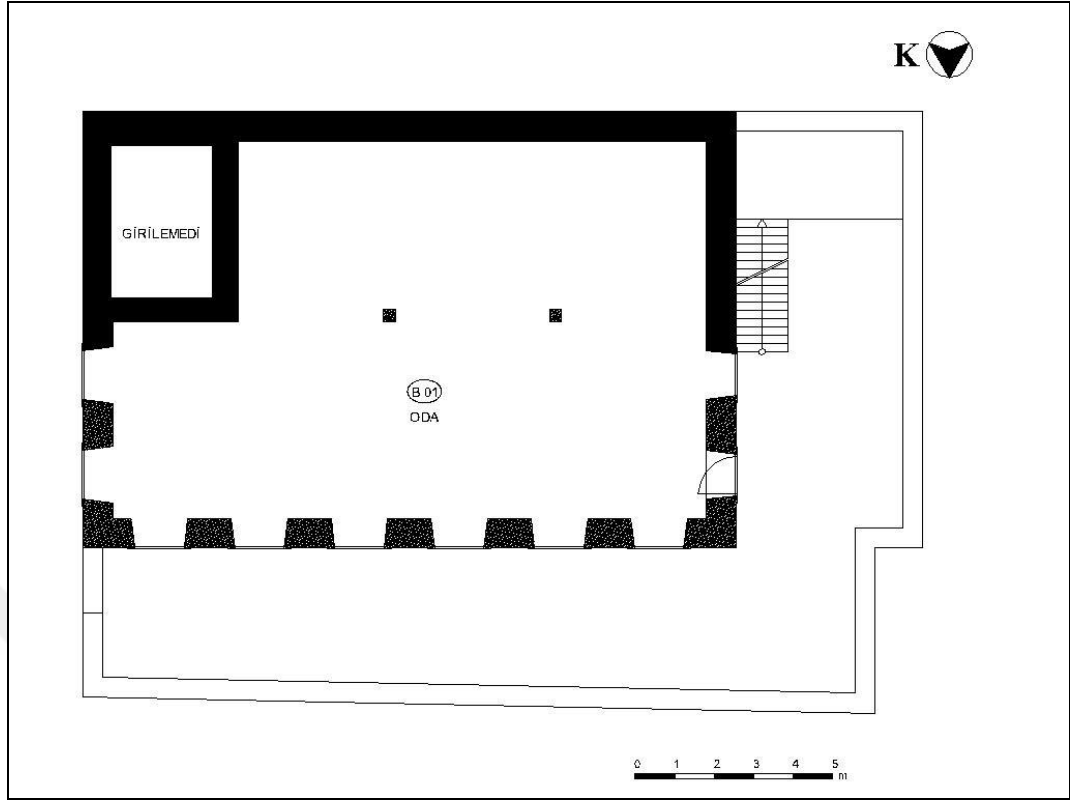
Şekil 5.29 Vartanyan Ermeni Okulu kuzey yönündeki yapı, bodrum kat (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.30 Vartanyan Ermeni Okulu kuzey yönündeki yapı, bodrum kat terası (Kişisel arşiv, 2019)

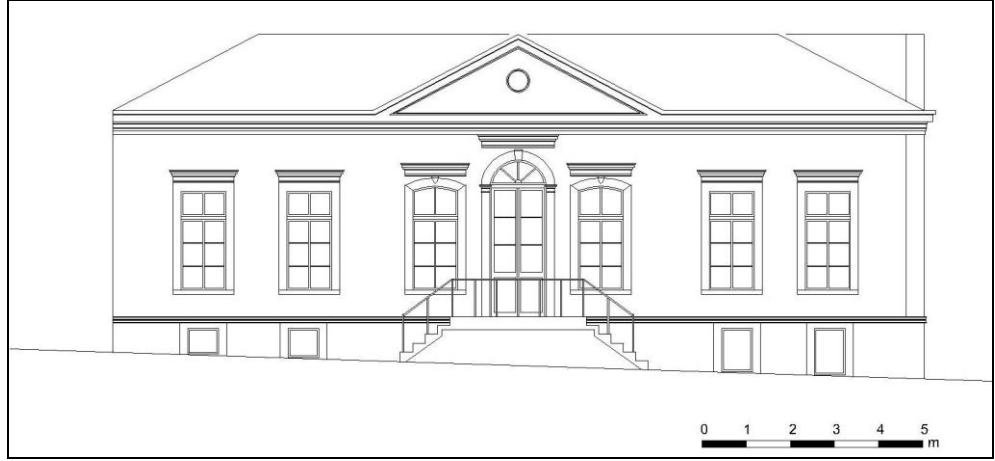
Şekil 5.31 Vartanyan Ermeni Okulu kuzey yönündeki yapı, zemin kat planı

Şekil 5.32 Vartanyan Ermeni Okulu kuzey yönündeki yapı, bodrum kat planı

Müze olarak kullanılan iki yapıda da pencereler özel aydınlatma amacıyla kapatılmıştır. İç mekânlardan net algılanmayan pencereler, cephelerde korunmuştur.

5.1.2.3.3 Cephe Düzeni. Biri sıvalı, kat ve saçak altı silmeleri yoğun; diğeri sıvasız taş dokunun hakim olduğu cephelere sahip iki yapı birbirinden farklı üsluplarda tasarlanmıştır. Neoklasik tarzda tasarlanan güney yönündeki yapının cephelerinde üçgen alınlıklar, taş kat silmeleri ve pencere boşluklarının üstünde bulunan taşlar net bir şekilde okunabilmektedir. Giriş mekânına açılan pencere ve kapının taş sövesi vurgulama amacıyla kemerli yapılmıştır. Üçgen alınlık içerisinde dairesel pencereleri anımsatan süslemeler bulunmaktadır. Çift kanatlı ahşap pencereler güney cephesinde altı, doğu cephesinde iki, kuzey cephesinde ise yine altı adettir. Kepenk yerleri bulunan pencerelerin önünde niteliksiz metal korkuluklar cephenin niteliğini bozmaktadır. Bodrum pencereleri zemin kat pencereleri hizasında kot farkından dolayı farklı boylarda devam etmektedir. Yapının batı cephesi ise bitişik nizamdır.

Şekil 5.33 Vartanyan Ermeni Okulu güney yönündeki yapı, güney cephesi

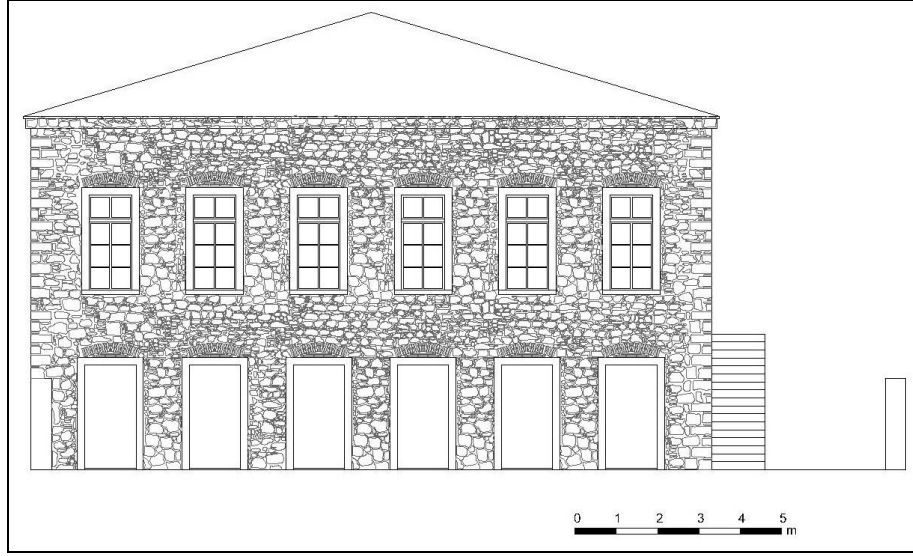

Şekil 5.34 Vartanyan Ermeni Okulu güney yönündeki yapı, güney ve doğu cephesi (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.35 Vartanyan Ermeni Okulu güney yönündeki yapı, giriş kapısı (Kişisel arşiv, 2019)

Kuzey yönündeki yapının cepheleri ise taş örgü dokusu ile dikkat çekmektedir. 305 Sokağa bakan doğu cephesinde taş pilastrlı geniş açıklığa niteliksiz kapı eklenmiştir. Kapının kuzey yönünde iki adet taş söveli tuğla kemerli ahşap pencere yer almaktadır. Kuzey cephesinde ise, iki kattaki altışar pencere tuğla kemerli ve birbirine eştir. Bodrum kattaki pencereler çıkarılmış, yerine cam takılmış ve açıklık korunmuştur. Batı cephesinde ise, kuzey yönünde bodrum kat giriş kapısı ve taş söveli cam açıklık, güney yönünde zemin kattan ulaşım sağlanan taş merdiven yer almaktadır. Simetrik düzendeki cepheler sade taş silme ile sonlanmaktadır.

Şekil 5.36 Vartanyan Ermeni Okulu kuzey yönündeki yapı, kuzey cephesi

Şekil 5.37 Vartanyan Ermeni Okulu kuzey yönündeki yapı, doğu cephesi (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.38 Vartanyan Ermeni Okulu kuzey yönündeki yapı, kuzey cephesi bodrum pencereleri ve teras (Kişisel arşiv, 2019)

5.1.2.3.4 Yapım Sistemi. Yığma sistemde inşa edilen iki yapı da bodrum ve zemin katlardan oluşmaktadır. Bodrum kat iç ve dış duvarları yığma taş duvar, zemin kat iç ve dış duvarları yığma taş tuğla almaşık sistemdir. Güney yönündeki yapıda dış duvarlar 60 cm kadarken, kuzey yönündeki yapıda 70 cm'e varmaktadır. Güney yönündeki yapının bodrum katının geniş hol mekânında iki adet 52x52 cm ebatlarında taş sütun bulunmaktadır.

Yapıların zemin kat döşemeleri ahşap rabitalı ve ahşap kirişlidir. Tavanları ahşap kaplamalı ve alçı silmelidir. Döşeme aralarına mekanik havalandırma sistemi kurulduğu için tavan kotları düşürülmüştür. Kuzey yönündeki yapının bodrum katında döşeme çelik kiriş ile desteklenmektedir. Çelik kirişteki yükleri iki adet çelik kolon zemine iletmektedir. Bodrum kat döşemeleri güney yönündeki yapıda da karo plaka kaplı, kuzey yönündeki yapıda ise seramiktir. İki yapının çatı örtüsü de kırma formu ve ahşap konstrüksiyonludur. Üzeri marsilya tipi kiremit ile örtülüdür.

Şekil 5.39 Vartanyan Ermeni Okulu güney yönündeki yapı, bodrum kat kolon ve ahşap döşemeleri (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.40 Vartanyan Ermeni Okulu kuzey yönündeki yapı, bodrum taş duvarları, tuğla kemer ve ahşap döşeme (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.41 Vartanyan Ermeni Okulu kuzey yönündeki yapı, bodrum kat çelik kiriş ve kolon desteği (Kişisel arşiv, 2019)

5.1.2.4 Mevcut Durumu

2017 yılında girdiği esaslı onarımın ardından yapılarda herhangi bir deformasyon oluşmamıştır. Müze olarak işlevlendirilen yapıda ihtiyaç dâhilinde mekanik havalandırma sistemi oluşturulmuş ve tavan kotu düşürülmüştür. Ahşap doğramalar yenilenirken bazı ahşap kapı kanatları imal edilmemiş, ahşap pencereler önüne panolar yapılarak doğal ışık alımı engellenmiştir.

Şekil 5.42 Vartanyan Ermeni Okulu kuzey yönündeki yapı, panolarla kapatılan pencereler (Kişisel arşiv, 2019)

5.1.2.5 Geçmişten Günümüze Yapının Değişimi

Surp Garabet Ermeni Kilisesi'ne bağlı inşa edilen Vartanyan Ermeni Okulu eğitim işlevini Cumhuriyet'ten sonra da devam ettirmiştir. Cumhuriyet Dönemi'nde Duatepe İlkokulu idari binası olarak hizmet vermiş, 1990'larda ise depo ve arşiv olarak kullanılmıştır. Bir süre atıl durumda kalmasının ardından müze olarak kullanılan yapı, 2017 yılında restore edilerek tekrar müze olarak işlevlendirilmiştir.

Esaslı onarım sırasında tüm doğramalar yenilenmiş, ahşap döşeme ve merdivenin onarımı yapılmış, duvar sıvaları yenilenmiş, çatı onarılmıştır. Kuzey yönündeki yapının bodrum katında duvar kaldırılmış ve çelik kirişlerle taşıyıcı duvarlara destek sağlanmıştır. Sözkonusu katta pencere açıklıklarına ahşap doğramalar takılmamış, yekpare cam ile kapatılmıştır.

İlk yapıldığı dönemlerde eğitim yapısı olan iki yapıdan birinin eğitim bölümü, diğerinin ise yatakhane ve yemekhane olarak kullanıldığı bilinmektedir. Plan şemaları incelendiğinde güney yönündeki yapının daha ufak ve çok sayıdaki odanın sınıf, kuzey yönündeki yapının geniş hol ve iki odasının yatakhane ve yemekhane olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Cephe özellikleri de bu düşüncayı desteklemektedir.

5.1.2.6 Koruma Bağlamında Değerlendirilmesi

200 yıla yakın süredir Karataş'ta Ortodoks Ermenileri temsil eden Vartanyan Okulu, günümüze değin ayakta kalabilmiş, yeniden kente kazandırılmış değerlerimizden biridir. Müze işlevi yüklenen yapıda Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemleri'nde eğitim sistemleri ve döneme ait ders kitapları, araç-gereçleri, ansiklopediler, eğitim filmleri, fotoğraflar, Atatürk'ün 10'uncu yıl nutku konuşması sergilenmektedir. Sergilenen eserler yapının değerini arttırmaktadır.

Yeniden işlevlendirme sonucunda yapıya eklenen havalandırma sistemleri ve tasarlanan aydınlatma iç mekânda yapının nitelikli elemanlarını geri plana

atmaktadır. Tavan kotunun düşürülmesi ve loş aydınlatma, alçı silmelerin algılanmasını güçleştirmektedir. Ayrıca kuzey yönündeki yapıda duvarların ve silmenin aynı renkte ve gri tonlarında boyanması yine alçı silmenin algısını zorlaştırmaktadır. Eserlerin etkisini artırmak amacıyla oluşturulan loş ortam, pencerelerin eserler ya da panolar ile kapatılması ile oluşturulmuştur. Oysaki yapı bütün olarak da taşınmaz kültür varlığıdır, ziyaretçilere sergilenmelidir.

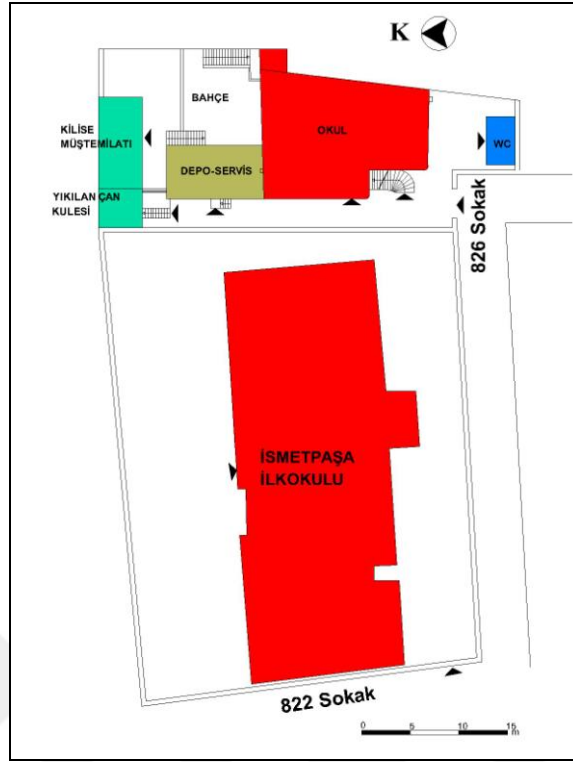
5.1.2.7 Sürdürülebilir Koruma Bağlamında Değerlendirilmesi

Yakın zamanda esaslı onarımı gerçekleştirilerek kente kazandırılan Vartanyan Ermeni Okulu yeni işlevi ile fiziksel sürdürülebilirliğini devam ettirmektedir. Koruma bağlamında yapıdaki bazı nitelikli elemanlar yeni işlev doğrultusunda arka planda kalsa da gelecek nesillere aktarılabilecek ve fiziksel sürdürülebilirliği devam edebilecektir. Yapının fiziksel sürdürülebilirliğinin yanısıra kurum kimliği, anı değeri taşımaktadır. Günümüzde kurum kimliğinin sürdürülebilirliğinin sağlanamayacağı aşikârdır. Fakat yapının geçmiş kullanımı, kurum kimliği ve kent için değeri de müze kapsamına alınarak unutulması engellenebilir.

5.1.3 Ayayani Rum Kız Mektebi

5.1.3.1 Yapının Konumu

İzmir İli, Konak İlçesi, Sakarya Mahallesi, 826 Sokak, 73 numaradaki yapı, 63 pafta 395 ada 17 parselde kayıtlı tescilli kültür varlığıdır. Girişi 826 Sokak'tan sağlanan Ayayani Rum Kız Okulu, İsmetpaşa İlkokulu ve kalıntıları kalan kilise ile aynı parsel içindedir. Parselin doğusunda okul yapısı, kuzeyinde kilise müstemilatı ve yıkılan çan kulesi, güneyinde WC yapısı, batısında ise İsmetpaşa İlkokulu ve kilise kalıntıları yer almaktadır. Parsel 822 Sokak, 826 Sokak, 824 Sokak, 18 Parsel, 37 Parsel, 38 Parsel, 51 Parsel, 54 Parsel, 57 Parsel, 58 Parsel, 59 Parsel, 61 Parsel, 62 Parsel, 63 Parsel, 64 Parsel, 65 Parsel ve 16 Parsel ile sınırlanmaktadır.

Şekil 5.43 Ayayani Rum Kız Okulu vaziyet planı

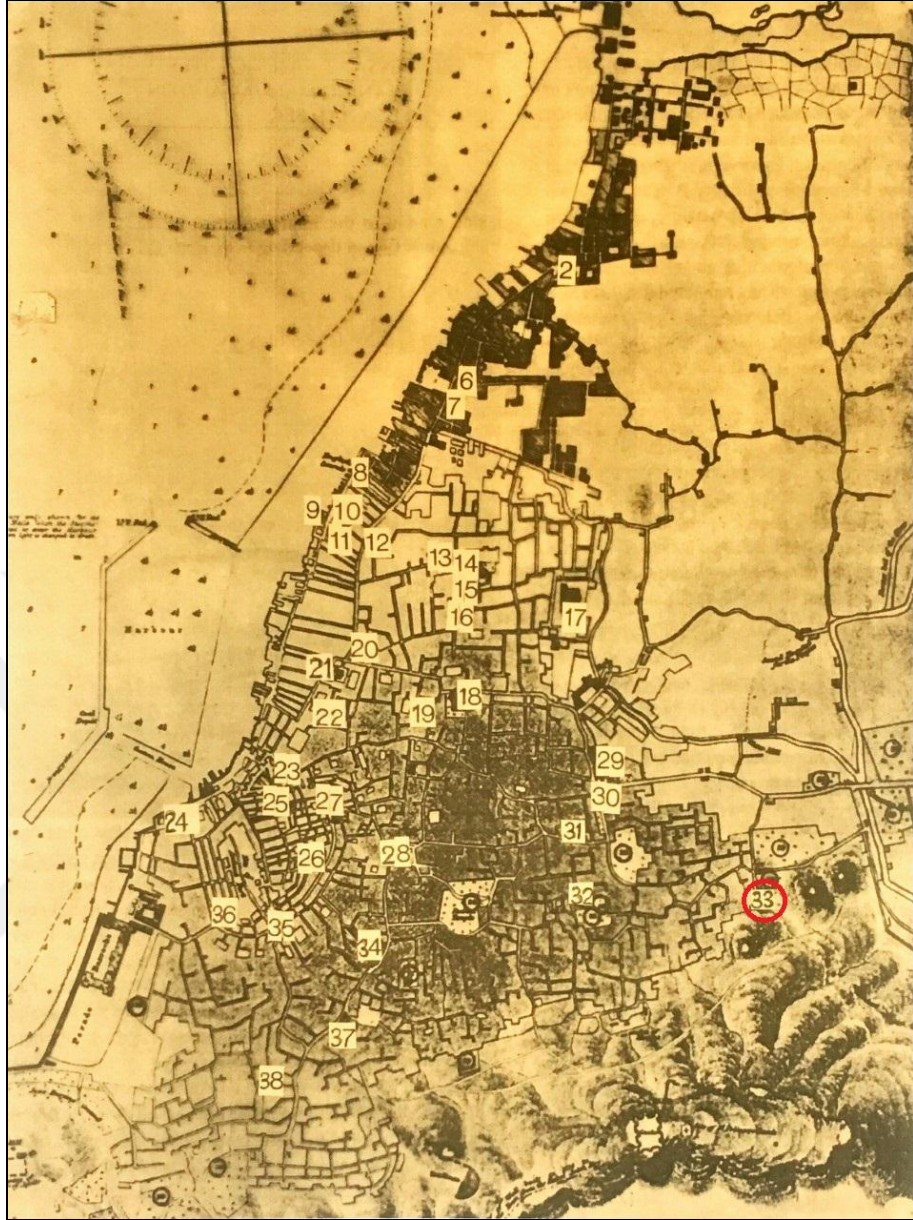
Şekil 5.44 Ayayani Rum Kız Okulu uydu görüntüsü (TKGM, Parsel Sorgulama Uygulaması, 2019)

5.1.3.2 Yapının Tarihçesi

Ayayani Rum Ortodoks Kilisesi'ne bağılı inşa edilen okul ünlü Rum Evangeliki Okulu'nun şubelerinden biriydi (Tutsak, 2002). Giriş kapısının üzerindeki kitabeden yapının geçmişinin 1859 yılına dayandığı düşünölmektedir. Okulun diğeri bir adı Saint Jean Theologu'dur. Rum kız öğrencilere temel eğitim veren okulun öğrenci sayısı 60'dır (Tutsak, 2002). 19. yüzyılın sonlarında 360 öğrenciye eğitim veren yapı, Rum kız öğrenciler için yapılmıştır. Bir dönem Halk Eğitim Merkezi olarak kullanılan yapı, günümüzde atıl durumda bırakılmış ve yağmalanmıştır.

Şekil 5.45 Ayayani Rum Kız Okulu eski fotoğrafı (Koçanaoğulları, 2019)

Şekil 5.46 Thomas Graves 1837 yılına ait haritasında 33 numara – Aya Yani Rum Kilisesi konumu (Beyru, 2011)

5.1.3.3 Mimari Özellikleri

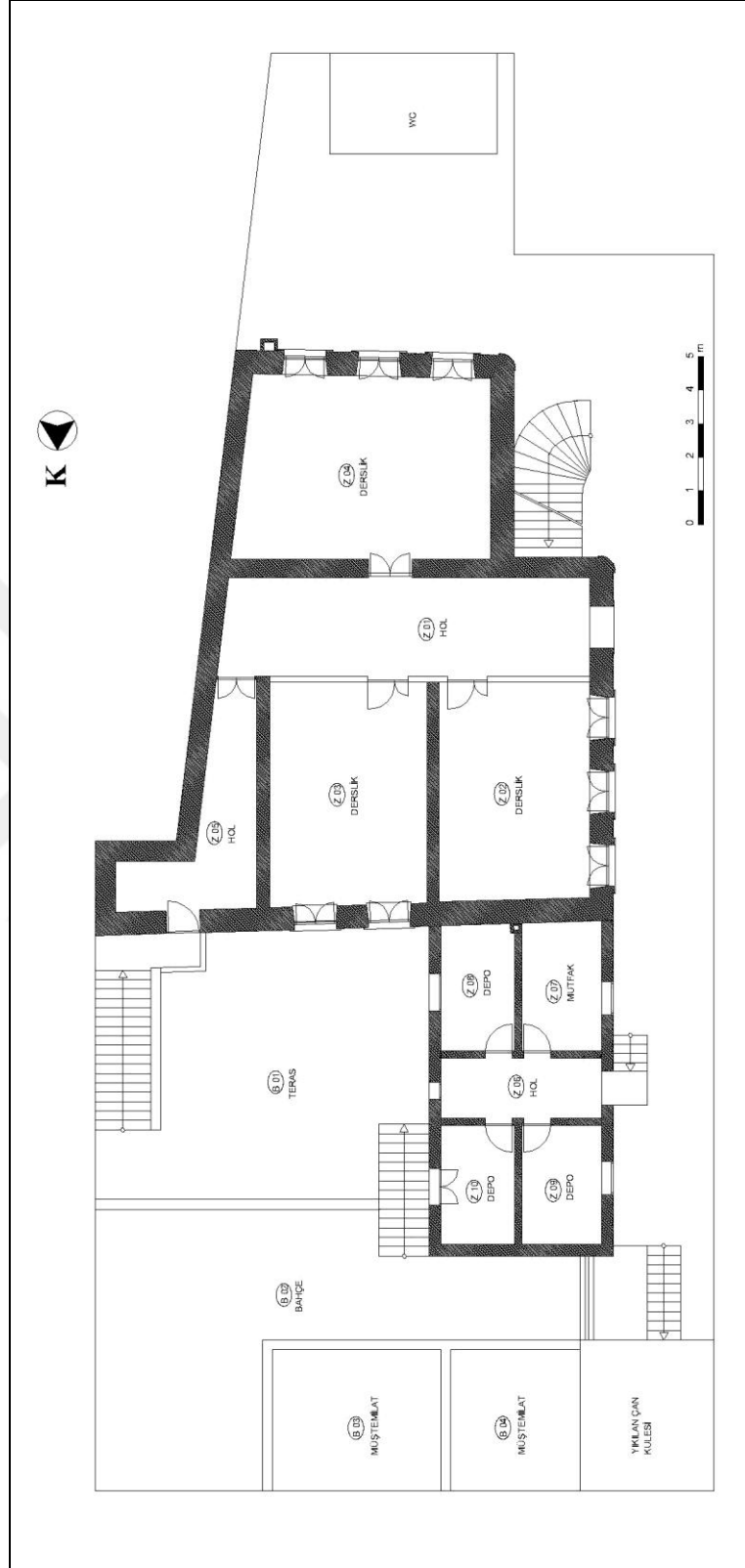
5.1.3.3.1 Çevresel Özellikleri. Yapı, kuzeyinde yıkılan kiliseye ait olan müştemilat yapıları ve bahçesi, güneyinde niteliksiz WC yapısı ile sınırlı bir alana sahiptir. Okula ayrılan alana, yapının güneybatısındaki girişten geçilmektedir. Geçmişte bağlı olduğu kiliseye ait müştemilat ve çan kulesi kalıntıları okul bahçesinde yer alırken, kilise kalıntıları İsmetpaşa İlkokulu'nun bahçesindedir.

5.1.3.3.2 Mekân Organizasyonu. Yapı bodrum, zemin kat ve 1.kat olmak üzere üç kattan oluşmaktadır. Plan şeması oluşturulurken dikdörtgen formlu yapının güney bölümü üç metre geri çekilmiştir. Zemin kat kotunda yapının kuzeyinde sonradan yapıldığı düşünülen dikdörtgen bir kütle bulunmaktadır. Zemin kata giriş batı cephesinin ortasındaki kemerli açıklıktan sağlanmaktadır. Birinci kat girişi ise geri çekilen bölümdeki tek yönlü mermer kaplamalı merdiven ile vurgulanmaktadır. Depo alanlarından oluşan bodrum kata ulaşım, bahçe kotundandır.

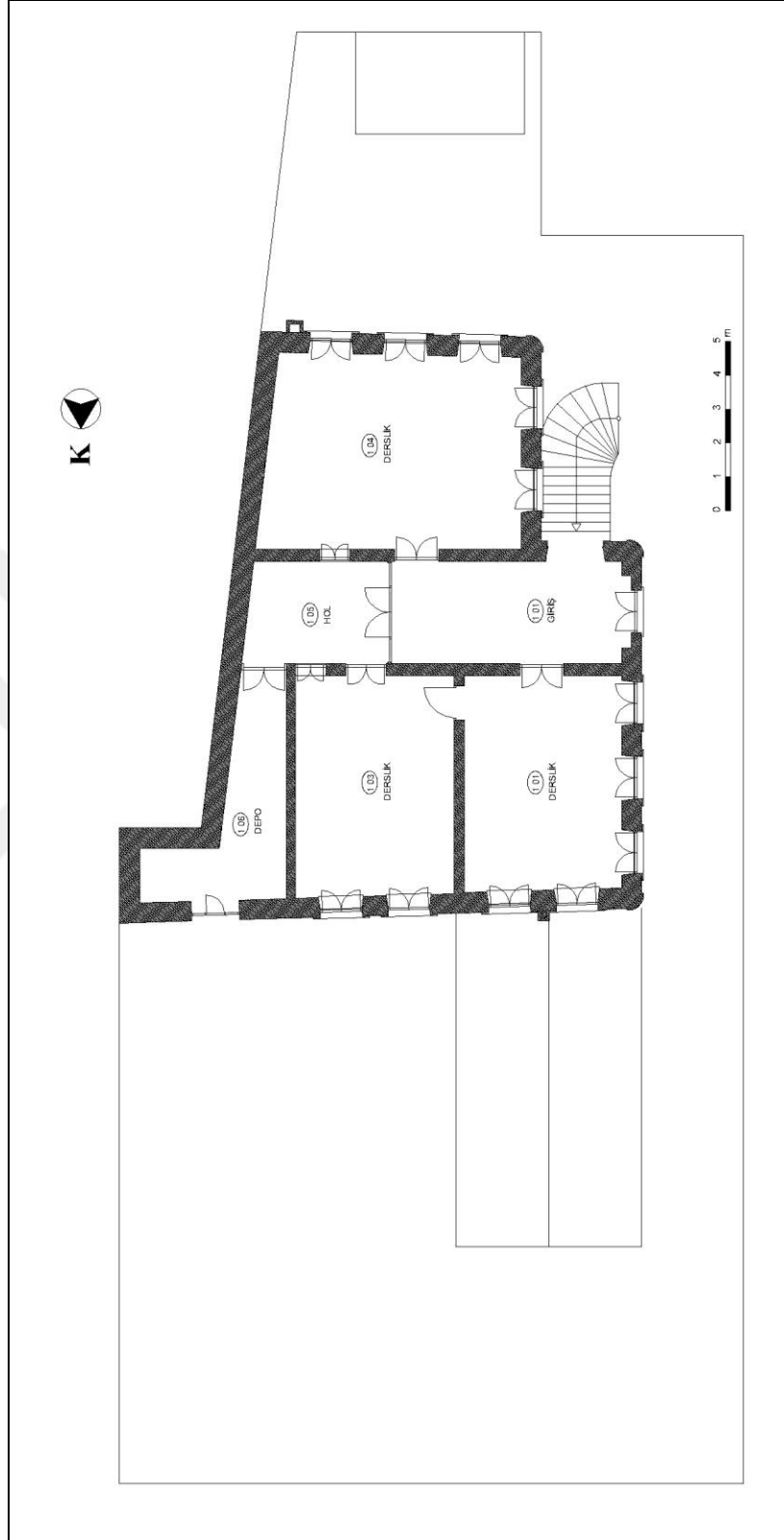
Okul yapısının taban alanı 199 m^2 olup, toplam alanı 398 m^2 'dir. Depo bölümü 55 m^2 , WC bölümü 15 m^2 , kilise müstemilatı 47 m^2 , yıkılan çan kulesi ise 18 m^2 alan kaplamaktadır.

Zemin katta, geniş hol etrafında toplanan üç derslik ve bahçeye geçişin sağlandığı hacim yer almaktadır. Kemerli geniş pencerelerden ışık alan üç hacmin derslik olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Okul yapısını kilise bahçesiyle birleştirmek için yapıldığı bilinen merdivene ulaşım Z 05 mekânından sağlanmaktadır. Cephe düzeninden anlaşılabacağı üzere Z 05 mekânının bir bölümünün sonraki dönemlerde yapıldığı düşünülmektedir. Bahçede iki kat inilerek ulaşılan müstemilat iki bölümden oluşmakta ve yıkılan çan kulesine bağlantısı bulunmaktadır.

Batı cephesinde mermer kaplamalı merdiven ile ulaşılan birinci kat mekânları giriş, depo ve derslikler olmak üzere altı bölümden oluşmaktadır. Zemin kat ile benzer şemada olan birinci katta, yapı halk evine dönüştürüldüğünde gereksinim sebebiyle 101 mekânının iki hacme bölündüğü düşünülmektedir.

Şekil 5.47 Ayayani Rum Kız Okulu zemin kat planı

Şekil 5.48 Ayayani Rum Kız Okulu 1. kat planı

Şekil 5.49 Ayayani Rum Kız Okulu Z 01 mekânı (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.50 Ayayani Rum Kız Okulu Z 04 mekânı (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.51 Ayayani Rum Kız Okulu bahçeye inen merdiven (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.52 Ayayani Rum Kız Okulu 1 01 giriş mekânı (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.53 Ayayani Rum Kız Okulu 1 02 mekânı (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.54 Ayayani Rum Kız Okulu 1 04 mekânı (Kişisel arşiv, 2019)

Yapının kuzey cephesine bitişik konumlanmış servis ve depo bölümü ise, giriş bölümü ve dört hacimden oluşmaktadır. Hacimlerden biri mutfak olarak kullanılırken diğerleri depodur. Kütlenin girişi batı cephesinden sağlanırken, doğusu okul bahçesine bakmaktadır.

Şekil 5.55 Ayayani Rum Kız Okulu'na bitişik servis bölümleri (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.56 Ayayani Rum Kız Okulu'na bitişik servis bölümü WC mekânları (Kişisel arşiv, 2019)

İki hacimden oluşan müştemilat ile çan kulesinden kalan kalıntılar arasında bir geçiş bulunmaktadır. Yıkılan çan kulesinin taş merdivenleri müştemilat ve bahçe kotuna inmektedir. Merdivenlerin üzeri son dönemlerde kapatılarak tek hacimli bir kitle oluşturulmuştur.

Şekil 5.57 Kiliseye ait çan kulesinin taş merdivenleri (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.58 Kiliseye ait müştemilat bölümü (Kişisel arşiv, 2019)

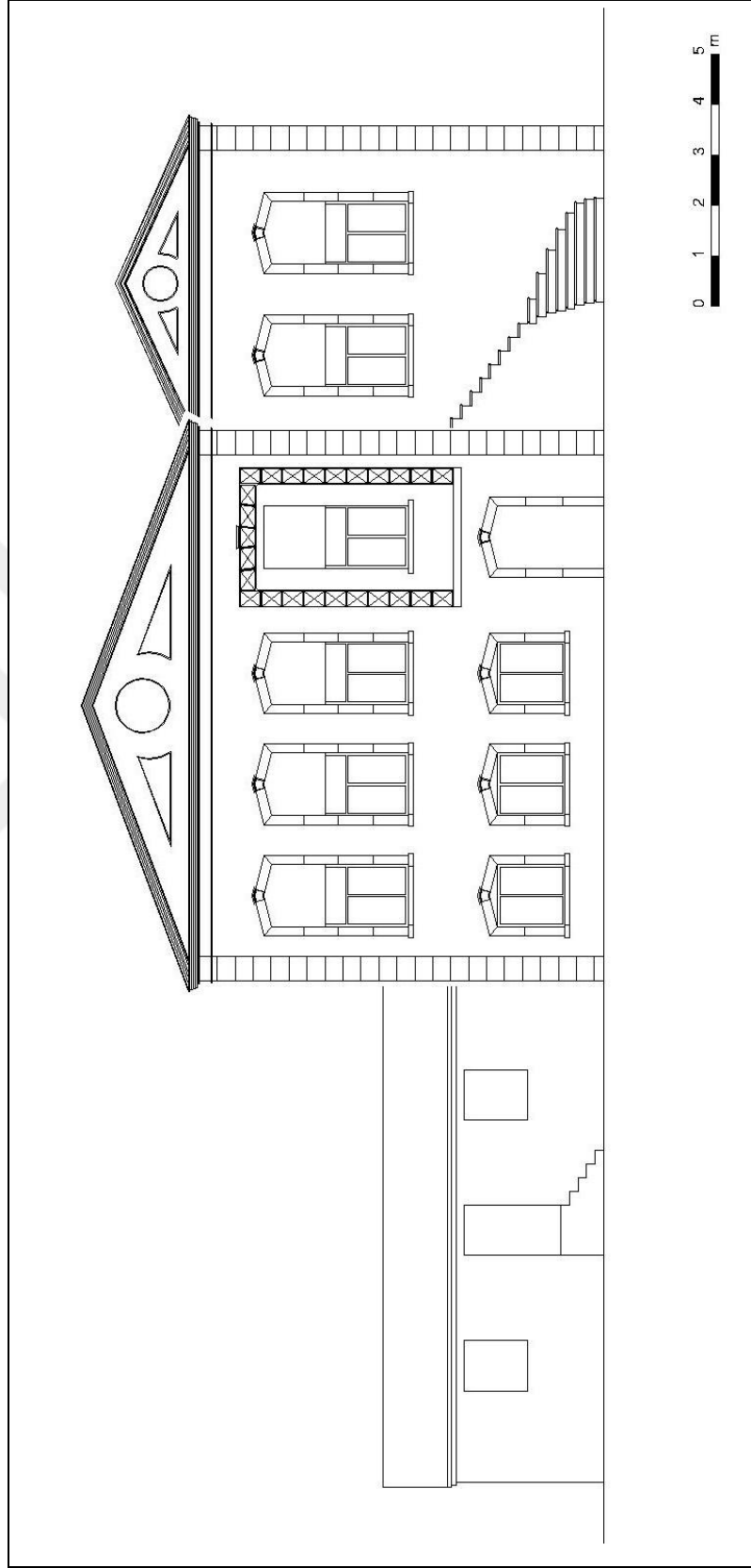
5.1.3.3.3 Cephe Düzeni. Neoklasik tarzda unsurlar içeren yapı yalın bir cephe düzenine sahiptir. Giriş cephesi olan batı cephesinde giriş kapısı ve pencereler taş söveli ve kemerlidir. Kemerler kilit taşı ile taçlandırılmıştır. Simetrik düzendeki açıklıklardan birinci kat kotundakiler daha yüksek, zemin kat kotundakiler ise daha basıktır. Batı cephesinin geriye çekilmiş bölümünde zemin kat sağır iken, birinci katta iki adet kemerli pencere bulunmaktadır. Cephenin giriş bölümü ve geriye

çekilmiş bölümünün üzeri üçgen alınlık ile sonlanmaktadır. Üçgen alınlıklar içinde yuvarlak pencereler yer almaktadır. Yapı köşeleri taş pilastrlar ile yumuşatılmıştır.

Yapının güney cephesi giriş cephesinde olduğu gibi taş söveli ve kemerli pencere açıklıkları ile süslüdür. Birinci katta yüksek, zemin katta basık pencereler simetrik düzendedir. Cephe taş silme ile sonlanmaktadır. Bahçeye bakan kuzey cephesinde, birinci kat kotunda yine taş söveli ve kemerli dört adet pencere yer alırken, zemin kat kotunda iki adet süssüz pencere, bodrum kotuna inen merdiven ve yapıya bitişik servis bölümü bulunmaktadır. Bodrum kat kotunda ise, ahşap kapılı açıklıktan depo mekânlarına ulaşılmaktadır. Kuzey cephesi de tüm cepheler gibi taş silme ile sonlanmaktadır. Yapının doğu cephesi bitişik nizamda kapalıdır.

Şekil 5.59 Ayayani Rum Kız Okulu'nun batı cephesi (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.60 Ayayani Rum Kız Okulu batı cephesi

Şekil 5.61 Ayayani Rum Kız Okulu batı cephesi üçgen alınlık (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.62 Ayayani Rum Kız Okulu güney cephesi (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.63 Ayayani Rum Kız Okulu kuzey cephesi (Kişisel arşiv, 2019)

5.1.3.3.4 Yapım Sistemi. Yapı, yığma sistemde inşa edilmiştir. Taş tuğla almaşık duvarlar üzerinde volta döşemeleri taşımaktadır. Dış duvarlar zemin katta 70 cm'e kadar ulaşırken, birinci katta yaklaşık 50 cm'dir. Yapının kuzeyinde bitişik olarak inşa edilmiş olan depo ve servis alanlarında yığma sistemde dolu tuğla malzeme kullanılmıştır. Kiliseden kalan müştemilat ve çan kulesi ise yine yığma taş tuğla almaşık sistemdedir. Volta döşemeler üzerinde giriş mekânlarında karo siman kaplamalar yer alırken, derslik bölümleri ahşap rabıta ile kaplanmıştır.

Okul ve servis bölümünün çatısı beşik formu ve ahşap konstrüksiyonlu, yıkılan çan kulesinin üzeri beşik formu ve ahşap konstrüksiyonludur. Müştemilat yapısının çatısı ise çökmüştür.

Şekil 5.64 Ayayani Rum Kız Okulu volta döşeme (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.65 Ayayani Rum Kız Okulu kuzey cephesinde sıva dökülmeleri sonucu ortaya çıkan yığma taş tuğla almasıık duvar (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.66 Ayayani Rum Kız Okulu kuzey cephesine bitişik yapının ve yıkılan çan kulesinin çatısı (Kişisel arşiv, 2019)

5.1.3.4 Mevcut Durumu

Eğitim yapısı olarak inşa edilen yapının uzun yıllar yine eğitim işlevinde kullanılması özgünlüğünü korumasını sağlamıştır. Yapının dış duvarları ve döşemelerinde statik açıdan sakınca görülmemektedir. Bu durum, yapının uzun yıllar kullanıldığını ve devamlı bakımının yapıldığını göstermektedir. Yakın dönemde halk evi olarak kullanılan yapı günümüzde kendi haline bırakılmış ve birçok faktör sonucunda yıpranmaya ve zarar görmeye başlamıştır.

Çevresel faktörlerin sonucunda yapı cephelerinde sıva ve boya dökülmeleri, taş sövelerde kirlenmeler ve is oluşumu, taş silmelerde malzeme kayıpları meydana gelmiştir. Yapının iç duvarlarında boya kabarmaları, özellikle üst kotlarda suya bağlı renk değişimleri ve yosunlanmalar, sıva çatlakları gözlemlenmiştir. Konstrüktif (yapısal) çatlaklara rastlanmamıştır. Mermer giriş merdiveninde yer yer kararmalar ve bitki oluşumları görülmektedir.

Şekil 5.67 Ayayani Rum Kız Okulu kuzey cephesi sıva ve boya dökülmeleri, malzeme kayıpları (Kişisel arşiv, 2019)

Volta döşemenin birkaç putrelinde görülen paslanmalar ve sıvası üzerindeki renk değişimleri yapıya su girdiğini göstermektedir. Bodrum duvarlarından yukarı çekilen bir su izine rastlanmadığı için suyun çatıdan geldiği düşünülmektedir. Çatı kiremitlerinden içeri sızan suyun ahşap konstrüksiyonlu çatının taşıyıcı elemanlarına zarar verdiği açıktır.

Şekil 5.68 Ayayani Rum Kız Okulu zemin kat volta döşemesinde renk değişimi (Kişisel arşiv, 2019)

Okul bahçesi terk edilmiş durumda bırakılmış ve müştemilat yapısı yoğun bitki oluşumlarından etkilenmiştir. Kiliseye ait çan kulesinin dış duvarlarında sıva dökülmeleri meydana gelmiş, taş merdiven metruk bir halde bırakılmıştır. Müştemilat yapısının ise çatısı ve doğramaları yok olmuş, sıvaları yüksek oranda dökülmüştür.

Bir süredir sahihsiz kalan yapı hava koşulları dışında beşeri faktörler sonucunda da zarar görmüştür. 2019 Haziran ayında yapının demir kapıları ve korkulukları hırsızlar tarafından sökülerek çalınmıştır.

Şekil 5.69 Ayayani Rum Kız Okulu 1.kat girişindeki demir kapı ve mermer basamaklı merdivenin korkulukları çalınmıştır. Mermer kaplamada kararma ve bitki oluşumları (Kişisel arşiv, 2019)

5.1.3.5 Geçmişten Günümüze Yapının Değişimi

Ayayani Rum Kız Okulu günümüze değin plan şemasında büyük değişikliklere uğramamıştır. Gereksinimler doğrultusunda 1 01 ile 1 05 mekânları arasına ahşap doğrama takılarak iki mekân birbirinden ayrılmıştır. 1 06 ve Z 05 mekânlarının bir bölümü yapıya sonradan eklenmiş ve bahçe ile okul arasında bağlantı kurulmaya çalışılmıştır. Ardından bahçeye inen bir merdiven eklenmiştir. Yapının doğramaları da yenilenmiştir. Batı cephesinde 1. kat pencerelerinden güney yönündeki pencere özgün açıklığa sahip değildir. Eski fotoğraflarının incelenmesi sonucunda pencerenin yerinde daha geniş bir açıklığın bulunduğu, açıklığın bir dönem daraltılarak yeni pencerenin takıldığı görülmektedir.

Kuzey cephesine bitişik konumdaki servis ve depo bölümünün kullanılan malzeme ve çatısının yapının kuzey cephesindeki iki pencereyi engellemesinden dolayı dönem eki olduğu düşünülmektedir. Parsel içinde yer alan çan kulesi yıkılmış, yerine tek mekânlı bir kütle inşa edilmiştir. Çan kulesinin yalnızca taş merdiveni ve kaidesi günümüze ulaşmıştır.

Şekil 5.70 Ayayani Rum Kız Okulu kuzey cephesi ek bölüm (Kişisel arşiv, 2019)

5.1.3.6 Koruma Bağlamında Değerlendirilmesi

Ayayani Rum Kız Okulu bir asırdan uzun süredir ayakta kalabilmiş, neoklasik mimarının unsurlarını barındıran ender yapılardan biridir. Üçgen alınlıklı, simetrik cepheleri neoklasik mimarının yalın örneklerindendir. Evangeliki Rum Okulu'nun şubelerinden biri olan okulun, kentin 19. ve 20. yüzyıllardaki gelişiminde rol oynaması ve fiziksel yapısı hakkında bilgi vermesi açısından korunması esastır.

Yapı gün geçtikçe doğal ve beşeri faktörler altında zarar görmeye devam etmektedir. Çatının onarılması, volta döşemelerin zarar gören putrellerinin yenilenmesi, bahçenin temizlenmesi, iç ve dış duvarda sıva raspaşı yapılarak taş duvarların kontrol edilmesi ve nemli bölgelerin kurutulması gerekmektedir. Yalnızca kalıntıları kalan kiliseye ait müstemilat ve çan kulesi merdivenlerinin onarım için gerekli belgelerinin hazırlanması ve restitüsyon etüdü doğrultusunda okul yapısına kazandırılması gereklidir. Bakımsızlıktan ve ıssızlıktan birçok nitelikli elemanını kaybeden yapının en kısa sürede esaslı onarımının yapılması ve korunarak gelecek nesillere aktarılması kent kimliğinde çarpıcı yer tutan bir yapının sürdürülebilirliği açısından büyük önem taşımaktadır.

5.1.3.7 Sürdürülebilir Koruma Bağlamında Değerlendirilmesi

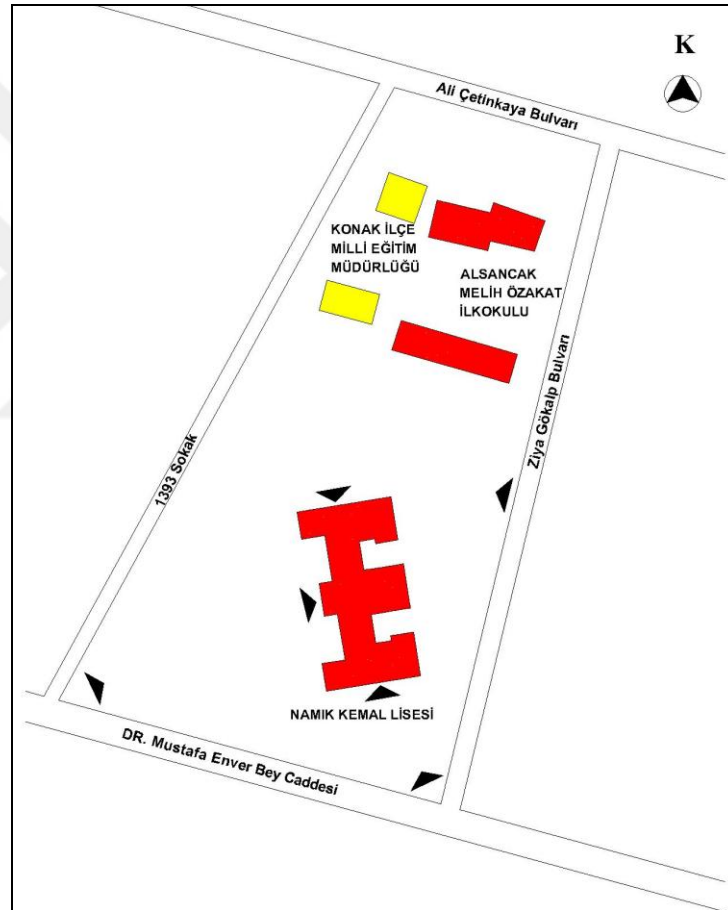
Eğitim yapısı olarak inşa edilen yapı fiziksel ve işlevsel sürdürülebilirliğini günümüze değin getirebilmiş, son yıllarda ise atıl durumda kalmıştır. Döneminin eğitim sistemini yansıtmaması ve kent gelişimine ışık tutan yapı kurum kimliği ile öne çıkmaktadır. Ünlü Evangeliki Rum Okulu'nun şubelerinden biri olan Ayayani Rum Kız Okulu'nun kent belleğindeki yeri kurumun anı değerini yükseltmektedir.

Okul işlevinin ardından bir dönem halk evi olarak kullanılan yapı, işlev benzerliği sonucu özgün niteliğini koruyarak, üzerine nitelsiz elemanlar almadan günümüze ulaşabilmiştir. Özgün kimlik ve niteliğinin zedelenmemesi için yine eğitim odaklı işlevlendirilerek kente ve bölgeye kazandırılmalıdır.

5.1.4 Namık Kemal Lisesi (Rum Evangeliki Okulu – 1909)

5.1.4.1 Yapının Konumu

İzmir'in Alsancak semtinde, Kültürpark karşısında konumlanan yapı, İzmir'in Konak ilçesi Kültür Mahallesi'nde Dr. Mustafa Enver Bey Caddesi, 35 numarada 3336 ada 109 parselde kayıtlı taşınmaz kültür varlığıdır. Parsel, Dr. Mustafa Enver Bey Caddesi, 1393 Sokak, Ali Çetinkaya Bulvarı ve Ziya Gökalp Bulvarı ile sınırlanmaktadır.

Şekil 5.71 İzmir Namık Kemal Lisesi vaziyet planı

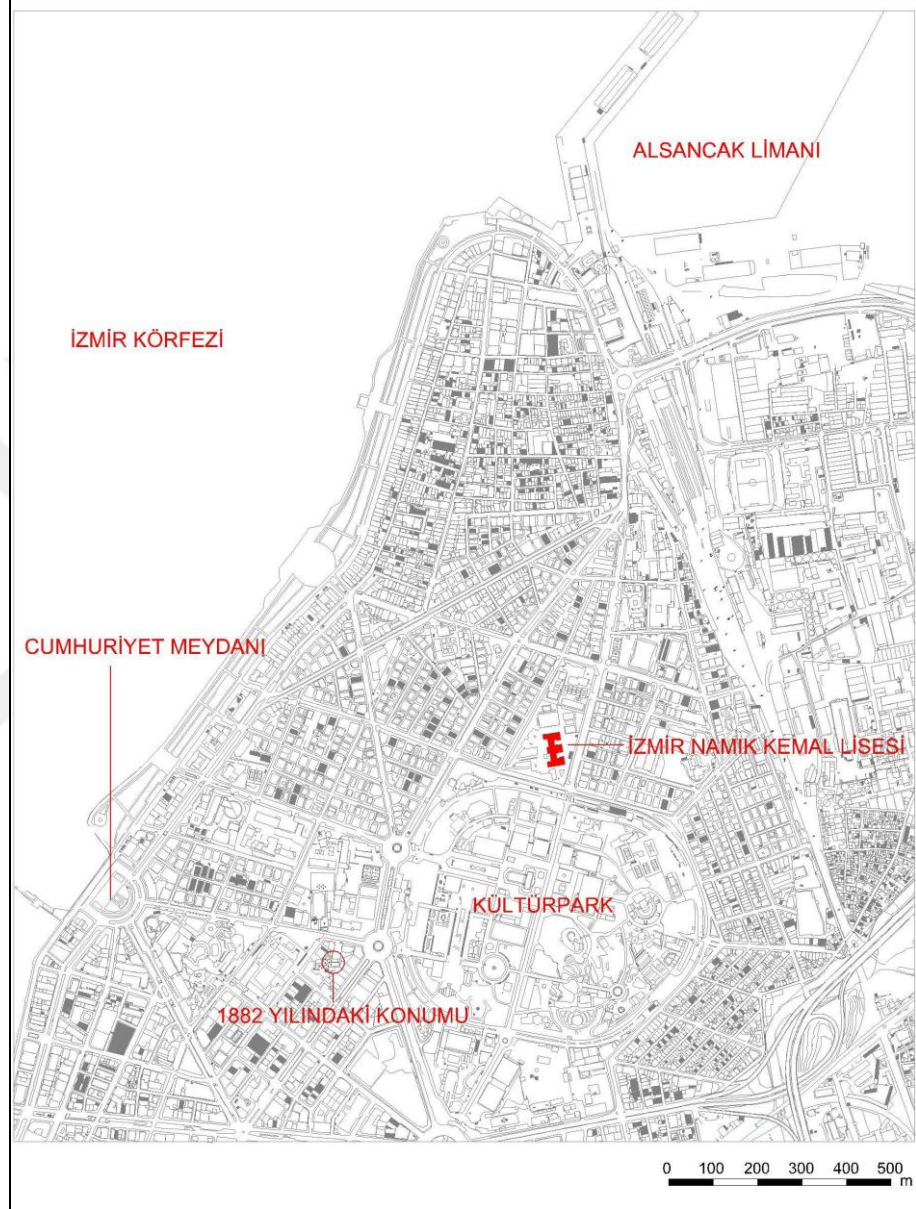
Şekil 5.72 İzmir Namık Kemal Lisesi uydu görüntüsü (Google haritaları, 2018)

5.1.4.2 Yapının Tarihçesi

Bina 1922 yangını sonrası ayakta kalan ender yapılarından. 1733 yılında tüccar Patelis Sevastopoulos ve Georgios Omeros'un girişimleri ile Rum Evangeliki Okulu yapılmıştır. Bu okulda matematik, dil bilgisi, tarih, dinsel ve fiziksel bütün bilim dallarını kapsayan bir eğitim sistemi vardı. Okulda dini eğitimin baskın olduğu, ayrıca işçiler için gece okulunun bulunduğu kaynaklardan öğrenilmektedir. Bunun yanı sıra, okuldaki zengin kütüphane (1200 el yazması, 30 binden fazla kitap) ve çeşitli sergilerin (para koleksiyonu ve heykeller) yer aldığı müze de çarpıcı olarak nitelenebilir. O tarihte okuldaki eğitime verilen değer, buradan mezun olan öğrencilerin diplomasının Fransa'daki mezuniyet diplomasına eşdeğer sayılması ve Atina Üniversitesi'ne başvuruya kabul edilmesinden de anlaşılmaktadır (Şenocak, 2013). Yapı, 1778 yangınında harap olunca yeniden inşa edilmiştir.

1822 yılında Aya Fotini Kilisesi'nin doğusundaki binaya taşınmış, öğrenci sayısı artınca bugünkü yerinde yeni bir bina yapılmıştır. Balkan ve 1. Dünya Savaşları yüzünden 1909 yılında başlayan inşaat 1922 yılında bitmiştir. 19. yüzyıl sonlarında okulun Agia Catherinaki Mahallesi'nde Küpencioğlu, Fasula Mahallesi'nde ise Fasula ve Sofilos adında şubeleri vardı (Atay, 2014). Cumhuriyet'in ilanı ile yapı Türklerin eline geçmiş, 1924'te İzmir Kız Lisesi, 1939'da İzmir İkinci Erkek Lisesi,

1942'de İnönü Lisesi olarak kullanılmıştır. 1937 sonrası Fuar günlerinde pansiyon olarak kullanılmak istense de, başarılı olamamıştır. Yapı 1952 yılından beri Namık Kemal Lisesi olarak hizmet vermektedir.

Şekil 5.73 İzmir Namık Kemal Lisesi'nin günümüzdeki ve 1882 yılındaki konumu

Şekil 5.74 İzmir Namık Kemal Lisesi (Atay, 2014)

5.1.4.3 Mimari Özellikleri

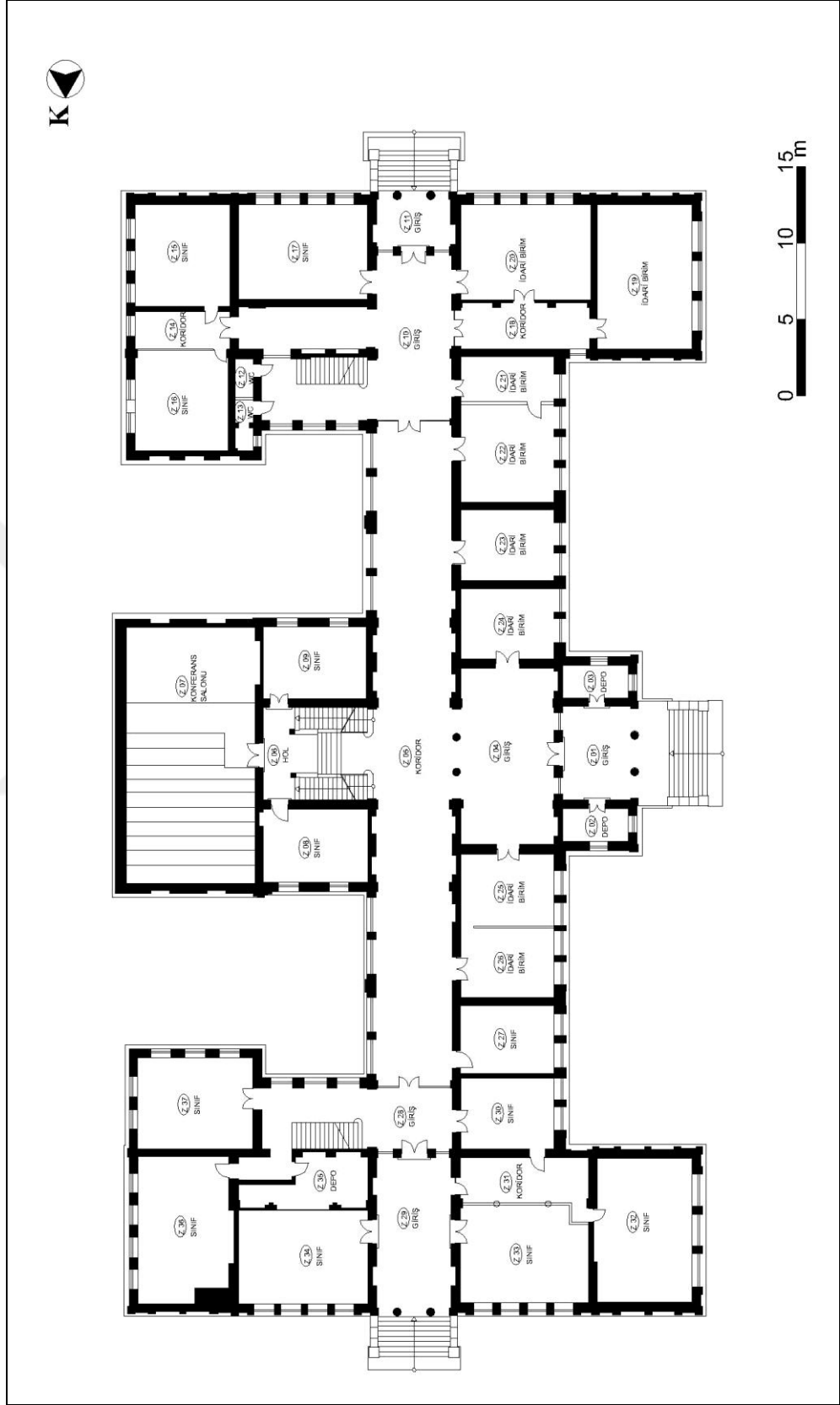
5.1.4.3.1 Çevresel Özellikleri. Yapı, olasılıkla başlangıçta bahçesi ile bulunduğu yapı adası bütünü kullanır iken, süreçte alana farklı birimler de eklenmiştir. Günümüzde Namık Kemal Lisesi ile birlikte Konak Milli Eğitim İlçe Müdürlüğü, Bilim ve Sanat Merkezi, Alsancak Melih Özalp İlkokulu ve bir tekstil dükkânı aynı parsel içindedir. Namık Kemal Lisesi'nin girişi, Dr. Mustafa Enver Bey Caddesi'ne bakan iki köşeden ve Ziya Gökalp Bulvarı'ndan olmak üzere üç tanedir. Günümüz eğitim sistemine uymak amacıyla yapı çevresinde birçok oyun alanı yapılmış ve yeni düzenlemelere gidilmiştir.

5.1.4.3.2 Mekân Organizasyonu. Kuzey-güney yönünde gelişen E formlu yapı doğu yönünde 16 metre kadar, batı yönünde ise orta kısımda dört metre, uç kısımlarda dokuz metre uzanmaktadır. Bodrum kat, zemin kat, 1. kat ve kütlenin tam ortasında yer alan teras katlarından oluşmaktadır. Ana girişi batı yönünden olan yapının, kuzey ve güney yönlerinden iki girişi daha vardır. Dokuz basamak yükseltilmiş ana giriş, köşelerde iki mermer pilastr, ortada ise iki adet iyon başlıklı mermer sütun ile vurgulanmıştır. Yarı açık ana giriş mekânının kuzey ve güney yönlerinde olmak üzere birer küçük mekân bulunmaktadır. İki yanında metal pencereleri olan mermer söveli ve mermer eşikli metal kapı ile binaya girilmektedir.

İki kare kolonun ve Dorik başlıklı iki mermer sütunun karşıladığı giriş holünün kuzey ve güney yönlerinde ahşap kapılar ile geçişin yapıldığı mekânlar, doğu yönünde ise katlara ulaşımın sağlandığı iki yandan başlayıp ortada birleşen üç kollu, mermer kaplamalı merdiven yer almaktadır. Doğu yönünde beş basamak inilerek karşıda konferans salonu, yanlarda ise sınıflara geçilmektedir.

Kuzey-güney yönünde uzanan ana dağılım holü ahşap rüzgârlıklar ile sonlanmaktadır. Koridorun doğu yönünde bahçeye açılan metal pencereler, batı yönünde ise idari birimlerin yer aldığı mekânlar bulunmaktadır. Rüzgârlıklar geçildiğinde ise E formun kuzey ve güney kollarındaki çift kollu mermer basamaklı merdivenler ile üst kata ulaşılmaktadır.

Yapının kuzey ve güney girişleri ana girişte olduğu gibi mermer basamaklardan çıkılıp iki mermer sütunun oluşturduğu açıklıklardan ulaşılan yarı açık mekânlardır. Kuzey girişi 10 metre, güney girişi ise üç metre derinliktedir. Güney kolunun doğusunda sınıflar, batısında idari birimler, kuzey kolunda ise sınıflar ve depo yer almaktadır.

Şekil 5.76 İzmir Namık Kemal Lisesi giriş cephesi (Kişisel arşiv, 2019)

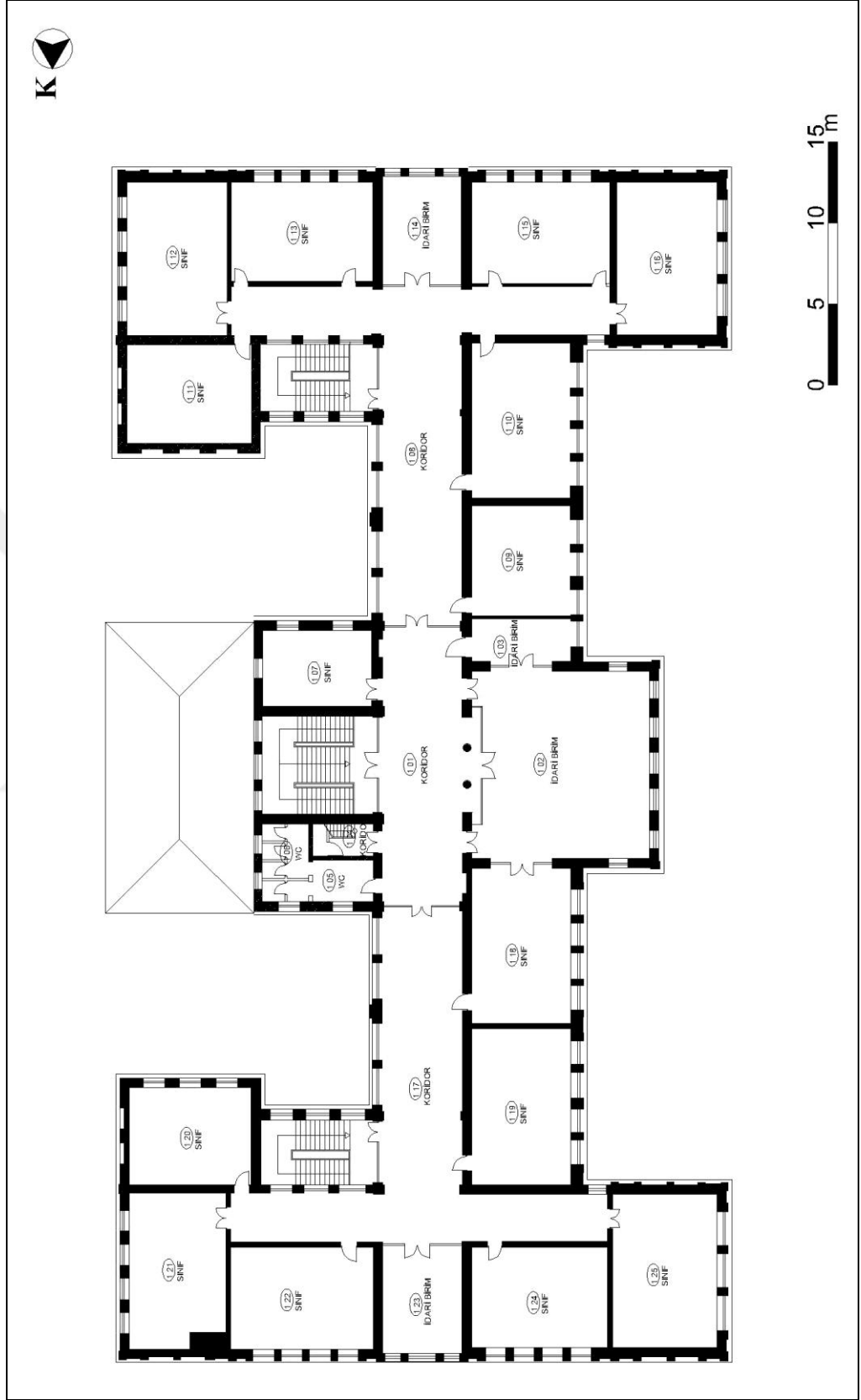

Şekil 5.77 İzmir Namık Kemal Lisesi ana girişi (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.78 İzmir Namık Kemal Lisesi zemin kat ana holü (Kişisel arşiv, 2019)

Yapının tam ortasındaki ana merdivenlerden üst kata çıkıldığında ahşap rüzgârlıklardan ana dağılım holüne ulaşılmaktadır. Holün batı yönünde, ana girişin tam üstünde, girişinde iki sütunun bulunduğu geniş öğretmenler odası, kuzey ve güney yönünde sınıflara dağılımın sağlandığı koridorlar, merdivenin hemen yanında ise WC mekânları ve teras katlara ulaşımın sağlandığı ahşap merdiven yer almaktadır. Ana holün kuzey ve güney doğrultusunda, en uç noktalarındaki iki mekân müdür yardımcılarının odaları, diğer mekânlar ise sınıf olarak kullanılmaktadır.

Şekil 5.79 İzmir Namık Kemal Lisesi 1. kat planı

Şekil 5.80 İzmir Namık Kemal Lisesi 1.kat koridoru (Kişisel arşiv, 2019)

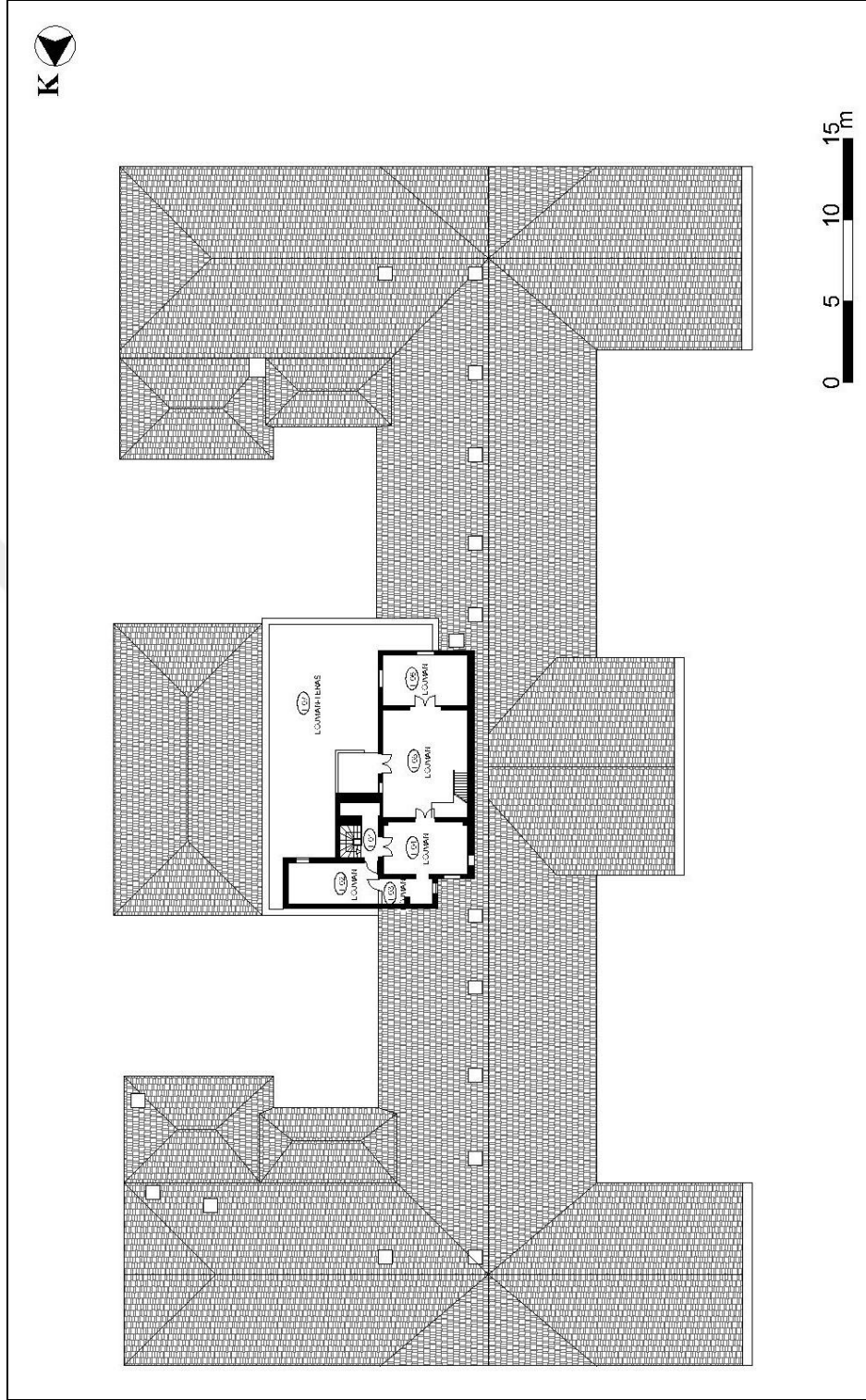

Şekil 5.81 İzmir Namık Kemal Lisesi kuzey kolundaki merdiven (Kişisel arşiv, 2019)

Ana merdivenin kuzeyindeki mekândan çift kollu ahşap merdiven ile geçmişte lojman olarak kullanılan günümüzde atıl durumdaki teras katına ulaşılmaktadır. Merdivenin kuzeyinde uzun bir mekân, güneyinde WC, batısında ise birbirini arkasına sıralanmış üç mekân vardır. Geniş odanın batısındaki ahşap L formlu merdiven ile ikinci teras katına, doğusundan ise geniş teras mekânına ulaşılmaktadır. İkinci teras katı tek mekânlı olup, kuzey ve güneyinde birer teras bulunmaktadır.

Şekil 5.82 İzmir Namık Kemal Lisesi'nin teras katı (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.83 İzmir Namık Kemal Lisesi teras katı planı

Şekil 5.84 İzmir Namık Kemal Lisesi'nin teras katı (Kişisel arşiv, 2019)

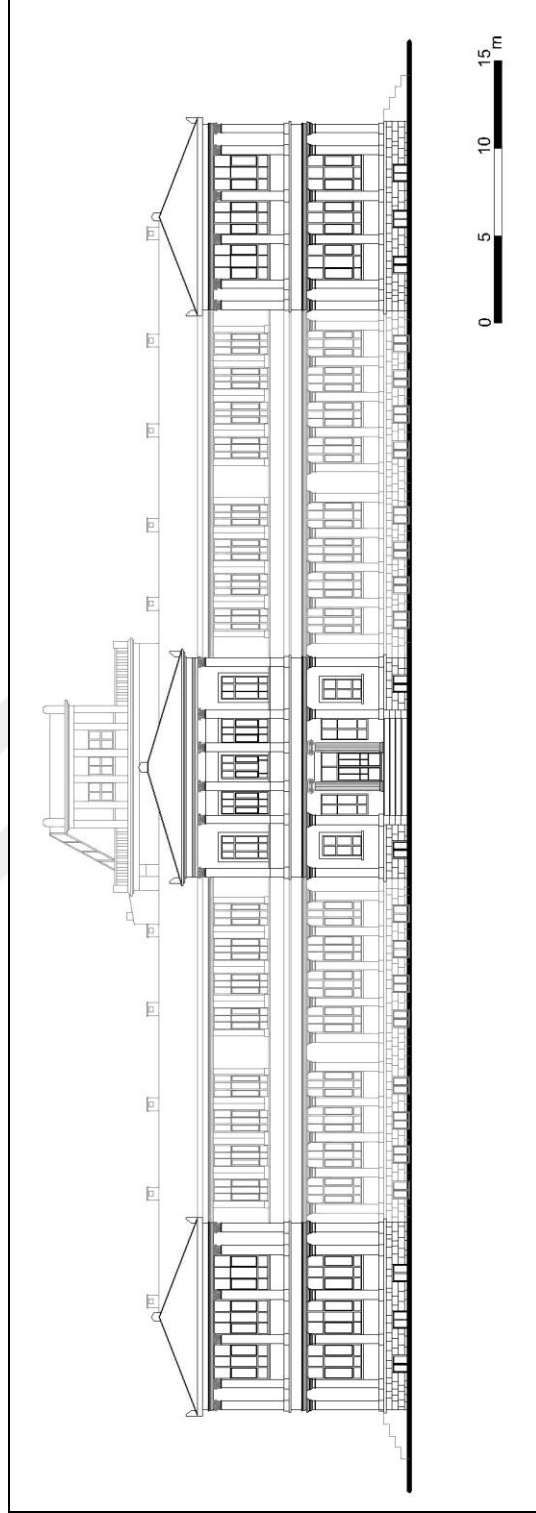
5.1.4.3.3 Cephe Düzeni. İzmir'in kimliğinde önemli yer tutan kültür varlıklarından Namık Kemal Lisesi, kütleli, mekânsal ve cephesel bağlamda değerlendirildiğinde, “anıtsal, yalın, simetrik” olma özellikleri çarpıcı karakteristikler olarak belirtilebilir. Yapı boyutu, cephesinde yer alan sütunlar ve başlıkları, üçgen alınlıklar gibi öğelerin varlığı ile anıtsaldır. Yoğun bezeme içermemesi ile yalın, tüm cephelerde baskın bir simetri görülmesi ile simetriktir.

Bodrumlu ve iki katlı yapının merkezinde iki kat daha yükselen kule bulunmaktadır. Ana girişin bulunduğu batı cephesi kuzey ve güney yönlerindeki kolların ve giriş kısmının dışa taşırılması ile vurgulanmıştır. Öne çıkan üç kütle üçgen alınlık ile taçlanmaktadır. Kütlelerin köşelerinde zemin katta Dorik, birinci katta ise Korint başlıklı pilastrlar bulunmaktadır. Aynı düzende pilastrlar pencere boşluklarını da sınırlamada kullanılmıştır. Ana giriş önündeki mermer kaplamalı merdivenler, mermer sütunlarla vurgulanmaktadır. Yapının katları cephe düzeninde de kat silmeleri ile dışa yansıtılmıştır. Cephe bodrum katta kesme taş kaplı, üst katlarda sıvalı ve boyalıdır. Zemin ve 1. kattaki üç bölümlü metal pencerelerin dıştaki iki kanadı içeri açılmakta, orta bölümü sabittir. Bodrum kat pencereleri ise ahşap olup, çift kanatlıdır.

Şekil 5.85 İzmir Namık Kemal Lisesi batı cephesi girişi (Kişisel arşiv, 2019)

Kuzey ve güney cepheleri de batı cephesinde olduğu gibi simetrik düzende olup cephenin tam orta aksından yapıya giriş sağlanmaktadır. Batı cephesinden farklı olarak baskın olan bir kütle kuzey ve güney cephelerinde yer almamaktadır. Fakat giriş bölümleri batı cephesinde olduğu gibi üçgen alınlık ile taçlanmakta ve iyonik mermer sütunlar ile vurgulanmaktadır. Kuzey ve güney cephelerindeki pencere düzenleri de batı cephesi ile aynıdır.

Şekil 5.86 İzmir Namık Kemal Lisesi batı cephesi

Şekil 5.87 İzmir Namık Kemal Lisesi güney cephesi girişi (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.88 İzmir Namık Kemal Lisesi Güney Cephesi Girişi Mermer Sütun (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.89 İzmir Namık Kemal Lisesi güney cephesi girişi vurgulayan üçgen alınlık ve taş pilastr (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.90 İzmir Namık Kemal Lisesi Kuzey Cephesi (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.91 İzmir Namık Kemal Lisesi kuzey cephesi (Kişisel arşiv, 2019)

Yapının en yalın cephesi olarak nitelendirilebilecek doğu cephesinde ise dışa taşan kütleler üçgen alınlık yerine tüm cephelerde devam eden taş silme ile sonlanmaktadır. Orta bölümde dışa taşan kütle kademeli bir yapıya sahip olup, en uç kısmı tek katlı, orta kısmı ise iki katlıdır. Pencere boşlukları ve kütle genişliği ile bu cephe de simetrik bir düzene sahiptir. Katları birbirinden ayıran kat silmeleri bu cephede de sürmektedir. Pencere boşlukları arasındaki pilastrlar ise koridor cephelerinde görülürken, dışa taşan kütlelerde görülmemektedir.

Şekil 5.92 İzmir Namık Kemal Lisesi doğu cephesi (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.93 İzmir Namık Kemal Lisesi Doğu Cephesi Köşe Pilastrları (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.94 İzmir Namık Kemal Lisesi Kuzey Koridor Cephesi (Kişisel arşiv, 2019)

5.1.4.3.4 *Yapım Sistemi.* Yapı, yığma taş olarak tasarlanan duvarlar ve betonarme kirişlerle desteklenen karma bir sistem yansıtır. Taş temeller üzerinde yükselen yapının 50-65 cm kalınlığındaki yığma taş duvarları, bodrum katın sıvasız duvarlarında görülebilmektedir. Doğu cephesi yığma taş sistemde; teras kat duvarları ise betonarme sistemlerle desteklenen dolu tuğla malzeme ile inşa edilmiştir.

Şekil 5.95 İzmir Namık Kemal Lisesi bodrum kat kazan dairesi (Kişisel arşiv, 2019)

Yapının zemin kat döşemeleri ile bodrum kat mekânlarındaki sıvalı ve sıvasız tavanların volta döşeme olduğu açıkça görülürken, birinci kat döşemeleri yarı açık giriş mekânlarında kaset, iç mekânlarda ise ana kirişlerin desteklediği plak döşemedir. Birinci katta ana dağılım holü ile öğretmenler odasının tavanlarında kaset, diğer hol ve mekânların tavanlarında betonarme kirişlerin desteklediği plak döşeme algılanmaktadır. Teras kat ise, betonarme kirişlerle desteklenen plak döşemedir.

Şekil 5.96 İzmir Namık Kemal Lisesi Bodrum Kat Tavanı, Volta Döşeme (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.97 İzmir Namık Kemal Lisesi zemin kat kaset döşeme (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.98 İzmir Namık Kemal Lisesi 1. kat kaset döşeme (Kişisel arşiv, 2019)

Yapının düşey sirkülasyonu bodrum ve zemin katta mermer kaplamalı betonarme merdivenler, teras katta ise ahşap merdivenler ile sağlanmaktadır. Ahşap konstrüksiyonlu çatı kırma formludur ve üzeri Marsilya tipi kiremit ile örtülüdür. Teras katlarının üzeri ise yine terastır.

Şekil 5.99 İzmir Namık Kemal Lisesi marsilya kiremit ile örtülü ahşap çatı (Kişisel arşiv, 2019)

5.1.4.4 Mevcut Durumu

Günümüzde yapının özgün işlevinde ve özgün durumu ile kullanılıyor olması günümüze ulaşmasını ve devamlı bakımının yapılmasını sağlamıştır. Zemin ve birinci katta görülen birkaç sıva çatlağı ve sıva dökülmesi dışında herhangi bir hasar algılanmamaktadır. Yapının bu katlarının tersine, günümüzde kullanılmayan teras katı metruk durumdadır. Teras kata ulaşımı sağlayan ahşap merdiven dengeli ve sağlam değildir. Katta bulunan ahşap doğramalar ise, çoğunlukla yok olmuşlardır. İç ve dış duvarlarda sıva dökülmeleri mevcuttur. Dökülen yerlerden açığa çıkan betonarme kolon çelikleri paslanmış ve taşıyıcılığını yitirmiştir. Herhangi bir müdahale yapılmaması durumunda yıkılması kaçınılmazdır.

Şekil 5.100 İzmir Namık Kemal Lisesi teras katı boya dökülmeleri ve aşınmalar (Kişisel arşiv, 2019)

5.1.4.5 Geçmişten Günümüze Yapının Değişimi

Rum Evangeliki Okulu'nun en büyük değişimi konumunda yaşanmıştır. İlk olarak 1733 yılında inşa edilen yapı, yangında zarar görünce 1778 yılında yeniden inşa edilmiş, 1822 yılında Aya Fotini Kilisesi'nin yanındaki binaya taşınmış, 1909 yılında ise günümüzdeki konumunda inşa edilmiştir. Bu süreç içerisinde kurum kimliğini korumuş ve kent belleğinde yer edinmiştir.

İlk yapıldığı yıllarda parsel içinde tek yapı konumundaki Evangeliki Okulu, günümüzde parselin kuzey yarısını başka kurum ve yapılarla paylaşmaktadır. Ayrıca Okul bahçesi günümüz eğitim sistemine uygun şekilde yeniden düzenlenmiştir. Yapı içerisinde de kullanım dâhilinde bazı değişiklikler yapılmıştır. Zemin katta Z 07 mekânı konferans salonuna çevrildiğinde pencere açıklıkları kapatılmıştır. Z 14 – Z 16, Z 31- Z 32 ve Z 34 – Z 35 mekânları arası kapatılarak mekân organizasyonu değiştirilmiş, 1 05 ve 1 06 mekânları ise WC olarak düzenlenmiştir. 1. Teras katta geniş terastan iç mekânlara geçişte üzeri kapalı niteliksiz bir alan oluşturulmuştur.

5.1.4.6 Koruma Bağlamında Değerlendirilmesi

Kentteki tarihi yapılar doğal afetler, yangınlar, bayındırlık ve terk gibi sebepler sonucunda zarar görebilmektedirler. Yangında ahşap kısmı yok olan Saint Joseph, günümüzde kullanılmayan metruk durumdaki Ayayani Rum Kız Mektebi ve yol çalışmaları sebebiyle yıkılan İtalyan Okulu buna örnek gösterilebilir. Rum Evangeliki Okulu, özgün nitelikleriyle günümüze dek ayakta kalabilmiş ender yapılardandır. Bunun yanı sıra yapı kentin 19. ve 20. yüzyıldaki gelişim sürecine tanıklık etmektedir. Yapının 1882 yılındaki ve 20. yüzyıldaki konumu Rum Mahallesi'nin sınırlarının algılanmasını sağlamakta ve kentin gelişim sürecine ışık tutmaktadır. Yapının büyüklüğü ve anıtsallığı Rumların 20. yüzyılda kent içindeki yoğun nüfusunu ve zenginliğini yansıtmaktadır.

Yapı, yığma ve yeni geliştirilen betonarme sistemin birlikte kullanılması, karma sistemin gelişim sürecini yansıtmaları ve yapı teknolojisinde yenilik oluşturmaları açısından da korunmaya değerdir.

Yapının mevcut durumu değerlendirildiğinde, bazı yıpranmalar gözlenmektedir. Büyük bir bahçe içerisinde yer alan yapının cephelerinde malzeme kaybı, nem sorunu, kirlenme gibi bozulmalar algılanmakta, bina bakım gerektirmektedir. Bodrum katta ise, tavanda yer alan niteliksiz kaplamalar volta döşemeyi saklaması sebebiyle yapının özgün kimliğini bozmaktadır.

Öte yandan eserin etkisini daha çarpıcı duruma getirmek, bütüncül olarak işlevsel sürdürülebilirliğini sağlamak açısından kullanım bağlamında da bazı düzenlemelerin yapılması uygun olacaktır. Günümüzde okula yaklaşımda kullanılan yapının güneyindeki bahçe kapısı yerine, batı cephesinin tam karşısındaki girişin işlevli kavuşturulması ağaçlarla tanımlanmış lineer bir aksın nihayetinde girişe ulaşılması eserin algısını güçlendirecektir. Metruk durumdaki teras katlarının yeniden özgün işleviyle lojman olarak yaşatılarak korunması yapının özgünlük değerine katkı sağlayacaktır. Oyun alanlarının ve öğelerinin yapıya çok fazla yaklaşmış olması da, eserin algısını olumsuz yönde etkilediğinden yeniden düzenlenmesi olumlu olacaktır.

5.1.4.7 Sürdürülebilir Koruma Bağlamında Değerlendirilmesi

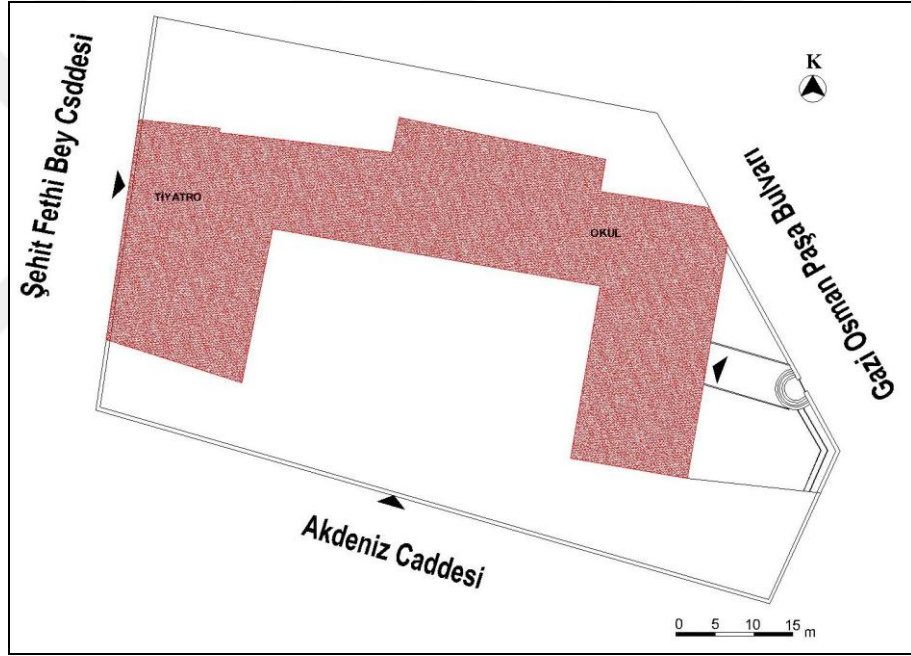
İki asrı aşkın süredir kurum ve isim değişikliğine karşın işlevsel sürdürülebilirliği olan yapı, kent kimliğinde ayrıcalıklı yeri olan ender örneklerdendir. Somut olmayan kültürel miras olarak kurum kimliği, bu kurumda yetişen kişiler, yapının anı değeri bağlamında kişilerin ve kentin belleğinde farklı bir yere sahiptir. Çok kültürlü kentte, farklı toplumların kültürü birbirini etkileyerek ve bütünleşerek İzmir'in kültürünü oluşturmuştur. Bunda eğitim yapıları yanısıra, okullarda verilen eğitim de etkilidir. Namık Kemal Lisesi, kentteki tüm toplumlardan bireylerin eğitiminde yer tutan bir kimliğe sahiptir. Tarihsel süreçte konum ve mekân değiştirmekle birlikte eğitim işlevinin sürdürülebilirliği sağlanmıştır. Bu durum, kültürlerin harmanlanması ve uyumlu birliktelik ile açıklanabilir.

Günümüzdeki konumunda bir asrı aşkın süredir fiziksel ve işlevsel sürdürülebilirliği olan yapının, yine özgün işlevinde kullanılarak yaşatılmaya devam edilmesi ve lojman bölümünün yapıya kazandırılması yapının bütüncül korunmasını sağlayacaktır.

5.1.5 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi (Lazarist Rahipler Okulu)

5.1.5.1 Yapının Konumu

İzmir İli, Konak İlçesi, Akdeniz Mahallesi Akdeniz Caddesi 7 numaradaki yapı, 81 pafta 979 ada 15 parselde kayıtlı kültür varlığıdır. Parselin batısında, bitişiğinde yer alan 3 parsel de yapı kompleksine dâhildir. Parsel Akdeniz Caddesi, Gazi Osman Paşa Bulvarı, Şerif Fethibey Caddesi ve 17 parsel ile sınırlanmaktadır. Parsele giriş Akdeniz Caddesi, Şerif Fethibey Caddesi ve Gazi Osman Paşa Bulvarı'ndan sağlanmaktadır.

Şekil 5.101 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Vaziyet Planı

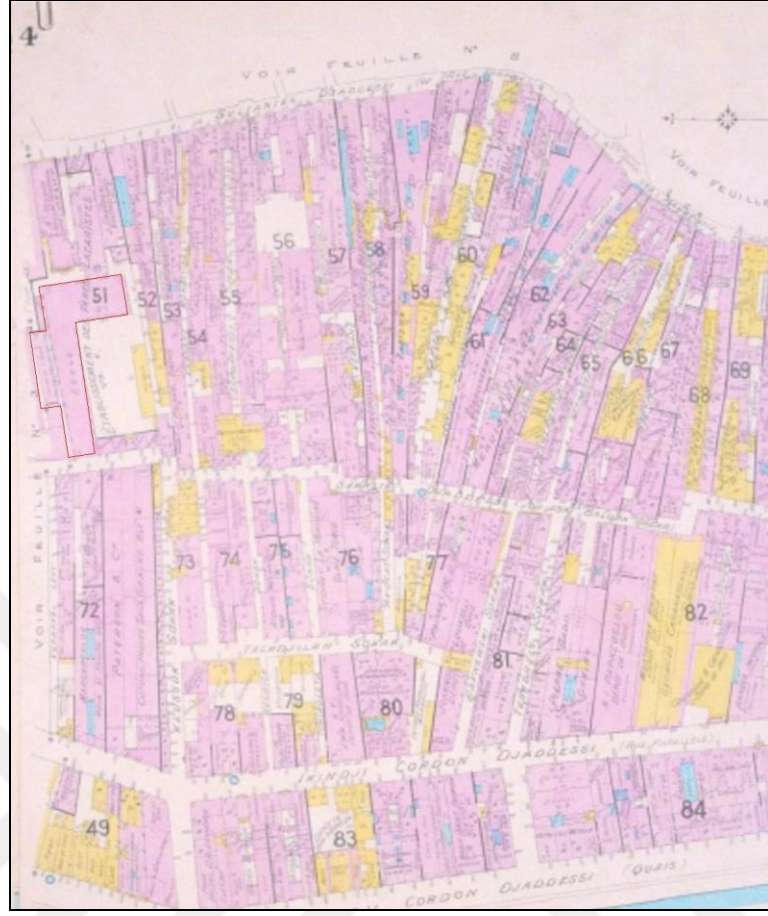

Şekil 5.102 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi uydu görüntüsü (TKGM, Parsel Sorgulama Uygulaması, 2019)

5.1.5.2 Yapının Tarihçesi

1837 yılında Fransız Lazarist Rahipler tarafından inşa edilen okulun diğer bir adı Propaganda Koleji'dir. Erkek çocukların okuduğu okul hem yatılı, hem de gündüz öğrenci okutmaktaydı (Tutsak, 2002, s.50). 1890'lı yıllarda okulda Osmanlı, Fransız, Rum, İtalyan, İngiliz, Avusturyalı, Rus, İsviçreli, Alman ve hatta Romen olmak üzere birçok milletten öğrenci okumaktaydı (Tutsak, 2002). 1837 yılında ilk kurulduğunda okulda 102 öğrenci bulunmaktaydı (Şenocak, 2011). Okul 1891 yılında Yunanistan'daki okullara denk sayılmıştır.

Okul, 1909 yılında Fransız Rum Ticaret Lisesi adını almış, 1924 yılında ise Tevhidi Tedrisat Kanunu ile millileştirilmiş ve 1935 yılında Lisan ve Ticaret Mektebi olmuştur (Özbakan ve Altun, 2013). Okul 1905 yılına ait sigorta planında "ÉTABLISSEMENT DES PÈRES LAZARISTES" adıyla gösterilmiştir.

Şekil 5.103 1905 tarihli Sigorta Planı, pafta no:4 (APİKAM arşivi, 2019)

5.1.5.3 Mimari Özellikleri

5.1.5.3.1 Çevresel Özellikleri. Yapı kompleksi iki parselden oluşmaktadır. 15 parseldeki L formu bölüm yapının özgün bölümüdür. 3 parsel ise yapıya sonradan eklenen tiyatro ve kantin bölümüdür. 3 parselin zemin katı kantin olarak, üst katları ise tiyatro ve konferans salonu olarak kullanılmaktadır. Sınıflar ve idari kısım iki parsel arasında kalan dikdörtgen geniş bahçeye bakmaktadır. Sınıfların kuzeyinde ufak açık bir koridor ve koridordan bağlanan uzun bir kitle yer almaktadır. Söz konusu kitle 17 parsel ile bitişik ve sağırdır.

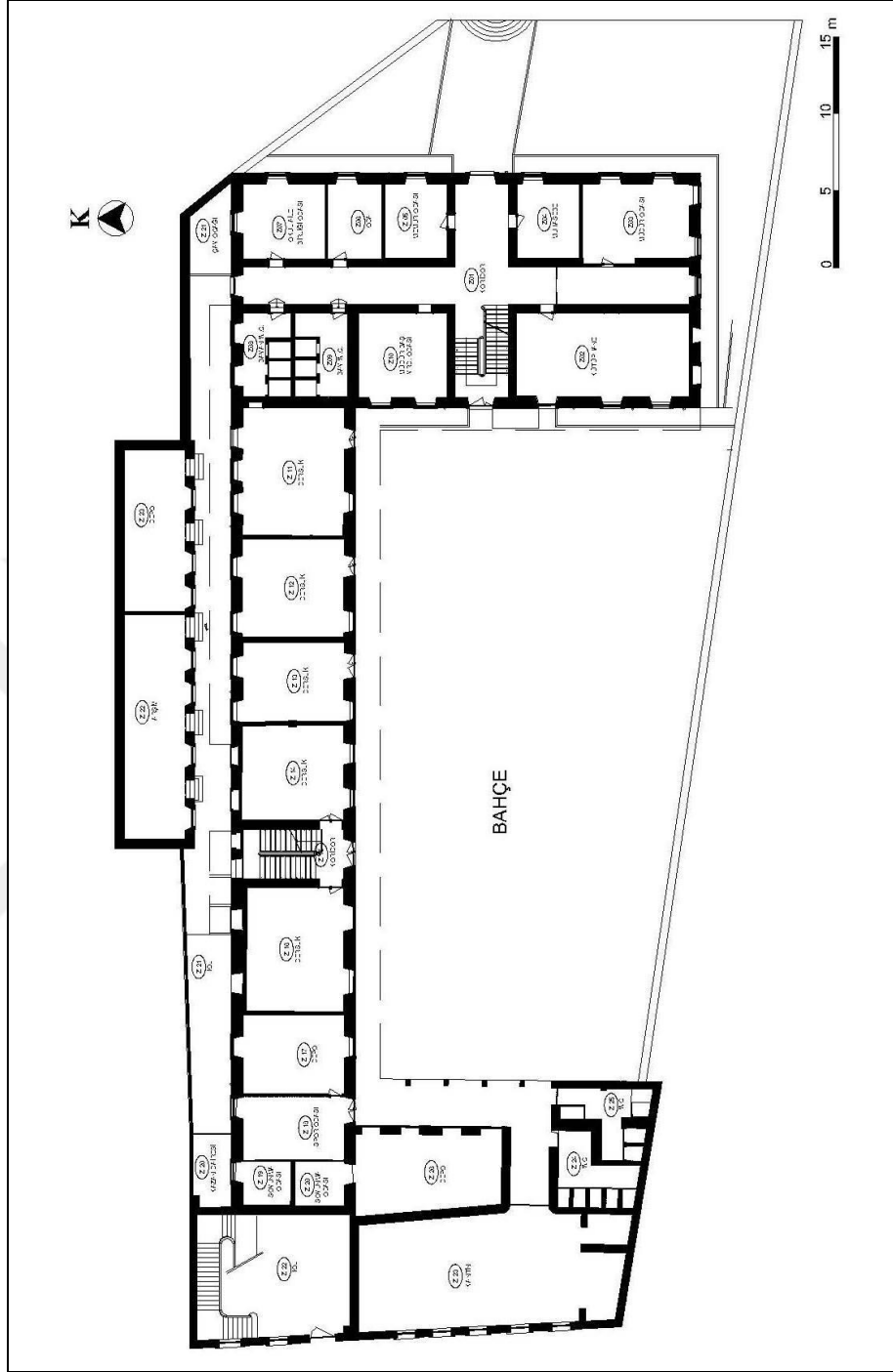
5.1.5.3.2 Mekân Organizasyonu. U formu yapı yapıldığı ilk dönemde L formu olup, batı yönündeki kitle yapıya sonradan eklenmiştir. Yapının ana girişi güney yönündeki bahçeden sağlanmaktadır. Doğu yönünde idari personelin kullandığı bir giriş ve batı yönünde tiyatro binasının girişi bulunmaktadır. Dersliklere giriş zemin

katta bahçeden, üst katlarda ise cephede yer alan uzun ve açık koridordan sağlanmaktadır.

Yapıya doğu yönünden girildiğinde ilk olarak idari birim ile karşılaşılmaktadır. Z 01 mekânının güneyinde idari birimler ve kütüphane, batısında çift kollu merdiven ve bahçeye açılan metal kapı, kuzeyinde ise yine idari birim, WC mekânları ve arka bölüme geçiş yer almaktadır. Zemin kattaki dersliklere bahçeden doğrudan ulaşılmakta ve üst katlara ulaşım Z 15 mekânındaki çift kollu merdivenden sağlanmaktadır. Merdivenin altından yine arka bölüme geçiş yapılmaktadır. Geçmişte okulun mutfağı olan arka bölümdeki kitlenin zemin katı günümüzde arşiv ve depo olarak, merdivenin batısında kalan bölüm spor etkinliklerine hazırlık amacıyla kullanılmaktadır. Yapıya sonradan eklendiği belirtilen batı kolunun güney bölümü kantin ve WC mekânları, kuzey bölümü ise tiyatronun giriş mekânı olarak kullanılmaktadır. Tiyatro bölümüne yapının batı cephesinden Z 22 mekânı ile geçilmektedir. Mekânın kuzeyindeki merdiven ile tiyatronun üst katlarına ulaşılmaktadır.

Şekil 5.104 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi doğu (idari) girişi (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.105 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Zemin Kat Planı (Levi arşivi, 2019)

Şekil 5.106 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Z 01 giriş mekânı (Levi arşivi, 2011)

Şekil 5.107 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Z 04 derslik (Levi arşivi, 2011)

Şekil 5.108 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi arka bölümdeki geçişler (Levi arşivi, 2011)

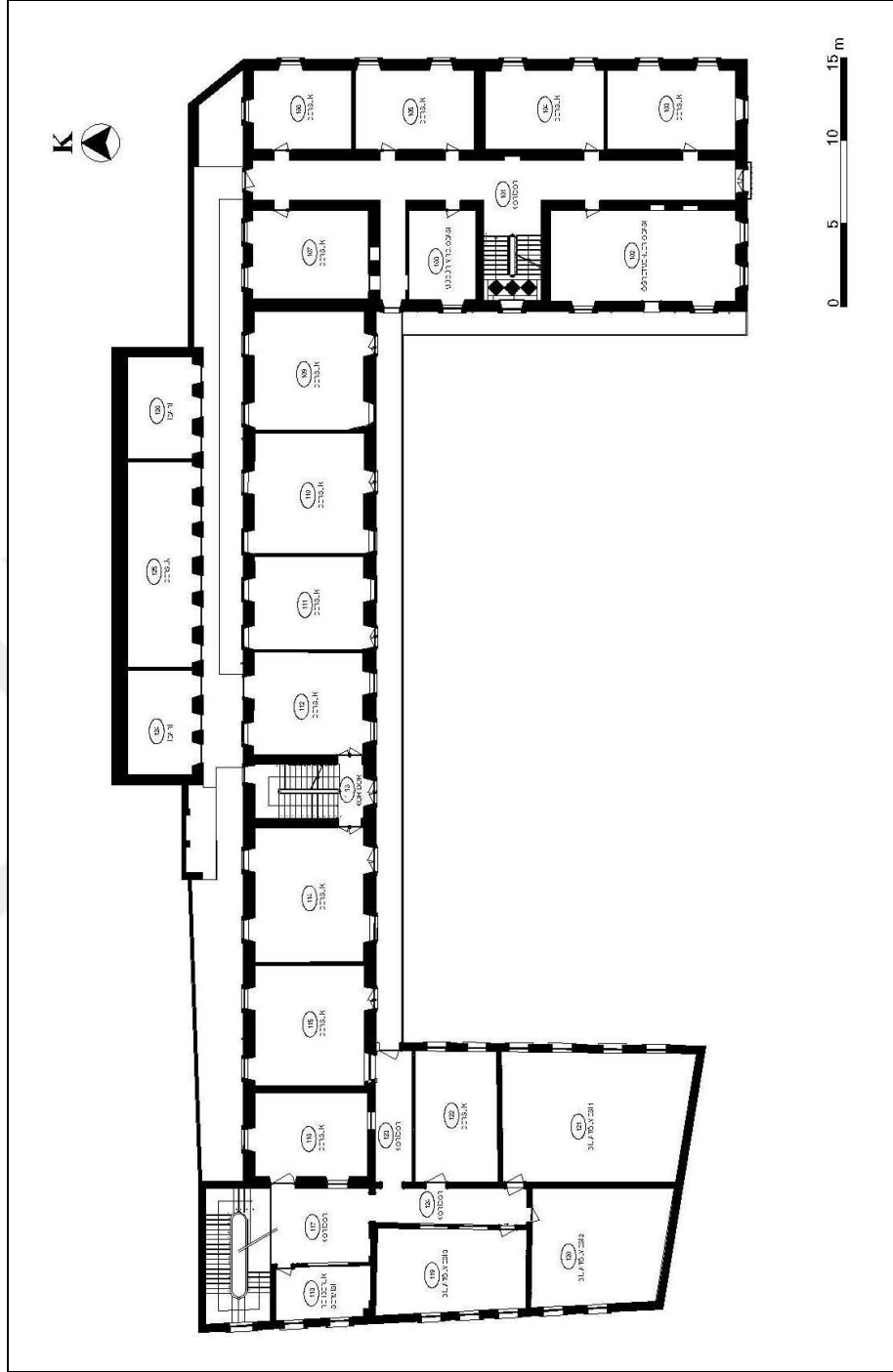
Şekil 5.109 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi zemin kat kantin (Levi arşivi, 2011)

Yapının 1.katı derslik, idari birim ve laboratuvarlara hizmet vermektedir. Katın doğu kitlesinin çift kollu merdivenin karşısındaki koridor ile dersliklere ve idari birimlere ulaşılmaktadır. Kitlenin kuzeyinden orta bölümdeki dersliklere açılan balkona geçilmektedir. Orta bölümde derslikler güney yönlerindeki balkona açılan kapılar ve pencereler ile organize olmuştur. Tam ortada yer alan çift kollu merdiven düşey sirkülasyonu sağlamaktadır. Orta bölümün kuzeyinde idari birimden ulaşılan küçük balkonlar yer almaktadır. Sözkonusu balkonlar ile arka bölüme geçilmektedir.

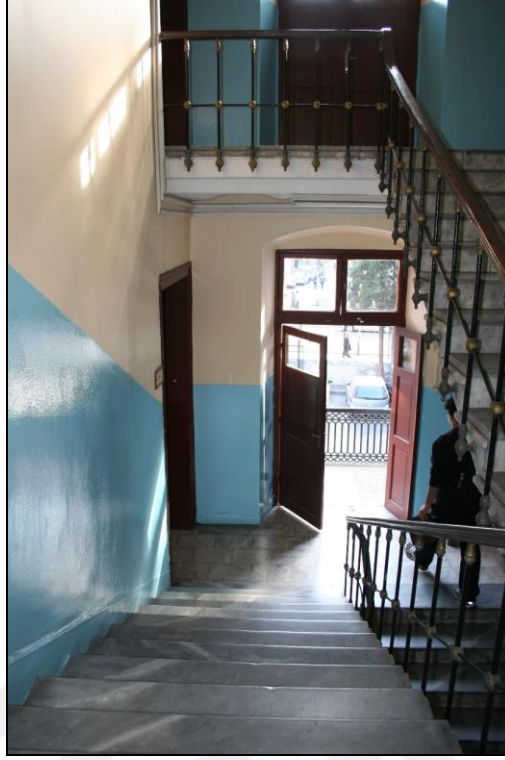
Derslikler için sirkülasyonun sağlandığı güney balkonunun sonundan batı kitlesine ulaşılmaktadır. Batı kitlesinde derslik ve laboratuvarlar yer almaktadır. Tiyatroya çıkan merdiven ile derslikler alçıpan ile birbirinden ayrılmışlardır. Bu bölümde okulun rehberlik servisi de hizmet vermektedir.

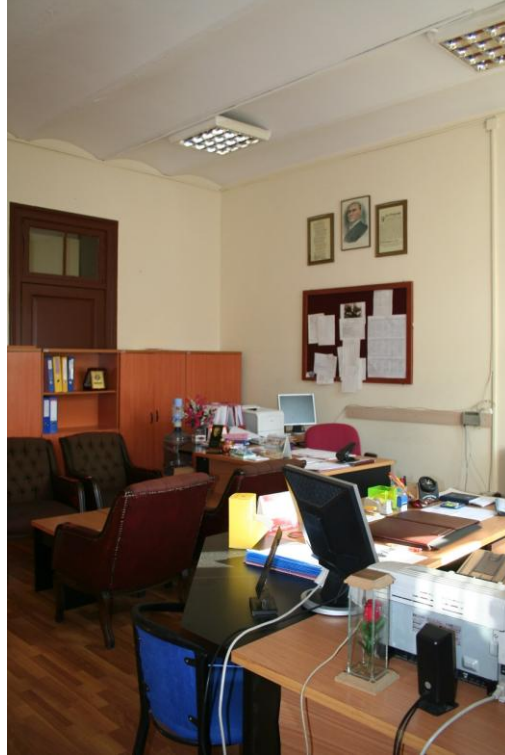
Şekil 5.110 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi 1.kat balkonu (Levi arşivi, 2011)

Şekil 5.111 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi 1. Kat Planı (Levi arşivi, 2019)

Şekil 5.112 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi 1.kat orta bölüm girişi ve merdiveni (Levi arşivi, 2011)

Şekil 5.113 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi 1.kat idari birim (Levi arşivi, 2011)

Şekil 5.114 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi 1.kat arka bölüm (Levi arşivi, 2011)

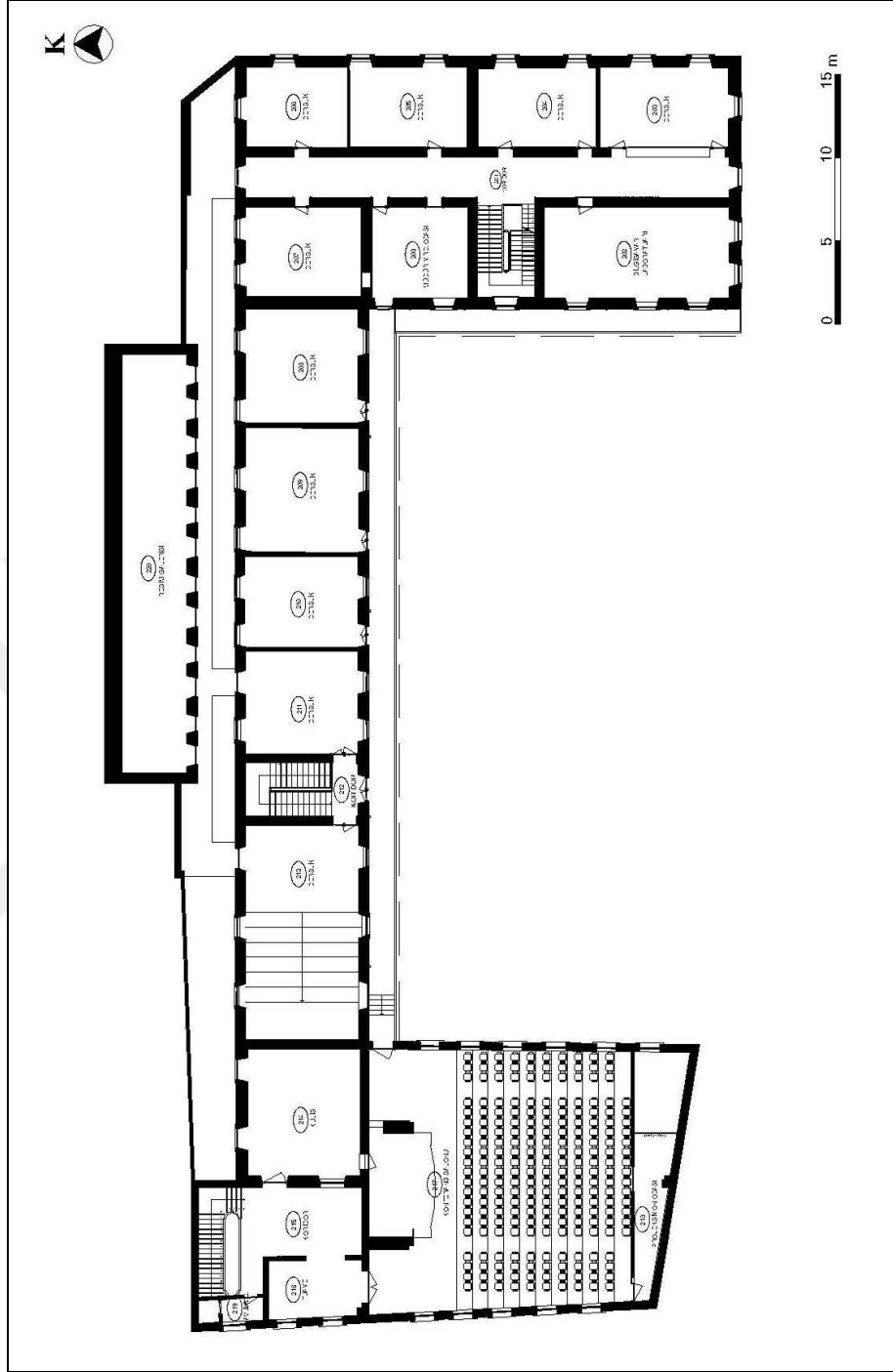
Şekil 5.115 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi 1 01 mekânı (Levi arşivi, 2011)

Yapının 2.katı diğer katlarla aynı karakteri göstermektedir. Sözkonusu katın doğu kitlesinde bir idari birim, çoğunlukla derslik ve laboratuvar yer almaktadır. 2 01 koridor mekânının kuzeyindeki çift kollu merdivenin üzerinde metal bir merdiven ile terasa çıkılmaktadır. Bu katta okulun geçmişte bağlı olduğu kiliseden kalan çan kulesi yer almaktadır.

İkinci katın orta bölümünde sırayla derslikler yer almaktadır. Dersliklere ulaşım alt katta olduğu gibi çift kollu merdivenden ulaşılan balkondan sağlanmaktadır. Tüm sınıfların kapı ve pencereleri bu balkona açılmaktadır. Merdivenin kuzeyindeki kapıdan arka bölüme geçilmekte ve yine balkon sistemi ile resim galerisine ulaşılmaktadır. Ön balkonun batısından konferans salonuna direkt geçiş sağlanabilmektedir. Konferans salonu kulis, fuaye ve WC mekânlarından oluşmaktadır. Salona bir diğer ulaşım zemin kata kadar inen, kitlenin kuzeyindeki merdiven ile sağlanmaktadır. Konferans salonu okul dışı etkinliklerde de kullanılmaktadır.

Şekil 5.116 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi 2.kat girişi ve terasa kata çıkan merdiven (Levi arşivi, 2011)

Şekil 5.117 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi 2. Kat Planı (Levi arşivi, 2019)

Şekil 5.118 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi 2. Kat doğu kitlesi koridor (Levi arşivi, 2011)

Şekil 5.119 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi 203 derslik mekânı (Levi arşivi, 2011)

Şekil 5.120 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi 2.kat ön balkon (Levi arşivi, 2011)

Şekil 5.121 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi 2.kat konferans salonu (Levi arşivi, 2011)

5.1.5.3.3 *Cephe Düzeni.* Yapının kuzeye bakan avlu cephesi, bahçeye bakan güney cephesi, kısa doğu ve batı cepheleri bulunmaktadır. Özgün kitleler ile yapıya sonradan eklenen kitle arasında kot ve üslup farkı bulunmaktadır. Özgün kitlenin cephelerinde dişli frizler dönmekteyken, ek yapının saçakları bezemesizdir. Ek kitlenin yüksekliği özgün kitleye göre daha fazladır.

Yapının idari girişini oluşturan doğu cephesinin zemin kat kotunda tam ortada giriş kapısı yer almaktadır. Kapının iki yanında üçer taş söveli ve denizlikli pencere bulunmaktadır. Simetrik cephe düzeni üst kotlarda da devam etmektedir.

Şekil 5.122 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi doğu cephesi taş söveli ahşap pencereleri (Kişisel arşiv, 2019)

Yapının güney cephesi, orta bölümün bahçeye bakan cephesi, doğu bölümünün güney cephesi ve ek kitlenin güney cephesinden oluşmaktadır. Özgün kitlelerin cephelerinde taş söveli sade ahşap pencere ve kapılar yer almaktadır. Orta bölümün güney cephesinde 1. ve 2. katlarda dersliklere girişin sağlandığı balkonlar bulunmaktadır. Balkonlar ahşap küpeşteli metal korkuluklar ile sonlanmaktadır. 2. katın korkuluğuna niteliksiz metal korkuluk eklenmiştir. Söz konusu cephede pencere ve kapı boşlukları düşey aksta birbirini takip etse de, herhangi bir simetri söz konusu değildir. Doğu bölümünün güney cephesinde zemin katta beş adet taş söveli ahşap pencere ve bir adet ahşap kapı yer almaktadır. 1. katında üç adet pencere ve bir adet metal korkuluklu ahşap kapı, 2. katında dört adet taş söveli ahşap pencere bulunmaktadır. Cephenin en üst kotunda çan kulesi görülmektedir. Batı bölümünün güney cephesi ise zemin katta iki adet pencere ve uzun bant pencereden oluşurken, 1. ve 2. kat kotları sağırdır.

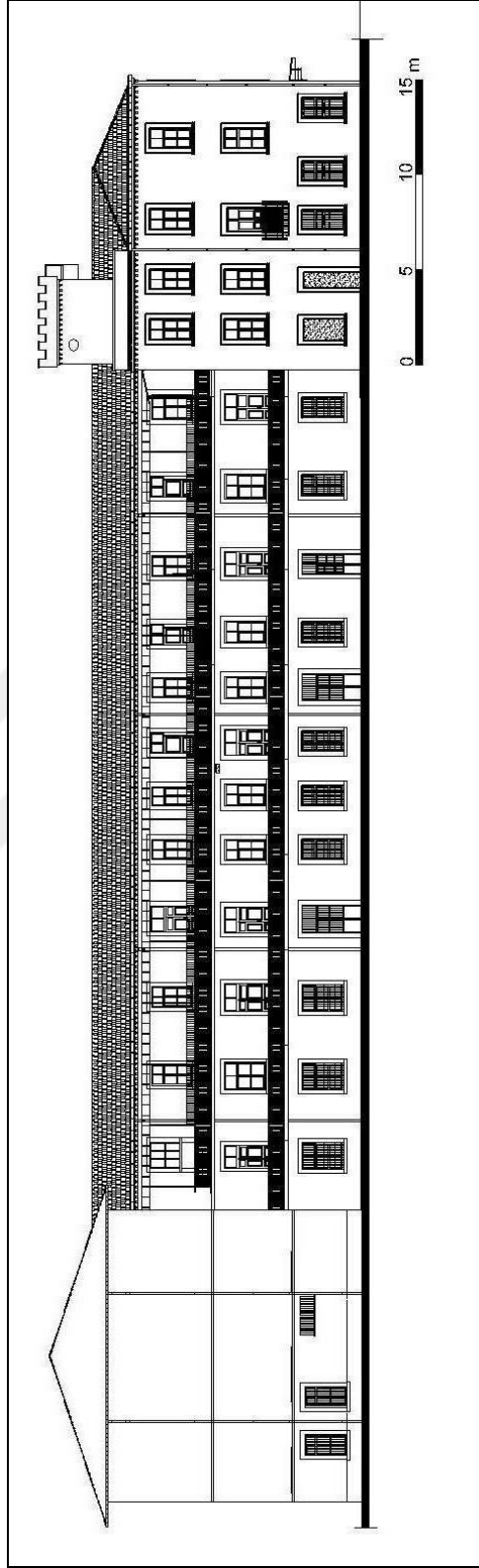
Şekil 5.123 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi orta bölüm güney cephesi (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.124 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi orta bölüm güney cephesi (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.125 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi güney cephesi (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.126 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi güney cephesi (Levi arşivi, 2019)

Doğu kitlesi bahçeye bakan batı cephesi, orta bölümün güney cephesinde olduğu gibi sirkülasyonun sağlandığı balkonlar ve ona açılan kapı ve pencerelerden oluşmaktadır. Pencere ve kapı boşlukları düşeyde birbirinin aksını yakalamaktadır. Hepsi taş söveli olmak üzere zemin katta kitleye girişin sağlandığı metal kapı ve beş adet pencere, 1. katta iki adet ahşap kapı ve dört adet ahşap pencere, 2. katta ise bir adet ahşap kapı ve beş adet ahşap pencere yer almaktadır. Cephenin tam ortasında teras kotunda çan kulesi görülmektedir.

Şekil 5.127 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi doğu kitlesi, batı cephesi (Kişisel arşiv, 2019)

Yapının batı kitlesi güney cephesi dışında batı ve doğu cephelerine de sahiptir. Kuzey cephesi bitişik nizamdır. Yapıya sonradan eklendiği için diğer cephelere göre en sade cephelerdir. Kitlenin bahçeye bakan doğu cephesi, simetrik olup zemin katta kantin girişi ve pencereleri, 1. ve 2. katta söveli altışar pencereden oluşmaktadır. Sözkonusu cephede saçak altında bezeme yoktur. Kitlenin batı cephesinde ise, her katta beşer pencere ve kapı boşluğu bulunmaktadır. İkişer boşluk güney yönünde üçer boşluk kuzey yönündedir. Tiyatro girişi bu cephede yer almaktadır. Batı kitlesi geniş saçaklar ile sonlanmaktadır.

Şekil 5.128 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi batı kitlesi, doğu cephesi (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.129 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi batı kitlesi, batı cephesi (Kişisel arşiv, 2019)

5.1.5.3.4 Yapım Sistemi. 19. yüzyılın ilk yarısında inşa edilen okul dönemin yapım sistemini yansıtmaktadır. Zemin, 1. ve 2. kat olmak üzere üç katlı yapının doğu ve orta bölümü yığma sistemde inşa edilmiştir. Döşemeleri ise volta döşemedir. Yapıya sonradan eklenen batı bölümü ise betonarme sistemli ve plak döşemelidir. Yapının

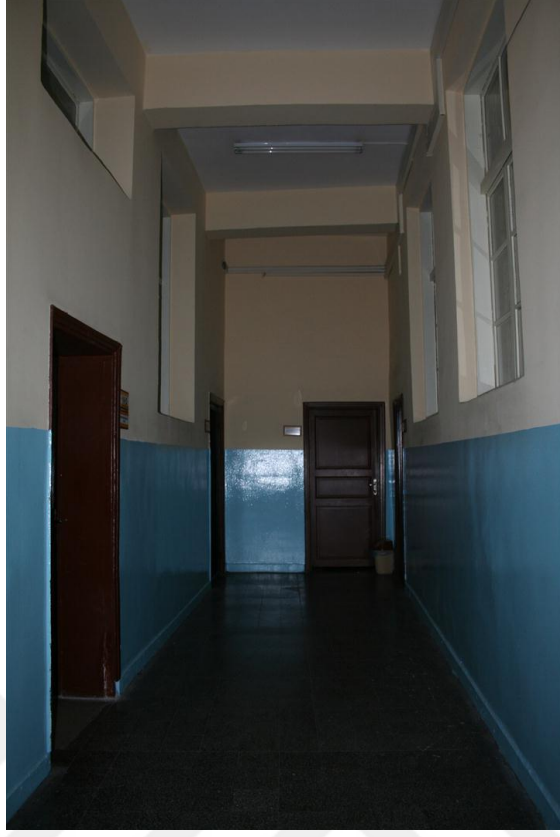
üzeri kırma formlu ahşap çatı ile örtülüdür. Açıkta kalan balkonların üzeri ise çelik konstrüksiyonlu PVC örtü ile kaplanmıştır.

Şekil 5.130 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi doğu kitlesi volta döşeme (Levi arşivi, 2011)

Şekil 5.131 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi dersliklerinde volta döşeme (Levi arşivi, 2011)

Şekil 5.132 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi dersliklerinin batı bölümünde plak döşeme ve betonarme kirişler (Levi arşivi, 2011)

Şekil 5.133 Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi derslikler bölümünün çatısı (Levi arşivi, 2011)

5.1.5.4 Mevcut Durumu

Dönemin eğitim yapıları incelendiğinde farklı plan kurgusuna sahip yapı iki yüzyılı aşkın süredir eğitim amacıyla kullanılarak günümüze ulaşmıştır. Yıllar boyunca gerekli onarımların sağlanması ve yapı içinde gereksiz eklerin yapılmaması taşıyıcı sistemine basan yüklerin artmasını engellemiş, sistem dengede kalmıştır. Yapı esaslı onarıma ihtiyaç duymasa da, basit onarım yapılması uygun olacaktır.

Yapının ahşap pencere ve kapılarının boyalarında dökülmeler, duvar boyalarında dökülmeler, doğramaların bazılarında zor kapanma ya da açılma görülmektedir. Ayrıca yapının cephelerindeki klima üniteleri cephe düzenini olumsuz etkilediği gibi sıva ve boyaya da zarar vermektedir. PVC oluğun geçtiği bölgelerde boyanın renk değişimi görülmektedir. Yapının döşemelerinde de bazı deformasyonlar vardır. Merdiven sahanlığında bulunan özgün mermer kaplamalarda çatlak, kırık ve kirlenmeler gözlenmektedir.

Şekil 5.134 Merdiven sahanlığındaki mermer kaplamada kırık ve kirlenme (Levi arşivi, 2011)

5.1.5.5 Geçmişten Günümüze Yapının Değişimi

Yapı günümüze değin bazı değişikliklere uğramış ve ekler almıştır. Göze çarpan en büyük değişiklik yapıya batı kitlesinin eklenmesidir. İlk yapıldığı dönemlerde L forma sahip olan yapı günümüzde batı kitlesinin eklenmesi ile U forma ulaşmıştır. Eklenen kitlenin üslubu ve yapım sistemi incelendiğinde özgün yapıdan farklı olduğu görülmektedir. Batı kitlesinin eklenmesi ile okula yeni dönemin ihtiyaçlarına yönelik konferans salonları ve laboratuvarlar kazandırılmıştır.

İkinci bir değişiklik ise, özgün mermer kaplamalı merdivenlerin üzerine eklenen ikinci bir mermer kaplamadır. Zamanla aşınıp zarar gören özgün biçimlenişteki mermerin onarılması yerine üzeri yeni mermer ile kaplanmış ve özgün malzemenin üzeri kapatılmıştır. Gözlenen üçüncü değişiklik, 2. katta özgün balkon korkuluklarının üzerine eklenen metal korkuluklardır. Yüksekliğin fazla olduğu bu kotta önlem amacıyla yapılan bu ek niteliksizdir. Son bir değişiklik ise, dış mekândaki balkon ve avlunun üzerine kullanım kolaylığı sağlanması amacıyla yapılan çelik konstrüksiyonlu PVC örtüdür.

Şekil 5.135 Merdiven basamak detayı (Levi arşivi, 2011)

5.1.5.6 Koruma Bağlamında Değerlendirilmesi

19. yüzyılda eğitim amacıyla inşa edilen yapı, günümüze ulaşan ender yapılardan biridir. Sirkülasyonun yapı dışından balkon sistemiyle sağlandığı yapı, gerek plan kurgusu gerekse cephe düzeniyle döneminin yapılarından farklıdır. Yapı, kendisinin inşa edilmesinde nc olan Fransızların 19. yüzyılda İzmır kentindeki konumu, durumunu ve statüsünü saptamada yardımcı olmaktadır. Yapının enderlik, simge, tarihi değeri korunmasını gerektiren özellikleri arasındadır. Ayrıca yapının bağlı olduğu kiliseden kalan an kulesi içindeki saat mekanizması dönemin teknolojisini yansıtan önemli eserlerden biridir.

şekil 5.136 Saat detayı (Levi arşivi, 2011)

Statik açıdan dengede olan yapı esaslı onarıma ihtiyaç duymasa da, basit onarım yapılması gereklidir. Koruma bağlamında bazı niteliksiz eklerden arındırılması ve özgün kesitlerin ortaya çıkarılması gerekmektedir. Çift kollu merdivenlerdeki ikinci kat mermer kaplama kaldırılmalı ve özgün mermer kaplama ortaya çıkarılmalıdır. Ayrıca ikinci kat balkonundaki niteliksiz ek olan metal korkuluk da kaldırılmalıdır. Öğrencilerin güvenliğinin sağlanması için hem 1. kat balkonuna hem de 2. kat balkonuna daha az göze çarpan bir malzeme ile korkuluğa ek yapılabilir. Sirkülasyonun dışarıdan sağlanması dersliklere giriş çıkışlarda öğrencilerin hava şartlarından etkilenmelerine sebep olmaktadır. Mevcut durumdaki elik konstrüksiyonlu PVC'nin yerine, tarihi dokunun algısını zedelemeyeceğinden daha hafif bir kaplama yapılması daha uygun olacaktır.

5.1.5.7 Sürdürülebilir Koruma Bağlamında Değerlendirilmesi

Eğitim işlevini iki yüzyıldır sürdüren yapının, günümüze dek özgün şekliyle ulaşması işlevinin sürekliliği ile sağlanmıştır. Fransızların kapitülasyonlar ile elde ettiği haklar sonucunda ticari alanda etkin rol oynayacak elemanlar yetiştirmek için kurdukları okul Cumhuriyet'in ilanına kadar sürekliliğini korumuştur. Yapının içinde barındırdığı kurum kimliği yanı sıra, geçirdiği dönüşümlerle kent kimliğindeki yeri de önemlidir. Döneminin sanat anlayışını ve yapım tekniklerini yansıtmaya değer özelliklerindendir.

Cumhuriyet'in ilanından sonra eğitime Lisan ve Ticaret Mektebi olarak devam eden okul, eğitim alanında da sürekliliğini korumuştur. İlk kurulduğunda ticari alanda eğitimin ağırlıklı olduğu okul, 20. yüzyılda da bu alanda ağırlıklı eğitime devam etmiş, Lisan ve Ticaret Mektebi'nin ardından Ticaret Lisesi olmuş, 21. yüzyılda ise Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi olmuştur.

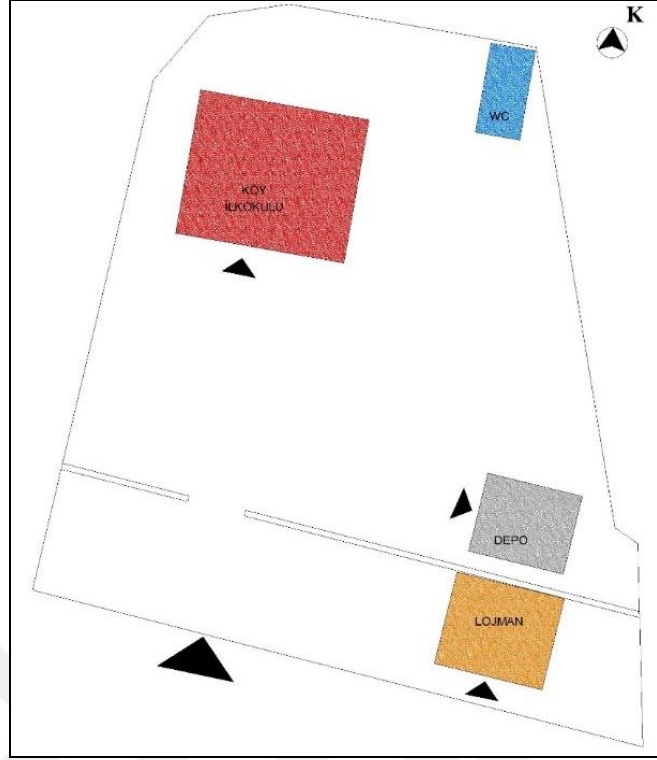
Fiziksel ve işlevsel sürdürülebilirliği olan yapı, özgün işlevinde kullanılmaya ve yaşatılmaya devam edilmeli, niteliksiz eklerden kaçınılmalı ve esaslı onarıma gerek kalmadan basit onarımları yapılmalıdır.

5.2 Cumhuriyet Dönemi Eğitim Yapıları

5.2.1 Bayındır-Eski Çıplak Köy Okulu

5.2.1.1 Yapının Konumu

İzmir İli, Bayındır İlçesi, Çıplak Mahallesi'ndeki yapı, 7 pafta 3238 parselde kayıtlı kültür varlığıdır. Parsel güneyinde Eski Çıplak Kümeevler İç Yolu, batısında 2958 ve 2959 parseller, kuzeyinde 2994 ve 2998 parseller, doğusunda ise 2999, 3027, 3028 ve 3029 parseller ile sınırlanmaktadır.

Şekil 5.137 Bayındır Eski Çıplak Köy İlkokulu vaziyet planı

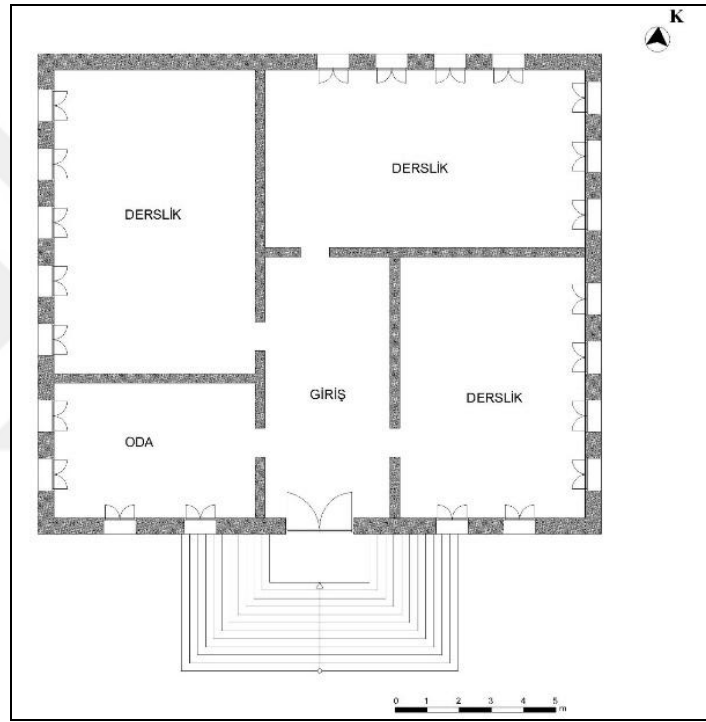
5.2.1.2 Yapının Tarihçesi

Yapının, yapım tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte, Cumhuriyet Dönemi sonrası yapılan köy okullarının vaziyet planı ve malzeme kullanımını yansıtmaması sebebiyle 1930-1950 yılları arasında yapıldığı düşünülmektedir. Köy okulunun ilk yıllarında okulun öğretmeni Muallim Efendi Ahmet Vehbi Efendi olarak bilinmektedir (Güneş, 2016).

5.2.1.3 Mimari Özellikleri

5.2.1.3.1 Çevresel Özellikleri. Parsel içinde okul, lojman birimi, depo, geniş bir uygulama bahçesi ve WC yapısı bulunmaktadır. Atölye birimi, 260 m² olan ve üç derslikten oluşan okul biriminin içindedir. Güney yönünden girişi olan okul parselinin kuzeybatısında köy okulu, güneydoğusunda lojman ve depo birimleri, kuzeydoğusunda ise WC yer almaktadır. Güneybatı yönünde bulunan büyük bahçede uygulamalı dersler görülmektedir.

5.2.1.3.2 *Mekân Organizasyonu.* Kare plan şemalı köy okulu, üç derslik, bir oda ve giriş bölümünden oluşmaktadır. Atölye birimi olmayan yapının dersliklerinden biri işlik olarak, oda olacak kadar küçük olan bölüm ise öğretmenin hazırlık yapması ve ders araç-gereçlerinin depolanması amacıyla kullanılmaktadır. Derslik ve odalara dağılım giriş mekânından sağlanmaktadır. Yapının girişi basamaklar ile yükseltilmiş ve vurgulanmıştır. Köy nüfusunun gereksinimine bağlı olarak yapı 166 m²'dir.

Şekil 5.138 Bayındır Eski Çıplak Köyü İlkokulu zemin kat planı

5.2.1.3.3 *Cephe Düzeni.* Yapının giriş cephesinde özgün taş merdivenin izleri görülmektedir. Taş merdivenin yerini günümüzde beton merdiven almıştır. Güney cephesinde yapıya girişin sağlandığı çift kanatlı kapının iki yanında yer alan ikişer adet çift kanatlı dört bölümlü ahşap pencere, ardındaki oda ve derslik bölümlerini aydınlatmaktadır. Yapının doğu cephesinde yedi adet, kuzey cephesinde dört adet ve batı cephesinde yine yedi adet çift kanatlı ahşap pencere mevcuttur. Yapı içindeki kapılar tek kanatlı olup, üst kısımlarında ışıklık bölümleri bulunmaktadır. Genellikle asimetric olan cepheler ahşap saçak ile sonlanmaktadır.

Şekil 5.139 Bayındır Eski Çıplak Köyü İlkokulu (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 5.140 Bayındır Eski Çıplak Köyü İlkokulu (Kişisel arşiv, 2018)

5.2.1.3.4 Yapım Sistemi. Yığma taş sistemde inşa edilmiş yapının çatısı kırma formludur. Tek katlı ve bodrumlu yapıda, bodrum ahşap döşemelerin havalandırılmasına yöneliktir. Derslikler ahşap tavan kaplamalı, zeminleri ise ahşap rabıtaadır. Yapının iç ve dış duvarları boyalı ve sıvalıdır.

Şekil 5.141 Bayındır Eski Çıplak Köyü İlkokulu derslik ve oda iç mekânı (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 5.142 Bayındır Eski Çıplak Köyü İlkokulu derslik ve oda iç mekânı (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 5.143 Bayındır Eski Çıplak Köyü yığma taş sistem (Kişisel arşiv, 2018)

5.2.1.3.5 Diğer Yapılar. Yine tek katlı ve yığma taş sistemde inşa edilmiş lojman biriminin üzeri beşik formulu ahşap çatı ile kapatılmıştır. İçinde mutfak ve yaşam alanları bulunan yapının çatısının kiremitleri kırılmış, bazı bölümleri çökmüş, doğramaları yıpranmıştır.

Şekil 5.144 Bayındır Eski Çıplak Köyü İlkokulu lojman birimi (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 5.145 Bayındır Eski Çıplak Köyü İlkokulu lojman birimi (Kişisel arşiv, 2018)

Parselin kuzeydoğusunda yer alan WC yapısı ise, ince uzun dikdörtgen formludur. Dış duvarları taş-tuğla almasıık malzeme olup, çatısı tek eğimlidir.

Şekil 5.146 Bayındır Eski Çıplak Köyü İlkokulu WC yapısı (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 5.147 Bayındır Eski ıplak Köyü İlkokulu WC yapısı (Kişisel arşiv, 2018)

5.2.1.4 Mevcut Durumu

Birçok köyde olduğu gibi köylünün, daha iyi hayat şartları ve refah düzeyini tercih etmesi ya da genç nüfusun iş ve eğitim olanakları sebebiyle kente göçmesi ile Bayındır'a bağlı olan Eski ıplak Köyü çoğunlukla terk edilmiş olup, köyde yaşanılan yalnızca birkaç hane kalmıştır.

Şekil 5.148 Yıkılmanın eşiğinde olan köy yapılarından bazıları (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 5.149 Yıkılmanın eşiğinde olan köy yapılarından bazıları (Kişisel arşiv, 2018)

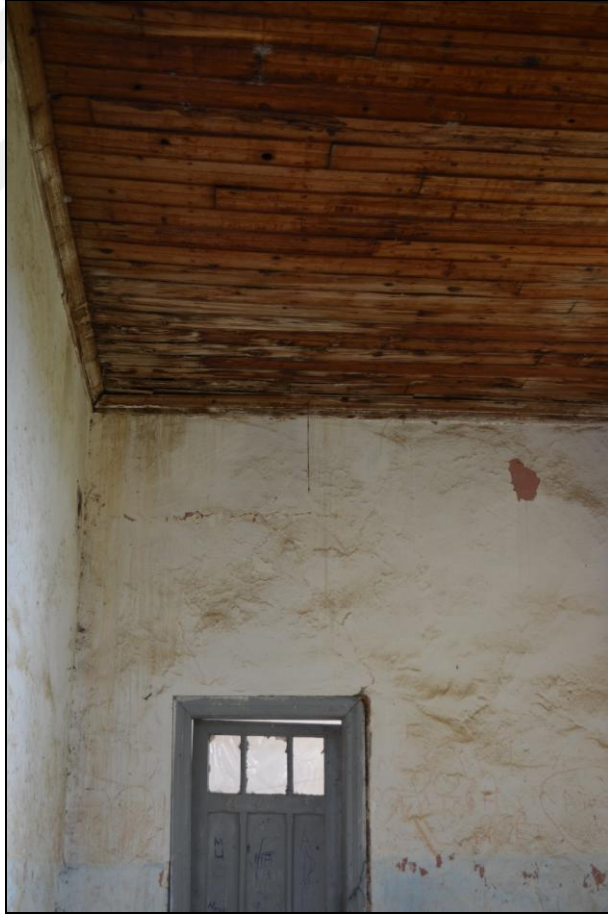

Şekil 5.150 Terk edilen Eski Çıplak Köy ve hayvan gücü ile çalışan değirmen (Kişisel arşiv, 2018)

Köy okulunda eğitimin durması ile yapı atıl durumda kalmıştır; ahşap çatı konstrüksiyonunda malzeme kaybı, ahşap kirişlerde ve doğramalarda çürümeler ve malzeme kayıpları, taş duvarlarda ve ahşap kirişlerde nemlenme, yağma duvarlarda çatlaklar mevcuttur.

Şekil 5.151 Ahşap çatı ve doğramalarda malzeme kaybı (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 5.152 İç duvarlarda nem etkisi (Kişisel arşiv, 2018)

5.2.1.5 Geçmişten Günümüze Yapının Değişimi

Bayındır-Eski Çıplak Köy Okulu günümüze kadar genelde özgün durumunu koruyabilmiştir. İç mekân organizasyonunun ve parsel kullanımının özgünlüğünü korumuş olmasına karşın, ahşap pencere ve kapılarının yalnızca kasaları özgün kalmış, kanatları yok olmuştur. Yapı girişindeki beton dairesel formlu merdiven yapıdaki tek niteliksiz ektir. Beton merdivenin yakın zamanda yapıldığı kullanılan malzemeden ve cephedeki izlerden anlaşılmaktadır.

5.2.1.6 Koruma Bağlamında Değerlendirilmesi

Yapı günümüzde oldukça metruk bir durumdadır. Eğitim sisteminin değişmesi sonucu yapı ilk olarak özgün işlevini yitirmiştir. Köylünün zamanla daha iyi yaşam şartlarına sahip olabilmek için köyü terk etmesi ile yapı işlevsiz kalmıştır. Yapının parsel kullanımı kapsamında Cumhuriyet Dönemi sonrası yapılan köy okullarından Ahsen Yapanar ve Asım Mutlu'nun önerdiği köy okulu tiplerini yansıtmaması da, korunması ve gelecek kuşaklara aktarılmasının önemini vurgulamaktadır.

Yapının esaslı onarımdan geçerek, çatısının tamir edilmesi, doğramalarının yenilenmesi gerekmektedir. Ayrıca ahşap döşemeler yerinde incelenmeli, taşıyıcılığını yitiren ahşap elemanlar özgün biçimlenişte yenilenmeli ve zımpara ile temizlenip cilalanmalıdır. İç ve dış duvarlarda sıva raspası yapılarak taşıyıcılığı kontrol edilmeli ve önlemler alınmalıdır.

5.2.1.7 Sürdürülebilir Koruma Bağlamında Değerlendirilmesi

Terk edilmiş Eski Çıplak Köy içinde bulunan yapının fiziksel sürdürülebilirliği ancak köyün yeniden canlandırılması ile sağlanabilir. Köyün yaşam kalitesinin belediyelerce artırılması ve köyün doğal çekiciliğinin ortaya çıkarılması buna olanak sağlayacaktır. Gerekli görülen yapıların restore edilerek doğa ile iç içe ziraat atölyelerine ya da doğa sporlarının yapılmasına olanak sağlayan tesislere

dönüştürülmesi sonucunda Eski Çıplak Köy Okulu da yeni işlevi ile sürdürülebilirliğini sağlamış olacaktır.

5.2.2 Ödemiş Lübbey Köy Okulu

5.2.2.1 Yapının Konumu

İzmir İli, Ödemiş İlçesi, Çamyayla Mahallesi, Çamyayla Köyü İç Yolu'ndaki yapı, L19-B-19-C-4 pafta 259 ada 6 parselde kayıtlı kültür varlığıdır. Yapı, parselin ortasında tek yapı olarak konumlanmaktadır. Parsel Çamyayla İç Yolu ile batısındaki 5, 7 ve 15 parseller ile sınırlanmaktadır.

Şekil 5.153 Ödemiş Lübbey Köyü İlkokulu vaziyet planı ve uydu görünümü (Kişisel arşiv, 2018)

5.2.2.2 Yapının Tarihçesi

Cumhuriyet'in ilanından sonra eğitim alanındaki reformlar paralelinde, her köye bir okul projesi kapsamında düzenlenen yarışmayı Asım Mutlu ve Ahsen Yapanar'ın projeleri kazanmıştır. Bu proje kapsamında öğretmenin ve okulun aynı çatı altında birleştiği, genellikle dikdörtgen plan şemalı birçok okul yapılmıştır. Ödemiş

Çamyayla Köyü'ndeki yapı da (eski adıyla Lübbey Köyü) bu tip köy okullarından biridir.

5.2.2.3 Mimari Özellikleri

5.2.2.3.1 Çevresel Özellikleri. Yapı, kuzey-güney yönünde uzanan ince parselin ortasında tek başına konumlanmaktadır. Bitişigindeki parsellerde konut yapıları bulunmaktadır. Köyün güneyinde bulunan yapı, Ödemiş ilçesinden ulaşımında ilk karşılaşılan yapılardan biridir.

5.2.2.3.2 Mekân Organizasyonu. Yapının plan şeması soğuk iklim bölgesine göre inşa edilen tip projenin bölgeye göre revize edilmesi ile oluşturulmuştur. Derslik-lojman-işlik birimleri tek çatı altında toplanmıştır. Dikdörtgen plan şemalı yapı tek kattan oluşmaktadır. Ahşap döşemelerin havalandırılmaları için bodrum yapılmıştır. Yapının kuzey ve güney yönlerinden olmak üzere toplam iki adet girişi bulunmaktadır. Kuzey giriş tek kollu taş merdiven ile vurgulanmış olup lojman bölümünün girişidir. Mutfak, WC ve odalar gibi yaşam alanları bulunan lojman bölümünden yapı içinde derslik bölümüne doğrudan geçiş yapılabilmektedir. Güney cephesindeki okul girişi ise çift yönlü taş merdiven ile vurgulanmıştır. Okul bölümü derslik, işlik ve depodan oluşmaktadır. Yapının taban alanı 124 m²'dir.

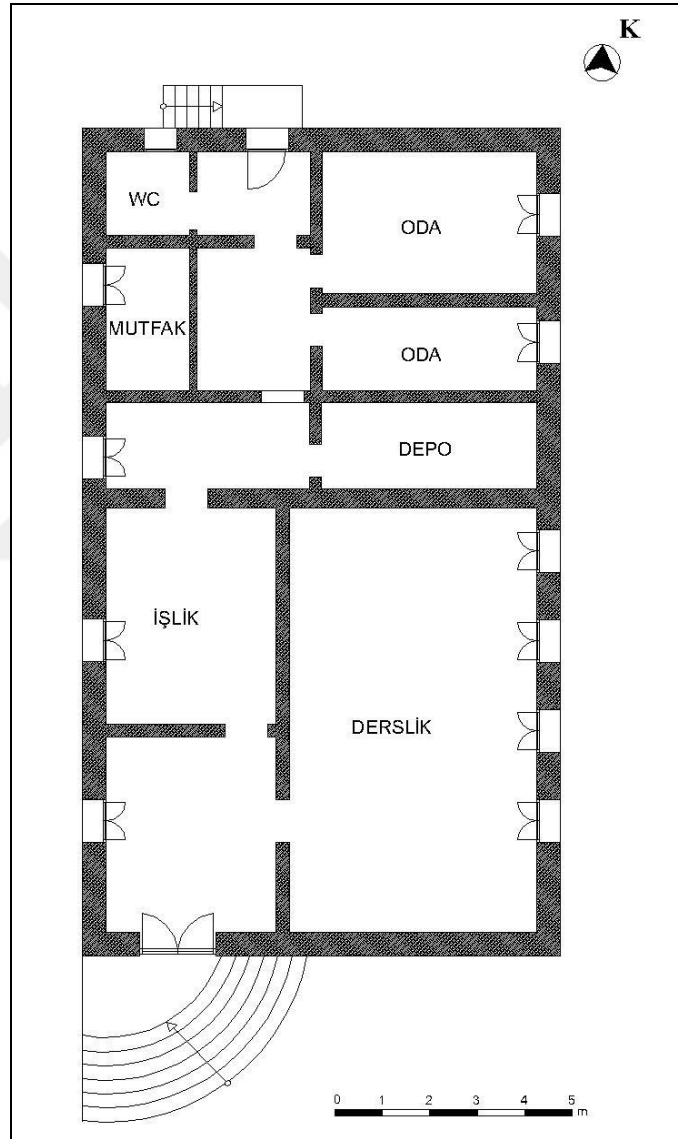

Şekil 5.154 Ödemiş Lübbey Köyü İlkokulu iç mekân (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 5.155 Ödemiş Lübbey Köyü İlkokulu iç mekân (Kişisel arşiv, 2018)

Yapının içi, çatısının ve döşemelerinin ciddi hasarlar almış olması sebebiyle yeterince incelenememiştir. Fakat belgelenen fotoğraflar ve krokilerden ilkokul yapısının lojman birimi ve derslik bölümleri ortaya çıkarılmıştır. Genellikle derslikte teorik, bahçede uygulamalı eğitim veren bu tip ilkokul yapılarında görülen arazi kullanımı bu okulda görülmemektedir. Bunun sebebi ileri dönemlerde parselizasyon sonucu okul parselinin bölünmesi olabilir.

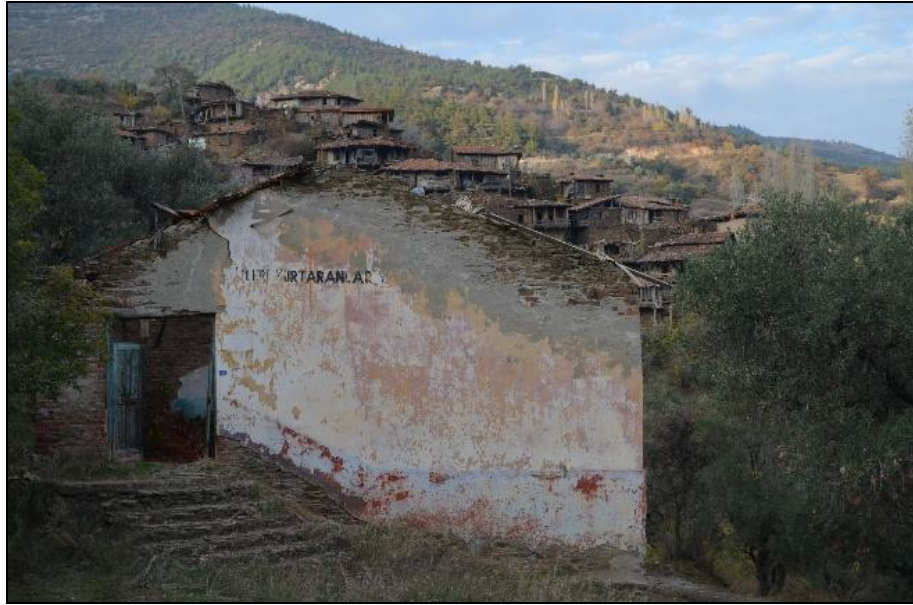
Şekil 5.156 Ödemiş Lübbey Köyü İlkokulu zemin kat planı

5.2.2.3.3 Cephe Düzeni. Yapının kuzey ve güney cephelerinde biri düz, diğeri dairesel formu ve tek yönlü taş merdivenler ile ulaşılan ahşap kapılar yer almaktadır. Güney cephesindeki dersliklere ulaşımı sağlayan ahşap kapı çift kanatlıdır. Kuzey

cephesindeki lojman bölümüne açılan ahşap kapı ise tek kanatlıdır. Doğu cephesinde dördü dersliğe, ikisi lojman odalarına bakan altı adet ahşap pencere; batı cephesinde ise dört adet ahşap pencere bulunmaktadır. Doğu cephesinde bodrum kotunda havalandırma boşlukları yer almaktadır.

Şekil 5.157 Ödemiş Lübbey Köyü İlkokulu güney cephesi (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 5.158 Ödemiş Lübbey Köyü İlkokulu güney cephesi (Kişisel arşiv, 2018)

5.2.2.3.4 *Yapım Sistemi*. Yapının dış duvarları zemin katta yığma taş tuğla almaşık duvar, bodrum katta yığma taş duvardır. İç duvarları yığma taş tuğla almaşık duvar ve dolu tuğla duvardır. Zemin kat döşemeleri ahşaptır. Yapının üst örtüsü tümü ile yıkılmış olup, duvarların üzerinde kalan ahşap elemanlar çatının ahşap konstrüksiyonlu olduğunu göstermektedir. Çökmüş olan ahşap çatının beşik formu, ahşap konstrüksiyonlu olduğu taş örgüsünün biçimlenişinden ve yerinde kısmen kalan ahşap elemanlardan anlaşılmaktadır.

Şekil 5.159 Ödemiş Lübbey Köyü İlkokulu duvar örgüsü (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 5.160 Ödemiş Lübbey Köyü İlkokulu duvar örgüsü ve ahşap beşik çatı (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 5.161 Ödemiş Lübbey Köyü İlkokulu ahşap döşeme (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 5.162 Ödemiş Lübbey Köyü İlkokulu ahşap çatı (Kişisel arşiv, 2018)

5.2.2.4 Mevcut Durumu

1983 yılına kadar kışları bu köyde, yazları köyden 8 km uzaklıktaki yaylada geçiren köy halkı, elektrik şebekelerinin olmaması ve tarlalarının yaylada yer alması sebebiyle kışlık köyü terk ederek yaylaya (Çamyayla) taşınmışlardır. Günümüzde yalnız birkaç hanenin yaşadığı köyde özgün kırsal doku bozulmamıştır. Fakat terk edilen yapılar bakımsızlıktan yok olma tehlikesi ile karşı karşıyadır.

Şekil 5.163 Ödemiş Lübbey Köyü terk edilen konutlar (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 5.164 Ödemiş Lübbey Köyü yıkılmış konutlar (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 5.165 Ödemiş Lübbey Köyü yıkılmış konutlar (Kişisel arşiv, 2018)

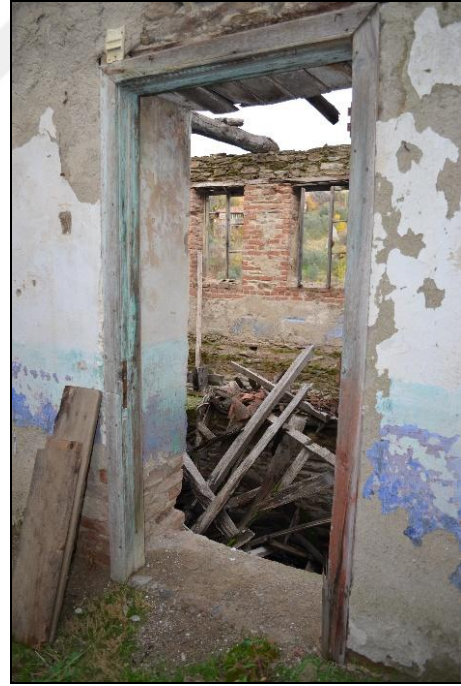
Köyün terk edilmesi ile zamanla; ahşap çatı konstrüksiyonu çökmüş, cephelerde sıva dökülmeleri ve derz boşalmaları, ahşap kirişlerde çürümeler ve malzeme kayıpları, ahşap doğramalarda çürüme ve malzeme kayıpları yapı içinde ve taş merdivenlerde bitkisel oluşumlar ortaya çıkmıştır.

Şekil 5.166 Ödemiş Lübbey Köyü İlkokulu çökmüş çatı (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 5.167 Ödemiş Lübbey Köyü İlkokulu yok olmuş doğramalar ve cephede sıva dökülmeleri
(Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 5.168 Ödemiş Lübbey Köyü İlkokulu yok olmuş ahşap doğramalar ve çökmüş derslik döşemesi
(Kişisel arşiv, 2018)

5.2.2.5 Geçmişten Günümüze Yapının Değişimi

Ödemiş-Lübbey Köy İlkokulu büyük çoğunlukla özgün durumunda günümüze ulaşmış ender yapılardan biridir. Yapının zemin katında günümüzde tek mekân olan işlik bölümünün daha önce dolu tuğla duvar ile ikiye bölündüğü, bu tipte inşa edilen diğer yapılar ile karşılaştırılmasından ve duvar malzemesinin farklılığından anlaşılmaktadır.

Şekil 5.169 Ödemiş Lübbey Köyü İlkokulu dolu tuğla duvar (Kişisel arşiv, 2018)

5.2.2.6 Koruma Bağlamında Değerlendirilmesi

Ödemiş-Lübbey Köyü İlkokulu döneminin eğitim sistemindeki reformları yansıtması ve fiziksel olarak bu sistem doğrultusunda biçimlenmesi açısından korumaya değer eğitim yapılarından biridir. Yapı, Cumhuriyet Dönemi'nde Köy Enstitülerinden mezun olan öğretmenlerin eğitim verdiği; temel bilimler, tarım ve hayvancılık derslerinin verildiği okullardandır. Zemin katta sınıf, işlik ve öğretmenin yaşam alanını kapsayan, dikdörtgen plan şemalı bu yapı, dönemini yansıtan diğer yapılar gibi tek çatı altında toplanmaktadır.

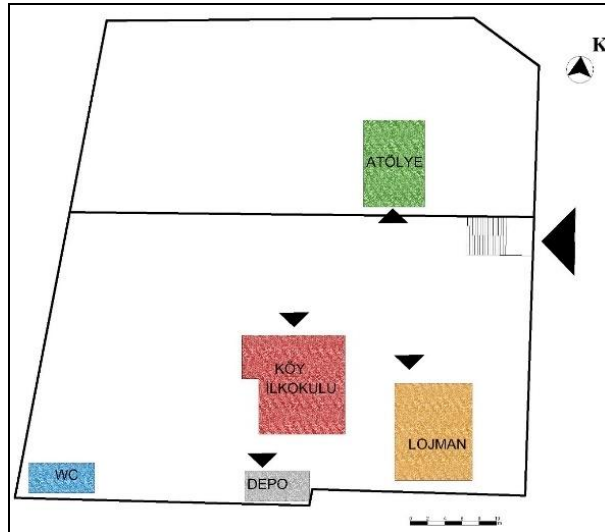
5.2.2.7 Sürdürülebilir Koruma Bağlamında Değerlendirilmesi

Lübbey köyü, hakkında yapılan araştırmalar, yayınlanan eserler, tezler ve belgeler sonucunda ‘Terk Edilmiş Kartal Yuvası’, ‘Hayalet Köy’ şekilde isimlendirilmiş ve ün kazanmıştır. Köyde günümüzde yaşayan hane sayının yok denecek kadar az olması sebebiyle halka yarar sağlayacak bir işlev düşünülmemektedir. Fakat yapı, günümüze değin Lübbey Köyü’nün edindiği ün doğrultusunda köyü simgeleyen, köyün tarihini anlatan yayınları barındıran, gelen ziyaretçi ve araştırmacılara dinlenme imkânı sağlayan müze ve kafeterya kapsamında değerlendirilebilir. Aynı zamanda köy enstitüleri ve köy okullarının gelişimi hakkında yayınları da barındırarak yapı değerini ziyaretçilere daha iyi sunabilir.

5.2.3 Tire - Boynuyoğun Köy Okulu

5.2.3.1 Yapının Konumu ve Tarihçesi

İzmir İli, Tire İlçesi, Boynuyoğun Mahallesi’ndeki yapı, L19-C-19-B-1 pafta 172 ada 24 parselde kayıtlı kültür varlığıdır. Yapı 1933 yılında inşa edilmiştir.

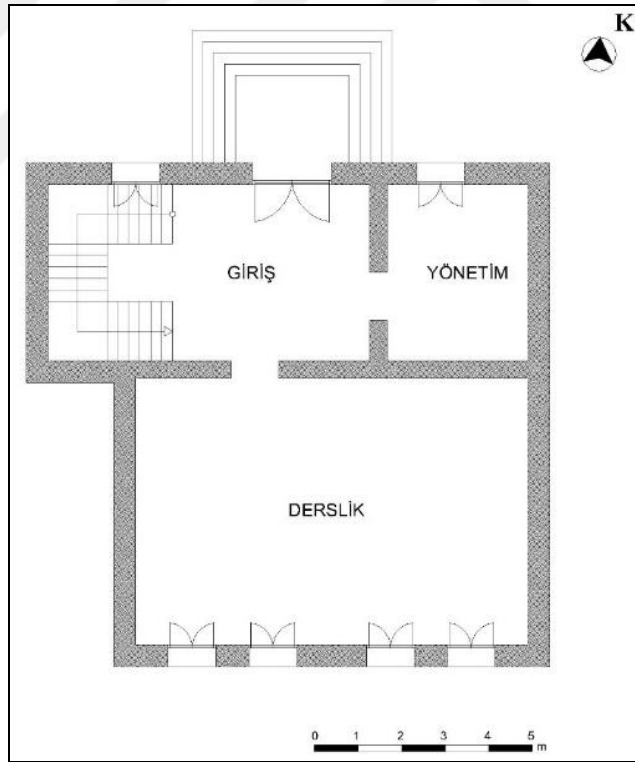

Şekil 5.170 Tire-Boynuyoğun Köy İlkokulu vaziyet planı

5.2.3.2 Mimari Özellikleri

5.2.3.2.1 Çevresel Özellikleri. Okul, lojman ve atölye birimleri birbirinden ayrı, uygulama bahçesinin olduğu geniş bir parselde konumlanmaktadır. Parselin ortasında köy ilkokulu, güneydoğusunda lojman birimleri, kuzeyinde atölye ve uygulama bahçesi, güneybatısında ise WC yapısı bulunmaktadır. Parsel girişi birkaç basamak ile doğu yönünden sağlanmaktadır. Atölye biriminin olduğu parselin kuzey kısmı güneyinden 122 cm daha aşağı kotta yer almaktadır.

5.2.3.2.2 Mekân Organizasyonu. İlkokul yapısı derslikler, yönetim ve giriş bölümünü içermektedir. Giriş cephesinde günümüzde beton merdiven yer almaktadır. Yapı zemin ve 1. kattan oluşmaktadır. Köy nüfusunun gereksinimine bağlı olarak yapının taban alanı 125 m² olup toplam alanı 250 m²'dir.

Şekil 5.171 Tire-Boynuyğun Köyü İlkokulu zemin kat planı

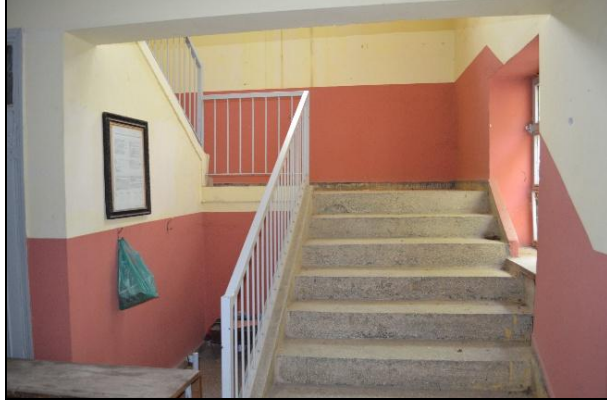
Şekil 5.172 Tire Boynuyoğun Köyü İlkokulu (Kişisel arşiv, 2017)

Şekil 5.173 Tire-Boynuyoğun Köyü İlkokulu derslik (Kişisel arşiv, 2017)

Şekil 5.174 Tire-Boynuyoğun Köyü İlkokulu derslik (Kişisel arşiv, 2017)

Şekil 5.175 Tire-Boynuyoğun Köyü İlkokulu zemin kat merdiveni (Kişisel arşiv, 2017)

Şekil 5.176 Tire-Boynuyoğun Köyü İlkokulu zemin kat ahşap tavan kaplaması (Kişisel arşiv, 2017)

5.2.3.2.3 Cephe Düzeni. Yapının giriş cephesi simetrik olup kuzeye bakmaktadır. Birkaç basamak ile cephe ortasında bulunan kapıdan iç mekânlara ulaşım sağlanmaktadır. Kapının iki yanında birer adet ahşap pencere bulunmaktadır. 1. kat kotunda ise giriş kapısı hizasında balkon, yine balkonun iki yanında birer adet ahşap pencere konumlanmaktadır. Kuzey cephesindeki pencereler yönetim ve merdiveni aydınlatmaktadır. Yapının doğu ve batı cepheleri sağır olup, güney cephesinde zemin ve 1. katta dörder pencere bulunmaktadır. Bu pencereler derslik mekânlarına açılmaktadır.

Şekil 5.177 Tire-Boynuyoğun Köyü kuzey cephesi (Kişisel arşiv, 2017)

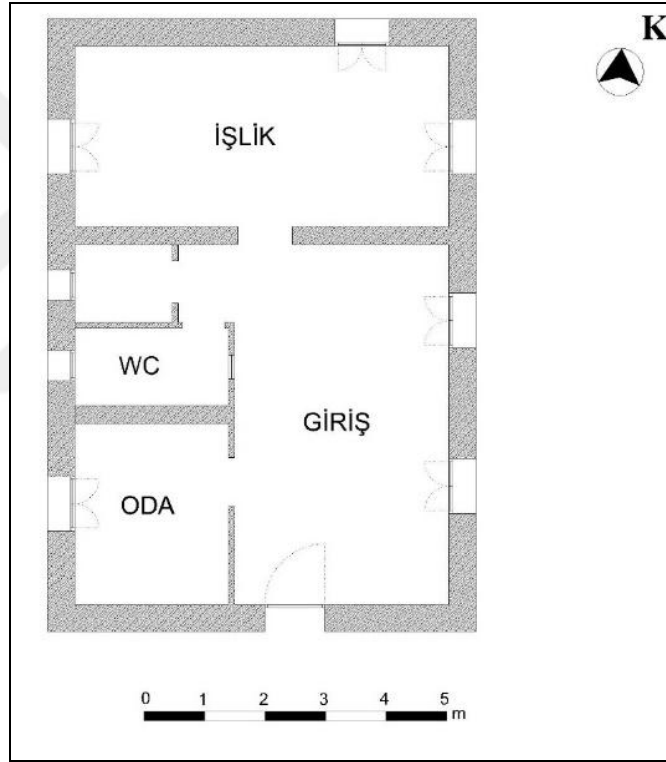
Şekil 5.178 Tire-Boynuyoğun Köyü güney cephesi (Kişisel arşiv, 2017)

5.2.3.2.4 Yapım Sistemi. Yapının dış duvarları yığma taş, zemin kat döşemeleri plak döşemedir. Üst kata ulaşımın sağlandığı dökme mozaik kaplamalı merdiven U formudur. 1. katın derslik ve yönetim odalarının döşemeleri ahşap, sirkülasyon alanı ise plak döşemeden oluşmaktadır. Yapının üst örtüsü ahşap konstrüksiyonlu beşik formulu çatıdır.

5.2.3.2.5 Diğer Yapılar. Köy okulu parselindeki atölye birimi günümüzde okul parselinden çıkarılmıştır. L19-C-16-B-1 pafta 172 ada 30 parselde konumlanmaktadır.

Geniş uygulama bahçesinin doğusunda bulunan yapı tek katlı ve dikdörtgen formlu olup, taban alanı 72 m²'dir. Güney cephesinde yer alan ahşap kapı giriş bölümüne açılmaktadır. Giriş mekânı oldukça geniş olup ışık, WC ve oda mekânlarına ulaşım sağlamaktadır. Cepheden rahatlıkla görülebilen tuğla bacanın oda olarak adlandırılan mekânın tam üzerinde olması buranın mutfak olarak kullanıldığını göstermektedir.

Yapının dış duvarları yığma taş tuğla almaşık duvardır. Ahşap çatı beşik formlu olup üzeri Marsilya tipi kiremit ile örtülmüştür.

Şekil 5.179 Tire-Boynuyogun Köyü İlkokulu Atölye Birimi

Atölye biriminin doğu cephesindeki üç adet ahşap pencereden ikisi giriş mekânına, biri ışık mekânına açılmaktadır. Kuzey cephesinin doğusundaki tek ahşap pencere de ışık mekânını aydınlatmaktadır. Batı cephesinde iki adet ahşap pencere oda ve ışık mekânlarına, iki adet küçük pencere ise WC mekânına açılmaktadır. Ahşap pencerelerde ahşap kepenkler de mevcuttur.

Yapı günümüzde kullanılmadığı için atıl durumdadır, doğramalarda malzeme kaybı vardır ve çatı kiremitleri zarar görmüştür. Fakat inceleme sonucunda ciddi bir hasarla karşılaşılmamıştır.

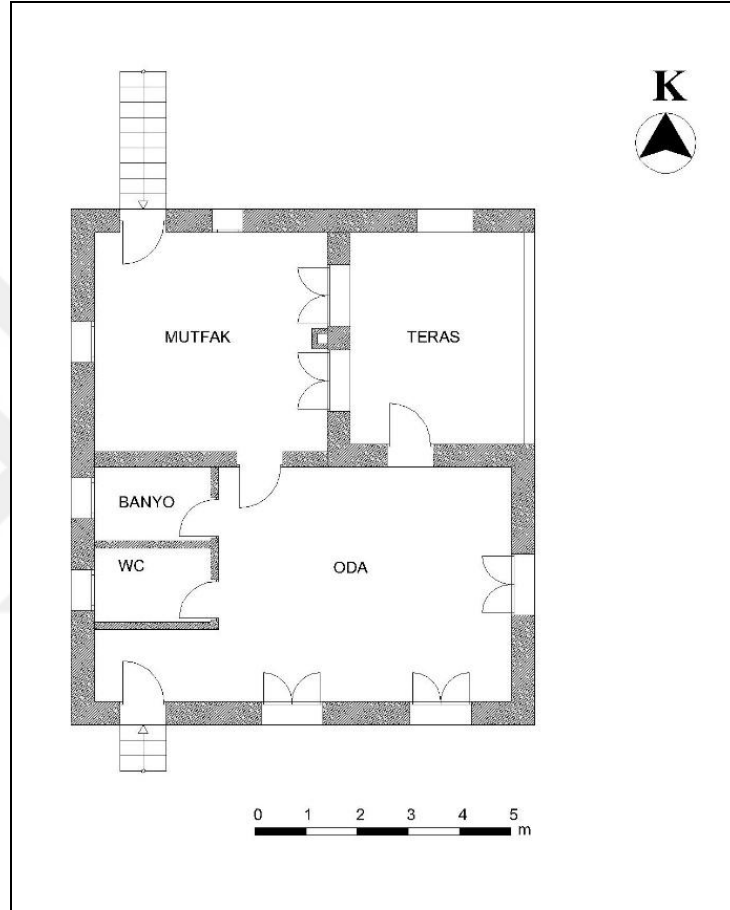
Şekil 5.180 Tire-Boynuyoğun Köyü İlkokulu Atölye Birimi (Kişisel arşiv, 2017)

Şekil 5.181 Tire-Boynuyoğun Köyü İlkokulu Atölye Birimi giriş mekânı (Kişisel arşiv, 2017)

Lojman Birimi ise 9,05x10,10m boyutlarında kareye yakın formulu, doğu yönünde terası bulunan tek katlı bir yapıdır. Kuzey ve güney yönlerinden ayrı girişler bulunmaktadır. Kuzey yönündeki girişte 10 basamaklı bir merdiven, güney yönündeki girişte ise, bahçedeki kot farkından dolayı üç basamak yer almaktadır. Yapı içine girilemediğinden mekân organizasyonu hakkında net bir bilgi

edinilememesine karşın yapının kuzey yönünde bulunan bacanın varlığı mutfakın o yönde, yaşam alanlarının ise güney yönünde yer aldığını göstermektedir. Batı cephesindeki küçük pencereler ıslak hacimlerin bu yönde olduğunu yansıtmaktadır. Yığma taş sistemde inşa edilmiş yapının çatısı beşik formu ve üzeri Marsilya tipi kiremit ile kaplıdır.

Şekil 5.182 Tire-Boynuyoğun Köyü İlkokulu Lojman Birimi

Şekil 5.183 Tire-Boynuyoğun Köyü İlkokulu Lojman Birimi (Kişisel arşiv, 2017)

Şekil 5.184 Tire-Boynuyoğun Köyü İlkokulu Lojman Birimi (Kişisel arşiv, 2017)

Parselin güneyinde bulunan depo birimi ise kuzey cephesinde iki adet pencere ve bir giriş kapısı ile dikdörtgen plan şemalı küçük bir yapıdır. Beşik formu olan çatının üzeri Alaturka kiremit ile kaplıdır.

Şekil 5.185 Tire-Boynuydoğan Köyü İlkokulu Depo Birimi (Kişisel arşiv, 2017)

Şekil 5.186 Tire-Boynuydoğan Köyü İlkokulu Depo Birimi iç mekânı (Kişisel arşiv, 2017)

5.2.3.3 Mevcut Durumu

Günümüzde kullanılmayan yapının döşeme ve duvarlarında ciddi hasarlar görülmemekle birlikte, iç mekânlarda neme, cephelerde çevresel etmenlere bağlı sıva ve boya bozulmaları algılanmaktadır.

5.2.3.4 Geçmişten Günümüze Yapının Değişimi

Tire - Boynuyoğun Köy Okulu günümüze dek özgünlüğünü korumuş ve fiziksel sürdürülebilirliğini sağlamıştır. Günümüzde kullanılmayan yapı grubu metruk durumda kalmış ve çürümeye bırakılmıştır.

5.2.3.5 Koruma Bağlamında Değerlendirilmesi

Yapı Cumhuriyet Dönemi eğitim sistemindeki reformları yansıtması açısından korumaya değerdir. Taşınalı eğitim sistemine geçilmesi ve köy nüfusunun düşmesi sonucu atıl durumda ve işlevsiz kalmıştır. Parsel içindeki yapıların esaslı onarımı yapılarak köye kazandırılması gerekmektedir. Dışarıdan su alan yapının iç mekânında çürüme ve nemlenmeler gözlenmektedir. Ahşap çatının bakım ve onarımının yapılması, çürüyen elemanların özgün kesitle değiştirilmesi uygun olacaktır. Aynı zamanda atıl durumdaki atölye biriminin doğramaları kırık ve çürümüştür. Tüm ahşap doğramaların yenilenmesi ve yapının esaslı onarımının yapılması gerekmektedir.

5.2.3.6 Sürdürülebilir Koruma Bağlamında Değerlendirilmesi

Yapı uzun yıllar Boynuyoğun Köyü içinde eğitim işlevini sürdürmüş ve fiziksel sürdürülebilirliğini sağlamıştır. Günümüzde köyün nüfusunun azalması ve eğitim sisteminin değişmesi yapının ve parsel içindeki diğer yapıların işlevsiz kalarak metruk duruma gelmesine sebep olmuştur. Yapıların fiziksel sürdürülebilirliğinin devamlılığı ancak yeniden işlevlendirilerek kullanılması ile sağlanabilir.

5.2.4 Ödemiş - Karadoğan Köy Okulu

5.2.4.1 Yapının Konumu ve Tarihçesi

İzmir İli, Ödemiş İlçesi, Karadoğan Mahallesi'ndeki Karadoğan Köy İç Yolu'ndaki yapı, 24 pafta 695 parselde kayıtlı kültür varlığıdır.

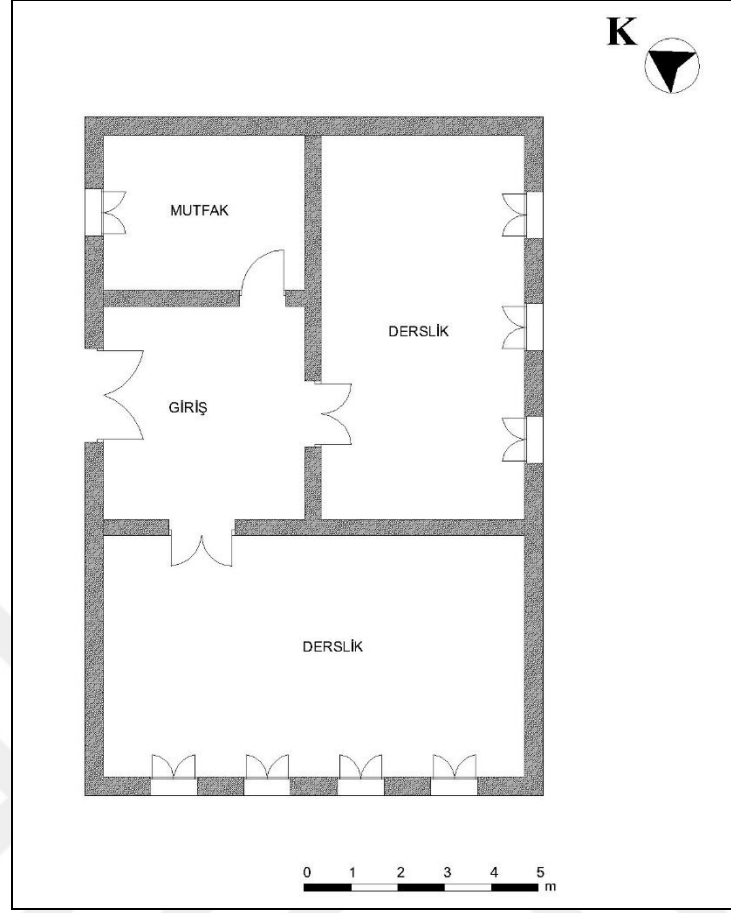

Şekil 5.187 Ödemiş-Karadoğan Köyü İlkokulu uydu görüntüsü (Google haritaları, 2018)

5.2.4.2 Mimari Özellikleri

5.2.4.2.1 Çevresel Özellikleri. Günümüzde kullanılmayan yapıların bulunduğu parsel amorf bir yapıya sahiptir. Parselin tam ortasında 1979 yılında yapılan köy okulu, doğusunda daha eski dönemlerde inşa edilmiş olan köy okulu, batısında ise atölye birimi olamayacak kadar küçük olan depo birimi ve depo biriminin çevresinde geniş uygulama bahçesi bulunmaktadır.

5.2.4.2.2 Mekân Organizasyonu. Dikdörtgen plan şemalı eski köy okulunun girişi kuzeybatı yönündeki geniş ahşap kapıdan sağlanmaktadır. Girişin tam karşısında ve güneybatı yönünde olmak üzere iki adet derslik bulunmaktadır. Kuzeydoğusundaki odanın ise mutfak olduğu yapının cephesinde görülen bacanın varlığından anlaşılmaktadır.

Şekil 5.188 Ödemiş-Karadoğan Köyü Eski İlkokul Yapısı zemin kat planı

Şekil 5.189 Ödemiş-Karadoğan Köyü Eski İlkokul Yapısı iç mekânı (Kişisel arşiv, 2017)

Şekil 5.190 Ödemiş-Karadoğın Köyü Eski İlkokul Yapısı iç mekânı (Kişisel arşiv, 2017)

Şekil 5.191 Ödemiş-Karadoğın Köyü Eski İlkokul Yapısı iç mekânı (Kişisel arşiv, 2017)

5.2.4.2.3 *Cephe Düzeni.* Yapının dört cephesinden kuzeydoğu cephesi sağır, güneybatı cephesi dört pencereli simetrik, güneydoğu cephesi üç pencereli asimetric, giriş cephesi olan kuzeybatı cephesi ise asimetric düzendedir.

Şekil 5.192 Ödemiş-Karadoğın Köyü eski köy okul yapısı (Kişisel arşiv, 2017)

Şekil 5.193 Ödemiş-Karadoğın Köyü eski köy okul yapısı (Kişisel arşiv, 2017)

5.2.4.2.4 Yapım Sistemi. Zemin kat ve havalandırma bodrumundan oluşan yapının yapım sistemi taş ve tuğlanın birlikte kullanıldığı yığma sistemdir. Yapının zemini ahşap rabıta, tavanı ahşap kaplamalıdır. Üzeri Marsilya tipi kiremit ile kaplı çatı beşik formudur. Yapının iç ve dış duvarları boyalı ve sıvalıdır. Yapının iç ve dış doğramaları da ahşaptır.

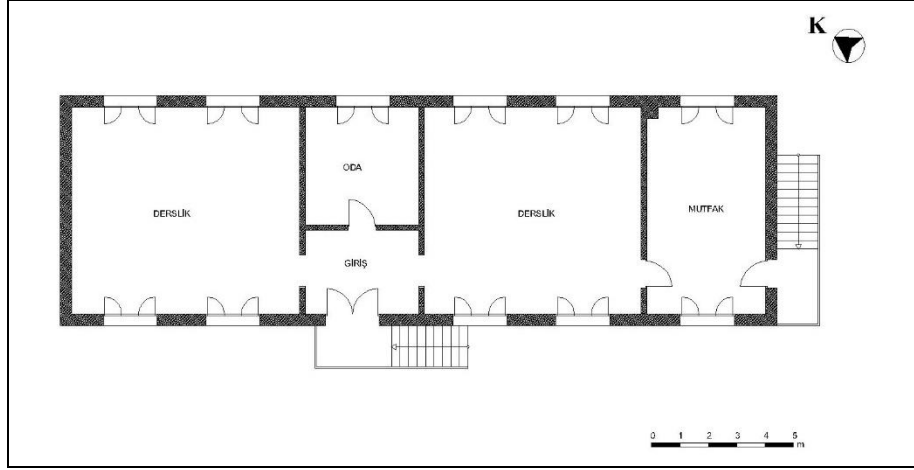
5.2.4.2.5 *Diğer Yapılar.* 1979 yılında yapılan tek katlı yapı ise, eski köy okulunun kuzeybatısında yer almaktadır. Kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda ince uzun bir yapıya sahip olan okulun girişi sekiz basamak ile güneybatı cephesinden sağlanmaktadır. Çift kanatlı ahşap kapı girişe açılmaktadır. Girişin kuzeybatı ve güneydoğu yönlerinde birer derslik, güneybatı yönünde ise bir oda bulunmaktadır. Güneydoğu yönündeki dersliği geçtikten sonra ulaşımı güneydoğu cephesinden de sağlanabilen mutfığa varılmaktadır.

Şekil 5.194 Ödemiş-Karadoğan Köyü 1979 yılında yapılan ilkokul (Kişisel arşiv, 2017)

Şekil 5.195 Ödemiş-Karadoğan Köyü 1979 yılında yapılan ilkokul (Kişisel arşiv, 2017)

Şekil 5.196 Ödemiş-Karadoğan Köyü, İlkokul yapısı zemin kat planı

Yapım sistemi yığma taş olan yapının döşemeleri ahşaptır. Dikdörtgen yapı kırma formu bir çatıya sahiptir. Yapının geniş pencereleri üç bölümlü olup, dökme mozaik denizliklidir. Tavanlar ise süslemesiz ve beton plaktır.

Şekil 5.197 Ödemiş-Karadoğan Köyü 1979 yılında yapılan ilkokuldaki derslik (Kişisel arşiv, 2017)

Şekil 5.198 Ödemiş-Karadoğan Köyü 1979 yılında yapılan ilkokuldaki derslik (Kişisel arşiv, 2017)

Şekil 5.199 Ödemiş-Karadoğan Köyü 1979 yılında yapılan ilkokuldaki mutfak (Kişisel arşiv, 2017)

Yapının güneybatı ve kuzeydoğu cepheleri simetrik bir düzene sahiptir. Giriş cephesi olan güneybatı cephesinde birbiriyle özdeş, beş adet ahşap pencere yer almaktadır. Kuzeydoğu cephesinde ise, yine birbirinin aynısı olan altı adet ahşap pencere bulunmaktadır. Güneydoğu cephesinde ise yalnızca mutfağa giriş kapısı ve dokuz basamaklı taş merdiven vardır.

5.2.4.3 Mevcut Durumu

Köylünün zamanla refah seviyesinin daha yüksek olduğu ve iş, eğitim gibi olanakların daha çok olduğu kentlere göçmesi ile nüfusu azalmıştır. 2017 yılı nüfus

sayımına göre nüfusu 610 olan köyde genç nüfusun azlığı köy okulunun işlevsiz kalmasına sebep olmuştur. Uzun zamandır kullanılmayan eski köy okulu çatısının zamanla zarar görerek yapı içine su alması ile ahşap döşemeler çürümüş, hatta çökmüştür. Yapı bir dönem geçirdiği yangın sonucunda ahşap doğramalarını kaybetmiş, tavan kaplamalarında ve duvarlarda siyah is tabakası birikmiş ve çatısı çökmüştür. 1979 yılında yapılmış okulun ise çatısı sağlam kalmışsa da, ahşap doğramaları yok olmuş, yapı içinde yağmur sularının kalması ile duvarlarda rutubet olmuştur.

5.2.4.4 Geçmişten Günümüze Yapının Değişimi

Parsel içindeki biri 1930'larda, bir diğeri 1979 yılında inşa edilen iki köy okulunun günümüze dek özgünlüğünü bozmadan ulaştığı görülmektedir. Bunun yanı sıra özellikle 1930'lu yıllarda inşa edilen köy okulunun birçok özgün elemanını kaybettiği ve yıkılmak üzeri olduğu saptanmıştır.

5.2.4.5 Koruma Bağlamında Değerlendirilmesi

Günümüzde işlevsiz kalan Karadoğan köy okulu metruk durumdadır. 1930'lu yıllarda inşa edilen okulun doğramaları kırılmış ve çürümüş, döşemeleri zarar görmüştür. Yapı içerisinde bitki oluşumları, ahşap çatının çürüdüğü ve yapıya su aldığı gözlenmiştir. Yapının esaslı onarımı yapılarak köye kazandırılması gerekmektedir. 1979 yılında inşa edilen okulun fiziksel durumu diğer yapıya göre daha sağlıklı olsa da yapının işlevsiz ve giriş kapısının kırık olması yapıyı vandalizme karşı savunmasız bırakmaktadır.

5.2.4.6 Sürdürülebilir Koruma Bağlamında Değerlendirilmesi

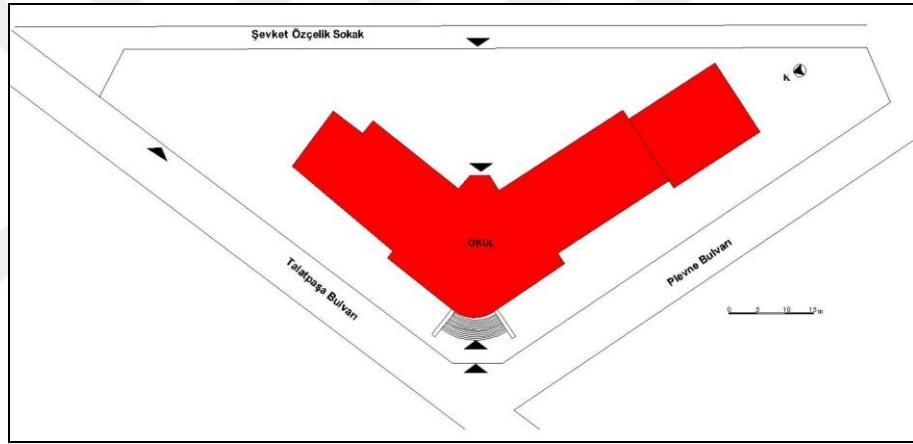
Birçok köyde olduğu gibi Karadoğan köyünde de köylünün daha iyi şartlar için büyük kentlere göçmesi ve köy nüfusunun azalması okulda eğitim görececek öğrencinin de azalmasına sebep olmuştur. Bunun sonucunda okul kapatılarak işlevsiz kalmıştır. Fiziksel sürdürülebilirliği günümüze dek süren iki yapının, köyün

gereksinimleri doğrultusunda işlevlendirilmesi sürdürülebilirliklerinin devam etmesini ve gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlayacaktır.

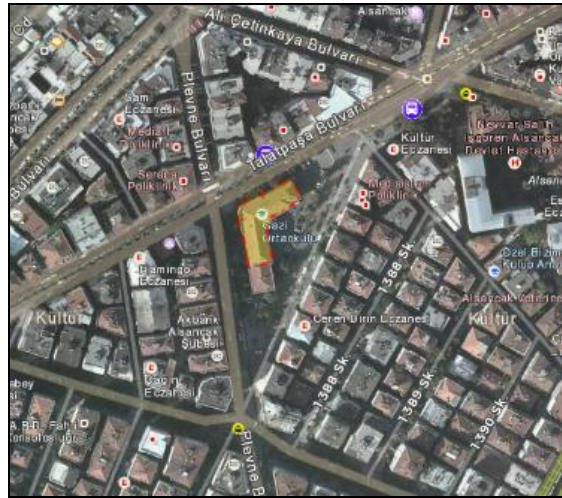
5.2.5 Gazi Ortaokulu (Gazi İlk Mektebi - 1928)

5.2.5.1 Yapının Konumu

İzmir'in Konak ilçesi Kültür Mahallesi'nde Talatpaşa Bulvarı, 22 numarada 189 pafta 1167 ada 1 parselde kayıtlı taşınmaz kültür varlığıdır. Parsel, Talatpaşa Bulvarı, Plevne Bulvarı ve Şevket Özçelik Sokak ile sınırlanmaktadır. Gazi Ortaokulu, ona ek yapılan bölüm ve servis birimi parsel içinde tektir.

Şekil 5.200 Gazi Ortaokulu vaziyet planı

Şekil 5.201 Gazi Ortaokulu uydu görüntüsü (İzmir Kent Rehberi, 2019)

5.2.5.2 Yapının Tarihçesi

İlk olarak Redd-i İlhak Mektebi olarak açılan okul 1922 yılında iki katlı dört sınıflı bir binadaydı. Harap durumda olan binada eğitim veren okul Alsancak'taki tek resmi okuldu (Tutsak, 2002). Necmettin Emre'nin tasarladığı, 1934 yılında inşa edilen yapı, o dönemde yapılmış en büyük ilkokul idi (Aslanoğlu, 2010). 1941'de 737 öğrencisi bulunan okulun 24 öğretmeni vardı. 1947'de ise birinci sınıflarda dört şube, ikinci sınıflarda üç şube, üçüncü sınıflarda ise iki şubesi bulunmaktaydı (Tutsak, 2002). Okul 2012 yılında ilköğretimin 12 yıla çıkarılması ile adı değişmiş, Gazi Ortaokulu adını almıştır (Özbakan ve Altun, 2013).

Şekil 5.202 Gazi İlk Mektebi (Aslanoğlu, 2010)

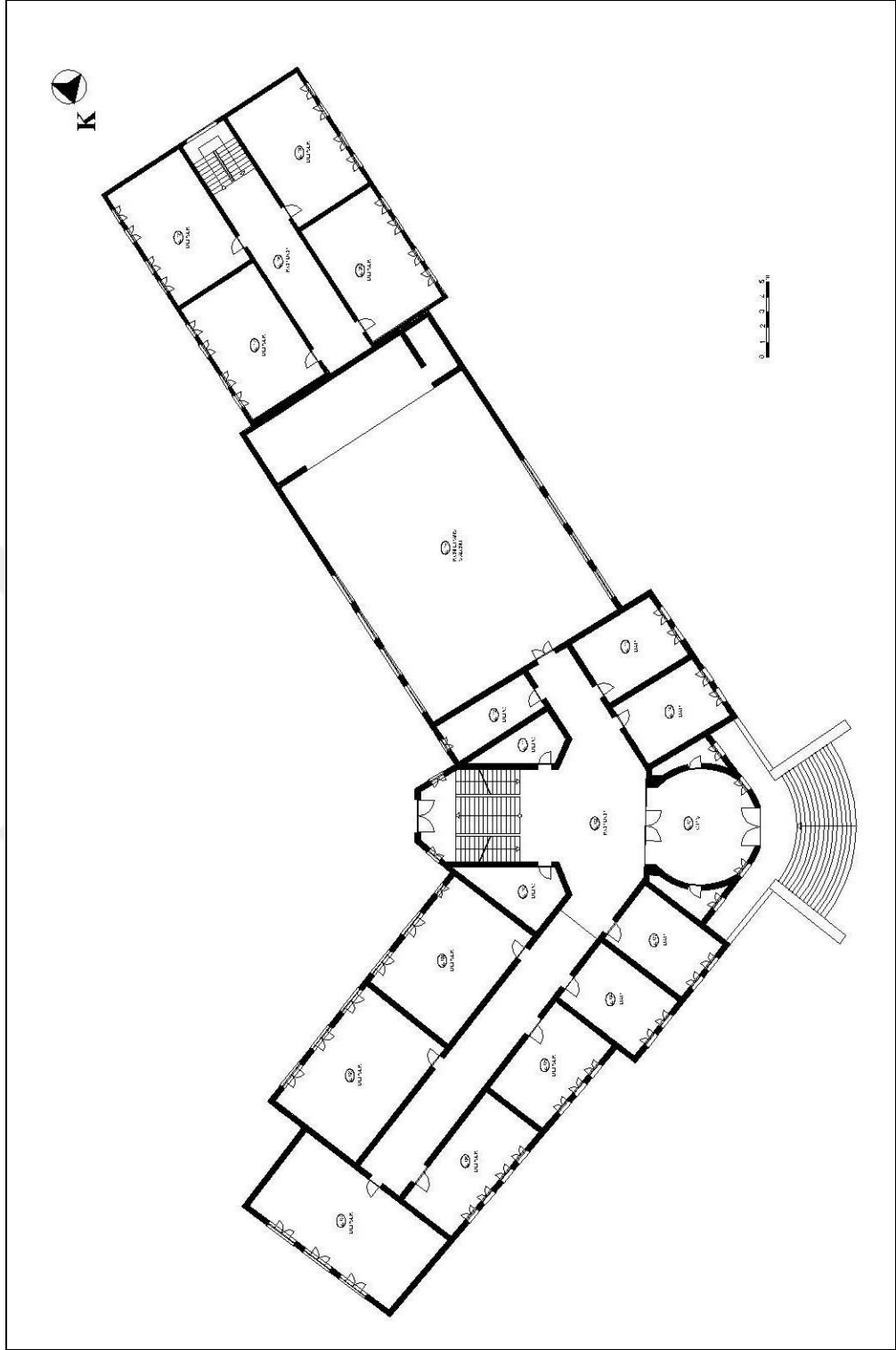
5.2.5.3 Mimari Özellikleri

5.2.5.3.1 Çevresel Özellikleri. Yapı üçgen parselin tam ortasında tek yapı olarak konumlanmaktadır. Parsel girişleri üç tane olup, biri üçgen parselin hipotenüsünün tam ortasında, biri hipotenüsün tam karşısındaki köşeden ve bir diğeri parselin kuzey yönündendir. V plan şeması yapının doğusunda bir avlu oluşturmaktadır. Yapının güney ucuna sonradan bir kitle eklenmiştir. Kuzey cephesi Talatpaşa Bulvarı'na paralel olan yapı Konak yönünden Alsancak Garı'na ulaşımında dikkat çekmektedir.

5.2.5.3.2 *Mekân Organizasyonu.* V plan şemalı yapı bodrum kat, zemin kat ve 1. kat olmak üzere üç kattan oluşmaktadır. V plan şemasının birleşim noktası yapının ana girişini oluşturmaktadır. 14 basamak yükseltilen giriş, üst kitleden içeri çekilerek daha vurgulu duruma getirilmiştir. Metal kapı ile girilen Z 01 mekânının batı cephesine bakan dört adet penceresi vardır. Mekânın doğusundan Z 02 koridor mekânına ulaşılmaktadır. Koridorun doğu yönünde üst kata ulaşımı sağlayan merdiven ve bahçeden ulaşımın sağlandığı metal kapı yer almaktadır. Kuzey yönünde ilk olarak iki idari birim, devamında ise dersliklere ulaşılmaktadır. Güney yönünde ise idari birim, WC mekânları ve konferans salonu yer almaktadır. Konferans salonunun güneyindeki ek kitlede dört derslik daha bulunmaktadır.

Yapının ikinci katında merdivenin sahanlığında geniş bir pencere yer almaktadır. Merdivenin sonunda ulaşılan 1 01 mekânı idari birim ve dersliklere dağılımı sağlamaktadır. Sözkonusu mekânın kuzeyinde beş adet, güneyinde iki adet derslik, batısında ise idari birimler yer almaktadır. Koridorun sonunda batı yönünde kütüphaneye ulaşılmaktadır. Ek kısma da bu koridordan geçilmektedir. Zemin katında olduğu gibi bu katta da dört adet derslik ve çift kollu merdiven bulunmaktadır.

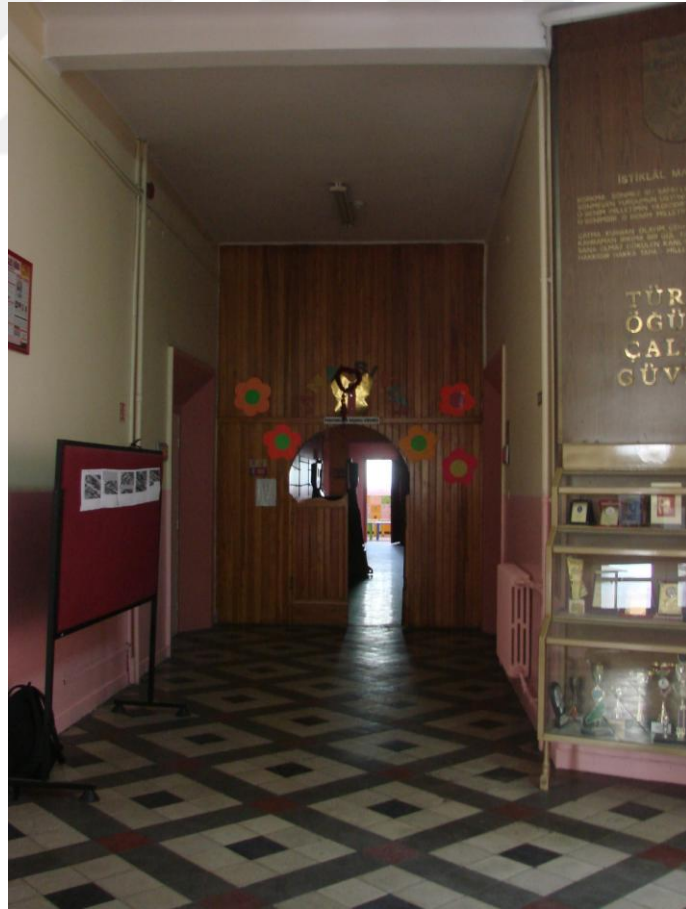
Taban alanı 1177 m² olan özgün kitle ve 318 m² ek kitle olmak üzere toplam 1495m²'dir. Toplam kullanım alanı ise 2990 m²'dir.

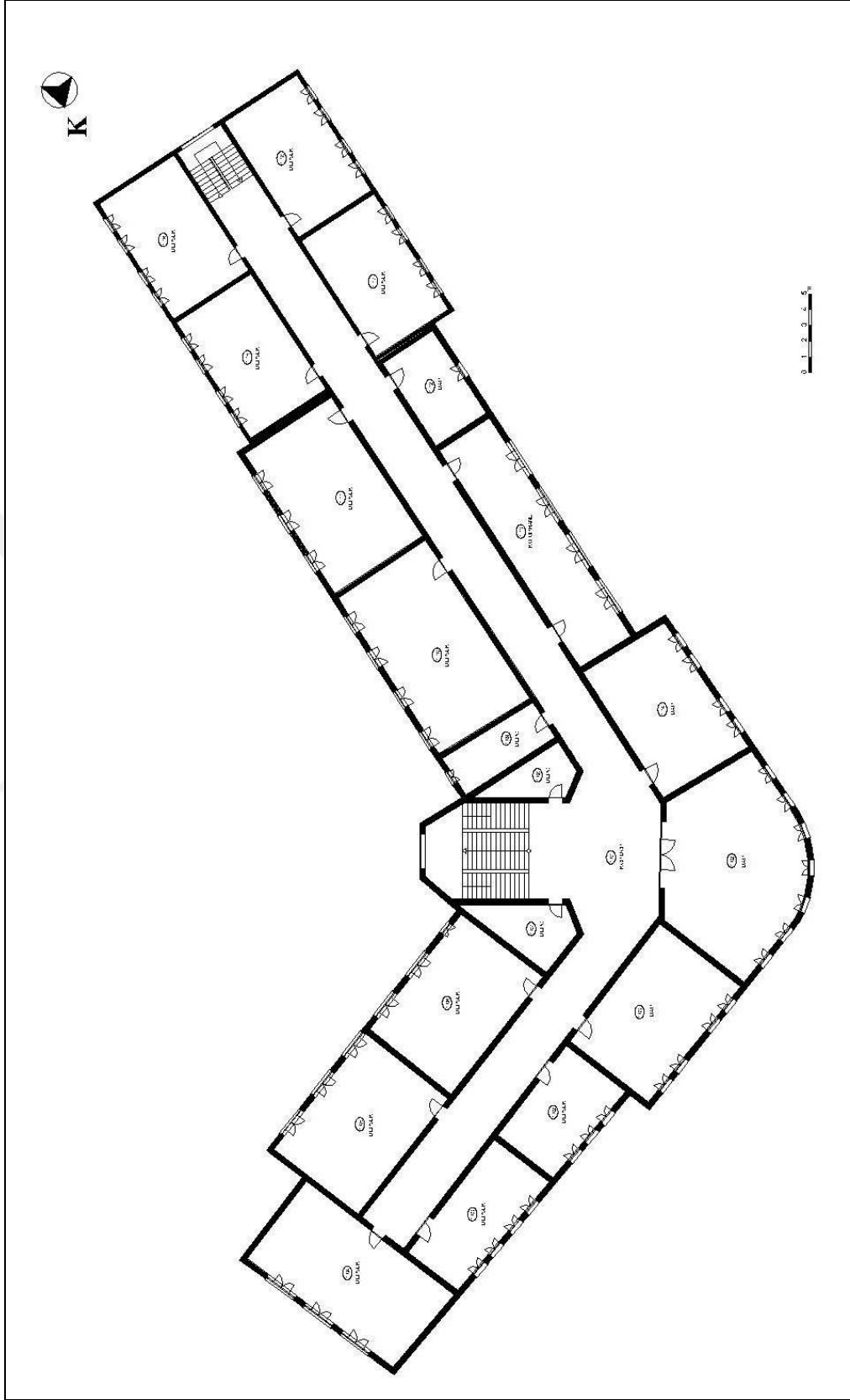
Şekil 5.203 Gazi Ortaokulu zemin kat planı

Şekil 5.204 Gazi Ortaokulu zemin kat girişi (Levi kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.205 Gazi Ortaokulu zemin kat koridor (Levi kişisel arşivi, 2019)

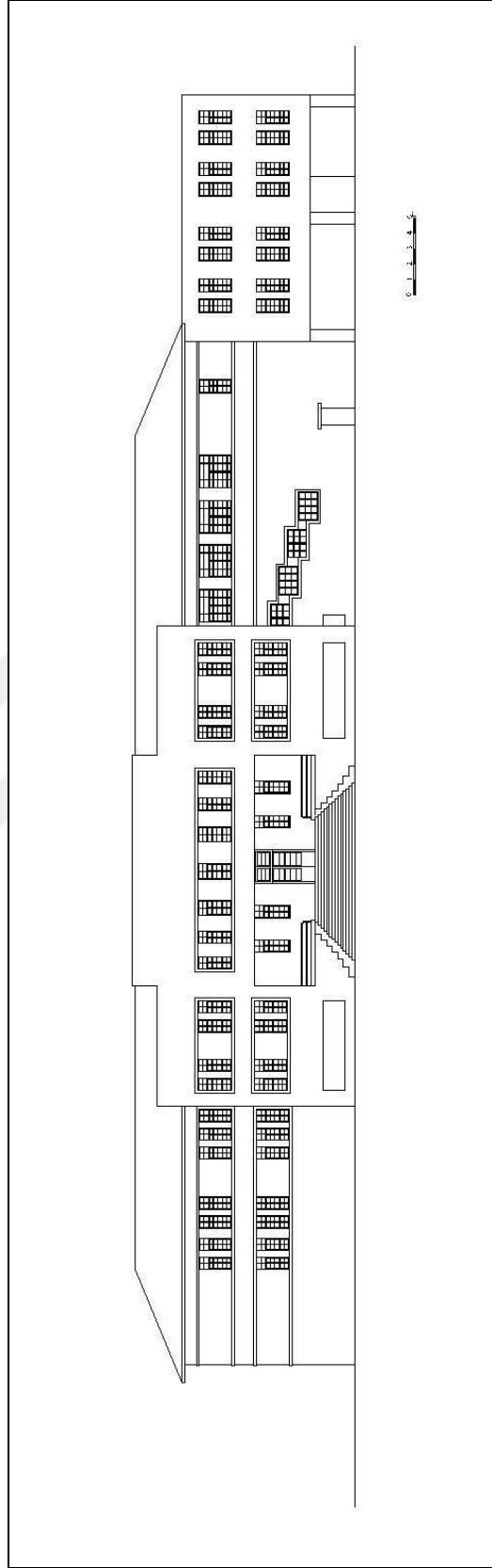

Şekil 5.206 Gazi Ortaokulu 1. kat planı

5.2.5.3.3 *Cephe Düzeni.* Kuzey-güney doğrultusunda V formda uzanan yapının batı cephesi ana giriş cephesidir. 14 basamak yükseltilmiş olan metal giriş kapısının iki yanında ikişer ahşap pencere yer almaktadır. İki yönde de devam eden pencereler idari birimi aydınlatmaktadır. Pencere grupları üçer ya da dörder bölümlü düzende aynı taş söve içine alınmıştır. Kuzey yönünde geriye çekilmiş kitlede pencere üst ve alt kotunda devam eden söveler yatay vurguyu güçlendirmektedir. Güney yönünde ise, konferans salonunun varlığı cepheye yansıtılarak pencerelerinde kademe oluşturulmuştur. Sözkonusu cephede bodrum kat kotundan yapıya giriş bulunmaktadır. Konferans salonunun üst katında ise idari birim ile kütüphanenin pencereleri yapı cephesine yansıtılmış ve ayrılmıştır. Ek kitlenin zemin ve 1. katında simetrik düzende sekizer ahşap pencere yer alırken bodrum katı boşaltılarak yalnızca kolonlar aşağı indirilmiştir. Özgün kitlenin batı cephesi bezemeden arındırılmış olarak geniş saçaklar ile sonlanmaktadır.

Şekil 5.207 Gazi Ortaokulu giriş cephesi (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.208 Gazi Ortaokulu batı cephesi

Şekil 5.209 Gazi Ortaokulu güney kolu batı cephesi (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.210 Gazi Ortaokulu ek bina batı cephesi (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.211 Gazi Ortaokulu kuzey kolu batı cephesi (Kişisel arşiv, 2019)

Yapının kuzey cephesi bodrum kat, zemin kat ve 1. katta üçer pencere olmak üzere toplam dokuz ahşap pencereden oluşmaktadır. Pencere boşluklarının üst ve alt kotlarında cepheler boyunca dolanan yatay bantlar bulunmaktadır. Yalın nitelik yansıtan cepheler geniş saçaklarla sonlanmaktadır.

Şekil 5.212 Gazi Ortaokulu kuzey cephesi (Kişisel arşiv, 2019)

Yapının doğu cephesi geniş bahçeye açılmaktadır. Cephenin tam ortasından yapıya giriş bulunmaktadır. Girişin üzerinde ahşap pencereler her iki katta da devam etmektedir. Cephenin kuzey kanadının doğu cephesi her katta devam eden beş ahşap geniş pencere ve bir dar ahşap pencereden oluşmaktadır. Pencere boşluklarının st ve alt kotlarındaki taş söve cephe boyunca devamlıdır. Güney kanadının doğu cephesi kuzey kanadına göre farklıdır. Bu sebeple yapı kitlesel olarak simetrik olsa da cephe düzeni dikkate alındığında simetrik değildir. Söz konusu kanadın doğu cephesini zemin katta konferans salonuna denk gelen kademeli dört pencere ve 1. katta derslikleri aydınlatan altı ahşap pencere oluşturmaktadır. Kuzey ve güney kanatları geniş saçaklarla sonlanmaktadır. Ek kitlenin doğu cephesi ise batı cephesiyle aynı karakterde olup her katta sekizer ahşap pencere ile oluşturulmuştur.

Yapının güney cephesi ise, ek kitlenin zemin ve 1. katındaki birer ahşap pencereden oluşmaktadır. Kitlenin bodrum katında yalnızca betonarme kolonlar görülmektedir.

şekil 5.213 Gazi Ortaokulu doğu cephesi giriş (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.214 Gazi Ortaokulu doğu cephesi (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.215 Gazi Ortaokulu ek kitle doğu cephesi (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.216 Gazi Ortaokulu ek kitle güney cephesi (Kişisel arşiv, 2019)

5.2.5.3.4 Yapım Sistemi. Erken Cumhuriyet Dönemi eserlerinden biri olan yapı yığma sistemde inşa edilmiş olup betonarme kirişler ile desteklenmektedir. Üç katlı yığma yapının 50 santimetreye varan duvarlarının yanında ek yapının kalınlığı 25 cm olan ince duvarları bulunmaktadır. Daha geç dönemde inşa edilen ek yapı betonarme sisteme sahiptir. Özgün kitle ve ek kitlenin üzeri kırma formulu ahşap çatı ile örtülüdür.

Şekil 5.217 Gazi Ortaokulu kırma formulu çatısı (Kişisel arşiv, 2019)

5.2.5.4 Mevcut Durumu

İnşa edildiği günden bugüne eğitim işleviyle kullanılan yapı statik açıdan dengede olup, bazı küçük yıpranmalar gözlenmektedir. Yapının duvarlarında boya bozulmaları, ahşap doğramalarında aşınmalar, saçaklarda ve bacalarda boya bozulmaları, çift kollu merdivende ise aşınmalar görülmektedir. Yapıya esaslı onarım gerekmesi de, basit onarım ihtiyacı bulunmaktadır.

5.2.5.5 Geçmişten Günümüze Yapının Değişimi

Özgün biçimlenişle günümüze dek gelen yapı gereksinimler doğrultusunda bazı ekler almıştır. Zemin katta koridor girişlerindeki niteliksiz ekler bölücü elemanlardır. Öğrenci sayısının artması ve yeni derslik ihtiyacı ile 1978 yılında, yapının güney kanadına kolonlarla yükseltilmiş ek bina yapılmıştır. Böylece dörder derslikten sekiz derslik yapıya kazandırılmıştır.

Şekil 5.218 Gazi Ortaokulu doğu cephesine eklenen kitle (Kişisel arşiv, 2019)

5.2.5.6 Koruma Bağlamında Değerlendirilmesi

Cumhuriyet Dönemi yapılarının uzun süre yasal olarak koruma altına alınmamaları sebebiyle pekçok eser günümüze ulaşamamıştır. Erken Cumhuriyet Dönemi eserlerinden olan yapı günümüze ulaşan ender yapılardan biridir. Gazi Ortaokulu’nun korumaya değer nitelikleri arasında, Cumhuriyet’in ilk yıllarının İzmir toplum ve kültürünü yansıtması açısından belge niteliği, kentsel bellekteki kimlik değeri, dönemin mimari anlayışını yansıttığı için mimari değeri, mimari biimlenişindeki enderlik değeri belirtilebilir. Söz konusu niteliklere ek olarak Gazi Ortaokulu Cumhuriyet Dönemi eğitim reformlarının bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Reformlarının bir yansıması olarak yeni eğitim sistemine paralel mimari biçimleniş ve üsluba sahiptir. Sahip olduğu değerlerle kent kimliğinde özellikli yer tutan yapılardan olan okulun, basit onarım kapsamında zarar gören boyaları ve elemanlarının elden geçirilmesi ve korunması uygun olacaktır.

5.2.5.7 Sürdürülebilir Koruma Bağlamında Değerlendirilmesi

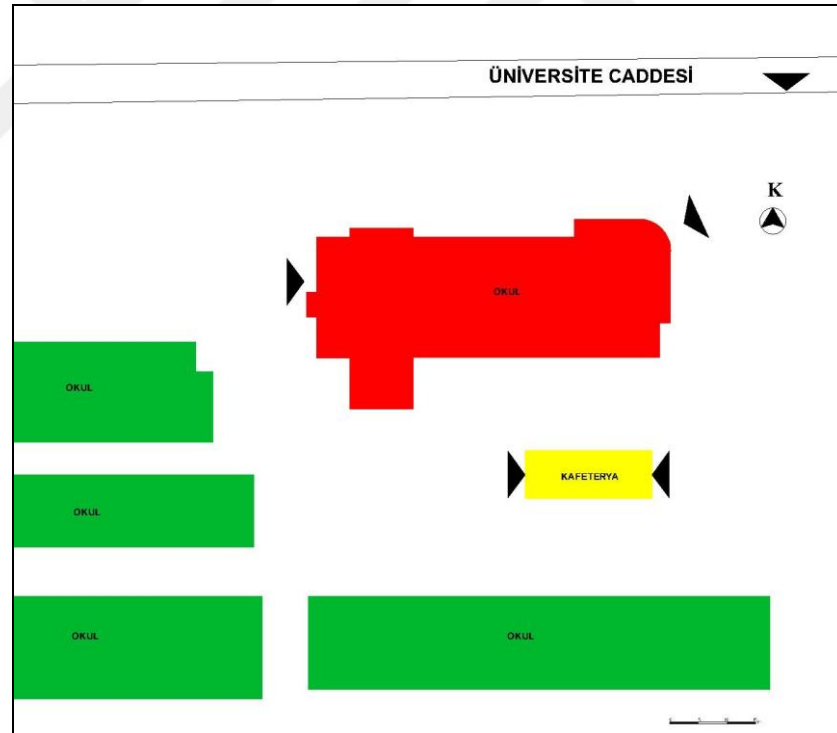
Fiziksel ve işlevsel sreklipliği olan yapı özgün biçimlenişini uzun yıllar korumuş ve günümüze ulaşmıştır. Yapının işlevselliği ve çağa uygunluğu bu sreklipliği pekiştirmiş ve sürdürülebilir korumasını sağlamıştır. Yapıya eklenen kitle, özgün olmasa da, yapının günümüz kullanımına katkı sağladığı ve dönem eki olduğu için sürdürülebilirliğini sağlayan etkenler arasındadır. Bu sebeple kaldırılması söz konusu değildir.

Yapının kurum kimliği Cumhuriyet’in bir parçası durumuna gelmiş ve kent belleğinde önemli bir yer edinmiştir. Kurumun söz konusu yapı içinde işlevini sürdürmesi yine sürdürebilir niteliğini güçlendirmektedir. zgnnde olduğu gibi eğitim işlevini sürdüren yapının basit onarımının ardından aynı işlevde kullanılarak korunması önemlidir.

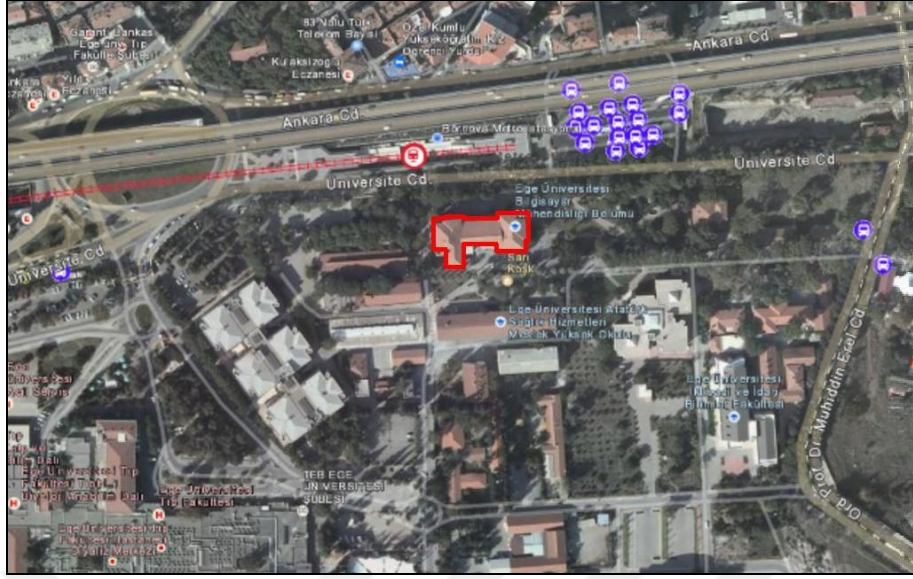
5.2.6 Ege Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Bilgisayar Mühendisliği Bölümü Binası (Bornova Ziraat Mektebi -1932)

5.2.6.1 Yapının Konumu

İzmir'in Bornova ilçesi Kazım Dirik Mahallesi'nde Üniversite Caddesi, 9 numarada 4 pafta 13 ada 4 parselde kayıtlı taşınmaz kültür varlığıdır. Parsel, Üniversite Caddesi, Ord. Prof. Dr. Muhiddin Erel Caddesi, 1 parsel, 3 parsel, 5 parsel, 12 parsel ve 21 parsel ile sınırlanmaktadır. Parsel içinde Ege Üniversitesi Madde Bağımlılığı Toksikoloji ve İlaç Bilimleri Enstitüsü, Uluslararası Bilgisayar Enstitüsü, Ege Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ege Üniversitesi Tekstil Mühendisliği, Ege Üniversitesi 50. Yıl Spor Salonu, Akbank Ege Üniversitesi şubesi yapıları da vardır.

Şekil 5.219 Bornova Ziraat Mektebi vaziyet planı

Şekil 5.220 Bornova Ziraat Mektebi uydur görüntüsü (Google haritaları, 2019)

5.2.6.2 Yapının Tarihçesi

İlk olarak 1922 yılında İzmir Mıntika Ziraat Mektebi adıyla kurulan binada üç yıllık bir eğitim verilmekteydi. Üçer yarıyıldan oluşan üç yıllık eğitimde bahçivanlık, sanayi, ziraat, nebatat, nevası, kimya, fizik ve lisan dersleri alınmaktaydı. İlk müdürü Abidin Ege Bey olan mektepte sekiz öğretmen, bir muhasebe müdürü, bir dâhiliye memuru ve bir muavin bulunmaktaydı. 1928 yılında kapatılan okul bir süre çiftlik olarak kullanılmış; 1930 yılında Ziraat Mektebi adıyla tekrar açılmıştır. Yetersiz gelen derslikler sebebiyle yeni bina inşa edilmiştir (Tutsak, 2002).

Bornova Ziraat Mektebi 1932 yılında Ziraat Vekâleti Fen Heyeti tarafından tasarlanmış, Mühendis Mahmut Hüseyin ve Mustafa Reşit tarafından inşa edilmiştir. Yatılı okul olarak inşa edilen yapının zemin katı eğitim amaçlı, 1. katı ise yatakhane ve yaşam alanları için kullanılıyordu (Aslanoğlu, 2010). Uygulamalı ve teorik dersler olan mektepte; fizik, kimya, matematik, ölçme, ziraat, botanik, beden sağlığı, tarih, coğrafya, işletmecilik, zooteknik, ziraat sanatları, bahçe kültürü gibi dersler görülüyordu (Tutsak, 2002). 1949 yılı sonrasında ise, bina İzmir Bölge Tarım Okulu olarak kullanılmaya başlanmıştır. Günümüzde Ege Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Bilgisayar Mühendisliği Bölümü binasıdır.

Şekil 5.221 Bornova Ziraat Mektebi (Aslanoğlu, 2010)

5.2.6.3 Mimari Özellikleri

5.2.6.3.1 Çevresel Özellikleri. Yapı, geniş parselin doğusunda konumlanmaktadır. Bitişigindeki parsellerde de eğitim yapıları bulunmaktadır. Yapıya kuzey yönündeki Üniversite Caddesi'nden ulaşım sağlanmaktadır. Yapının batısında otopark, güneyinde kafeterya ve Ege Üniversitesi Madde Bağımlılığı Toksikoloji ve İlaç Bilimleri Enstitüsü, doğusunda ise yeşil alan yer almaktadır.

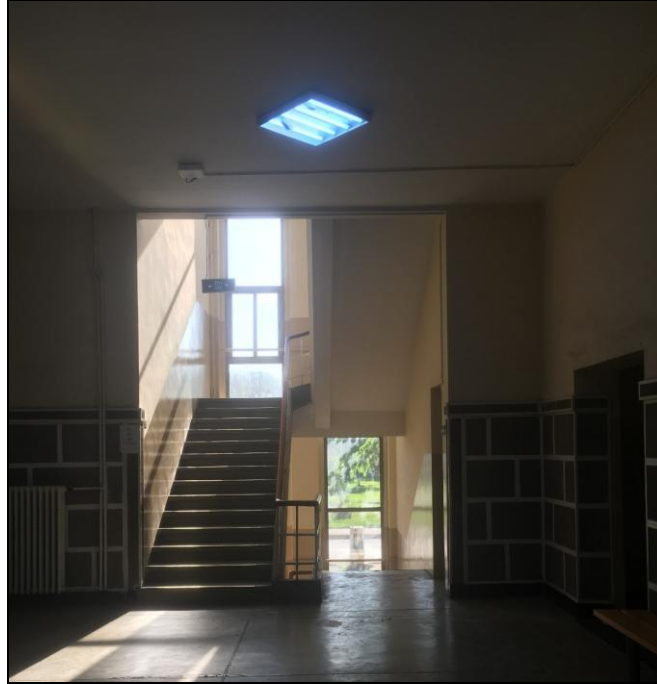
5.2.6.3.2 Mekân Organizasyonu. Dikdörtgen plan şemalı yapı bodrum kat, zemin kat, 1. kat ve sonradan eklenen 2. kat olmak üzere dört kattan oluşmaktadır. Doğu-batı yönünde uzanan yapının iki ucunda düşey sirkülasyonu sağlayan çift kollu merdivenler yer almaktadır. Yapının taban alanı 1462 m^2 olup toplamda 5848 m^2 'dir. Yapının ana girişi yuvarlatılan kuzeydoğu köşesindendir. Dairesel formdaki köşe 12 basamak yükseltilerek ve zemin katta içeri çekilerek oluşturulmuştur. Yine dairesele formlu giriş mekânına geçiş çift kanatlı metal kapı ile sağlanmaktadır. Mekânın güneyinden güvenlik birimine ve dağılım holüne ulaşılmaktadır.

Yapının zemin katı genel olarak laboratuvar ve dersliklerden oluşmaktadır. Z 03 hol mekânının güneyinden iki idari birime ve laboratuvara, kuzeyinden laboratuvara, batısından ise diğer laboratuvar ve sınıflara dağılımın sağlandığı koridora ulaşılmaktadır. Ayrıca mekânın güneyinde tüm katlara hizmet veren asansör,

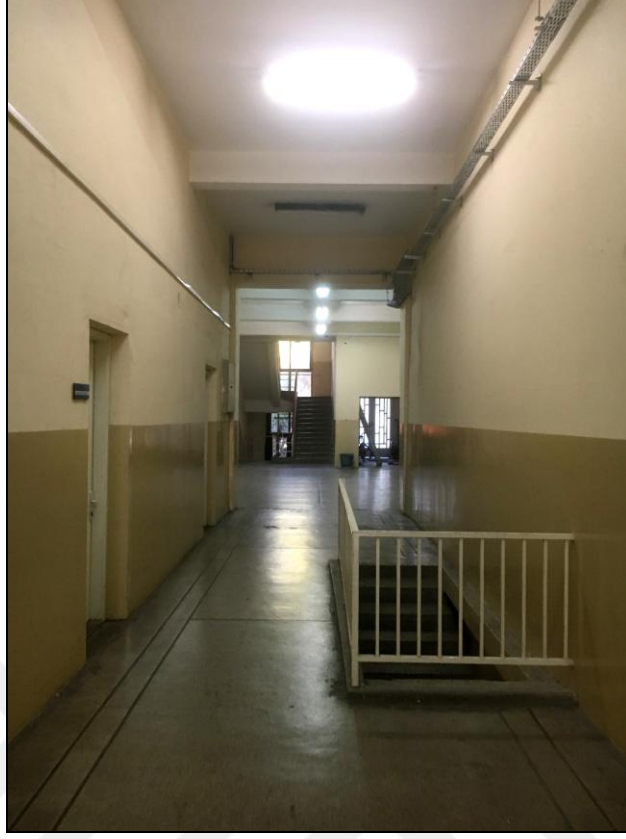
doğusunda ise çift kollu merdiven bulunmaktadır. Z 10 koridor mekânının kuzey ve güney yönlerinde laboratuvarlar ve derslikler, batısında ise ikinci bir girişin sağlandığı hol yer almaktadır. Söz konusu koridorun ortasındaki merdivenden bodrum kata iniş sağlanmaktadır. Z 19 hol mekânı yapının batı yönünden girişinin yapıldığı mekândır. Mekânın güneyinde amfi ve çalışma odası, kuzeyinde laboratuvar ve WC mekânları, batısında ise çift kollu merdiven bulunmaktadır.

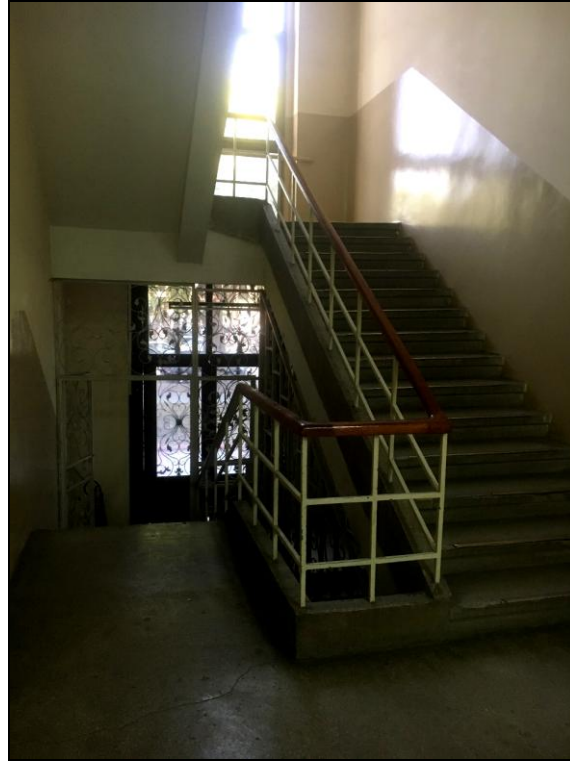
Şekil 5.222 Bornova Ziraat Mektebi Z 03 hol mekânı (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.223 Bornova Ziraat Mektebi doğu ucundaki merdiven (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.224 Bornova Ziraat Mektebi zemin kat koridoru (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.225 Bornova Ziraat Mektebi batı ucundaki merdiven (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.226 Bornova Ziraat Mektebi zemin kat planı

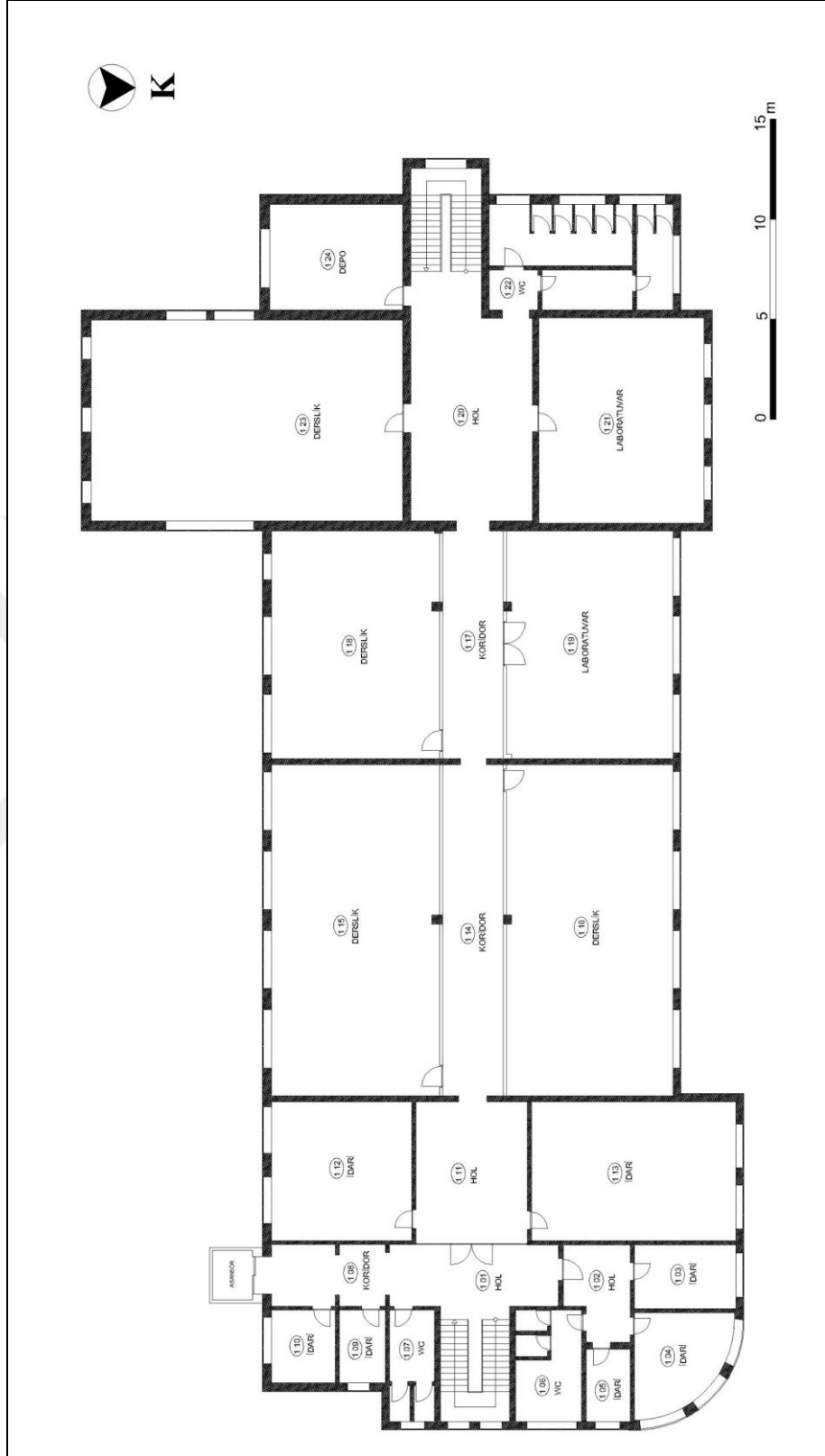

Şekil 5.227 Bornova Ziraat Mektebi Z 23 çalışma odası (Kişisel arşiv, 2019)

Yapının 1. katı derslik, laboratuvar ve idari birimlerden oluşmaktadır. 1 01 ana dağılım holü ahşap rüzgârlık ile bölünmüştür. Holün çevresinde idari birimler yer alırken batısında derslik ve laboratuvarlara dağılımın sağlandığı koridor bulunmaktadır. Geçmişte yatakhane olan bu bölümler günümüzde derslik ve laboratuvarlara bölünerek dört mekâna ayrılmıştır. Koridorların batısına geçildiğinde, yine geniş bir dağılım holü ile derslik, laboratuvar, WC mekânları ve çift kollu merdivene ulaşılmaktadır.

Şekil 5.228 Bornova Ziraat Mektebi 1. kat dağılım holü (Kişisel arşiv, 2019)

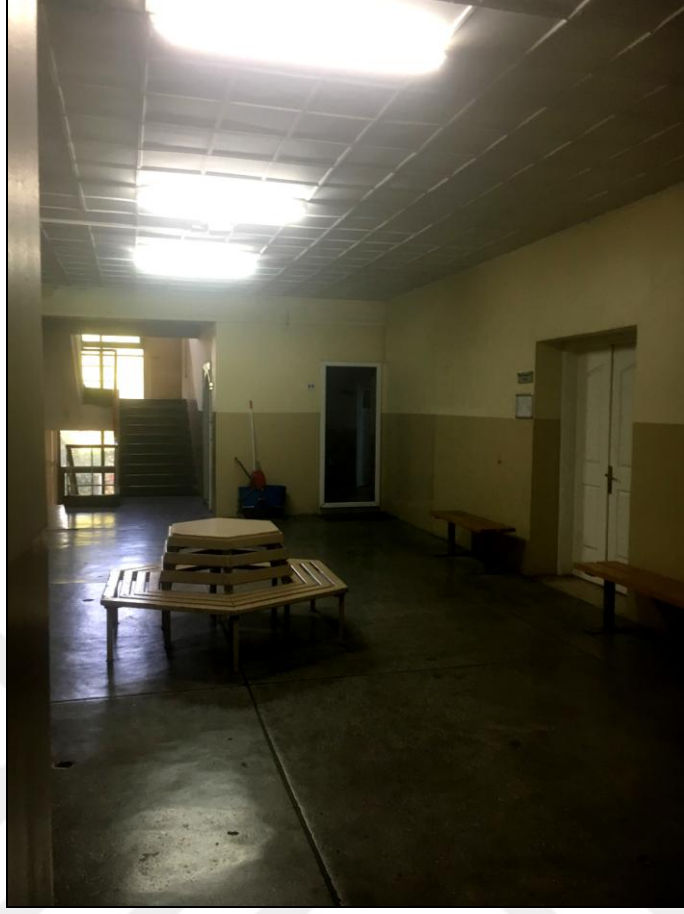
Şekil 5.229 Bornova Ziraat Mektebi 1. Kat Planı

Şekil 5.230 Bornova Ziraat Mektebi 1.kat idari bölüm ve asansör koridoru (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.231 Bornova Ziraat Mektebi 1.kat derslik ve laboratuarlara dağılım koridoru (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.232 Bornova Ziraat Mektebi 1.kat batı bölümü (Kişisel arşiv, 2019)

Yapının 2. katının doğu bölümü dışındaki kısımlar binaya sonradan eklenmiştir. Sözkonusu kat, zemin ve 1. katların kat yüksekliğinden daha alçak yapılmıştır. Sonradan eklenen kısım katın doğu bölümünde kot farkı ile birbirinden ayrılmaktadır. Doğu bölümde merdiven ve asansör çevresinde idari birimler yer almaktadır. Batı yönünde koridorun kuzeyinde çalışma alanları ve toplantı odası, güneyinde ise idari birimler ve teras konumlanmaktadır. Batı ucunda merdiven çevresinde derslikler ile WC mekânları, güneye uzanan uçta idari birimler dağılmıştır.

Şekil 5.233 Bornova Ziraat Mektebi 2.kat ek bölüme geçiş (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.234 Bornova Ziraat Mektebi 2.kat koridoru (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.235 Bornova Ziraat Mektebi 2.kat teras mekânı (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.236 Bornova Ziraat Mektebi 2.kat çalışma mekânı (Kişisel arşiv, 2019)

5.2.6.3.3 *Cephe Düzeni*. Yapının cepheleri asimetrik düzende olup yatay vurgu hakimdir. Yapının ana girişi dairesel form verilmiş köşeden sağlanmaktadır. Ayrıca basamaklarla yükseltilerek ve üst katlara göre geri çekilerek vurgulanmıştır. Tüm cephelerde tuğla örgüsü ve tuğla kat silmesi baskındır. Erken Cumhuriyet Dönemi mimarlığının özellikleri yapının cephelerinden okunabilmektedir. Doğu cephesinin kuzey yönünde giriş ve üst katlarında yatayda uzanan pencereler mevcuttur. Cephenin ortasında düşey vurgu oluşturan merdiven pencereleri görülmektedir. Güney yönünde ise, zemin kat ve 1.katta tek pencere, 2. katta neredeyse tüm cepheyi kaplayan geniş bir pencere bulunmaktadır.

Şekil 5.237 Bornova Ziraat Mektebi Doğu Cephesi (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.238 Bornova Ziraat Mektebi Doğu Cephesi

Şekil 5.239 Bornova Ziraat Mektebi Kuzeydoğu Cephesi – Giriş (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.240 Bornova Ziraat Mektebi Kuzeydoğu Cephesi – Giriş (Kişisel arşiv, 2019)

Yapının kuzey cephesinde doğu ve batı yönündeki kitleler sırasıyla üç ve bir buçuk metre kadar dışarı taşmaktadır. Orta bölümde her katta sıralı ve aynı nitelikte beşer pencere bulunmaktadır. Yapının özellikle kuzey cephesinde orta bölümün ve batı yönündeki kitlenin 2. katının sonradan yapıldığı anlaşılmaktadır. Doğu yönündeki kitlede yatay pencereler baskınken, batıdaki kitlede pencereler daha dar olup, 1. katta ortadaki pencerenin üst kotu daha yukarıdadır.

Şekil 5.241 Bornova Ziraat Mektebi kuzey cephesi (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.242 Bornova Ziraat Mektebi kuzey cephesi doğu yönündeki kitle (Kişisel arşiv, 2019)

Yapının tali girişi iki adet olup ikisi de batı cephesindendir. Biri basamaklarla yükseltilen, kare sütunlu ve zemin kat kotuna ulaşımı sağlayan, diğeri ise bodrum kat kotuna ulaşımın sağlandığı giriştir. Giriş kapıları metaldir ve bodrum kata açılan girişin üzerinde merdiven hizasında düşey vurgulu pencereler yer almaktadır. Cephenin kuzey yönünde WC mekânlarını havalandıran bant pencereler, güney yönünde ise tek pencereler bulunmaktadır. Cephenin 2. katı sonradan yapılmış olup diğer katlara göre sayıca daha fazla açıklığa sahip ve yüksekliği daha azdır.

Yapının güney cephesinde de, diğer cephelerde olduğu gibi tuğla örgü ve tuğla kat silmeleri baskındır. Batı yönünde dışarı taşan kitlenin zemin ve 1. katları sağırdır. Sonradan yapılan 2. katta pencere açıklıkları bulunmaktadır. Orta bölümde kuzey cephesinde olduğu gibi geniş ve birbirine eş pencereler sıralanmıştır. Söz konusu bölümün 2. katı ise terastır. Cephenin doğu bölümünde ise, yapıya sonradan eklenen asansör kitlesi ve çevresinde geniş pencereler yer almaktadır.

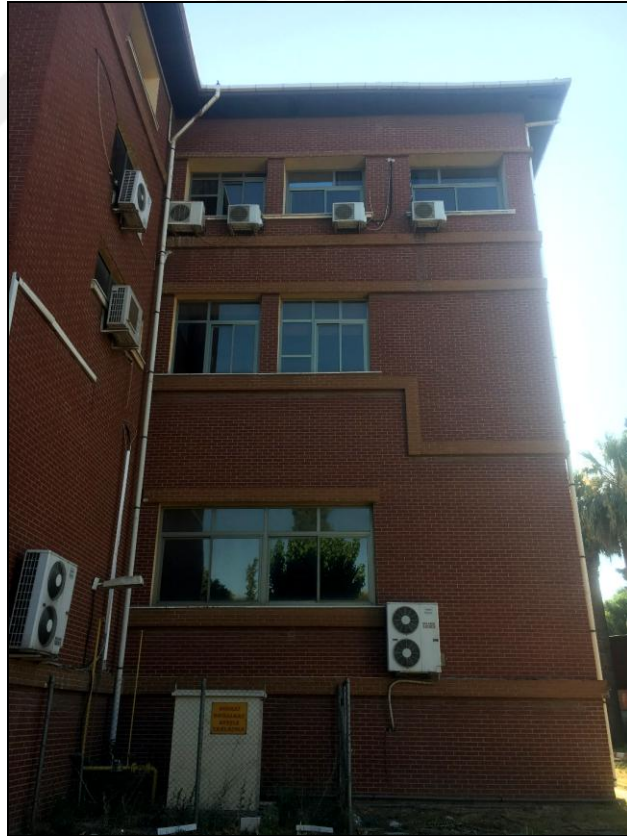
Şekil 5.243 Bornova Ziraat Mektebi batı cephesi (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.244 Bornova Ziraat Mektebi batı cephesi zemin kat girişi (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.245 Bornova Ziraat Mektebi batı cephesi bodrum kat girişi (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.246 Bornova Ziraat Mektebi batı cephesi geride kalan bölüm (Kişisel arşiv, 2019)

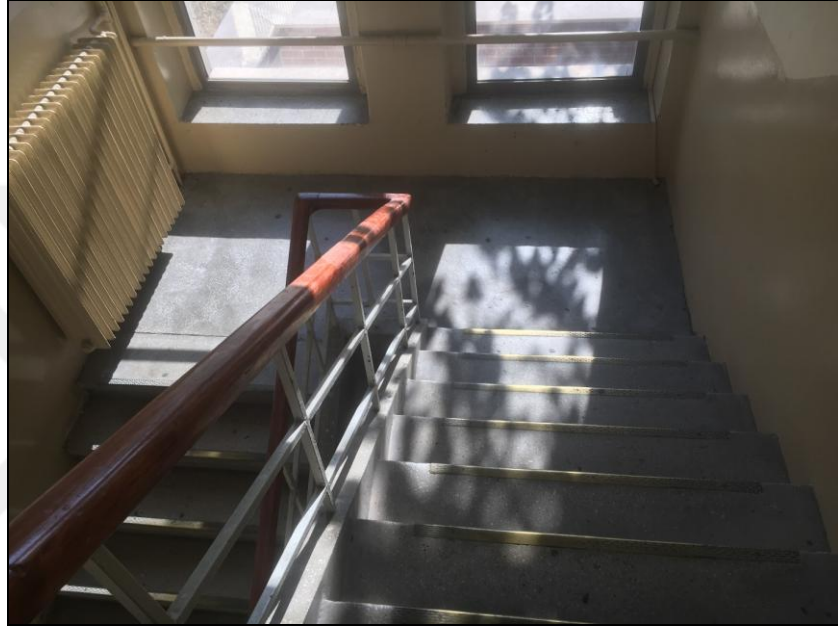

Şekil 5.247 Bornova Ziraat Mektebi güney cephesi (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.248 Bornova Ziraat Mektebi güney cephesi doğu bölümü (Kişisel arşiv, 2019)

5.2.6.3.4 *Yapım Sistemi.* Erken Cumhuriyet Dönemi mimarisinin izlerini taşıyan yapının duvarları taşıyıcı olup yığma sisteme aittir. Aynı zamanda duvar içlerinde taşıyıcı kolonlar yer almaktadır. Bu şekilde cephelerde daha geniş açıklıklar oluşturulabilmiştir. Yapının döşemeleri plak döşemedir, betonarme kirişler zemin kat ve 1. kat tavanlarında görülebilmektedir. Düşey sirkülasyondaki merdivenler de betonarme sistemdedir. Yapının üzeri kırma formu ahşap çatı ile örtülüdür.

Şekil 5.249 Bornova Ziraat Mektebi betonarme merdiven (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.250 Bornova Ziraat Mektebi betonarme kirişleri (Kişisel arşiv, 2019)

5.2.6.4 Mevcut Durumu

80 yıllık geçmişi olan yapı zaman zaman bazı tadilatlar ve ekler görmüştür. Yapı statik açıdan dengededir. Taşıyıcı elemanlarında herhangi bir bozulma görülmemektedir. Bununla birlikte yapı cephelerinde kirlenmeler, boya bozulmaları ve ahşap çatı saağında kırılmalar görülmektedir.

şekil 5.251 Bornova Ziraat Mektebi boya bozulmaları ve kirlenmeler (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.252 Bornova Ziraat Mektebi ahşap çatı saçağında kırılma (Kişisel arşiv, 2019)

5.2.6.5 Geçmişten Günümüze Yapının Değişimi

Yapı inşa edildiği ilk yıllardan itibaren eğitim işlevinde kullanılmıştır. Bu durum yapının özgün şekliyle büyük oranda korunmasında başlıca etken olmuştur. Zamanla artan gereksinimler doğrultusunda yapıya bazı ekler yapılmıştır. En önemli değişiklik yapıya 2. katın eklenmesi ve cephenin tuğla kaplanması olmuştur. Yapının özgününde de iki katlı olan doğu kitlesi hariç orta bölüm ve batı kitlesinin üzerine kat yüksekliği daha az olan ve cephelerden okunabilen ikinci bir kat eklenmiş, doğu cephesindeki özgününde açık olan bölümler pencerelerle kapatılmıştır. Yapının özgününde gözlenen ve dönem mimarisinin en önemli özelliklerinden biri, yapılarda yatay ve düşey vurgunun dengeli olmasıdır. Yapı cephesinin tuğla ile kaplanması bu dengeyi zedelemektedir.

Bir diğer değişiklik ise yapının güney cephesine eklenen asansör kitlesidir. Sözkonusu kitle cephenin düzenini ve özgünlüğünü bozmaktadır. Dördüncü bir değişiklik ise yapının pencerelerinde meydana gelmiştir. Yapının özgün ahşap pencereleri alüminyum sürgülü ve çift açılır pencereler ile yenilenmiştir.

5.2.6.6 Koruma Bağlamında Değerlendirilmesi

Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarisi'nin önemli eserlerinden biri olan yapı koruma bağlamında birçok değere sahiptir. Yapı, Cumhuriyet'in modernleşme ve millileştirme politikalarının yanında bilimsel temelli eğitim reformunun bir ürünüdür. İkel üretim yöntemlerinin ve tarımsal eğitimin geliştirilmesi amacı güden kurumun teorik ve uygulamalı eğitimi deneylere ve araştırmalara dayanan sistemde vermesi mekân organizasyonunda işlevsel yenilik getirmiştir. İşlevin mekân organizasyonu ve cephe düzeninde dışarı vurulması ve cephedeki yatay akslar, dairesel ve içeri çekilmiş girişler mimari alandaki yenilikçi tarzları göstermektedir.

Yapının tarım eğitimindeki modernliği temsil etmesi, modern mimarlık mirasının simge yapılarından biri olması, yapısal ve biçimsel olarak dönemini yansıtmaması, Cumhuriyet Dönemi'nin ekonomik, kültürel ve mimari alandaki gelişimini yansıtmaması koruma bağlamındaki değerini arttırmaktadır.

Aldığı ekler doğrultusunda yapının algısını olumsuz etkileyenlerin kaldırılması, doğramaların özgün biçimlenişleriyle değiştirilmesi gerekmektedir. Güney cephesine eklenen asansör düşey sirkülasyonda ne kadar kolaylık sağlasa da, yapının mimari biçimlenişini ve algısını bozmaktadır. Asansörün yapı içine alınması, döşemeyi delmesi gerekliliğini doğuracağı ve taşıyıcı sistemin tasarımına aykırı yük sağlayacağından uygun değildir.

5.2.6.7 Sürdürülebilir Koruma Bağlamında Değerlendirilmesi

1932 yılında inşası bitip 1933 yılında eğitim hizmetine başlayan yapı günümüze dek eğitim işlevini sürdürmüştür. Fiziksel ve işlevsel sürekliliği sağlanan yapıda kurum kimliği ve işlevin özü günümüz kullanımında yer bulamamıştır. Kurum olarak eğitime başladığı ilk yıllarda tarımsal eğitimde gelişmenin sağlanması, uygulamalı ve teorik eğitimin deneysel ve araştırmacı olması amaçlanmaktaydı. Yatılı olan kurum okul bahçesinde tarımsal eğitimi deneyimleme imkânı sunmaktaydı. Günümüzde eğitim işlevi devam etse de, alanın değişmesi tarım alanının yok olmasına ve

sürekliliğinin zedelenmesine sebep olmuştur. Zemin kattaki eğitim işlevinin yanı sıra 1.katta yatılı öğrencilerin yaşam alanı ve bodrum katta yer alan mutfak gibi servis işlevleri günümüz eğitim sistemine uymadığı için yatakhaneler ve mutfağın dönüştürülmesi söz konusu olmuştur.

Eğitim işlevinin sürekliliği sağlanmış olsa da, eğitim alanındaki değişiklikler yapının özgün kullanımında dönüşümlere sebep olmuştur. Yapı, modern mimarlık yanı sıra, modern tarımı ve tarım eğitimini de temsil etmektedir. Bu durum yapının sürdürülebilir koruma bağlamındaki durumunu zedelese de, döneminin mimari tarzını, yenilikçi duruşunu, belge, tarihsellik, anı, simge gibi değerlerini günümüze taşıması açısından olumludur.

BÖLÜM ALTI

İNCELENEN EĞİTİM YAPILARININ KARŞILAŞTIRILMASI VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Çalışma kapsamında seçilen 11 eğitim yapısı inşa edildikleri dönemin sosyolojik yapısı ve eğitim anlayışı kapsamında incelenmiştir. Yapıların ve çevrelerinin biçimlenişinde eğitim sistemi, sosyal çevre faktörü, dönemin sanat anlayışı ve teknolojisi önemli rol oynamaktadır.

Cumhuriyet'in ilan edilmesi tüm ülkede olduğu gibi İzmir ilinde de sosyal ve ticari alanda büyük değişimlere sebep olmuştur. İzmir'in toplumsal yapısı değişmiş, anıtsal nitelikte birçok yapı terk edilmiş, birçok alanda millileştirme ve modernleşme çabaları görülmüştür. Cumhuriyet reformları yeni sistemleri gerektirmiş ve yeni oluşumlar sağlamıştır. Yeni eğitim sisteminin gerektirdiği yeni yapılar ortaya çıkmış ve eski yapı stoğu yeni sisteme göre değişime uğramıştır.

Bu çalışmada sosyal çevredeki değişimleri, yeni ideolojileri, gelişen teknoloji ve sanat anlayışını belirli bir grup yapının gelişiminden gözlemlemek amaçlanmıştır. Bu bağlamda seçilen 11 yapı karşılaştırmalı yöntem kullanılarak incelenmiştir.

6.1 İncelenen Yapıların Karşılaştırılması

Seçilen 11 yapının büyüklük, kapasite ve konumlarına göre çevresel, mimari, dönemsel ve işlevsel özellikleri karşılaştırılarak koruma bağlamında özgünlük değeri, kullanıcı değişimi, harabiyet durumu, yeniden işlevlendirme potansiyeli irdelenmiştir. Seçilen yapıların günümüz kullanımları saptanarak sürdürülebilir koruma bağlamında eleştirilmiş ve kullanılmayan yapılar için yeni kullanımlar geliştirilmeye çalışılmıştır.

6.1.1 Mimari Özelliklerinin Karşılaştırılması

6.1.1.1 Plan Özelliklerinin Karşılaştırılması

Tablo 6.1 Kırsal alanda incelenen yapıların plan özelliklerinin karşılaştırılması

	<i>Yapı Formu</i>	<i>Yapı Büyüklüğü (Taban Alanı)</i>	<i>Derslik Sayısı</i>	<i>Katlar Arası Merdiven konumu</i>
<i>Bülbüldere Hamidiye Mektebi</i>	Dikdörtgen Formlu	67 m ²	2	Dışarıda
<i>Bayındır- Eski Çıplak Köy Okulu</i>	Dikdörtgen Formlu	166 m ²	3	-
<i>Ödemiş- Lübbey Köy Okulu</i>	Dikdörtgen Formlu	124 m ²	2	-
<i>Tire- Boynuyoğun Köy Okulu</i>	Dikdörtgen Formlu	125 m ²	3	İçeride
<i>Ödemiş- Karadoğan Köy Okulu</i>	Dikdörtgen Formlu	140 m ²	2	-

İncelenen 11 yapı form, büyüklük, kapasite ve merdiven konumu açısından köylerdeki yapılar Tablo 6.1’de, kentlerdeki yapılar Tablo 6.2’de karşılaştırılmıştır.

Yapılar arasında en belirgin yapı formunun dikdörtgen olduğu görülmektedir. İncelenen köy okullarının hepsi dikdörtgen formlu yapılardır. Yapıların büyüklük ve kapasiteleri, kurumsal kimliklerine ve bulundukları bölgeye göre şekillenmiştir. Kırsal bölgede yer alan Bülbüldere Hamidiye Mektebi, Bayındır-Eski Çıplak Köy Okulu, Ödemiş-Lübbey Köy Okulu, Tire Boynuyoğun Köy Okulu ve Ödemiş Karadoğan Köy Okulu gereksinime bağlı olarak sırasıyla 67, 166, 124, 125 ve 140 m² olup yine sırasıyla iki, üç, iki, üç ve iki dersliklidirler. İki katlı olan okullardan Bülbüldere Hamidiye Mektebi’nin merdiveni dışarıda, Tire Boynuyoğun Köy Okulunun merdiveni ise içeridedir.

Tablo 6.2 Kentsel alanda incelenen yapıların plan özelliklerinin karşılaştırılması

	<i>Yapı Formu</i>	<i>Yapı Büyüklüğü (Taban Alanı)</i>	<i>Derslik Sayısı</i>	<i>Katlar Arası Merdiven konumu</i>
<i>Vartanyan Ermeni Okulu</i>	Dikdörtgen Formlu (İki Yapı)	165 ve 182 m ²	6	İçeride ve dışarıda
<i>Ayayani Rum Kız Mektebi</i>	Bir köşesi eksiltilerek oluşturulmuş dikdörtgen form	199 m ²	6	Dışarıda
<i>Namık Kemal Lisesi</i>	E Formlu	2018 m ²	26	İçeride
<i>Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi</i>	L Formlu	1716 m ²	29	İçeride
<i>İzmir Gazi Ortaokulu</i>	V Formlu	1171 m ²	20	İçeride
<i>EÜ Bilgisayar Mühendisliği Binası</i>	Dikdörtgen Formlu	1462 m ²	15	İçeride

Kentsel bölgede incelenen altı yapı form, büyüklük, kapasite ve merdiven konumu açısından Tablo 6.2’de karşılaştırılmıştır. Yapılar arasında en belirgin yapı formunun dikdörtgen olduğu görülmektedir. Vartanyan Ermeni Okulu ve EÜ Bilgisayar Mühendisliği Binası olmak üzere iki yapı dikdörtgen formlu yapılardır. Ayayani Rum Kız Mektebi’nin formu dikdörtgen formun köşesinden eksiltilerek oluşturulmuştur. Namık Kemal Lisesi E formlu, Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi L formlu, İzmir Gazi Ortaokulu ise V formlu yapılardır. Sonuç olarak araştırmada incelenen yapıların %50’si dikdörtgen formlu, %50’si farklı formdadır.

Kentsel bölgede yer alan yapılardan çoğu köklü kurumsal kimliğe sahip yapılar olup günümüze değin ulaşmışlardır. Bu yapılar Namık Kemal Lisesi, Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, İzmir Gazi Ortaokulu ve EÜ Bilgisayar Mühendisliği Binası’dır. Yapı büyüklüğü olarak 1000-2000 m² alana sahip olup, 15-

29 derslik kapasitelidirler. Kentsel bölgede daha küçük alana sahip olan Vartanyan Ermeni Okulu ve Ayayani Rum Kız Mektebi ise altışar derslik kapasitelidir. Kentsel bölgedeki yapıların %71'inin daha fazla derslik kapasiteli, %29'unun ise az derslik kapasiteli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Birden fazla katlı yapıların çoğunda katlar arasındaki merdivenin konumu irdelendiğinde, genellikle iç mekânda yer almalarına karşın yalnızca birkaç örnekte dışarıda bulunduğu görülmektedir. Bu durum, sözkonusu yapıların katlarının birbirinden bağımsız olarak kullanıldıklarını da düşündürmektedir. Bu yapılar Vartanyan Ermeni Okulu ve Ayayani Rum Kız Okulu'dur.

6.1.1.2 Cephe Özelliklerinin Karşılaştırılması

Tablo 6.3 Kırsal alanda incelenen yapıların cephe özelliklerinin karşılaştırılması

	<i>Baskın Cephe Elemanı</i>	<i>Giriş Kapısı ve Merdivenin Konumu</i>	<i>Pencere Biçimlenişi</i>	<i>Cephe Düzeni</i>
<i>Bülbüldere Hamidiye Mektebi</i>	Taş merdiven	Cephe ortasında	Dikdörtgen pencereler	Simetrik cephe düzeni
<i>Bayındır- Eski Çıplak Köy Okulu</i>	Taş merdiven	Cephe ortasında	Dikdörtgen pencereler	Simetrik cephe düzeni
<i>Ödemiş- Lübbey Köy Okulu</i>	Taş merdiven	Cephenin batısından	Dikdörtgen pencereler	Asimetrik cephe düzeni
<i>Tire- Boynuyoğun Köy Okulu</i>	Taş merdiven ve balkon	Cephenin ortasında	Dikdörtgen pencereler	Simetrik cephe düzeni
<i>Ödemiş- Karadoğan Köy Okulu</i>	Taş merdiven	Cephenin kuzeyinde	Dikdörtgen pencereler	Asimetrik cephe düzeni

Tablo 6.4 Kentsel alanda incelenen yapıların cephe özelliklerinin karşılaştırılması

	<i>Baskın Cephe Elemanı</i>	<i>Giriş Kapısı ve Merdivenin Konumu</i>	<i>Pencere Biçimlenişi</i>	<i>Cephe Düzeni</i>
<i>Vartanyan Ermeni Okulu</i>	Üçgen alınlık, taş silmeler	Cephe ortasında	Dikdörtgen pencereler	Simetrik cephe düzeni
<i>Ayayani Rum Kız Mektebi</i>	Üçgen alınlık, taş silmeler ve taş köşe pilastırı	Cephenin güneyinden	Kemerli pencereler	Asimetrik cephe düzeni
<i>Namık Kemal Lisesi</i>	Üçgen alınlık, taş silmeler, korent ve iyonik sütunlar	Cephe ortasında	Dikdörtgen pencereler	Simetrik cephe düzeni
<i>Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi</i>	Balkon ve taş silme	Cephe ortasında	Dikdörtgen pencereler	Asimetrik cephe düzeni
<i>İzmir Gazi Ortaokulu</i>	Dairesel Merdiven ve zemin katta içeri çekilme	Cephe ortasında	Yatay vurgulu dikdörtgen ve kare pencereler	Asimetrik cephe düzeni
<i>EÜ Bilgisayar Mühendisliği Binası</i>	Dairesel merdiven zemin katta içeri çekilme	Cephenin kuzeyinde	Yatay vurgulu dikdörtgen pencereler	Asimetrik cephe düzeni

Yapıların cephe özellikleri Tablo 6.3 ve 6.4’de karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma parametreleri arasında baskın cephe elemanları, giriş kapı ve merdivenin konumu, pencere biçimlenişi ve cephe düzeni yer almaktadır. Taş merdivenler, üçgen alınlıklar, silmeler ve dairesele formlu girişler baskın cephe özellikleri arasındadır. Cumhuriyet Dönemi öncesi eğitim yapıları arasından Ayayani Rum Kız Mektebi, Namık Kemal Lisesi’nin cephe özelliklerinden üçgen alınlıkları ve taş pilastırları dikkat çekmektedir. Vartanyan Ermeni Okulu daha sade bir cepheye sahip olup, üçgen alınlık bu yapıda da bulunmaktadır. Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu

Lisesi döneminden farklı olarak daha sade bir cephe düzenine sahiptir ve güney cephesi boyunca devam eden balkon düzeni önemli cephe elemanıdır. Kırsal bölgede yer alan Bülbüldere Hamidiye Mektebi, Bayındır-Eski Çıplak Köy Okulu ve Ödemiş- Lübbey Köy Okulu'nun cepheleri ise taş giriş merdivenleri ile dikkat çekmektedir. Tire Boynuyoğun Köy Okulu ise giriş kapısının üzerindeki balkon ile dikkat çekmektedir. Cumhuriyet Dönemi sonrası inşa edilen İzmir Gazi Ortaokulu ve EÜ Bilgisayar Mühendisliği Binası dairesel formlu ve içeri çekilen girişleri baskın cephe özellikleridir.

Giriş merdiveni ve kapısı da cephe biçimlenişini önemli ölçüde etkilemektedir. Köylerde seçilen yapıların %60'ında merdiven ve kapı cephenin ortasında yer almaktadır. Sözkonusu elemanlar Ödemiş-Lübbey Köy Okulu'nda cephenin batısında, Karadoğan Köy Okulu'nda ise kuzeyindedir. Kentte seçilen yapıların %66'sında cephenin ortasında, Ayayani Rum Kız Mektebi'nde güneyinde, EÜ Bilgisayar Mühendisliği Binası'nda ise kuzeyindedir.

Yapılara ait pencere biçimlenişlerini genellikle dikdörtgen pencereler oluşturmaktadır. Ayayani Rum Kız Mektebi'nde kemerli pencereler cephe düzenini oluştururken Cumhuriyet Dönemi'ne ait olan İzmir Gazi Ortaokulu ve EÜ Bilgisayar Mühendisliği Binası'nda yatay vurguyu arttıran dikdörtgen pencereler yer almaktadır. Genel anlamda cephe düzenini incelendiğinde ise, köylerde seçilen yapılardan %60'ı simetrik düzende, %40'ı ise asimetrik düzendedir. Kentte seçilen yapılardan %33'ü simetrik düzende, %67'si asimetrik düzendedir.

6.1.1.3 Yapısal Özelliklerinin Karşılaştırılması

Seçilen yapılar, yapısal özellikleri, taşıyıcı sistemleri, kat adetleri, döşemeleri ve çatı formları bazında Tablo 6.5 ve 6.6'da karşılaştırılmıştır. Köylerde seçilen eğitim yapılarının hepsi yığma sistemde inşa edilmiştir. Kentte seçilen yapılar çoğunlukla yığma sistemde yapılmıştır. Namık Kemal Lisesi, İzmir Gazi Ortaokulu ve EÜ Bilgisayar Mühendisliği Binası'nın taşıyıcı sistemi karma olup, yığma sistem ve

iskelet sistemden oluşmaktadır. Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ve İzmir Gazi Okulu'nun ek binaları betonarme sistemlidir.

Tablo 6.5 Kırsal alanda incelenen yapıların yapısal özelliklerinin karşılaştırılması

	<i>Yapım Sistemi</i>	<i>Kat Sayısı</i>	<i>Döşeme</i>	<i>Çatı</i>
<i>Bülbüldere Hamidiye Mektebi</i>	Yığma Sistem	2 (Bodrum ve Zemin)	Ahşap Döşeme	Kırma Formlu Ahşap Çatı
<i>Bayındır- Eski Çıplak Köy Okulu</i>	Yığma Sistem	1 (Zemin)	Ahşap Döşeme	Kırma Formlu Ahşap Çatı
<i>Ödemiş- Lübbey Köy Okulu</i>	Yığma Sistem	1 (Zemin)	Ahşap Döşeme	Beşik Formlu Ahşap Çatı
<i>Tire Boynuyoğun Köy Okulu</i>	Yığma Sistem	2 (Zemin ve 1. kat)	Ahşap Döşeme	Kırma Formlu Ahşap Çatı
<i>Ödemiş- Karadoğan Köy Okulu</i>	Yığma Sistem	1 (Zemin)	Ahşap Döşeme	Kırma Formlu Ahşap Çatı

Kat sayıları incelendiğinde ise, daha küçük kapasitedeki yapıların tek katlı ya da iki katlı olduğu, daha büyük kapasiteye sahip yapıların ise bodrum, zemin ve 1.kat olmak üzere üç katlı olduğu görülmektedir. EÜ Bilgisayar Mühendisliği Binası'na sonradan ikinci bir kat eklenerek yapı dört katlı duruma gelmiştir. Namık Kemal Lisesi'nin özgün iki teras katı, Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nin ise çan kulesinin bulunduğu kısmi bir kat daha bulunmaktadır.

Yapıların döşemeleri incelendiğinde; köylerde seçilen okulların döşemelerinin ahşap kirişler üzerine ahşap rabitali (ahşap döşeme) olduğu, kentte seçilen yapılardan Vartanyan Ermeni Okulu'nun döşemesinin ahşap kirişler üzerine ahşap rabitali (ahşap döşeme), Ayayani Rum Kız Mektebi'nin ve Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nin volta döşemeli olduğu görülmektedir. İzmir Gazi Ortaokulu ve EÜ Bilgisayar Mühendisliği Binası ise, plak döşemelidir. Namık Kemal Lisesi'nin döşemeleri karma olup, kaset ve plak döşemeden oluşmaktadır. Konak İzmir Mesleki

ve Teknik Anadolu Lisesi ek binası da, plak döşemelidir. Sonuç olarak kentlerde incelenen yapıların %16,6'sı ahşap döşemeli, %16,6'sı volta döşemeli, %16,6'sı kaset döşeme ve plak döşemeli, %16,6'sı volta döşeme ve plak döşemeli, %33,6'sı ise plak döşemelidir.

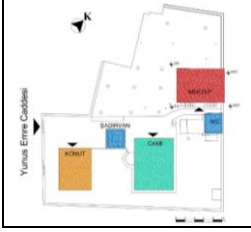
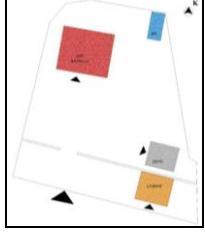
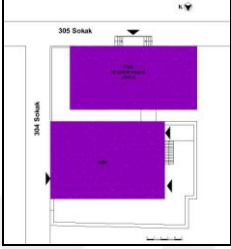
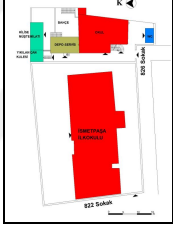
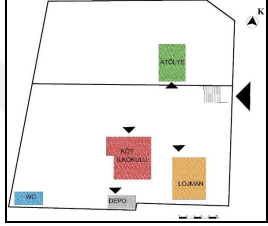
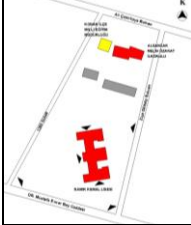
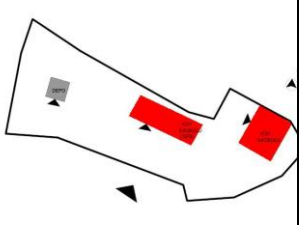
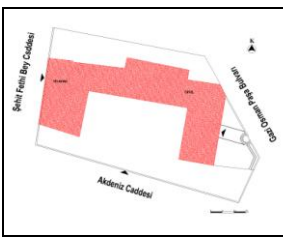
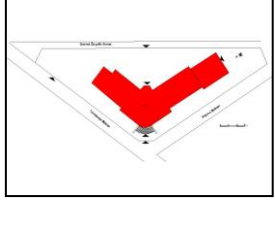
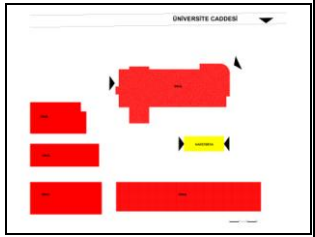
Köylerde seçilen yapıların %80'i kırma formulu ahşap çatılıdır. Kalan %20'sini oluşturan Ödemiş-Lübbey Köy Okulu ise, beşik formulu ahşap çatılıdır. Kentte seçilen yapıların ise %84'ü kırma formulu ahşap çatı, %16'sını oluşturan Ayayani Rum Kız Mektebi'nin üzeri beşik formulu çatı ile örtülmüştür.

Tablo 6.6 Kentsel alanda incelenen yapıların yapısal özelliklerinin karşılaştırılması

	<i>Yapım Sistemi</i>	<i>Kat Sayısı</i>	<i>Döşeme</i>	<i>Çatı</i>
<i>Vartanyan Ermeni Okulu</i>	Yığma Sistem	2 (Bodrum ve Zemin)	Ahşap Döşeme	Kırma Formlu Ahşap Çatı
<i>Ayayani Rum Kız Mektebi</i>	Yığma Sistem	3 (Bodrum, Zemin ve 1. kat)	Volta Döşeme	Beşik Formlu Ahşap Çatı
<i>Namık Kemal Lisesi</i>	Yığma Sistem ve İskelet Sistem	3 (Bodrum, Zemin ve 1. kat)	Kaset ve Plak Döşeme	Kırma Formlu Ahşap Çatı
<i>Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi</i>	Yığma Sistem	3 (Zemin, 1.kat ve 2.kat)	Volta ve Plak Döşeme	Kırma Formlu Ahşap Çatı
<i>İzmir Gazi Ortaokulu</i>	Yığma Sistem ve İskelet Sistem	3 (Bodrum, Zemin, 1.Kat)	Plak Döşeme	Kırma Formlu Ahşap Çatı
<i>EÜ Bilgisayar Mühendisliği Binası</i>	Yığma Sistem ve İskelet Sistem	4 (Bodrum, Zemin, 1.Kat ve 2.Kat)	Plak Döşeme	Kırma Formlu Ahşap Çatı

6.1.1.4 Konum Planlarının Karşılaştırılması

Tablo 6.7 İncelenen yapıların vaziyet planlarının karşılaştırılması

OKUL	Vaziyet Planı	OKUL	Vaziyet Planı
Bülbüldere Hamidiye Mektebi		Bayındır- Eski Çıplak Köy Okulu	
Vartanyan Ermeni Okulu		Ödemiş- Lübbey Köy Okulu	
Ayayani Rum Kız Mektebi		Tire Boynuyoğun Köy Okulu	
Namık Kemal Lisesi		Ödemiş Karadoğan Köy Okulu	
Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi		İzmir Gazi Ortaokulu	
		EÜ Bilgisayar Mühendisliği Binası	

6.1.1.5 Parsel Kullanım Özelliklerinin Karşılaştırılması

Yapıların parsel kullanımları incelendiğinde, parsel konumlarında ve parsel içindeki diğer kullanımlar arasında farklılıklar görülmektedir. Konum olarak Ödemiş-Lübbey Köy Okulu ve Tire-Boynuyoğun Köy Okulu parselin ortasında yer almaktadır. Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi parselin kuzeyinde, Ayayani Rum Kız Mektebi ve Ödemiş Karadoğan Köy Okulu parselin doğusunda, İzmir Gazi Ortaokulu ve EÜ Bilgisayar Mühendisliği Binası parselin batısında, Namık Kemal Lisesi parselin güneyinde, Bayındır- Eski Çıplak Köy Okulu parselin kuzeybatısında, Bülbüldere Hamidiye Mektebi parselin güneybatısındadır. Vartanyan Ermeni Okulu ise iki yapıdan oluşmakta ve biri parselin kuzeyinde diğeri güneyindedir.

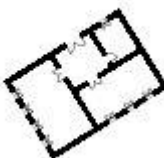
Bülbüldere Hamidiye Mektebi'nin parseli içinde nitelikli cami yapısı, nitelsiz konut, şadırvan ve WC yapısı bulunmaktadır. Ayayani Rum Kız Mektebi ise, İsmetpaşa İlkokulu ile aynı parseli paylaşmaktadır. Parsel içinde aynı zamanda kilisenin kalıntıları, kiliseye ait müstemilat ve çan kulesi yer almaktadır. Namık Kemal Lisesi parseli içinde de İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü ve ilkokul bulunmaktadır. Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nin batısına ek bina yapılmıştır. Tiyatro ve okul bu binayı ortak kullanmaktadır. Bayındır-Eski Çıplak Köy Okulu ise parsel içinde lojman, depo ve geniş uygulama bahçesi ile bir aradadır. Tire Boynuyoğun Köy Okulu lojman, atölye, depo ve WC yapısı ile aynı parseli paylaşmaktadır. Ödemiş Karadoğan Köy Okulu'nun parseli içinde ise 1979 yılında yapılan bir okul daha yer almaktadır. İzmir Gazi Ortaokulu güneyine eklenen yapı ile genişletilmiştir. EÜ Bilgisayar Mühendisliği Binası parseli içinde Ege Üniversitesi Madde Bağımlılığı Toksikoloji ve İlaç Bilimleri Enstitüsü, Uluslararası Bilgisayar Enstitüsü, Ege Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ege Üniversitesi Tekstil Mühendisliği, Ege Üniversitesi 50. Yıl Spor Salonu, Akbank Ege Üniversitesi şubesi yapıları yer almaktadır. Vartanyan Ermeni Okulu ve Ödemiş-Lübbey Köy Okulu parsellerinde başka bina bulunmamaktadır.

Tablo 6.8 İncelenen yapıların parsel kullanım özelliklerinin karşılaştırılması

	Parsel İçindeki Konumu	Parsel İçindeki Diğer Yapılar	Parsel İçindeki Diğer Yapıların Niteliği
Bülbüldere Hamidiye Mektebi	Parselin kuzeydoğu sınırında	Konut, şadırvan, WC yapısı ve Cami	Cami nitelikli, konut, şadırvan ve WC yapısı niteliksiz
Vartanyan Ermeni Okulu	Parselin kuzey ve güneyi	Yapı yok.	-
Ayayani Rum Kız Mektebi	Parselin doğusunda	WC, servis birimi, İlkokul, Kiliseye ait müştemilat ve çan kulesi tabanı	Müştemilat ve Çan kulesi nitelikli, Çan kulesi üzeri niteliksiz, Servis birimi dönem eki, İlkokul ve WC niteliksiz
Namık Kemal Lisesi	Parselin güneyinde	Milli Eğitim İlçe Müdürlüğü ve İlkokul	Milli Eğitim İlçe Müdürlüğü ve İlkokul niteliksiz
Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	Parselin kuzeyinde	Tiyatro binası	Tiyatro binası ortak kullanım olup dönem ekidir
Bayındır- Eski Çıplak Köy Okulu	Parselin kuzeybatısında	Lojman birimi, depo, geniş bir uygulama bahçesi ve WC yapısı	Lojman birimi, depo, geniş bir uygulama bahçesi nitelikli, WC yapısı niteliksiz
Ödemiş- Lübbey Köy Okulu	Parselin ortasında	Yapı yok.	-
Tire – Boynuyoğun Köy Okulu	Parselin ortasında	Lojman birimi, atölye, depo, geniş bir uygulama bahçesi ve WC yapısı	Lojman birimi, atölye, depo, geniş bir uygulama bahçesi nitelikli, WC yapısı niteliksiz
Ödemiş- Karadoğan Köy Okulu	Parselin doğusunda	1979 yılında yapılan eğitim yapısı	Dönem eki
İzmir Gazi Ortaokulu	Parselin batısında	Ek kitle	Ek kitle niteliksiz
EÜ Bilgisayar Mühendisliği Binası	Parselin batısında	Madde Bağımlılığı Toksikoloji ve İlaç Bilimleri Enstitüsü, Uluslararası Bilgisayar Enstitüsü, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Tekstil Mühendisliği, 50. Yıl Spor Salonu, Akbank Ege Üniversitesi şubesi	Tekstil Mühendisliği binası nitelikli, diğer binalar niteliksiz

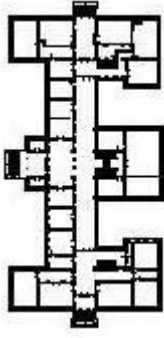
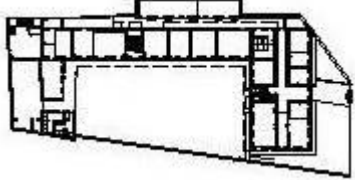
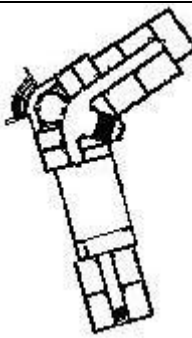
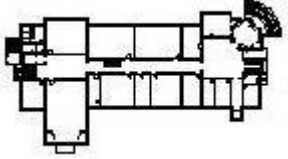
6.1.1.6 Dönemsel Bağlamda Plan Özelliklerinin Karşılaştırılması

Tablo 6.9 Kırsal alanda incelenen yapıların plan tipleri ve dönemleri

	Yapım Yılı (Temsil ettiği dönem)	Plan Şeması (1/500 ölçek-kuzey yönü tüm yapılarda sayfanın üst yönüdür)
Bülbüldere Hamidiye Mektebi	1894 (Cami yanında dini inançla bütünleşen eğitimi temsilen)	
Bayındır- Eski Çıplak Köy Okulu	1930-1950 (Cumhuriyet Dönemi köy okullarını temsilen)	
Ödemiş- Lübbey Köy Okulu	1930-1950 (Enstitü mezunlarının çalışacakları köylerde inşa edilen köy okullarını temsilen)	
Tire – Boynuyoğun Köy Okulu	1930-1950 (Enstitü mezunlarının çalışacakları köylerde inşa edilen köy okullarını temsilen)	
Ödemiş- Karadoğan Köy Okulu	1930-1950 (Enstitü mezunlarının çalışacakları köylerde inşa edilen köy okullarını temsilen)	

İncelenen yapılar döneminin temsil ettiği eğitim anlayışı dikkat edilerek seçilmiştir. Sosyal yapının, kullanıcının eğitim yapılarının oluşumunda etkisinin araştırıldığı bu çalışmada dönemin eğitim anlayışı gelişime en büyük etkisi olan etkindir. 1894 yılında inşa edilen Bülbüldere Hamidiye Mektebi küçük bir köyde caminin yanında inşa edilen ve dini eğitime dayalı sistemin bir ürünüdür. Bayındır-Eski Çıplak Köy Cumhuriyet Dönemi eğitim alanındaki reformlarını temsil etmektedir. Ödemiş-Lübbey, Tire-Boynuyoğun ve Ödemiş – Karadoğan Köy Okulu 1930-1950 yıllarında enstitü mezunlarının çalışacakları köylerde inşa edilen köy okullarını belirgin özellikleri ile yansıtmaktadır.

Tablo 6.10 Kentsel alanda incelenen yapıların plan tipleri ve dönemleri

	Yapım Yılı (Temsil ettiği dönem)	Plan Şeması (1/500 ölçek-kuzey yönü tüm yapılarda sayfanın üst yönüdür)
Vartanyan Ermeni Okulu	19.yüzyılın ikinci yarısı (Cumhuriyet Dönemi öncesi azınlıkların kiliseye bağlı eğitim sistemini temsilen)	
Ayayani Rum Kız Mektebi	1859 (Cumhuriyet Dönemi öncesi azınlıkların kiliseye bağlı eğitim sistemini temsilen)	
Namık Kemal Lisesi	1909-1922 (Cumhuriyet Dönemi öncesi azınlıkların kurumsal eğitim sistemini temsilen)	
Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	1837 (Cumhuriyet Dönemi öncesi azınlıkların kurumsal ve dini eğitim sistemini temsilen)	
İzmir Gazi Ortaokulu	1934 (Cumhuriyet Dönemi eğitim reformlarında ilkokulları temsilen)	
EÜ Bilgisayar Mühendisliği Binası	1932 (Cumhuriyet Dönemi eğitim reformlarında tarımsal modernleşmeyi temsilen)	

Kentsel alanda seçilen yapılardan ikisi daha küçük derslik sayısına sahipken, dördü daha büyük yapılardır. Söz konusu yapılardan Vartanyan Ermeni Okulu Ermeniler tarafından yaptırılan ve kiliseye bağlı eğitim sistemini temsil eden yapılardandır. Ayayani Rum Kız Lisesi de Rumlar tarafından yaptırılan dini eğitime bağlı eğitim sistemini temsil etmektedir. İki yapı da 19.yüzyılın son yarısında inşa edilmiştir. Daha büyük ölçekteki Namık Kemal Lisesi ve Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Cumhuriyet Dönemi öncesi inşa edilen, yine azınlıkların kiliseye bağlı eğitim sisteminin bir ürünüdür. Yapıların daha kurumsal olmaları daha çok öğrenci aldıklarını ve daha çok dersliğe ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Aynı dönemde inşa edilen İzmir Gazi Ortaokulu ve EÜ Bilgisayar Mühendisliği Binası aynı mimari akımın önemli eserlerinden olmalarına rağmen farklı tipte eğitim sistemini temsil etmektedirler. İzmir Gazi Ortaokulu 1934 yılında yeni eğitim reformları paralelinde ilköğretime verilen önem doğrultusunda inşa edilmiştir. EÜ Bilgisayar Mühendisliği Binası ise ülkenin ulusçuluk ve devletçilik politikaları altında kalkınmayı sağlamak amacıyla oluşturulan modern tarımsal eğitimi temsil etmektedir.

6.1.2 Koruma Bağlamında Karşılaştırılması

6.1.2.1 Günümüz İşlevlerinin ve Kullanıcının Karşılaştırılması

Yapılar günümüz ve geçmiş kullanımları, kullanıcıları ve eğitim düzeyleri Tablo 6.11’de karşılaştırılmıştır. İncelenen eğitim yapılarından %45’i Cumhuriyet Dönemi öncesi, %55’i ise Cumhuriyet Dönemi inşa edilen eğitim yapıları arasından seçilmiştir. Seçilen yapıların %36’sı günümüzde de eğitim işlevinde kullanılmaktadır. %9’luk dilimi oluşturan Vartanyan Ermeni Okulu günümüzde Cumhuriyet Eğitim Müzesi’dir. %55’i ise günümüzde atıl durumda bırakılmıştır. Seçilen okulların %72’si ilkokul düzeyindedir. %18’si ise lise/kolej düzeyindedir. Gazi Ortaokulu, özgününde ilkokul düzeyinde iken, günümüzde ortaokul olarak hizmet vermektedir. EÜ Bilgisayar Mühendisliği Binası ise, yüksekokul düzeyindedir. Cumhuriyet Dönemi öncesinde inşa edilen okullardan Bülbüldere Hamidiye Mektebi Türk okuludur. Vartanyan Ermeni Okulu, Ayayani Rum Kız

Mektebi Rum okulu, Namık Kemal Lisesi eski adıyla Rum Evangeliki Okulu Rum okulu, Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi eski adıyla Lazarist Rahipler Okulu Fransız okuludur. Cumhuriyetin ilanı ile tüm okullar devlete bağlanmış ve millileştirilmiştir. Cumhuriyet'in ilanından sonra inşa edilen altı okulun geçmiş ve günümüz kullanıcıları Türklerdir.

Tablo 6.11 İncelenen yapıların günümüzdeki işlevlerinin ve kullanıcılarının karşılaştırılması

	<i>Dönemi</i>	<i>Günümüz İşlevi</i>	<i>Eğitim Sınıfı</i>	<i>Geçmiş Kullanıcı</i>	<i>Günümüz Kullanıcı</i>
Bülbüldere Hamidiye Mektebi	Cumhuriyet Dönemi Öncesi	-	İlkokul Düzeyi	Türkler	-
Vartanyan Ermeni Okulu	Cumhuriyet Dönemi Öncesi	Müze	İlkokul Düzeyi	Ermeniler	Türkler
Ayayani Rum Kız Mektebi	Cumhuriyet Dönemi Öncesi	-	İlkokul Düzeyi	Rumlar	-
Namık Kemal Lisesi	Cumhuriyet Dönemi Öncesi	Okul	Lise/Kolej Düzeyi	Rumlar	Türkler
Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	Cumhuriyet Dönemi Öncesi	Okul	Lise/Kolej Düzeyi	Fransızlar	Türkler
Bayındır- Eski Çıplak Köy Okulu	Cumhuriyet Dönemi	-	İlkokul Düzeyi	Türkler	-
Ödemiş- Lübbey Köy Okulu	Cumhuriyet Dönemi	-	İlkokul Düzeyi	Türkler	-
Tire – Boynuyoğun Köy Okulu	Cumhuriyet Dönemi	Okul	İlkokul Düzeyi	Türkler	Türkler
Ödemiş – Karadoğan Köy Okulu	Cumhuriyet Dönemi	Okul	İlkokul Düzeyi	Türkler	Türkler
İzmir Gazi Ortaokulu	Cumhuriyet Dönemi	Okul	İlkokul Düzeyi	Türkler	Türkler
EÜ Bilgisayar Mühendisliği Binası	Cumhuriyet Dönemi	Okul	Yüksekokul Düzeyi	Türkler	Türkler

6.1.2.2 Plan ve Konum Planı Bağlamında Özgünlük Karşılaştırılması

Yapılar koruma bağlamında incelenirken parsel, vaziyet, plan ve cephe özgünlüklerinin karşılaştırılması gerekmektedir. Bülbüldere Hamidiye Mektebi'nin parselinin köşesindeki kahvehanenin parselizasyon ile yapı parselinden çıkarıldığı düşünülmektedir. Ayayani Rum Kız Mektebi parselinin batısı ve kilise kalıntılarının bulunduğu bölümde İsmetpaşa İlkokulu yer almaktadır. Namık Kemal Lisesi'nin kuzey parseli ise ikiye bölünmüş olup ve İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü ve ilkokul olarak kullanılmaktadır. Günümüzde geniş bir parselde sahip EÜ Bilgisayar Mühendisliği Binası parselinin ise genişletildiği düşünülmektedir. Seçilen yapıların %63'ü özgün parsel kullanımına sahiptir. Söz konusu yapılar Vartanyan Ermeni Okulu, Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Bayındır- Eski Çıplak Köy Okulu, Ödemiş- Lübbey Köy Okulu, Tire – Boynuydoğan Köy Okulu, Ödemiş – Karadoğan Köy Okulu ve İzmir Gazi Ortaokulu'dur. Karşılaştırma sonucunda özgün parsel kullanımına sahip yapılardan çoğunun Cumhuriyet Dönemi sonrası inşa edildiği görülmektedir.

Geçmişten günümüze eğitim yapılarının kullanımı ve dönemin eğitim anlayışı değiştikçe bahçe kullanımları, mekân organizasyonları ve cephe düzenlerinde değişiklikler meydana gelmiştir. Nitelikli caminin yanında inşa edilen Bülbüldere Hamidiye Mektebi çevresinde WC, konut, şadırvan gibi betonarme niteliksiz kitleler inşa edilmiştir. İki yapıdan oluşan Vartanyan Ermeni Okulu'nda teras yenilenmiş ve iki yapı arasında geçiş oluşturulmuştur. Ayayani Rum Kız Mektebi'nde ihtiyaç sebebiyle yapının kuzeyine servis mekânlarından oluşan bir kitle eklenmiş ve kilise müstemilatı ile yapının birlikte kullanımına olanak sağlamak için bahçeye merdiven yapılmıştır.

Günümüz eğitim sistemi çerçevesinde Namık Kemal Lisesi'nin bahçesine spor alanları eklenmiştir. Derslik ve konferans salonu ihtiyacı ile Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nin batı ucuna yeni bir kitle eklenmiştir. Söz konusu kitle dikkatli incelendiğinde özgün kitle ile farklılıkları gözlemlense de yapının özgün L formunun algısını güçleştirmektedir. Günümüzde atıl durumda olan Bayındır- Eski

Çıplak Köy Okulu ve Ödemiş- Lübbey Köy Okulu'nun bahçe kullanımları özgün kalmıştır. Ödemiş – Karadoğan Köy Okulu'nun kuzeyine ise yeni bir okul inşa edilmiştir. İzmir Gazi Ortaokulu'nun güney ucuna yine gereksinim doğrultusunda bir kitle eklenmiştir. Geçmiş kullanımı İzmir Ziraat Mektebi olan EÜ Bilgisayar Mühendisliği Binası'nda ise özgün tarım alanı yeniden düzenlenmiş ve parka dönüştürülmüştür.

Yapıların planları incelendiğinde büyük oranda özgün kaldığı ve gereksinime bağlı olarak bazı değişikliklerin yapıldığı görülmektedir. Büldüldere Hamidiye Mektebi'nin Z 04 mekânı özgününde birbirinden ahşap bağdadi duvar ile ayrılan iki mekândan oluşmaktadır. Yapının cephe düzeni ve tavan planlarından mekân organizasyonu net bir şekilde algılanmaktadır. Vartanyan Ermeni Okulu'nun güney yönündeki yapısı özgün plan şemasına sahiptir. Kuzey yönündeki yapının bodrum katında duvarın kaldırıldığı düşünülmektedir. Çelik kiriş ile desteklenerek üst duvarın taşındığı görülmektedir. İki yapının da bazı özgün kapıları kasalarından çıkarılmıştır. Ayayani Rum Kız Mektebi'nde bahçeye bakan Z 05 ve 1 06 mekânlarına eklemeler yapılmıştır. Yapının bahçeye bakan cephesindeki kot farkı bunu desteklemektedir. Genel olarak özgün plan şemasına sahip olan Namık Kemal Lisesi'nde derslik mekânlarının organizasyonu için bazı değişiklikler yapılmıştır. Sözkonusu değişiklikler; yeni koridor düzeni, alçıpan duvar eklemesi ya da duvar kaldırmadır. Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nde beden eğitimi dersleri için spor odası ve soyunma bölümü organize edilmiştir.

Köy Okullarından olan Bayındır-Eski Çıplak Köy Okulu, Tire – Boynuyoğun Köy Okulu ve Ödemiş – Karadoğan Köy Okulu özgün plan şemasına sahipken, Ödemiş- Lübbey Köy Okulu'nda giriş mekânına sonradan tuğla duvar eklenmiştir. İzmir Gazi Ortaokulu'nda eklenen kitleye geçişin sağlanması için koridor açılmıştır. Geçmişte yatılı okul olan EÜ Bilgisayar Mühendisliği Binası'nın 1. katındaki yatakhane bölümleri alçıpan duvarlarla kapatılarak dersliğe ve laboratuvarlara dönüştürülmüştür. Ayrıca 1. katın üzerine kısmi bir kat eklenmiş, çalışma alanları ve idari birim bu kata dağılmıştır.

Tablo 6.12 İncelenen yapıların plan ve konum planı bağlamında özgünlük durumunun karşılaştırılması

	Parselin Özgünlüğü	Vaziyet Planının Özgünlüğü	Planın Özgünlüğü	Cephe Düzeninin Özgünlüğü	Tescil Durumu
Bülbüldere Hamidiye Mektebi	Parselizasyon ile değiştiği düşünülmekte	Niteliksiz yapıların özgünlüğü bozması	Z 04 mekânının özgününde iki mekân	Kuzeybatı ve kuzeydoğu cephelerinde kapatılmış pencere	Tescilli Yapı
Vartanyan Ermeni Okulu	Özgün parsel kullanımı	Teras ve yapıları arası geçişin yenilenmesi	Kuzey yönündeki yapının bodrum katında duvar kaldırılmış, özgün kapılar çıkarılmış,	Kuzey yapısı bodrum kat pencereleri kaldırılmış	Tescilli Yapı
Ayayani Rum Kız Mektebi	Parsel batısı farklı amaçlarla kullanılmakta	Bahçe merdiveni ve yapının kuzeyine kitle eklenmesi	Z 05 ve 1 06 mekânlarına ek yapılmış	Batı cephesi 1.kat güney yönündeki pencere daraltılmış	Tescilli Yapı
Namık Kemal Lisesi	Parselin kuzeyi farklı amaçlarla kullanılmakta	Yapı çevresinde spor alanları, bahçe düzenlemesi	İhtiyaç sebebiyle değişiklikler mevcut	Özgün cephe kullanımı	Tescilli Yapı
Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	Özgün parsel kullanımı	Yapının batısına ek kitle	Spor odasında mekân yeniden bölümlenmiş	Özgün cephe kullanımı	Tescilli Yapı
Bayındır- Eski Çıplak Köy Okulu	Özgün parsel kullanımı	Özgün kullanım	Özgün plan şeması	Özgün cephe kullanımı	Tescilli Yapı
Ödemiş- Lübbey Köy Okulu	Özgün parsel kullanımı	Özgün kullanım	Giriş mekânı tuğla duvar ile ayrılmış	Özgün cephe kullanımı	Tescilli Yapı
Tire – Boynuyolu Köy Okulu	Özgün parsel kullanımı	Özgün kullanım	Özgün plan şeması	Özgün cephe kullanımı	Tescilli Yapı
Ödemiş – Karadoğan Köy Okulu	Özgün parsel kullanımı	Yapının kuzeyine ek yapı	Özgün plan şeması	Özgün cephe kullanımı	Tescilli Yapı
İzmir Gazi Ortaokulu	Özgün parsel kullanımı	Yapının güneyine ek kitle	Ek kitleye koridordan geçiş açılmış	Özgün cephe kullanımı	Tescilli Yapı
EÜ Bilgisayar Mühendisliği Binası	Parsel genişletilmiş	Özgün tarım alanı yeniden düzenlenmesi ve parka dönüştürülmesi	1.katta yatakhane dersliklere çevrilmiş, 2.kat yapıya eklenmiş	Güney cephesine algıyı bozan asansör eklenmiş	Tescilli Yapı

Yapıların bahçe kullanımları ve mekân organizasyonları zamanla gereksinimler doğrultusunda değişirken, cephe düzenleri genellikle özgünlüğünü korumuştur. Bülbüldere Hamidiye Mektebi'nin kuzeybatı cephesinde kapatılmış pencereler bulunmaktadır. Ayrıca parsel sınırına denk gelen kuzeydoğu cephesindeki zemin kat pencereleri de kapatılmıştır. Vartanyan Ermeni Okulu'nda güney yönündeki yapının cephelerinin özgün olduğu, kuzey yönündeki yapının bodrum kat pencerelerinin kaldırılarak yerine alüminyum doğrama takıldığı görülmektedir. Ayayani Rum Kız Mektebi'nin eski fotoğrafları incelendiğinde, batı cephesindeki 1. kat kotunda girişi aydınlatan pencerenin daraltıldığı algılanmaktadır. EÜ Bilgisayar Mühendisliği Binası'na ise, güney cephesinin özgün niteliğini ve algısını bozan asansör kitlesi eklenmiştir. Ayrıca sözkonusu yapıya 2. katın eklenmesi ve cepheye eklenen tuğla kaplama cephedeki yatay vurguyu zedelemiştir. Namık Kemal Lisesi, Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Bayındır- Eski Çıplak Köy Okulu, Ödemiş- Lübbey Köy Okulu, Tire – Boynuyoğun Köy Okulu, Ödemiş – Karadoğan Köy Okulu ve İzmir Gazi Ortaokulu'nda özgün cephe düzeni korunmuştur.

6.1.2.3 Yapısal Hasarların Karşılaştırılması

Koruma önerileri geliştirilirken yapısal hasarlar da incelenmiş ve gerekli onarım biçimi tespit edilmiştir. Yapıların %36'sı yakın zamanda esaslı onarım görmüş olup, bazı küçük çaplı (basit) onarımların yapılması uygun görülmektedir. Sözkonusu yapılar Vartanyan Ermeni Okulu, Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, İzmir Gazi Ortaokulu ve EÜ Bilgisayar Mühendisliği Binası'dır. Yapıların %54'ü ise atıl durumda oldukları için oldukça yoğun hasarlar gözlenmektedir. Bülbüldere Hamidiye Mektebi'nin ahşap döşemelerinde ve bağdadi duvar karkaslarında çürümeler, duvarlarda sıva dökülmeleri ve renk değişimleri, ahşap döşemede sehim, ahşap doğramalarda kayıplar mevcuttur. Ayayani Rum Kız Mektebi'nin duvarlarında sıva dökülmeleri ve renk değişimleri, doğramalarda kayıplar, çelik putrellerde paslanmalar, mermer merdivende kararmalar ve bitki oluşumları görülmektedir.

Tablo 6.13 İncelenen yapıların yapısal hasarlarının karşılaştırılması

	Harabiyet Durumu	Gerekli Onarım
Bülbüldere Hamidiye Mektebi	Ahşapta çürümeler, duvarlarda sıva dökülmeleri ve renk değişimleri, ahşap döşemede sehim, ahşap doğramalarda kayıplar	Esaslı onarım gerektirmektedir.
Vartanyan Ermeni Okulu	Yakın zamanda esaslı onarım görmüş	-
Ayayani Rum Kız Mektebi	Duvarlarda sıva dökülmeleri ve renk değişimleri, doğramalarda kayıplar, çelik putrallerde paslanmalar, mermer merdivende kararma	Esaslı onarım gerektirmektedir.
Namık Kemal Lisesi	Zemin ve 1.katta birkaç sıva dökülmesi ve çatlak, lojman katındaki doğramalarda kayıplar, çelik elemanlarda paslanma	Lojman katında esaslı onarım gerekmektedir.
Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	Yakın zamanda esaslı onarım görmüş	Basit onarım yeterli görülmektedir.
Bayındır- Eski Çıplak Köy Okulu	Ahşap çatı ve doğramalarda kayıplar, duvarlarda sıva dökülmeleri ve renk değişimleri	Esaslı onarım gerektirmektedir.
Ödemiş- Lübbey Köy Okulu	Ahşap doğramalarda çürüme ve kayıplar, taş duvarlarda derz boşalması, ahşap çatı çürümüş ve çökmüş, merdivende bitki oluşumları	Esaslı onarım gerektirmektedir.
Tire- Boynuyoğun Köy Okulu	İç mekân ve cephelerde nemlenme, sıva dökülmeleri, boya bozulmaları	Esaslı onarım gerektirmektedir.
Ödemiş – Karadoğan Köy Okulu	Ahşap çatı, döşeme ve doğramalarda kayıplar, duvarlarda sıva dökülmeleri ve renk değişimleri	Esaslı onarım gerektirmektedir.
İzmir Gazi Ortaokulu	Yakın zamanda esaslı onarım görmüş	Basit onarım yeterli görülmektedir.
EÜ Bilgisayar Mühendisliği Binası	Yakın zamanda esaslı onarım görmüş	Basit onarım yeterli görülmektedir.

Bayındır-Eski Çıplak Köy Okulu'nun ahşap çatı ve doğramalarında kayıplar, duvarlarında sıva dökülmeleri ve renk değişimleri vardır. Ödemiş-Lübbey Köy Okulu'nda ise ahşap doğramalarda çürüme ve kayıplar, taş duvarlarda derz boşalması, ahşap çatıda çürüme ve çökme, merdivende bitki oluşumları görülmektedir. Tire – Boynuydoğan Köy Okulu'nda hasarlar duvarlarda nemlenme, sıva dökülmeleri ve boya bozulmaları ile sınırlıyken; Ödemiş – Karadoğan Köy Okulu'nda çatı, döşeme ve doğramalarda ciddi kayıplar görülmektedir. Namık Kemal Lisesi'nin zemin ve 1.katlarında birkaç sıva dökülmesi ve çatlak dışında ciddi bir hasar mevcut değildir. Fakat lojman katında doğramalarda kayıplar gözlenirken, çelik elemanlarda paslanma ve betonda dökülmeler taşıyıcılığı zayıflatmaktadır. Statik açıdan dengede olmayan bu yapıların esaslı onarımları yapılmazsa yıkılmaları kaçınılmazdır.

6.1.2.4 Çevresel Özelliklerin Koruma Bağlamında Karşılaştırılması

Yapıların eğitim işlevinde kullanımına devam etmeleri ya da yeni işlevler edinmelerinde etkin olan çevresel faktörler Tablo 6.14'te incelenmiş ve karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma parametrelerini yapıların konum niteliği, çevre yapıların gabarisi, niteliği ve çevre nüfusu oluşturmaktadır. Seçilen yapıların %45'i kırsal alanda, %55'i ise kentsel alanda yer almaktadır. Kırsal alandaki yapıların çevrelerindeki yapıların 1-2 katlı oldukları görülmektedir. Kentsel alanda ise çevre yapıların gabarisi 4-5 katlı yapılardan 6-7 katlı yapılara kadar çeşitlilik göstermektedir. Aynı zamanda tarihi çevre içinde yer alan Vartanyan Ermeni Okulu ve Ayayani Rum Kız Mektebi çevresinde 1-2 katlı yapılar çoğunluktadır. Ege Üniversitesi kampüsü içinde yer alan EÜ Bilgisayar Mühendisliği Binası çevresinde 4-5 katlı yapılar bulunmaktadır. Daha merkezde yer alan Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ve İzmir Gazi Ortaokulu'nun çevresinde 5-6 katlı yapılar yer alırken Namık Kemal Lisesi'nin çevresinde 6-7 katlı yapılar bulunmaktadır.

Tablo 6.14 İncelenen yapıların çevresel özelliklerinin karşılaştırılması

	Konum Niteliği	Çevre Yapıların Gabarisi	Çevre Yapıların Niteliği	Çevre Nüfusu
Bülbüldere Hamidiye Mektebi	Kırsal	1-2 katlı yapılar	Kırsal dokuya uygun yığma ve betonarme sistemli küçük yapılar	182
Vartanyan Ermeni Okulu	Kentsel	1-2 katlı yapılar	Tarihi dokuyla bütünleşmiş yığma yapılar	2.920 (Turgut Reis Mahallesi)
Ayayani Rum Kız Mektebi	Kentsel	1-2 katlı yapılar	Tarihi dokuyla bütünleşmiş yapılar ve küçük betonarme yapılar	843 (Sakarya Mahallesi)
Namık Kemal Lisesi	Kentsel	6-7 katlı yapılar	Yapı silüetini bozan betonarme yapılar	8.852 (Kültür Mahallesi)
Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	Kentsel	5-6 katlı yapılar	Yapı silüetini bozan betonarme yapılar	245 (Akdeniz Mahallesi)
Bayındır- Eski Çıplak Köy Okulu	Kırsal	1-2 katlı yapılar	Tarihi dokuyla bütünleşmiş yığma taş yapılar	Terk Edilmiş Köy (Birkaç hane yaşıyor)
Ödemiş- Lübbey Köy Okulu	Kırsal	1-2 katlı yapılar	Tarihi dokuyla bütünleşmiş yığma taş yapılar	Terk Edilmiş Köy
Tire – Boynuyoğun Köy Okulu	Kırsal	1-2 katlı yapılar	Tarihi dokuyla bütünleşmiş yığma taş yapılar	2.027 (Boynuyoğun Mahallesi)
Ödemiş – Karadoğan Köy Okulu	Kırsal	1-2 katlı yapılar	Tarihi dokuyla bütünleşmiş yığma taş yapılar	615 (Karadoğan Köyü)
İzmir Gazi Ortaokulu	Kentsel	5-6 katlı yapılar	Yapı silüetini bozan betonarme yapılar	8.852 (Kültür Mahallesi)
EÜ Bilgisayar Mühendisliği Binası	Kentsel	3-4 katlı yapılar	Yapı silüetini bozan betonarme yapılar	36.751 (Kazım Dirik Mahallesi)

Tarihi yapılar çevreleri ile korunurlar. Yapıların nitelikli korunması ve etkin biçimde algılanması çevre yapıların niteliği ile ilişkilidir. İncelenen yapıların bazıları kırsal alanda birbirine çok yakın olmayan ve küçük ölçekli yapılar ile çevrilidirler. Bazıları kent içinde rant kaygısıyla yükselen ve ağırlaşan yapılar içinde bulunduklarından algılanmaları güçleşmiştir. Bazıları ise kent içinde kalmalarına karşın, tarihi doku içinde uyumlu yapılar ile çevrilidirler. Kırsalda yer alan Büldüldere Hamidiye Mektebi çevresinde kırsal dokuya uygun yığma ve betonarme sistemli küçük yapılar, Vartanyan Ermeni Okulu ve Ayayani Rum Kız Mektebi çevresinde tarihi dokuyla bütünlenmiş küçük yapılar, Bayındır- Eski Çıplak, Ödemiş-Lübbey, Tire – Boynuyoğun ve Ödemiş-Karadoğan Köy Okulu çevresinde tarihi dokuyla bütünleşmiş yığma taş yapılar gözlenmektedir. Namık Kemal Lisesi, Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, İzmir Gazi Ortaokulu ve EÜ Bilgisayar Mühendisliği Binası çevrelerinde yapı silüetini bozan betonarme yapılar yer almaktadır.

Yapıların çevre nüfusları, kullanım yükünü etkileyen önemli faktörler arasındadır. Ayrıca ciddi koruma sorunlarına sebep olabilmektedir. Nüfusun fazla olduğu yerleşimlerde tarihi yapı nüfusa cevap veremeyecek kapasitede kalabilmekte ve yapılara niteliksiz kitleler eklenebilmektedir. Nüfusu az olan veya terk edilmiş köylerde tarihi yapılar kullanıcı bulunmaması sebebiyle atıl durumda kalabilmektedir. Seçilen yapılardan %45'i kırsal alanda olup nüfus azlığı ve terk edilme problemleri sonucu atıl durumda kalmıştır. Ciddi statik sorunları olan bu yapıların yeniden işlevlendirilmeleri ve kullanılmaları güçtür. Bu yapılar Büldüldere Hamidiye Mektebi, Bayındır-Eski Çıplak Köy Okulu, Ödemiş-Lübbey Köy Okulu, Tire-Boynuyoğun Köy Okulu ve Ödemiş-Karadoğan Köy Okulu'dur. Kentsel alandaki birçok eğitim yapısında ise, gereksinim sebebiyle niteliksiz ekler yapılmıştır. Bu yapılar Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, İzmir Gazi Ortaokulu ve EÜ Bilgisayar Mühendisliği Binası'dır.

6.1.2.5 Sürdürülebilir Koruma Bağlamında Değerlendirilmesi

Tablo 6.15 İncelenen yapıların sürdürülebilir koruma bağlamında değerlendirilmesi

	Çevre Potansiyeli	Önerilen Müdahale	Önerilen İşlev
Bülbüldere Hamidiye Mektebi	Düşük	-Ahşap döşemenin onarılması, -Ahşap doğramaların özgün biçimlenişte imal edilmesi, -Bodrum katta kapatılan pencerenin açılması ve özgün biçimlenişte imal edilmesi, -Z 04 mekânında kaldırılan duvarın özgün biçimleniş ve konumda yeniden imal edilmesi.	Halk Eğitim Merkezi ya da kurs niteliğinde eğitim yapısı
Vartanyan Ermeni Okulu	Yüksek	-Kuzey yapısı zemin katta özgün biçimlenişte pencere imalatı, -Silmelerin duvardan farklı renge boyanması, -Ahşap pencerelerin önünün kapatılmaması, yerine siyah film cam kullanılması.	Müze kapsamına yapının tarihçesinin eklenmesi
Ayayani Rum Kız Mektebi	Düşük	-Ahşap çatının ve doğramaların onarılması -Metal giriş kapılarının özgün biçimlenişte imal edilmesi -Müştemilatın restitüsyon etüdüne göre oluşturulması	Eğitim Birimi, Sanat Okulu
Namık Kemal Lisesi	Yüksek	-Lojman katında ahşap doğramaların onarılması -Duvarlarda sıva raspaşı yapılarak taşıyıcılığının kontrol edilmesi -Betonarme kolonlarda güçlendirme -Niteliksiz rüzgârlığın kaldırılması	Özgün işlevin devamı ve lojman katının özgün işleviyle kullanılması
Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	Yüksek	-Duvarlarda sıva raspaşı yapılarak taşıyıcılığının kontrol edilmesi -Niteliksiz elemanlardan arındırılması -Özgün mermer kaplamanın üzerindeki niteliksiz mermerin kaldırılması	Özgün işlevin devamı
Bayındır- Eski Çıplak Köy Okulu	Düşük	-Ahşap çatı ve döşemenin onarılması -Ahşap doğramaların özgün biçimlenişte onarılması -Niteliksiz giriş merdiveninin sökülerek özgün biçimlenişte taş merdiven imal edilmesi	Ziraat atölyesi veya doğa sporları tesisi
Ödemiş- Lübbey Köy Okulu	Düşük	-Ahşap çatı ve döşemenin onarımı ve çürüten ve çöken kısımların özgün kesitte imalatı -Ahşap pencerelerin özgün biçimlenişte imal edilmesi	Köyokulu müzesi
Tire – Boynuyoğun Köy Okulu	Düşük	-Ahşap doğramaların özgün biçimlenişte onarılması -Sıva ve boya yenilenmesi	Halk Eğitim Merkezi ya da kurs niteliğinde eğitim yapısı
Ödemiş – Karadoğan Köy Okulu	Düşük	-Ahşap çatı ve döşemenin onarılması -Ahşap doğramaların özgün biçimlenişte onarılması -Taşıyıcı duvarlarda sıva raspaşı yapılarak statik açıdan dengenin kontrol edilmesi	Köy müzesi

Tablo 6.15'in devamı

İzmir Gazi Ortaokulu	Yüksek	-Ahşap doğramaların elden geçirilmesi -Duvarlarda boya raspaşı yapıp boyanın yenilenmesi	Özgün işlevin devamı
EÜ Bilgisayar Mühendisliği Binası	Yüksek	-Doğramaların özgün biçimlenişte yenilenmesi -Asansörün kaldırılması	Özgün işlevin devamı

İncelenen yapıların sürdürülebilir korumalarının sağlanabilmesi için çevre potansiyelleri saptanmış, koruma bağlamında gerekli müdahaleleri ve işlevleri belirlenmiştir. Kırsal alanda yer alan yapıların nüfus azlığı sebebiyle çevre potansiyeli düşüktür. Yeniden işlevlendirilmesinde güçlükler yaşanmaktadır. Kentsel alanda ise çoğu yapının çevre potansiyeli yüksektir. Yalnızca Ayayani Rum Kız Mektebi'nin çevre potansiyeli düşüktür.

Koruma bağlamında saptanan müdahale ve işlev önerilerini sıralayacak olursak;

Bülbüldere Hamidiye Mektebi'nin ahşap döşemesinin onarılması, ahşap doğramalarının özgün biçimlenişte imal edilmesi, bodrum katta kapatılan pencerenin açılması ve özgün biçimlenişte imal edilmesi, Z 04 mekânında kaldırılan duvarın özgün biçimleniş ve konumda yeniden imal edilmesi uygun olacaktır. Günümüzde atıl durumda olan yapı, Halk Eğitim Merkezi ya da kurs niteliğinde eğitim yapısı olarak işlevlendirilerek köy halkına okuma-yazma, yeni tarım teknolojileri ya da el sanatları gibi alanlarda eğitim verilebilir.

Vartanyan Ermeni Okulu'nun kuzey yapısı zemin katta pencerelerinin özgün biçimlenişte imalatı, silmelerin duvardan farklı renge boyanarak loş ışıktaki algılanmasının kolaylaştırılması, ahşap pencerelerin önünün panolarla kapatılmaması ve iç mekândan ulaşılabilir olması, yerine siyah film cam kullanılması uygun olacaktır. Günümüzde müze işlevinde kullanılan yapıda eğitim tarihi oldukça etkili şekilde sergilenmektedir. Yapının hem tarihi eser, hem de eğitim tarihi açısından İzmir'in kültürünü yansıtan önemli eğitim yapılarından biri oluşu yapının tarihçesinin müze kapsamında sunulmasını gerektirmektedir. Sözkonusu sunum

yapının devam eden fiziksel sürdürülebilirliğine kurumsal sürdürülebilirliğini de ekleyecektir.

Ayayani Rum Kız Mektebi ahşap çatının ve doğramalarının onarılması, metal giriş kapılarının özgün biçimlenişte imal edilmesi, müştemilatın restitüsyon etüdüne göre oluşturulması ve yapıya kazandırılması sürdürülebilir koruma bağlamında gereklidir. Yapı fiziksel sürdürülebilirliğini günümüze dek eğitim işlevinde kullanılması ile sağlamıştır. Son dönemlerde atıl durumda kalan yapının yine eğitim odaklı bir işlevle kullanılması sürdürülebilirliğine katkı sağlayacaktır. Sanat Okulu olarak kullanımı uygun olacaktır.

Namık Kemal Lisesi'nin lojman katında ahşap doğramaların onarılması, duvarlarda sıva raspası yapılarak taşıyıcılığının kontrol edilmesi, betonarme kolonlarda güçlendirme yapılması, lojman katının yapıya özgün biçimlenişte kazandırılması gereklidir. Niteliksiz rüzgârlığın kaldırılması da, yapının niteliksiz eklerinden arındırılmasını sağlayacaktır. Yapı hem fiziksel olarak hem de işlev olarak sürekliliğe sahip önemli eğitim yapılarından biridir. Özgün işlevin devamı ve lojman katının özgün işleviyle yapıya katılması yapının bütüncül korumasını sağlayacaktır.

Konak İzmir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi duvarlarda sıva raspası yapılarak taşıyıcılığının kontrol edilmesi gerekmektedir. Yapı, niteliksiz elemanlardan arındırılmalı ve özellikle kat merdivenlerinde özgün mermer kaplamanın üzerindeki niteliksiz mermerin kaldırılarak kaplamanın detayı onarılmalıdır. Fiziksel ve işlevsel sürdürülebilirliği olan yapı özgün işlevinde kullanılarak korunmaya devam edilmelidir.

Bayındır-Eski Çıplak Köy Okulu'nun ahşap çatı ve döşemesinin onarılması, ahşap doğramalarının özgün biçimlenişte onarılması ve niteliksiz giriş merdiveninin sökülerek özgün biçimlenişte taş merdiven imal edilmesi uygun olacaktır. Yapının terk edilmiş bir köyde bulunması, yeniden işlevlendirilmesini güçleştirmektedir. Bahçesinin genişliği ve çevredeki tarım arazilerinin varlığı dikkate alındığında ziraat

atölyesi olarak kullanılabileceği düşünülmektedir. Bunun yanı sıra yapının doğa ile iç içe olması dolayısı ile doğa sporları tesisi olarak kullanılabileceği ön görülmüştür.

Ödemiş-Lübbey Köy Okulu'nun ahşap çatı ve döşemesinin onarımı ve çürüyen, çöken kısımların özgün kesitte imalatı ve ahşap pencerelerin özgün biçimlenişte yapımı gerekmektedir. Günümüzde 'Hayalet Köy' olarak anılan Ödemiş-Lübbey köyünde bulunan yapıda Eski Çıplak Köy'deki köy okulunda olduğu gibi işlevlendirme ve koruma sorunu yaşanmaktadır. Kullanıcısının olmaması yapının terk edilmesine ve atıl durumda kalmasına sebep olmuştur. Fakat köyün günümüzdeki bilinirliği ve ününün yaygınlaşması köye olan araştırmacı ziyaretlerini arttırmıştır. Söz konusu artış yapının korunmasında ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasında en önemli noktayı oluşturmaktadır. Yapının köye gelen ziyaretçilere köyün tarihinin sunulduğu ve köy okullarının gelişiminin anlatıldığı Köyokulu müzesi olarak işlevlendirilebileceği düşünülmektedir. Söz konusu işlev ziyaretçilere dinlenme olanağı da sağlayabilecektir.

Tire Boynuyoğun Köy Okulu'nda taşıyıcı sisteminde ciddi hasarlar olmamasına karşın, ahşap doğramaların özgün biçimlenişte onarılması, sıva, boya yenilenmesinin yapılması gerekmektedir. Günümüzde kullanılmayan köy okulunun köyün 2 bin kişilik nüfusuna hizmet edecek Halk Eğitim Merkezi ya da kurs niteliğinde eğitim yapısı olarak işlevlendirilmesi uygun olacaktır.

Ödemiş-Karadoğan Köy Okulu'nun ahşap çatı ve döşemenin onarılması, ahşap doğramaların özgün biçimlenişte onarılması ve taşıyıcı duvarlarda sıva raspası yapılarak statik açıdan dengenin kontrol edilmesi gerekmektedir. Geleneksel konutları ve zeytinyağı ışığı ile Karadoğan Köyü kırsal mimari miras değerlerine sahiptir. Köyün girişinde bulunan metruk durumdaki köy okulunun restore edilerek köyün değerlerini yansıtan köy müzesi işleviyle değerlendirilmesi uygun olacaktır.

İzmir Gazi Ortaokulu'nun ahşap doğramalarının bakımı ve duvarlarda boya raspası yapıp boyanın yenilenmesi yeterli olacaktır. İnşa edildiği dönemden beri

fiziksel, işlevsel ve kurumsal sürdürülebilirliği olan yapının özgün işlevinin devamının sağlanması uygun olacaktır.

EÜ Bilgisayar Mühendisliği Binası'nın doğramalarının özgün biçimlenişte ahşap malzeme ile yenilenmesi ve cephe algısını bozan asansörün kaldırılması gerekmektedir. Erken Cumhuriyet Dönemi mimarlığının eseri olan yapının fiziksel ve işlevsel sürdürülebilirliğinin sağlanması için özgün işlevi devam ettirilmelidir. Kurumsal sürdürülebilirliğinin sağlanması günümüzde mümkün olmayan yapının, anı değeri yüksektir. Bu sebeple yapının dairesel giriş mekânında İzmir Ziraat Mektebi'nin tarihi değerini anlatan ve anı değerini gösteren betimleme, çizim ve fotoğrafların sunulmasının kurum kimliğini hatırlatıcı olabileceği düşünülmektedir.

Örneklenen yapılar üzerinden belirtilen sözkonusu çalışmalar, yerleşimlerin kimliğinin ayrılmaz bir parçası olan eğitim yapılarının geleceğe aktarımı açısından büyük önem taşımaktadır.

BÖLÜM YEDİ

SONUÇ

İzmir kenti yüzyıllar ve hatta binlerce yıldır birçok uygarlığa ev sahipliği yapmış, sözkonusu uygarlıkların kültürel değerlerini içinde barındıran önemli bir liman kentidir. İlk yerleşimi Yeşilova Höyüğü olan ve MÖ 6000 yıllarında Neolitik Çağ'a dayanan kent tarihi, Smyrna Kenti'nde MÖ 3000 yıllarında Tunç Çağ'ı ile devam etmiştir. MÖ 344 yılında Büyük İskender'in kenti ele geçirmesi ile Pagos Dağı eteklerinde yerleşim kurulmuştur. 14. yüzyıl öncesinde kent Bizanslılar ile Aydınoğulları Beyliği arasında birkaç kez el değiştirmiş ve sonunda Aydınoğulları egemenliğine geçmiştir. Sözkonusu yüzyıldan yıkılana dek Osmanlı İmparatorluğu hakimiyetinde kalmıştır. 16. yüzyılda kentte ticari gelişim hız kazanmıştır. Sakız Adası'nın Osmanlı Devleti topraklarına alınması, Anadolu kervan yollarının son limanı olması ve 17. yüzyılda İran ipeğinin yolunun değişmesi kentteki ticaretin artışına sebep olmuş ve İzmir önemli bir liman kenti durumuna gelmiştir. Bu gelişmeler birçok yabancı iş adamının dikkatini çekmiştir. 18. ve 19 yüzyıllarda kentin toplumsal yapısı çok farklı milletlerden oluşmaktaydı. Osmanlı Devleti'nin azınlık gruplarına verdiği kapitülasyonlar milletlerin İzmir'de ticari faaliyetlerde bulunmalarını kolaylaştırmış ve yaşam standartlarını arttırmıştır. Sözkonusu yüzyıllarda Levantenler, Rumlar, Ermeniler, Yahudiler ve Müslüman-Türkler olmak üzere birçok millet kardeşçe yaşıyor, ticaret yapıyor, sosyal etkinliklerde bulunuyorlardı. Bunların yanı sıra kentte bazı gruplar arasında çatışmalar da çıkmaktaydı. Cumhuriyet'in ilan edilmesi azınlıklara verilen hakların ellerinden alınması ile sonuçlanmış, milliyetçilik ve ulusçuluk hareketleri azınlık kurumlarının ülkede tanınmamasına ya da aynı haklara sahip olmamasına sebep olmuştur. Bu dönemde birçok azınlık grubu ülkeyi terk etmiştir.

17. yüzyıldan Cumhuriyet'in ilan edilmesine dek birçok azınlık grubu kent içinde yaşamlarını sürdürebilmek için birçok yapı inşa etmişlerdir. Günümüz kent silüetinden de okunabileceği gibi bu yapılar konsolosluklardan, okullardan, konutlardan, hastanelerden ve dini yapılarından oluşmaktadır.

Müslüman-Türkler Kadifekale eteklerinde ve Eşrefpaşa bölgesinde; Levantenler daha çok kentin liman bölgesinde Frenk mahallesinde ve ileriki dönemlerde Buca, Bornova ve Karşıyaka'da; Rumlar Frenk mahallesinin yanında; Ermeniler günümüz Basmane ve Çankaya bölgelerinde; Yahudiler Kemeraltı ve Mezarlıkbaşı bölgelerinde ve sonraki dönemlerde Karataş ve Göztepe'de yaşamışlardır. Bu durum sözkonusu alanlarda yaptıkları yapılar ve sokaklardan da okunabilmektedir.

Azınlık gurupları İzmir kentinde yaşamlarını sürdürmek için birçok yapı inşa etmişlerdir. Uzun yıllar İzmir kentinde yaşamlarını devam ettirmeleri sonucunda eğitim kurumlarının gelişmesi kaçınılmaz olmuştur. Sözkonusu dönemde eğitim dini inanıştan ayrı ele alınamamaktadır. Bu sebeple her grup kendi dini inanışına uyan eğitim kurumu oluşturmuş ve yapılar inşa etmiştir. Cumhuriyet'in ilan edilmesi sözkonusu yapıların Türkleştirilmesine ya da atıl durumda kalmasına sebep olmuştur.

Cumhuriyet Dönemi'nde kentin toplumsal yapısı oldukça büyük değişimlere uğramıştır. Milliyetçi anlayış her alanda etkinliğini göstermiş ve Cumhuriyet öncesi dönemdeki milliyet çeşitliliği sona ermiştir. Cumhuriyet'in ilanı ile Osmanlı Devleti'nin zayıf yönlerinin saptanması ve bu yönlerin geliştirilmesi üzerinde çalışmalar yapılmış, eğitim alanında birçok reform gerçekleşmiştir. Sözkonusu reformlar yeni ihtiyaçlar doğurmuş, yapı konum ve biçimlenişlerini etkilemiştir. Aynı zamanda sözkonusu dönemde mimari anlayıştaki değişimler de birçok kurumsal yapıda olduğu gibi eğitim yapılarının biçimlenişini, cephe düzenini, mekân organizasyonunu ve parsel kullanımlarını değiştirmiştir.

Kentteki eğitim yapılarının mimari biçimlenişlerini etkileyen en önemli değişim rejim değişikliği olmuştur. Azınlık gruplarından kalan yapıların yeniden değerlendirilmesi ve yeni eğitim anlayışına uygun eğitim yapılarının inşa edilmesini sağlamıştır. Kent kimliğini yansıtan bu yapılar çalışma kapsamında incelenmiş ve karşılaştırılarak dönemsel farklılıklarının mimariye etkileri araştırılmıştır.

Dönemsel ve biçimsel farklılıkları göz önünde bulundurularak incelenen yapıların konumları ve yapım yılları mimari biçimlenişlerini etkilemiştir. Kırsal ve kentsel

alandaki yer almaları yapıların büyüklüğünü ve cephe düzenini belirleyen en önemli etken sayılabilir. Tablo sonuçları incelendiğinde, kırsal alandaki yapıların kullanıcı sayısına paralel olarak daha küçük ölçekli olduğu ve cephe düzenlerinin daha sade olduğu görülmektedir. Kentsel alanda konumlanan yapıların ise daha büyük ölçekli olduğu, dönemin mimari anlayışını plan kurgusu ve cephe düzenlerinde daha yoğun şekilde barındırdığı gözlenmektedir. Kentsel alandaki yapılarda büyüklük ve dönem farkı göz edilmeksizin anıtsal özelliklerin daha baskın olduğu ve dönemin mimarisini yansıtmaya çabalarının yüksek olduğu belirtilebilir.

Eğitim işlevi çerçevesinde seçilen sözkonusu yapılar dönemin eğitim anlayışının da birer yansımasıdır. Cumhuriyet Dönemi öncesinde dini inanç ile birlikte işlenen eğitim, yapıların konumunu etkilemiş, ibadethane yakınlarında yer almalarına sebep olmuştur. Hem kentteki azınlık grupları için, hem de Müslüman-Türkler için geçerli olan bu durum eğitim reformları ile değişmiştir. Tanzimat Dönemi'nde başlayan eğitim reformları Cumhuriyet Dönemi'nde köklü değişimlere uğramıştır. Reformlar sonucunda eğitim alanında yeni gereksinimlere yönelik yeni yapı tipleri gelişmiştir. Artık dini inaniştan uzak biçimlenen eğitim yapıları, eğitim amacı doğrultusunda gelişmiştir. Dönemin eğitim anlayışı sonucunda, köy enstitülerinin, tarımsal eğitimin ve temel eğitimin yansımaları görülebilmektedir.

Yapıldığı dönemin toplumsal, siyasi, ideolojik ve teknolojik yapısını yansıtan eğitim yapıları korunarak, gelecek kuşaklara aktarılmalıdır. Yapıların korunmasında en önemli etken doğru işlevle kullanılması ve doğru müdahale yöntemlerine başvurulmasıdır. İncelenen yapıların karşılaştırılması ile elde edilen sonuçlar da göz önüne alındığında, kullanılan yapıların yapısal açıdan sağlıklı olduğu, gelecek kuşaklara aktarılabilceği gözlenmektedir. Günümüzde atıl durumda olan ve kullanılmayan yapıların ise zamanla yıprandığı, çevresel etkilere dayanmadığı görülmektedir. Özellikle çatı ya da döşemelerinde hasarlar olan yapıların yıkılması ve yok olması kaçınılmazdır. Tarihi yapıların uğrayacağı en büyük olumsuzluklar arasında ise yanlış müdahale ve işlevlendirme başta yer almaktadır. Yapının kaldıramayacağı bir işleve sahip olması yıpranmasını ve zarar görmesini hızlandırmaktadır. Bunun yanı sıra yanlış müdahaleler mimari öğelerin yok

olmasına, zarar görmesine ya da vurgulu şekilde algılanmamasına sebep olmaktadır. İncelenen eğitim yapılarının günümüz işlevleri, koruma bağlamında karşılaştırılmış ve değerlendirilmiştir. Gerekli yapılara sürdürülebilir koruma bağlamında müdahale yöntemleri ve işlevsel öneriler geliştirilmiştir.

Yapıların kentsel ve kırsal alanda konumlanmaları sürdürülebilir koruma bağlamında hem olumlu, hem de olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Tarihi yapıların sürdürülebilir korunması özgün biçimlenişlerinde kullanılmalarına bağlıdır. Kırsal alandaki yapıların yeniden işlevlendirilmesi ve kullanıma açılmasında terk edilmiş köyler koruma sorunu teşkil etmektedir. Yapıyı kullanacak kişilerin ve ziyaretçilerin azlığı yapının köy ile aynı kaderi paylaşmasına sebep olabilir. Kentsel alandaki yapılarda böyle bir sorun yaşanmamakla birlikte, kentteki kalabalık ve rant kaygısı tarihi yapılar çevresinde yüksek binaların yükselmesine ve anıtsal niteliğin zedelenmesine sebep olmaktadır. Ayrıca kullanıcının artması yapıya nitelsiz kitlelerin eklenmesine neden olmaktadır. Sözkonusu ekler, hem yapının taşıyıcılığını zedelemekte, hem de cephe düzenini olumsuz etkilemektedir.

İzmir kentinin Cumhuriyet Dönemi öncesi ve sonrası tarihini yansıtmada önemli rolü olan eğitim yapıları gelecek nesillere aktarılacak üzere, dönemin somut örnekleri olarak korunmalı ve sürdürülebilirlikleri sağlanmalıdır. Kent, eğitim anlayışı ve mimari alandaki gelişmelere ışık tutmaları eğitim yapılarının anı ve tarihi değerini yansıtmaktadır. Biçimlenişleri ve oluşumları enderlik değerlerini, kentin toplumsal yapısına ve kurumsal yapısına ışık tutmaları kimlik değerlerini yansıtmaktadır. Kullanılan yapı tekniği ve taşıyıcı sistem ise yapı teknolojisinin gelişimini yansıtmaktadır.

Sonuç olarak, kent kimliğinin ve eğitim tarihinin çok önemli bileşenlerini oluşturan bu yapıların yaşatılarak geleceğe aktarımı kaçınılmazdır. Örneklenen yapılar üzerinden gerçekleştirilen, belgeleme, sorunların saptanması ve öneri geliştirilmesi çalışmalarının bütüne yönelik de ışık tutacağı araştırmayı önemli kılmakta ve sonraki çalışmalara yol gösterici olacağını düşündürmektedir.

KAYNAKLAR

- Acar, Ş., Bir, A., Kaçar, M. (2016). Osmanlı'da sivil mühendis yetiştirmek üzere açılan Hendese-i Mülkiye Mektebi. *Osmanlı Bilim Araştırmaları*, 17 (2), 1-26.
- Aktepe, M. (2003). *İzmir yazıları camiler, hanlar, medreseler, sebiller*. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Alsaç, Ü. (1976). *Türkiye'de mimarlık düşüncesinin Cumhuriyet Dönemi'ndeki evrimi*. Ankara: KATÜ Yayını.
- Altıntaş, A. (2006). *Türk tıp eğitiminin önemli adımları*. İstanbul: Global Yayıncılık.
- Arkitekt.(2019). 1943 İzmir Fuarı. 25 Temmuz 2019, http://dergi.mo.org.tr/detail.php?id=2&sayi_id=117
- Arseven, C. (1931). *Yeni mimari*. İstanbul: Agah Sabri Kitaphanesi.
- Aslanoğlu, İ. (2010). *Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı 1923-1938*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınevi.
- Atay, Ç. (2014), *İzmir 1900*. İzmir: Arkadaş Yayınevi.
- Balkır. (1944). *Köy Enstitüleri 2*. Ankara: Maarif Matbaası.
- Ballice, G. (2009). Cumhuriyet sonrası İzmir'de az katlı konut yapıları (1923-1965). *Ege Mimarlık Dergisi*, 2009/4 (71), 24-27.
- Beyru, R. (2000). *19. yüzyılda İzmir'de yaşam*. İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Beyru, R. (2011). *19. yüzyılda İzmir kenti*. İstanbul: Literatür Yayıncılık.

- Bilsel, C. (1999). *19. yüzyılda Osmanlı liman kenti İzmir’de kültürler, Mekân Üretim Biçimleri ve Kent Mekânının Dönüşümü*. İstanbul: TMMOB.
- Bilsen, C. (2003). Le Corbusier ve İzmir geleceğin kenti üzerine tematik bir proje. *Sanat Dünyamız Dergisi*, 2003/2 (87), 151-165.
- Bilsel, C. (2009). İzmir’de Cumhuriyet Dönemi planlaması (1923-1965): 20. Yüzyıl Kentsel Mirası. *Ege Mimarlık Dergisi*, 2009/4 (71), s.12-17.
- Bozaslan, M. ve Çokoğullar, E. (2015). Osmanlı’dan Cumhuriyet’e modern eğitimin inşası: Devletin kurtarılmasından devletin kurulmasına, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17 (3), 309-329.
- Bozdoğan, S. (2002). *Modernizm ve ulusun inşası*. The University of Washington Press: Metis Yayınları.
- Çavuşoğlu, N. (1998), Azınlık kavramı üzerine tartışmalar için, “Azınlık Nedir?”. *TODAİE İnsan Hakları Yıllığı* içinde, 19-20.
- Doğan, R. (1997). Osmanlı eğitim kurumları ve eğitimde ilk yenileşme hareketlerinin batılılaşma açısından tahlili. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 37 (1), 407-442.
- Ersoy. (1944). Köy Enstitüleri 2. Ankara: Maarif Matbaası.
- Ersoy, B. (1991). *İzmir hanları*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Ertuğrul, A. (2009). XIX. yüzyılda Osmanlıda ortaya çıkan farklı yapı tipleri. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 7 (13), 293-312.

Gappi, D. (2017). *İzmir basının ilkleri*. 26 Temmuz 2019, <https://www.izmirdergisi.com/tr/dergi-arsivi/59-35inci-sayi/167-izmir-basininin-ilkleri>

Güteryüz, N. (2018). *Trakya ve Anadolu'da Yahudi yerleşim yerleri*. İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın.

Goffman, D. (1995). *İzmir ve Levanten Dünya*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Google Haritalar, (b.t.). 2017-2019, <https://www.google.com.tr/maps>.

Huyugüzel, F. (1992). *izmir'de ilk tiyatro faaliyetleri ve 2. Abdülhamit devrinde tiyatro hayatı*. Ege Üniversitesi Lisansüstü Tezi, İzmir.

İpekoğlu, B. ve Hamamcıoğlu, M. (1998). İzmir Mithatpaşa Endüstri Meslek Lisesi Binasının tanıtımı, yangın sonrası durumu ve onarım kararları. *Ege Mimarlık Dergisi*, 1998/2 (26), 14-19.

İZMİMOD. (2016). *İzmir kenti planlama tarihi*. İzmir: TMMOB Mimarlar Odası İzmir Şubesi. 63-69.

İzmir Kent Rehberi, (b.t.). 2017-2019, <http://kentrehberi.izmir.bel.tr/izmirkentrehberi>

Koçanaoğulları, O. (2019). *Aya Yani Kilisesi (Agios Ioannis) Kilisesi - İzmir 1856*. 4 Temmuz 2019, <http://okocana.blogspot.com/2019/04/aya-yani-kilisesi-agios-ioannis.html>

Koloğlu, O. (1994). *'İlk İzmirli gazeteciden İzmir haberleri' İ.B.A.U. Sempozyum Tebliği*. İzmir: Akademi Kitabevi.

- Kul, N. (2010). *Cumhuriyet Dönemi mimarlığının koruma statüsünün tanımlanmasına yönelik yeni bir yaklaşım, örnek çalışma: İlkokul binaları*. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Doktora Tezi, Ankara.
- Kul, N. (2011). İzmir’de Asım Mutlu ve Ahsen Yapanar tarafından tasarlanan köy okulları. *Ege Mimarlık Dergisi*, 2011/3 (78), 28-33.
- Kütükoğlu, M. (1985). Osmanlı dış ticaretinin gelişmesinde İzmir limanı ve gümrüklerinin rol, *İZTO Sempozyumu*, 21-23 Kasım, 99-125.
- Özeçoğlu, H. (2008). Modernleşme sürecinde İzmir’de İtalyanların eğitimi. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, VII (16-17), 3-11.
- Özodaşık, M. (1999). *Cumhuriyet Dönemi yeni bir nesil, yetiştirme çalışmaları 1923-1950*. Konya: Çizgi Kitapevi Yayınları.
- Pınar, İ. (1996). *Gezginlerin gözüyle İzmir, 19. yüzyıl*. İzmir: Akademi Yayıncılık.
- Sakar, E. (2007). *Atatürk’ün İzmir’i, Bir kentin yeniden doğuşu - Behçet Uz*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Say, M. (1941). *Hijyen bakımından İzmir şehri*. İzmir: Bilgi Matbaası.
- Serçe, E. (1998). *İzmir ve çevresi nüfus istatistiği 1917*. İzmir: Akademi Yayıncılık.
- Sezer, A. (1999). *Atatürk Döneminde yabancı okullar (1923-1938)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Soydan, T. (2013). Osmanlı’dan Cumhuriyet Dönemine Türkiye’de temel eğitimin gelişmesi ve finansman sorunu. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (8), 53-73.

Soydan, T. ve Tüncel, M., (2013). Osmanlı'da İlk Yenileşme Döneminde eğitimin kurumsal ve yönetsel yapısının oluşumu ve gelişimi. *Milli Eğitim Dergisi*, 2 (198), 110-124.

Sözen, M. (1984). *Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Şenocak, B. (2011). *Levant'ın Yıldızı İzmir*. İzmir: Şenocak Kültür Yayını.

Şimşir, B. (1985). Ermeni propagandasının Amerikan boyutu üzerine. *Tarih Boyunca Türklerin Ermeni Toplumu İle İlişkileri Sempozyumu*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 8-12 Ekim, 133-156.

Tamer. (1944). *Köy Enstitüleri 2*. Ankara: Maarif Matbaası.

Tansu, M. (1938), "1938 İzmir Fuarı". *Arkitekt Dergisi*, 1938/2 (93), s.243-252.

Taşkıran, H. (2008). *Kemeraltı'nın İzmir'i tarih, kültür ve gezi rehberi*. İstanbul: Tepekule Kitaplığı Yayınları.

Tekeli, D. (2006). Cumhuriyet Binaları, *Türkiye Mühendislik Haberleri*, 2006/2-3 (442-443), 30-65.

TKGM, *Parsel Sorgulama Uygulaması*, (b.t.). 2017-2019, <https://parselsorgu.tkgm.gov.tr>

Tonguç. (1944). *Köy Enstitüleri 2*. Ankara: Maarif Matbaası.

Torman. (1944). *Köy Enstitüleri 2*. Ankara: Maarif Matbaası.

Tutsak, S. (2002). *İzmir'de Eğitim ve Eğitimciler (1850-1950)*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Türkiye Cumhuriyeti Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, (1930). İstatistik Yıllığı 1930. Ankara, s.49.

Umar, B. (2003). *İzmir’de Yunanlıların Son Günleri*. Ankara: Bilgi Yayınevi

Ülker, N. (1994). “XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda İzmir şehri tarihi I.”. Ticaret Tarihi Araştırmaları. İzmir: Akademi Yayıncılık.

Ürekli, F. (2002). Tanzimat Dönemi Osmanlı eğitim sistemi ve kurumları. *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (3), 382-406.

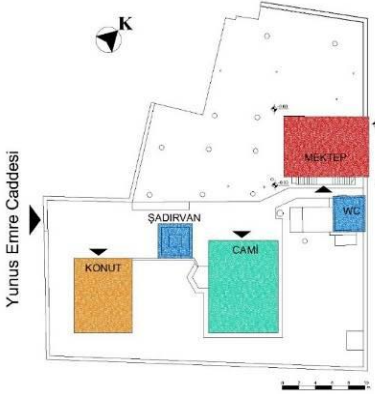
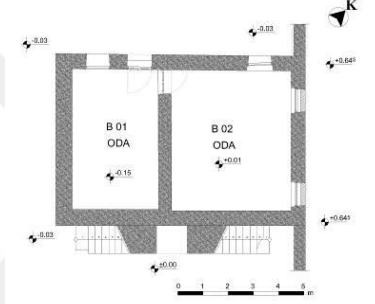
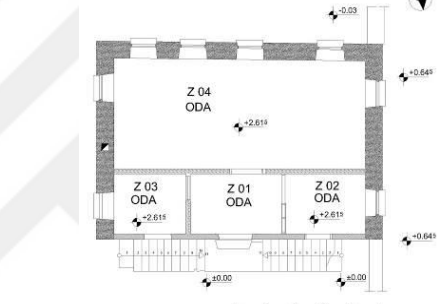
Yavuz, Y. (1981). *Mimar Kemalettin ve Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi*. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Basım İşliğı.

Zaim, S. (1932). “İstatistikler ve Köyde Maarif”. *Dönüm*, 4, 23-26.

Zeren, M. (2010). *İzmir’de Sefarad Mimarisi ve Sinagogları*. İstanbul: Yalın Yayıncılık.

EKLER

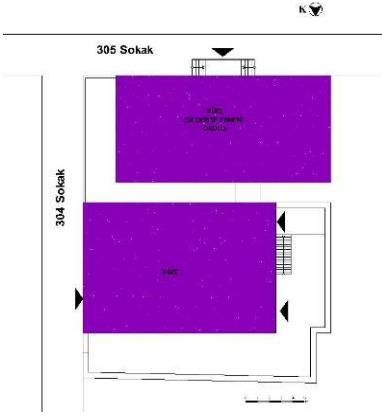
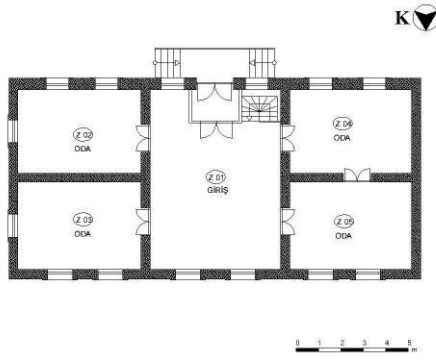
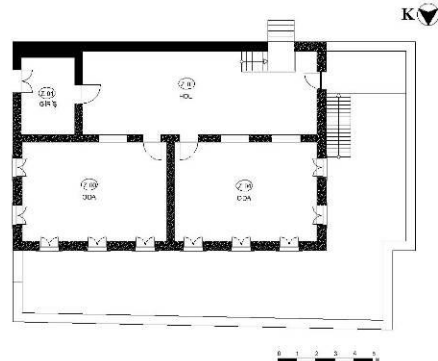
EK 1: Bülbüldere Hamidiye Mektebi Envanter Föyü (Kişisel arşiv, 2019)

Envanter Föyü	2017-2019	Eğitim Yapıları	Bülbüldere Hamidiye Mektebi
Vaziyet Planı		Yerleşim Bilgileri	1 pafta 217 parsel
		Adres	Bülbüldere Mahallesi Yunus Emre Caddesi, no:27 Torbalı/İzmir
		Mülkiyet	Özel
			Kamusal X
		Parsel Deseni	Parsel Alanı 1296m ²
			Yapının Taban Alanı 67 m ²
			Parsel Giriş Sayısı 1
			Yönlenme GB-KD
Yapıya Ait Planlar			
	Bodrum Kat Planı	Zemin Kat Planı	
Yapıya Ait Görseller			
	Güneydoğu Cephesi	Kuzeybatı Cephesi	
			
	Güneybatı Cephesi	Kuzeydoğu Cephesi	
Hazırlayan: Aybüke ALPANDİNER		Danışman: Prof. Dr. Eti AKYÜZ LEVİ	

EK 1 devamı

Envanter Föyü		2017-2019		Eğitim Yapıları			Bülbüldere Hamidiye Mektebi														
Dönem Özellikleri	Yapım Yılı:			1894																	
	Dönemi			Cumhuriyet Dönemi öncesi			X														
	Temsil Ettiği Eğitim Anlayışı			Cumhuriyet Dönemi sonrası																	
				Din ile bütünleşmiş eğitim (Cami)			X														
				Din ile bütünleşmiş eğitim (Kilise)																	
				Köy Enstitülerine bağlı eğitim																	
				Cumhuriyet reformları ile ilkökul eğitimi																	
	Eğitim Düzeyi			Cumhuriyet reformları ile tarımsal eğitim																	
				İlkokul Düzeyi			X														
Lise/Kolej Düzeyi																					
			Yüksekokul Düzeyi																		
İşlevsel Özellikleri	Geçmiş Kullanıcı			Türkler		X	Ermeniler														
				Rumlar			Fransızlar														
	Günümüz İşlevi			Okul			Müze			Metruk	X										
Mimari Biçim	Kat Adedi	1 kat			Plan Şeması	Dikdörtgen			X												
		B+1 kat		X		L plan şeması															
		B+2 kat				V plan şeması															
		B+2+kule kat				E plan şeması															
	Yapım Sistemi	Yığma		X	Cephe Düzeni	Simetrik Cephe			X												
		Yığma + İskelet				Asimetrik Cephe															
	Kapılar	Malzeme	Ahşap		X	Pencereler	Düşey vurgulu dikdörtgen			X											
			Demir				Yatay vurgulu dikdörtgen														
		Zemin katta geri çekilme			Yok		Kemerli														
		Tip	Çift Kanatlı		X		Devamlı düşey pencere														
			Tek Kanatlı																		
	Saçaklar	Tuğla Silmeli				Diğer Öğeler	Üçgen Alınlık														
		Taş Silmeli			X		Kat Silmesi														
		Ahşap Saçak					Balkon														
		Geniş Saçak					Sütun														
							Köşe Pilastrı														
Onarım	Esaslı onarım gerektiren			X	Döşeme	Ahşap			X												
	Basit onarım gerektiren					Volta															
	Kısmen esaslı onarım gerektiren						Kaset														
							Plak														
Hazırlayan: Aybüke ALPANDİNER											Danışman: Prof. Dr. Eti AKYÜZ LEVİ										

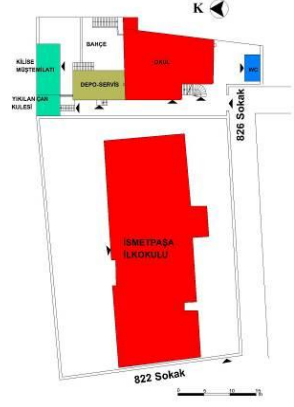
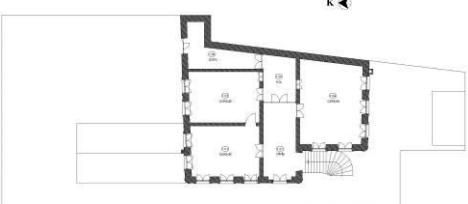
EK 2: Vartanyan Ermeni Okulu Envanter Föyü (Kişisel arşiv, 2019)

Envanter Föyü	2017-2019	Eğitim Yapıları	Vartanyan Ermeni Okulu
Vaziyet Planı		Yerleşim Bilgileri	105 pafta 584 ada 25 parsel
		Adres	Turgut Reis Mahallesi, 305 Sokak, no:50 Konak/İzmir
		Mülkiyet	Özel
			Kamusal X
		Parsel Deseni	Parsel Alanı 541 m ²
			Yapının Taban Alanı 347 m ²
			Parsel Giriş Sayısı 2
			Yönlenme D-B
Yapıya Ait Planlar			
	Güney yönündeki yapı, Zemin Kat Planı	Kuzey yönündeki yapı, Zemin Kat Planı	
Yapıya Ait Görşeller			
	Güney yönündeki yapı giriş cephesi	Kuzey yönündeki yapı giriş cephesi	
			
	Güney yönündeki yapı doğu cephesi	Kuzey yönündeki kuzey cephesi	
Hazırlayan: Aybüke ALPANDİNER		Danışman: Prof. Dr. Eti AKYÜZ LEVİ	

EK 2 devamı

Envanter Föyü			2017-2019		Eğitim Yapıları			Vartanyan Ermeni Okulu					
Dönem Özellikleri	Yapım Yılı:				19.yüzyıl ikinci yarısı				 				
	Dönemi				Cumhuriyet Dönemi öncesi			X					
					Cumhuriyet Dönemi sonrası								
	Temsil Ettiği Eğitim Anlayışı				Din ile bütünleşmiş eğitim (Cami)								
					Din ile bütünleşmiş eğitim (Kilise)			X					
					Köy Enstitülerine bağlı eğitim								
					Cumhuriyet reformları ile ilkokul eğitimi								
					Cumhuriyet reformları ile tarımsal eğitim								
	Eğitim Düzeyi				İlkokul Düzeyi			X					
Lise/Kolej Düzeyi													
Yüksekokul Düzeyi													
İşlevsel Özellikleri	Geçmiş Kullanıcı				Türkler			Ermeniler		X			
					Rumlar			Fransızlar					
	Günümüz İşlevi				Okul			Müze		X	Metruk		
Mimari Biçim	Kat Adedi	1 kat			Plan Şeması	Dikdörtgen				X			
		B+1 kat		X		L plan şeması							
		B+2 kat				V plan şeması							
		B+2+kule kat				E plan şeması							
	Yapım Sistemi	Yığma		X	Cephe Düzeni	Simetrik Cephe				X			
		Yığma + İskelet				Asimetrik Cephe							
	Kapılar	Malzeme	Ahşap		Pencereler	Düşey vurgulu dikdörtgen				X			
			Demir			X	Yatay vurgulu dikdörtgen						
		Zemin katta geri çekilme				Yok	Kemerli				X		
		Tip	Çift Kanatlı			X	Devamlı düşey pencere						
			Tek Kanatlı										
	Saçaklar	Tuğla Silmeli			Diğer Öğeler	Üçgen Alınlık				X			
		Taş Silmeli		X		Kat Silmesi				X			
		Ahşap Saçak				Balkon							
		Geniş Saçak				Sütun							
						Köşe Pilastrı							
Onarım	Esaslı onarım gerektiren					Döşeme	Ahşap		X				
	Basit onarım gerektiren						Volta						
	Kısmen esaslı onarım gerektiren						Kaset						
							Plak						
Hazırlayan: Aybüke ALPANDİNER											Danışman: Prof. Dr. Eti AKYÜZ LEVİ		

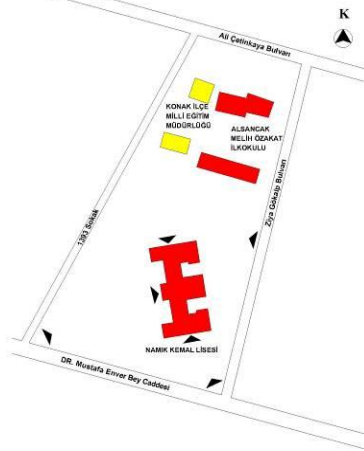
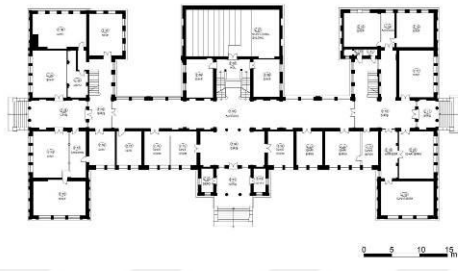
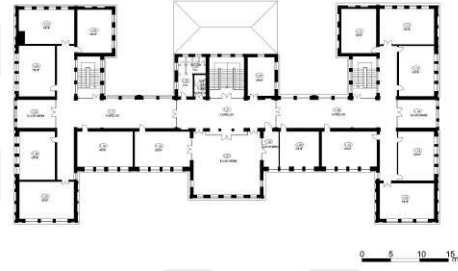
EK 3: Ayayani Rum Kız Mektebi Envanter Föyü (Kişisel arşiv, 2019)

Envanter Föyü	2017-2019	Eğitim Yapıları	Ayayani Rum Kız Mektebi
Vaziyet Planı		Yerleşim Bilgileri	63 pafta 395 ada 17 parsel
		Adres	Sakarya Mahallesi, 826 Sokak, no:73 Konak/İzmir
		Mülkiyet	Özel
			Kamusal X
		Parsel Deseni	Parsel Alanı 2336 m ²
			Yapının Taban Alanı 199 m ²
			Parsel Giriş Sayısı 1
			Yönlenme K-G
Yapıya Ait Planlar			
	Zemin Kat Planı	1.Kat Planı	
Yapıya Ait Görşeller			
	Batı Cephesi	Güney Cephesi	
			
	Batı Cephesi	Kuzey Cephesi	
Hazırlayan: Aybüke ALPANDİNER		Danışman: Prof. Dr. Eti AKYÜZ LEVİ	

EK 3 devamı

Envanter Föyü		2017-2019		Eğitim Yapıları			Ayayani Rum Kız Mektebi														
Dönem Özellikleri	Yapım Yılı:			1959																	
	Dönemi			Cumhuriyet Dönemi öncesi				X													
				Cumhuriyet Dönemi sonrası																	
	Temsil Ettiği Eğitim Anlayışı			Din ile bütünleşmiş eğitim (Cami)																	
				Din ile bütünleşmiş eğitim (Kilise)				X													
				Köy Enstitülerine bağlı eğitim																	
				Cumhuriyet reformları ile ilkökul eğitimi																	
				Cumhuriyet reformları ile tarımsal eğitim																	
	Eğitim Düzeyi			İlkokul Düzeyi				X													
				Lise/Kolej Düzeyi																	
Yüksekokul Düzeyi																					
İşlevsel Özellikleri	Geçmiş Kullanıcı			Türkler			Ermeniler														
				Rumlar		X	Fransızlar														
	Günümüz İşlevi			Okul			Müze			Metruk	X										
Mimari Biçim	Kat Adedi	1 kat			Plan Şeması	Dikdörtgen			X												
		B+1 kat		X		L plan şeması															
		B+2 kat				V plan şeması															
		B+2+kule kat				E plan şeması															
	Yapım Sistem	Yığma		X	Cephe Düzen	Simetrik Cephe															
		Yığma + İskelet				Asimetrik Cephe			X												
	Kapılar	Malzeme	Ahşap		Pencereler	Düşey vurgulu dikdörtgen			X												
			Demir																		
		Zemin katta geri çekilme				Yok	Yatay vurgulu dikdörtgen														
		Tip	Çift Kanatlı				Kemerli			X											
	Tek Kanatlı			Devamlı düşey pencere																	
	Saçaklar	Tuğla Silmeli				Diğer Öğeler	Üçgen Alınlık			X											
		Taş Silmeli			X		Kat Silmesi			X											
		Ahşap Saçak					Balkon														
		Geniş Saçak					Sütun														
	Onarım	Esaslı onarım gerektiren			X	Döşeme	Ahşap														
Basit onarım gerektiren				Volta			X														
Kısmen esaslı onarım gerektiren				Kaset																	
				Plak																	
Hazırlayan: Aybüke ALPANDİNER											Danışman: Prof. Dr. Eti AKYÜZ LEVİ										

EK 4: Namık Kemal Lisesi Envanter Föyü (Kişisel arşiv, 2019)

Envanter Föyü		2017-2019	Eğitim Yapıları	Namık Kemal Lisesi		
Vaziyet Planı				Yerleşim Bilgileri	3336 ada 109 parsel	
				Adres	Kültür Mahallesi'nde Dr. Mustafa Enver Bey Caddesi, no:35 Konak/İzmir	
				Mülkiyet	Özel	
					Kamusal	X
				Parsel Deseni	Parsel Alanı	34292 m ²
					Yapının Taban Alanı	2018 m ²
Parsel Giriş Sayısı	3					
		Yönlenme	K-G			
Yapıya Ait Planlar						
		Zemin Kat Planı	1. Kat Planı			
Yapıya Ait Görşeller						
	Batı Cephesi			Kuzey Cephesi		
						
Doğu Cephesi			Güney Cephesi			
Hazırlayan: Aybüke ALPANDİNER				Danışman: Prof. Dr. Eti AKYÜZ LEVİ		

EK 4 devamı

Envanter Föyü		2017-2019		Eğitim Yapıları		Namık Kemal Lisesi		
Dönem Özellikleri	Yapım Yılı:		1909-1922					
	Dönemi	Cumhuriyet Dönemi öncesi					X	
		Cumhuriyet Dönemi sonrası						
	Temsil Ettiği Eğitim Anlayışı	Din ile bütünleşmiş eğitim (Cami)						
		Din ile bütünleşmiş eğitim (Kilise)					X	
		Köy Enstitülerine bağlı eğitim						
		Cumhuriyet reformları ile ilkökul eğitimi						
		Cumhuriyet reformları ile tarımsal eğitim						
	Eğitim Düzeyi	İlkokul Düzeyi						
		Lise/Kolej Düzeyi					X	
Yüksekokul Düzeyi								
İşlevsel Özellikleri	Geçmiş Kullanıcı		Türkler			Ermeniler		
			Rumlar		X	Fransızlar		
	Günümüz İşlevi		Okul	X	Müze		Metruk	
Mimari Biçim	Kat Adedi	1 kat			Plan Şeması	Dikdörtgen		
		B+1 kat				L plan şeması		
		B+2 kat				V plan şeması		
		B+2+kule kat		X		E plan şeması		X
	Yapım Sistemi	Yığma			Cephe Düzeni	Simetrik Cephe		X
		Yığma + İskelet		X		Asimetrik Cephe		
	Kapılar	Malzeme	Ahşap		Pencereler	Düsey vurgulu dikdörtgen		X
			Demir			X	Yatay vurgulu dikdörtgen	
		Zemin katta geri çekilme				Yok		
		Tip	Çift Kanatlı			X	Kemerli	
	Tek Kanatlı			Devamlı düsey pencere				
	Saçaklar	Tuğla Silmeli			Diğer Öğeler	Üçgen Alınlık		X
		Taş Silmeli		X		Kat Silmesi		X
		Ahşap Saçak				Balkon		
		Geniş Saçak				Sütun		X
Onarım	Esaslı onarım gerektiren			Döşeme	Ahşap			
	Basit onarım gerektiren				Volta			
	Kısmen esaslı onarım gerektiren		X		Kaset		X	
					Plak		X	

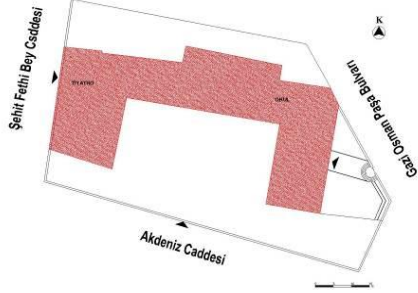
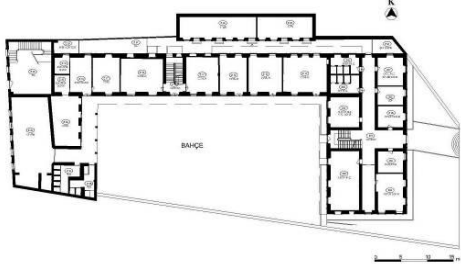
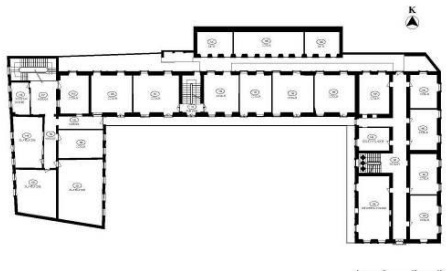

Hazırlayan: Aybüke ALPANDİNER

Danışman: Prof. Dr. Eti AKYÜZ LEVİ

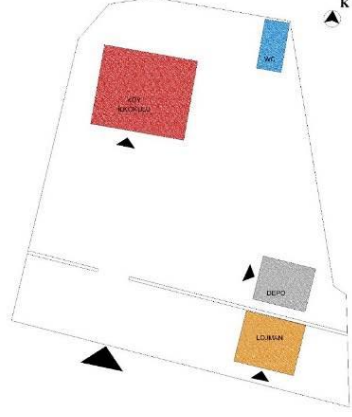
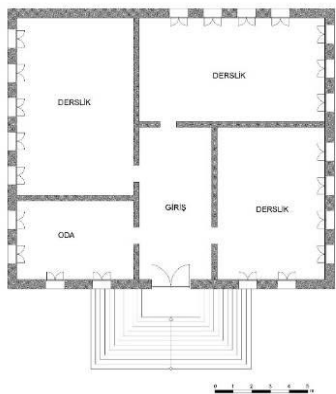
EK 5: Konak Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Envanter Föyü (Kişisel arşiv, 2019)

Envanter Föyü	2017-2019	Eğitim Yapıları	Konak Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	
Vaziyet Planı		Yerleşim Bilgileri	81 pafta 979 ada 15 parsel	
		Adres	Akdeniz Mahallesi Akdeniz Caddesi no:7 Konak/İzmir	
		Mülkiyet	Özel	
			Kamusal	X
		Parsel Deseni	Parsel Alanı	4656 m ²
			Yapının Taban Alanı	1716 m ²
			Parsel Giriş Sayısı	3
			Yönlenme	D-B
Yapıya Ait Planlar				
	Zemin Kat Planı	1.Kat Planı		
Yapıya Ait Görseller				
	Batı Cephesi	Güney Cephesi		
				
	Doğu Cephesi	Güney Cephesi		
Hazırlayan: Aybüke ALPANDİNER		Danışman: Prof. Dr. Eti AKYÜZ LEVİ		

EK 5 devamı

Envanter Föyü			2017-2019		Eğitim Yapıları			Konak Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi							
Dönem Özellikleri	Yapım Yılı:		1837						 						
	Dönemi		Cumhuriyet Dönemi öncesi				X								
			Cumhuriyet Dönemi sonrası												
	Temsil Ettiği Eğitim Anlayışı		Din ile bütünleşmiş eğitim (Cami)												
			Din ile bütünleşmiş eğitim (Kilise)				X								
			Köy Enstitülerine bağlı eğitim												
			Cumhuriyet reformları ile ilkökul eğitimi												
			Cumhuriyet reformları ile tarımsal eğitim												
	Eğitim Düzeyi		İlkokul Düzeyi												
Lise/Kolej Düzeyi				X											
Yüksekokul Düzeyi															
İşlevsel Özellikleri	Geçmiş Kullanıcı		Türkler				Ermeniler								
			Rumlar				Fransızlar		X						
	Günümüz İşlevi		Okul		X		Müze				Metruk				
Mimari Biçim	Kat Adedi	1 kat				Plan Şeması	Dikdörtgen								
		B+1 kat					L plan şeması				X				
		B+2 kat					V plan şeması								
		B+2+kule kat		X			E plan şeması								
	Yapım Sistemi	Yığma		X		Cephe Düzeni	Simetrik Cephe								
		Yığma + İskelet					Asimetrik Cephe				X				
	Kapılar	Malzeme	Ahşap				Pencereler	Düşey vurgulu dikdörtgen				X			
			Demir		X			Yatay vurgulu dikdörtgen							
		Zemin katta geri çekilme			Yok			Kemerli							
		Tip	Çift Kanatlı		X			Devamlı düşey pencere							
			Tek Kanatlı					Üçgen Alınlık							
	Saçaklar	Tuğla Silmeli					Diğer Öğeler	Kat Silmesi							
		Taş Silmeli			X			Balkon				X			
		Ahşap Saçak						Sütun							
		Geniş Saçak						Köşe Pilastrı							
	Onarım	Esaslı onarım gerektiren					Döşeme	Ahşap							
		Basit onarım gerektiren			X			Volta				X			
		Kısmen esaslı onarım gerektiren						Kaset							
								Plak							
Hazırlayan: Aybüke ALPANDİNER													Danışman: Prof. Dr. Eti AKYÜZ LEVİ		

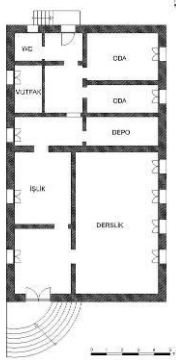
EK 6: Eski Çıplak Köy Okulu Envanter Föyü (Kişisel arşiv, 2019)

Envanter Föyü	2017-2019	Eğitim Yapıları	Eski Çıplak Köy Okulu
Vaziyet Planı		Yerleşim Bilgileri	7 pafta 3238 parsel
		Adres	Çıplak Mahallesi Eski Çıplak Kümeevler İç Yolu Bayındır/İzmir
		Mülkiyet	Özel
			Kamusal X
		Parsel Deseni	Parsel Alanı 3357 m ²
			Yapının Taban Alanı 166m ²
			Parsel Giriş Sayısı 1
			Yönlenme D-B
Yapıya Ait Planlar			
	Zemin Kat Planı		
Yapıya Ait Görseller			
	Güney Cephesi	Doğu Cephesi	
			
	Kuzey Cephesi	Batı Cephesi	
Hazırlayan: Aybuke ALPANDİNER		Danışman: Prof. Dr. Eti AKYÜZ LEVİ	

EK 6 devamı

Envanter Föyü		2017-2019		Eğitim Yapıları			Eski Çıplak Köy Okulu														
Dönem Özellikleri	Yapım Yılı:			1930-1950																	
	Dönemi			Cumhuriyet Dönemi öncesi				X													
				Cumhuriyet Dönemi sonrası																	
	Temsil Ettiği Eğitim Anlayışı			Din ile bütünleşmiş eğitim (Cami)				X													
				Din ile bütünleşmiş eğitim (Kilise)																	
				Köy Enstitülerine bağlı eğitim																	
				Cumhuriyet reformları ile ilkökul eğitimi																	
				Cumhuriyet reformları ile tarımsal eğitim																	
	Eğitim Düzeyi			İlkokul Düzeyi				X													
Lise/Kolej Düzeyi																					
Yüksekokul Düzeyi																					
İşlevsel Özellikleri	Geçmiş Kullanıcı			Türkler		X	Ermeniler														
				Rumlar		Fransızlar															
	Günümüz İşlevi			Okul			Müze			Metruk	X										
Mimari Biçim	Kat Adedi	1 kat		X	Plan Şeması	Dikdörtgen				X											
		B+1 kat				L plan şeması															
		B+2 kat				V plan şeması															
		B+2+kule kat				E plan şeması															
	Yapım Sistemi	Yığma			Cephe Düzeni	Simetrik Cephe															
		Yığma + İskelet				Asimetrik Cephe															
	Kapılar	Malzeme	Ahşap		Pencereler	Düşey vurgulu dikdörtgen				X											
			Demir			Yatay vurgulu dikdörtgen															
		Zemin katta geri çekilme				Yok	Kemerli														
		Tip	Çift Kanatlı			X	Devamlı düşey pencere														
			Tek Kanatlı				Üçgen Alınlık														
	Saçaklar	Tuğla Silmeli			Diğer Öğeler	Kat Silmesi															
		Taş Silmeli				Balkon															
		Ahşap Saçak		X		Sütun															
		Geniş Saçak		X		Köşe Pilastrı															
Onarım	Esaslı onarım gerektiren			X	Döşeme	Ahşap			X												
	Basit onarım gerektiren					Volta															
	Kısmen esaslı onarım gerektiren					Kaset															
						Plak															
Hazırlayan: Aybüke ALPANDİNER											Danışman: Prof. Dr. Eti AKYÜZ LEVİ										

EK 7: Lübbey Köy Okulu Envanter Föyü (Kişisel arşiv, 2019)

Envanter Föyü		2017-2019	Eğitim Yapıları		Lübbey Köy Okulu	
Vaziyet Planı				Yerleşim Bilgileri	L19-B-19-C-4 pafta 259 ada 6 parsel	
				Adres	Çamyayla Mahallesi, Çamyayla Köyü İç Yolu Ödemiş/İzmir	
				Mülkiyet	Özel	
					Kamusal	X
				Parsel Deseni	Parsel Alanı	487 m ²
					Yapının Taban Alanı	176 m ²
Parsel Giriş Sayısı	2					
Yönlenme	K-G					
Yapıya Ait Planlar						
Zemin Kat Planı						
Yapıya Ait Görseller						
	Güney Cephesi	Kuzey Cephesi				
						
Doğu Cephesi		Doğu Cephesi				
Hazırlayan: Aybüke ALPANDİNER					Danışman: Prof. Dr. Eti AKYÜZ LEVİ	

EK 7 devamı

Envanter Föyü			2017-2019		Eğitim Yapıları			Lübbey Köy Okulu													
Dönem Özellikleri	Yapım Yılı:			1930-1950																	
	Dönemi			Cumhuriyet Dönemi öncesi				X													
				Cumhuriyet Dönemi sonrası																	
	Temsil Ettiği Eğitim Anlayışı			Din ile bütünleşmiş eğitim (Cami)				X													
				Din ile bütünleşmiş eğitim (Kilise)																	
				Köy Enstitülerine bağlı eğitim																	
				Cumhuriyet reformları ile ilkökul eğitimi																	
				Cumhuriyet reformları ile tarımsal eğitim																	
	Eğitim Düzeyi			İlkokul Düzeyi				X													
Lise/Kolej Düzeyi																					
Yüksekokul Düzeyi																					
İşlevsel Özellikleri	Geçmiş Kullanıcı			Türkler		X	Ermeniler														
				Rumlar			Fransızlar														
	Günümüz İşlevi			Okul			Müze			Metruk	X										
Mimari Biçim	Kat Adedi	1 kat		X	Plan Şeması	Dikdörtgen				X											
		B+1 kat				L plan şeması															
		B+2 kat				V plan şeması															
		B+2+kule kat				E plan şeması															
	Yapım Sistemi	Yığma		X	Cephe Düzeni	Simetrik Cephe															
		Yığma + İskelet				Asimetrik Cephe				X											
	Kapılar	Malzeme	Ahşap		X	Pencereler	Düşey vurgulu dikdörtgen				X										
			Demir																		
		Zemin katta geri çekilme			Yok		Yatay vurgulu dikdörtgen														
		Tip	Çift Kanatlı		X		Kemerli														
			Tek Kanatlı				Devamlı düşey pencere														
	Saçaklar	Tuğla Silmeli			X	Diğer Öğeler	Üçgen Alınlık														
		Taş Silmeli					Kat Silmesi														
		Ahşap Saçak					Balkon														
		Geniş Saçak					Sütun														
							Köşe Pilastrı														
	Onarım	Esaslı onarım gerektiren			X	Döşeme	Ahşap		X												
		Basit onarım gerektiren					Volta														
		Kısmen esaslı onarım gerektiren					Kaset														
				Plak																	
Hazırlayan: Aybüke ALPANDİNER											Danışman: Prof. Dr. Eti AKYÜZ LEVİ										

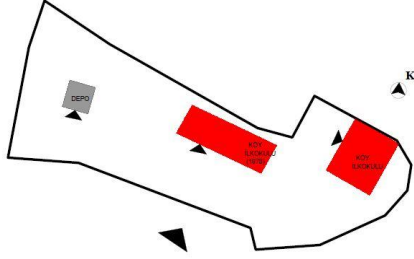
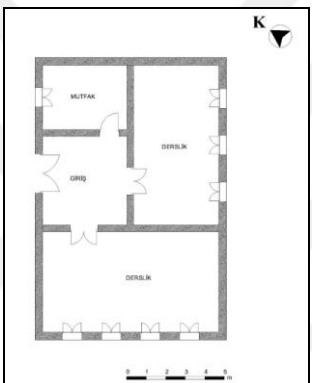
EK 8: Tire – Boynuyoğun Köy Okulu Envanter Föyü (Kişisel arşiv, 2019)

Envanter Föyü		2017-2019	Eğitim Yapıları	Boynuyoğun Köy Okulu		
Vaziyet Planı				Yerleşim Bilgileri	L19-C-19-B-1 pafta 172 ada 24 parsel	
				Adres	Boynuyoğun Mahallesi, Boynuyoğun Köyü İç Yolu Tire/İzmir	
				Mülkiyet	Özel	
					Kamusal	X
				Parsel Deseni	Parsel Alanı	1134 m ²
Yapının Taban Alanı	125m ²					
Parsel Giriş Sayısı	1					
	Yönlenme	K-G				
Yapıya Ait Planlar						
Yapıya Ait Görseller						
	Kuzey Cephesi			Güney Cephesi		
	Kuzey Cephesi			Doğu Cephesi		
Hazırlayan: Aybüke ALPANDİNER				Danışman: Prof. Dr. Eti AKYÜZ LEVİ		

EK 8 devamı

Envanter Föyü			2017-2019		Eğitim Yapıları			Boynuyoğun Köy Okulu							
Dönem Özellikleri	Yapım Yılı:				1930-1950				 						
	Dönemi				Cumhuriyet Dönemi öncesi										
					Cumhuriyet Dönemi sonrası			X							
	Temsil Ettiği Eğitim Anlayışı				Din ile bütünleşmiş eğitim (Cami)										
					Din ile bütünleşmiş eğitim (Kilise)										
					Köy Enstitülerine bağlı eğitim										
					Cumhuriyet reformları ile ilkökul eğitimi										
					Cumhuriyet reformları ile tarımsal eğitim										
	Eğitim Düzeyi				İlkokul Düzeyi			X							
Lise/Kolej Düzeyi															
Yüksekokul Düzeyi															
İşlevsel Özellikleri	Geçmiş Kullanıcı				Türkler		X	Ermeniler							
					Rumlar			Fransızlar							
	Günümüz İşlevi				Okul			Müze			Metruk	X			
Mimari Biçim	Kat Adedi	1 kat			Plan Şeması	Dikdörtgen			X						
		B+1 kat				L plan şeması									
		B+2 kat		X		V plan şeması									
		B+2+kule kat				E plan şeması									
	Yapım Sistemi	Yığma		X	Cephe Düzeni	Simetrik Cephe			X						
		Yığma + İskelet				Asimetrik Cephe									
	Kapılar	Malzeme	Ahşap		X	Pencereler	Düsey vurgulu dikdörtgen			X					
			Demir				Yatay vurgulu dikdörtgen								
		Zemin katta geri çekilme			Yok										
		Tip	Çift Kanatlı		X		Kemerli								
	Tek Kanatlı			Devamlı düsey pencere											
	Saçaklar	Tuğla Silmeli			Diğer Öğeler	Üçgen Alınlık									
		Taş Silmeli		X		Kat Silmesi									
		Ahşap Saçak				Balkon			X						
		Geniş Saçak				Sütun									
					Döşeme	Köşe Pilastrı									
		Esaslı onarım gerektiren		X		Ahşap			X						
		Basit onarım gerektiren				Volta									
Kısmen esaslı onarım gerektiren			Kaset												
					Plak										
Hazırlayan: Aybüke ALPANDİNER													Danışman: Prof. Dr. Eti AKYÜZ LEVİ		

EK 9: Ödemiş - Karadoğan Köy Okulu Envanter Föyü (Kişisel arşiv, 2019)

Envanter Föyü	2017-2019	Eğitim Yapıları	Karadoğan Köy Okulu
Vaziyet Planı		Yerleşim Bilgileri	24 pafta 695 parsel
		Adres	Karadoğan Mahallesi, Karadoğan Köyü İç Yolu Ödemiş/İzmir
		Mülkiyet	Özel
			Kamusal X
		Parsel Deseni	Parsel Alanı 457 m ²
			Yapının Taban Alanı 140 m ²
			Parsel Giriş Sayısı 1
			Yönlenme D-B
Yapıya Ait Planlar			
	Zemin Kat Planı		
Yapıya Ait Görseller			
	Batı Cephesi	Kuzey Cephesi	
			
	Doğu Cephesi		
Hazırlayan: Aybüke ALPANDİNER		Danışman: Prof. Dr. Eti AKYÜZ LEVİ	

EK 9 devamı

Envanter Föyü			2017-2019		Eğitim Yapıları			Karadoğan Köy Okulu							
Dönem Özellikleri	Yapım Yılı:				1930-1950				 						
	Dönemi				Cumhuriyet Dönemi öncesi										
					Cumhuriyet Dönemi sonrası			X							
	Temsil Ettiği Eğitim Anlayışı				Din ile bütünleşmiş eğitim (Cami)										
					Din ile bütünleşmiş eğitim (Kilise)										
					Köy Enstitülerine bağlı eğitim			X							
					Cumhuriyet reformları ile ilkökul eğitimi										
					Cumhuriyet reformları ile tarımsal eğitim										
	Eğitim Düzeyi				İlkokul Düzeyi			X							
					Lise/Kolej Düzeyi										
Yüksekokul Düzeyi															
İşlevsel Özellikleri	Geçmiş Kullanıcı				Türkler		X	Ermeniler							
					Rumlar			Fransızlar							
	Günümüz İşlevi				Okul			Müze			Metruk	X			
Mimari Biçim	Kat Adedi	1 kat			Plan Şeması	Dikdörtgen			X						
		B+1 kat		X		L plan şeması									
		B+2 kat				V plan şeması									
		B+2+kule kat				E plan şeması									
	Yapım Sistemi	Yığma		X	Cephe Düzeni	Simetrik Cephe									
		Yığma + İskelet				Asimetrik Cephe			X						
	Kapılar	Malzeme	Ahşap		X	Pencereler	Düşey vurgulu dikdörtgen			X					
			Demir												
		Zemin katta geri çekilme			Yok		Yatay vurgulu dikdörtgen								
		Tip	Çift Kanatlı		X		Kemerli								
			Tek Kanatlı				Devamlı düşey pencere								
	Saçaklar	Tuğla Silmeli				Diğer Öğeler	Üçgen Alınlık								
		Taş Silmeli					Kat Silmesi								
		Ahşap Saçak			X		Balkon								
		Geniş Saçak					Sütun								
Onarım	Esaslı onarım gerektiren				X	Döşeme	Ahşap		X						
	Basit onarım gerektiren						Volta								
	Kısmen esaslı onarım gerektiren						Kaset								
							Plak								
Hazırlayan: Aybüke ALPANDİNER													Danışman: Prof. Dr. Eti AKYÜZ LEVİ		

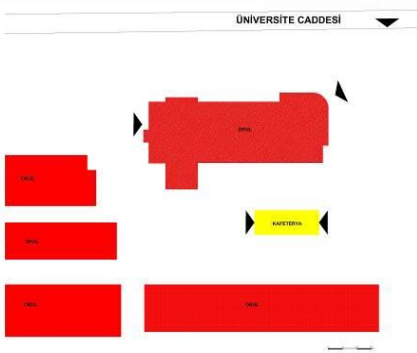
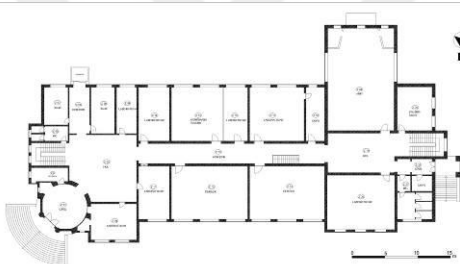
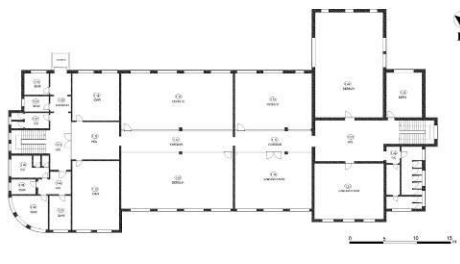
EK 10: İzmir Gazi Ortaokulu Envanter Föyü (Kişisel arşiv, 2019)

Envanter Föyü		2017-2019	Eğitim Yapıları		İzmir Gazi Ortaokulu	
Vaziyet Planı				Yerleşim Bilgileri	189 pafta 1167 ada 1 parsel	
				Adres	Kültür Mahallesi Talatpaşa Bulvarı no:22 Konak/İzmir	
				Mülkiyet	Özel	
					Kamusal	X
				Parsel Deseni	Parsel Alanı	4718 m ²
					Yapının Taban Alanı	1171 m ²
					Parsel Giriş Sayısı	3
	Yönlenme	K-G				
Yapıya Ait Planlar						
	Zemin Kat Planı			1.Kat Planı		
Yapıya Ait Görseller						
	Batı Cephesi			Doğu Cephesi		
	Kuzey Cephesi			Güney Cephesi		
Hazırlayan: Aybüke ALPANDİNER			Danışman: Prof. Dr. Eti AKYÜZ LEVİ			

EK 10 devamı

Envanter Föyü			2017-2019		Eğitim Yapıları			İzmir Gazi Ortaokulu			
Dönem Özellikleri	Yapım Yılı:				1934					 	
	Dönemi				Cumhuriyet Dönemi öncesi						
					Cumhuriyet Dönemi sonrası				X		
	Temsil Ettiği Eğitim Anlayışı				Din ile bütünleşmiş eğitim (Cami)						
					Din ile bütünleşmiş eğitim (Kilise)						
					Köy Enstitülerine bağlı eğitim						
					Cumhuriyet reformları ile ilkökul eğitimi				X		
					Cumhuriyet reformları ile tarımsal eğitim						
	Eğitim Düzeyi				İlkokul Düzeyi				X		
Lise/Kolej Düzeyi											
Yüksekokul Düzeyi											
İşlevsel Özellikleri	Geçmiş Kullanıcı				Türkler		X	Ermeniler			
					Rumlar			Fransızlar			
	Günümüz İşlevi				Okul		X	Müze		Metruk	
Mimari Biçim	Kat Adedi	1 kat			Plan Şeması	Dikdörtgen					
		B+1 kat				L plan şeması					
		B+2 kat		X		V plan şeması				X	
		B+2+kule kat				E plan şeması					
	Yapım Sistemi	Yığma			Cephe Düzeni	Simetrik Cephe					
		Yığma + İskelet		X		Asimetrik Cephe				X	
	Kapılar	Malzeme	Ahşap			Pencereler	Düşey vurgulu dikdörtgen				
			Demir		X		Yatay vurgulu dikdörtgen				X
		Zemin katta geri çekilme			Var		Kemerli				
		Tip	Çift Kanatlı		X		Devamlı düşey pencere				
	Tek Kanatlı										
	Saçaklar	Tuğla Silmeli					Diğer Öğeler	Üçgen Alınlık			
		Taş Silmeli				Kat Silmesi					
		Ahşap Saçak				Balkon					
		Geniş Saçak			X	Sütun					
					Köşe Pilastrı						
Onarım	Esaslı onarım gerektiren					Döşeme	Ahşap				
	Basit onarım gerektiren				X		Volta				
	Kısmen esaslı onarım gerektiren				Kaset						
					Plak		X				
Hazırlayan: Aybüke ALPANDİNER					Danışman: Prof. Dr. Eti AKYÜZ LEVİ						

EK 11: EÜ Bilgisayar Mühendisliği Binası Envanter Föyü (Kişisel arşiv, 2019)

Envanter Föyü		2017-2019	Eğitim Yapıları	EÜ Bilgisayar Mühendisliği Binası		
Vaziyet Planı				Yerleşim Bilgileri	4 pafta 13 ada 4 parsel	
				Adres	Kazım Dirik Mahallesi Üniversite Caddesi no:9 Bornova/İzmir	
				Mülkiyet	Özel	
					Kamusal	X
				Parsel Deseni	Parsel Alanı	78700 m ²
					Yapının Taban Alanı	1462 m ²
					Parsel Giriş Sayısı	1
Yönlenme	D-B					
Yapıya Ait Planlar						
						Zemin Kat Planı
Yapıya Ait Görseller						
						Doğu Cephesi
						
						Batı Cephesi
Hazırlayan: Aybüke ALPANDİNER		Danışman: Prof. Dr. Eti AKYÜZ LEVİ				

EK 11 devamı

Envanter Föyü			2017-2019		Eğitim Yapıları			EÜ Bilgisayar Mühendisliği Binası											
Dönem Özellikleri	Yapım Yılı:			1932															
	Dönemi			Cumhuriyet Dönemi öncesi				X											
				Cumhuriyet Dönemi sonrası															
	Temsil Ettiği Eğitim Anlayışı			Din ile bütünleşmiş eğitim (Cami)				X											
				Din ile bütünleşmiş eğitim (Kilise)															
				Köy Enstitülerine bağlı eğitim															
				Cumhuriyet reformları ile ilkökul eğitimi															
				Cumhuriyet reformları ile tarımsal eğitim															
	Eğitim Düzeyi			İlkokul Düzeyi				X											
				Lise/Kolej Düzeyi															
Yüksekokul Düzeyi																			
İşlevsel Özellikleri	Geçmiş Kullanıcı			Türkler		X	Ermeniler												
				Rumlar			Fransızlar												
	Günümüz İşlevi			Okul		X	Müze		Metruk										
Mimari Biçim	Kat Adedi	1 kat		Plan Şeması	Dikdörtgen				X										
		B+1 kat			L plan şeması														
		B+2 kat			X	V plan şeması													
		B+2+kule kat				E plan şeması													
	Yapım Sistemi	Yığma		Cephe Düzeni	Simetrik Cephe														
		Yığma + İskelet			X	Asimetrik Cephe					X								
	Kapılar	Malzeme	Ahşap		Pencereler	Düşey vurgulu dikdörtgen													
			Demir			X	Yatay vurgulu dikdörtgen					X							
		Zemin katta geri çekilme					Kemerli												
		Tip	Çift Kanatlı			X	Devamlı düşey pencere					X							
	Tek Kanatlı																		
	Saçaklar	Tuğla Silmeli			Diğer Öğeler	Üçgen Alınlık													
		Taş Silmeli				Kat Silmesi													
		Ahşap Saçak				X	Balkon												
		Geniş Saçak				X	Sütun												
							Köşe Pilastrı												
Onarım	Esaslı onarım gerektiren			Döşeme	Ahşap														
	Basit onarım gerektiren				X	Volta													
	Kısmen esaslı onarım gerektiren					Kaset													
						Plak			X										
Hazırlayan: Aybüke ALPANDİNER										Danışman: Prof. Dr. Eti AKYÜZ LEVİ									